

Województwo
Śląskie

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 2023

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	5
2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA.....	7
2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej.....	7
2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej.....	18
2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne.....	18
2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych.....	20
2.2.3. Zagrożenie ubóstwem.....	20
2.2.4. Przestępczość.....	23
2.2.5. Rynek pracy.....	24
2.2.6. Uchodźcy.....	27
3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ.....	33
4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ.....	47
5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ.....	61
5.1. Liczebność i struktura zasobów kadrowych JOPS.....	61
5.2. Pracownicy OPS / CUS i PCPR.....	67
5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej i centrów usług społecznych.....	72
5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie.....	73
5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR.....	74
5.3. Pracownicy socjalni.....	77
5.4. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej.....	82
5.4.1. Ekonomia społeczna.....	82
5.4.2. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.....	82
5.4.3. Pomoc społeczna oraz system wspierania rodziny i pieczy zastępczej.....	84
6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ.....	88
6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin.....	90
6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom.....	93
6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin.....	98
6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów.....	106
6.2.1. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy.....	106
6.2.2. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem.....	107
7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE.....	112
8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2023 ROKU.....	118
8.1. Korzystający z pomocy społecznej.....	118
8.2. Zasoby instytucjonalne.....	119
8.3. Zasoby kadrowe.....	123
8.4. Świadczenia pomocy społecznej.....	124
8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy.....	124
8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu.....	126
8.5. Wydatki w pomocy społecznej.....	126

9. PODSUMOWANIE.....	129
10. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	138
11. ANEKS.....	145

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

bd	Brak danych
CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum integracji społecznej
CUS	Centrum Usług Społecznych
DPS	Dom pomocy społecznej
GOPS	Gminny ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące miejskie, gminne i miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej działające w gminach powiatów ziemskich)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JOPS	Jednostka organizacyjna pomocy społecznej
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
LPL	metoda „lejdejska” (<i>Leyden Poverty Line</i>)
m.	Miasto (dotyczy miast na prawach powiatu)
MON	Ministerstwo Obrony Narodowej
MOPR	Miejski ośrodek pomocy rodzinie (określenie obejmujące miejskie ośrodki pomocy społecznej oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie działające w miastach na prawach powiatu)
MPiPS	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (obecnie MRiPS)
MRiPS	Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (obecnie MRiPS)
MS	Ministerstwo Sprawiedliwości
MSWiA	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
OFE	Otwarty fundusz emerytalny
OPS	Ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące GOPS-y i MOPR-y)
OZPS	Ocena zasobów pomocy społecznej
PCPR	Powiatowe centrum pomocy rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 901), dotyczących obowiązku przygotowania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Odpowiednie zapisy dotyczące realizacji tego zadania ujęto w art. 16a, art. 17 ust. 1 pkt 2 (zadania gminy), art. 19 ust. 18 (zadania powiatu), art. 21 ust. 8 (zadania samorządu województwa) oraz art. 22 ust. 11 (zadania wojewody).

W art. 16a czytamy:

- 1. Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.*
- 2. Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący.*
- 3. Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.*
- 4. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następny.*

Natomiast art. 21 ust. 8 stanowi, iż:

Do zadań samorządu województwa należy (...) sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a, na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii
wraz
z projektami, o których mowa w pkt 3 i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku (...).

Raport *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2023* zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, w tym związanej z kryzysem migracyjnym wywołanym wojną na Ukrainie, liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczonych na finansowanie świadczeń oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Powyższe informacje zostały z reguły przedstawione w ujęciu statycznym (w odniesieniu do całego kraju, a w przypadku kluczowych zmiennych także w przekrojach uwzględniających podregiony oraz rodzaje powiatów, gmin i instytucji) oraz dynamicznym – w perspektywie krótkookresowej (2021-2022), średniookresowej (2020-2022) oraz długookresowej (2012-2022). Ponadto w opracowaniu wykorzystano prognozy sytuacji w pomocy społecznej na rok 2023.

Wiedza o problemach społecznych i zasobach społeczności lokalnych stanowi podstawę do ustalenia hierarchii potrzeb, które powinny zostać zaspokojone w pierwszej kolejności oraz pozwala na wytyczanie kierunków dalszych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej. Wiele z nich będzie w najbliższym czasie zdeterminowanych postępującym procesem starzenia się społeczeństwa i związanego z nim zwiększenia zapotrzebowania na opiekę, planowanym procesem rozwoju usług społecznych, deinstytucjonalizacji, a także koniecznością integracji uchodźców z Ukrainy.

Niniejszy materiał został przygotowany w oparciu o następujące główne źródła informacji: 1) *sprawozdanie MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r. oraz jego odpowiedniki z lat wcześniejszych, 2) *sprawozdanie MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r., 3) *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny, 4) formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2022/2023 (OZPS 2022/2023)*, przygotowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, służący do zbierania danych z gmin i powiatów¹ oraz 5) *Ankiętę uzupełniającą do formularza OZPS 2022/2023* w zakresie informacji na temat kwalifikacji pracowników OPS / CUS / PCPR oraz współpracy tychże jednostek z sektorem pozarządowym.

Ponadto, przy tworzeniu niniejszego materiału wykorzystano dane na temat sytuacji na rynku pracy dostępne w ramach *Wortalu Publicznych Służb Zatrudnienia* oraz informacje o pracownikach ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie ujęte w *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 2022-07-01 do 2022-12-31*, a także w *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego, dodatku do zryczałtowanej kwoty, o którym mowa w art. 115 ust. 2a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, i dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego, o którym mowa w art. 113a tej ustawy, za okres od 2021-07-01 do 2021-12-31*.

Dodatkowo, w związku z wybuchem wojny na Ukrainie oraz wynikającego z niej kryzysu migracyjnego, w materiale uwzględniono najnowsze informacje nt. uchodźców udostępnione przez Urząd do Spraw Cudzoziemców, Cyfryzację KPRM (dawniej Ministerstwo Cyfryzacji) oraz najważniejsze wyniki badania socjologicznego *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez Oddziały Okręgowe Narodowego Banku Polskiego*.

Z uwagi na konstrukcję formularzy OZPS, które oprócz danych historycznych zawierają także prognozy dotyczące roku oceny, niniejsze opracowanie stanowi ważne źródło informacji nt. przewidywanej sytuacji w obszarach objętych oceną. Na podstawie otrzymanych danych sformułowano rekomendacje dotyczące podjęcia niezbędnych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej.

O ile nie podano inaczej dane dotyczą całego województwa śląskiego, a określenie „ośrodek pomocy społecznej” odnosi się zarówno do jednostek działających w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu. Występujący w tabelach znak „x” oznacza, że wypełnienie pozycji było niemożliwe lub niecelowe.

* * *

Autorzy niniejszego opracowania serdecznie dziękują wszystkim Ośrodkom Pomocy Społecznej, Centrum Usług Społecznych oraz Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie za wysiłek włożony

¹ Według stanu na dzień 5.05.2023 r.

w rzetelne wypełnienie formularzy OZPS – edycja 2022/2023 oraz ankiety uzupełniającej do tego narzędzia.

2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA

2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej

Powierzchnia

Powierzchnia województwa śląskiego wynosi 12 333 km², co stanowi 3,9% powierzchni kraju. Pod względem wielkości terytorium region klasyfikuje się na 14. miejscu spośród wszystkich województw w Polsce². Mniejszą powierzchnią charakteryzują się tylko województwa świętokrzyskie i opolskie.

Podział administracyjny

Województwo śląskie składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 miast na prawach powiatu oraz 17 powiatów ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej miast na prawach powiatu niż powiatów ziemskich³.

Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na 8 podregionów:⁴

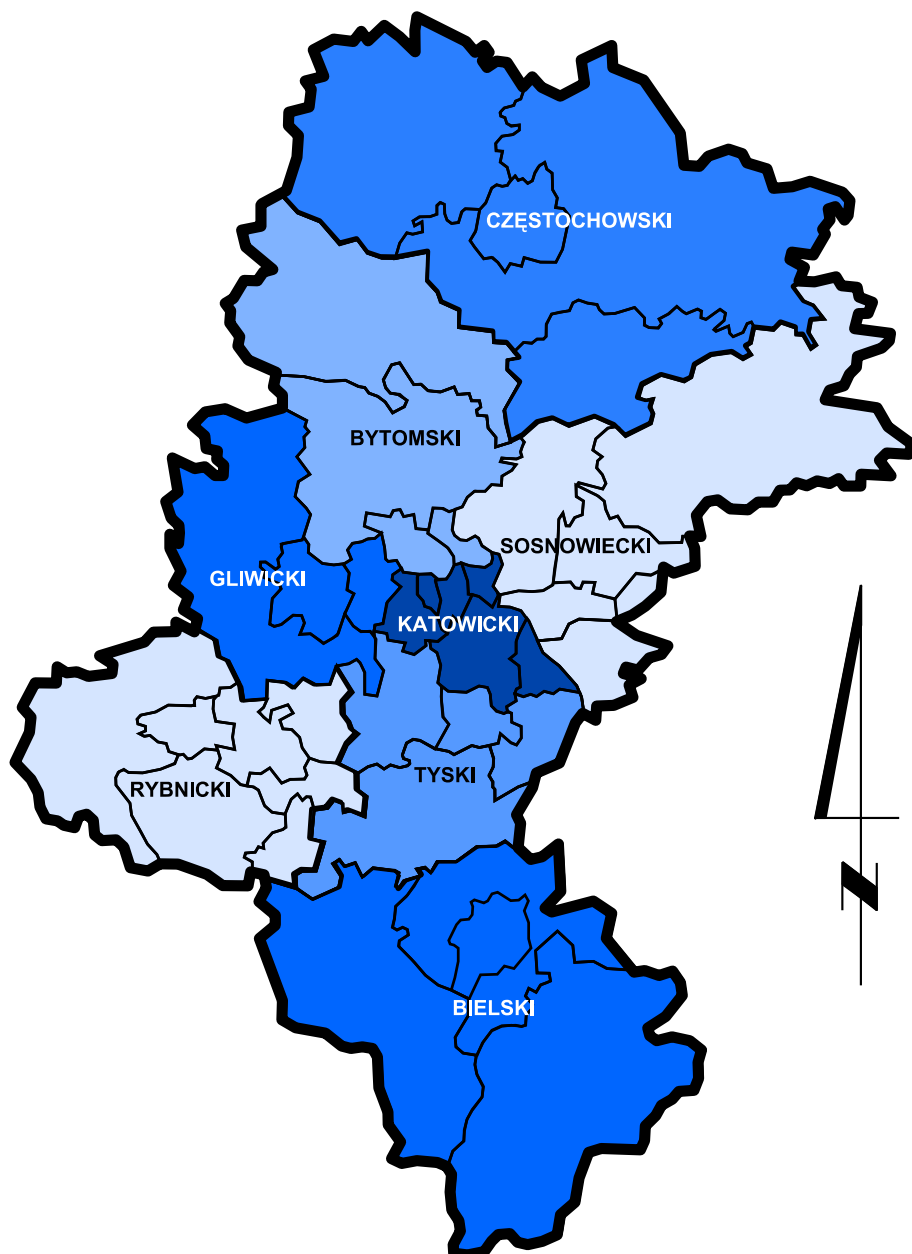
1. **bielski** – obejmujący powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki, m. Bielsko-Biała;
2. **bytomski** – obejmujący powiaty: lubliniecki, tarnogórski, m. Bytom, m. Piekary Śląskie;
3. **częstochoowski** – obejmujący powiaty: częstochoowski, kłobucki, myszkowski, m. Częstochowa;
4. **gliwicki** – obejmujący powiaty: gliwicki, m. Gliwice, m. Zabrze;
5. **katowicki** – obejmujący powiaty: m. Chorzów, m. Katowice, m. Mysłowice, m. Ruda Śląska, m. Siemianowice Śląskie, m. Świętochłowice;
6. **rybnicki** – obejmujący powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski, m. Jastrzębie-Zdrój, m. Rybnik, m. Żory;
7. **sosnowiecki** – obejmujący powiaty: będziński, zawierciański, m. Dąbrowa Górnicza, m. Jaworzno, m. Sosnowiec;
8. **tyski** – obejmujący powiaty: mikołowski, pszczyński, bieruńsko-lędziński, m. Tychy.

² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

³ Ibidem.

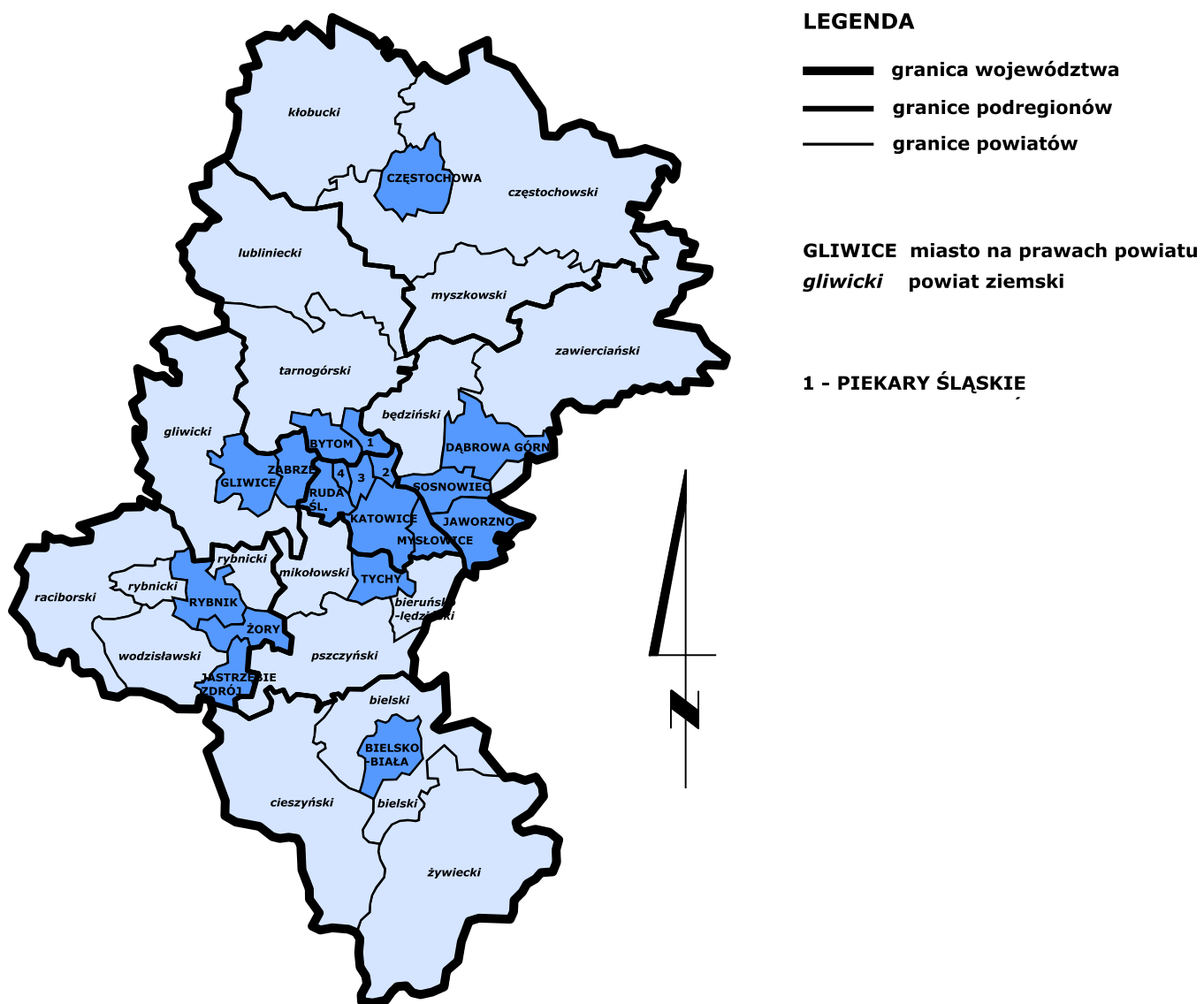
⁴ Ibidem.

Mapa 1. Podział województwa śląskiego na podregiony.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Mapa 2. Podział województwa śląskiego na powiaty.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Liczba ludności

Według stanu na koniec grudnia 2021 r. województwo śląskie zamieszkiwało 4 375 947 osób, które stanowiły 11,5% ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim). Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2020-2021 spadek wyniósł 36 150 osób (0,8%), natomiast w dłuższej perspektywie, tj. w latach 2011-2021 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 250 410 osób (5,4%). Do roku 2050 prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. W tymże roku ma ona wynieść 3 680 615 osób, tj. o 15,9% mniej niż w roku 2021⁵.

Gęstość zaludnienia

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niewielkim obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2021 roku wynosiła ona 355 osób/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość ta kształtowała się na poziomie 121 osób/km². Prognozowany dla 2050 r. spadek liczby ludności spowoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia do 295 osób/km².

Struktura ludności wg wieku

W województwie śląskim w 2021 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wynosił 17,5% (w Polsce 18,4%). Na przestrzeni lat 2011-2021 daje się zauważyć znaczący spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz nieznaczny wzrost udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 25 882 osoby (z 790 680 do 764 798), tj. o 3,3%. Według danych pochodzących z prognozy ludności do roku 2050 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się o kolejne 239 363 (o 31,3%), do poziomu 525 435. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,3%, co oznaczać będzie spadek o 3,2 punktu proc. w stosunku do roku 2021⁷.

W województwie śląskim w 2021 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 58,6% (w Polsce 59,1%). W latach 2011-2021 liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała o 433 911 (z 2 998 142 do 2 564 231, tj. o 14,5%). Prognoza GUS do roku 2050 przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 532 173, tj. o 20,8%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2050 roku 55,2%⁸.

W 2021 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 23,9% (w Polsce 22,5%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2011-2021 liczba osób wzrosła o 209 383 (z 837 535 do 1 046 918), tj. o 25,0%, a udział zwiększył się o 5,8 punktu proc.

⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

punktu proc. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii wiekowych 60+/65+ zwiększy się do tego czasu do poziomu 1 123 122, tj. o 7,3%. W 2050 roku ich udział ma wynieść 30,5%, co oznacza wzrost o 6,6 punktu proc. w odniesieniu do roku 2021⁹.

Współczynnik obciążenia demograficznego

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem współczynnika obciążenia demograficznego¹⁰. W 2021 roku współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym wyniósł 70,7 (w Polsce 69,3)¹¹. W 2050 roku wartość tego współczynnika ma wynieść 81,1 (w Polsce 78,2)¹².

Wzrost liczby osób starszych spowoduje zwiększenie zapotrzebowania na opiekę. Jako wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat¹³. Na koniec 2021 roku w województwie śląskim takich osób było 199 075. Stanowiły one 4,5% ogółu ludności (w Polsce 4,3%). W latach 2011-2021 liczba osób w wieku 80+ zwiększyła się o 47 363, tj. 31,2%. Prognoza opracowana do roku 2050 wskazuje, że wyżej wymienione negatywne trendy będą się pogłębiać. Na koniec tego okresu udział osób w wieku 80 i więcej lat ma wynosić w województwie śląskim 11,2%, natomiast w całej Polsce 10,4%¹⁴.

Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym

Dodatковым czynnikiem utrudniającym zapewnienie opieki osobom niesamodzielnym jest zmniejszanie się wielkości i struktury gospodarstw domowych. Przeciętne gospodarstwo domowe

w województwie śląskim liczyło pod koniec 2021 r. 2,49 osoby (w Polsce 2,55). Dla porównania w 2011 r. były to 2,71 osoby (w Polsce 2,87).

Struktura ludności wg miejsca zamieszkania

Cechą charakterystyczną województwa śląskiego, wyraźnie odróżniającą go od pozostałych regionów, jest wysoki udział ludności zamieszkującej miasta. Na koniec 2021 roku tereny miejskie województwa śląskiego zamieszkiwało 3 325 986 osób (76,0% mieszkańców, przy średniej dla Polski wynoszącej 59,7%), natomiast tereny wiejskie 1 049 961 osób (24,0% mieszkańców, przy średniej dla Polski wynoszącej 40,3%). Systematycznie obserwowany jest jednak spadek udziału ludności miejskiej – między 2020 a 2021 rokiem o 0,2 punktu proc., natomiast w latach 2011-2021 o 1,7 punktu proc.¹⁵.

⁹ Ibidem.

¹⁰ W niniejszym opracowaniu przyjęto, że jest to stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym, Źródło: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/4559,pojcie.html>, [odczyt 17.01.2023].

¹¹ Im wartość niższa tym, z punktu widzenia potencjału opiekuńczego, sytuacja korzystniejsza.

¹² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

¹³ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

¹⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

¹⁵ Ibidem.

Urodzenia żywe

W latach 2011-2021 liczba urodzeń żywych podlegała w województwie śląskim silnym wahanom. Najwyższą liczbą urodzeń cechował się rok 2017, w którym to na świat przyszło 44 971 dzieci, natomiast najniższą rok 2021 z liczbą urodzeń wynoszącą 34 736 (spadek o 22,8% w stosunku do 2017 r.). W 2021 roku na świat przyszło 3 415 dzieci mniej niż w 2020 roku (spadek o 9,0%). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba urodzeń w województwie śląskim w 2021 roku wyniosła 7,9 i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 8,8¹⁶.

Zgony ogółem

W województwie śląskim w latach 2011-2021 liczba zgonów zasadniczo rosła. Najniższą ich liczbą cechował się rok 2011 (47 709), natomiast najwyższą rok 2021 (66 152). Wskaźnik zgonów na 1000 mieszkańców kształtował się w 2021 roku na poziomie 15,1 i był wyższy od ogólnopolskiego, który wyniósł 13,7¹⁷.

Zgony niemowląt

W latach 2011-2021 liczba zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia) w województwie śląskim zasadniczo malała. Zmniejszała się także wartość wskaźnika w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych. Jednak w całym tym okresie region osiągał wskaźniki znacznie mniej korzystne od ogólnopolskich. Najwyższą liczbą zgonów cechował się rok 2011 (270), natomiast najniższą rok 2020 (137). Wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych w województwie śląskim osiągnął poziom 4,43 (w Polsce – 3,94)¹⁸.

Przeciętna długość trwania życia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2021 roku w województwie śląskim przeciętna długość życia kobiet wynosiła 78,9 lat, natomiast mężczyzn 71,3 lat. Wartości te były niższe od średnich dla kraju, wynoszących odpowiednio 79,7 lat i 71,8 lat. Korzystną tendencją, którą można było zaobserwować w latach 2011-2019, był wzrost przeciętnej długości trwania życia. Niestety wraz z pojawieniem się pandemii COVID-19 w 2020 roku doszło do odwrócenia tej tendencji. Kobiety w województwie śląskim w 2021 roku żyły przeciętnie o 0,9 roku krócej niż w 2011 roku. W przypadku mężczyzn przeciętna długość trwania życia zmalała o 0,6 roku¹⁹.

Przyrost naturalny

Duży wpływ na zmiany w zakresie liczby ludności ma poziom przyrostu naturalnego, definiowanego jako różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych, a liczbą zgonów w danym okresie²⁰. Od wielu lat województwo śląskie znajduje się w głębokiej depresji urodzeniowej. W latach 2011-2021 ani razu nie odnotowano dodatniego przyrostu naturalnego. W analizowanym

¹⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojcie.html?pdf=1> [odczyt 17.01.2023].

okresie wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności dynamicznie spadał (z wahaniami w latach 2014, 2016 i 2017). W 2021 roku liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzeń o 31 416, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dało wskaźnik na poziomie -7,18 (dla całego kraju wartość ta wyniosła -4,96)²¹.

Migracje

Migracje, obok przyrostu naturalnego, mają decydujący wpływ na zmianę liczby ludności i proces demograficznego starzenia się populacji. Dzieje się tak dlatego, że w większości przypadków na opuszczenie swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania decydują się ludzie młodzi. Na obszarach charakteryzujących się ujemnym saldem migracji rośnie zatem udział osób starszych.

Ze względu na miejsce migracji wyróżnia się migracje zagraniczne i migracje wewnętrzne. Migracje zagraniczne definiuje się jako wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy²². Z kolei migracje wewnętrzne to zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, a w przypadku gmin miejsko-wiejskich zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy - z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie²³. W ramach migracji wewnętrznych wyróżnia się migracje: międzywojewódzkie, wewnątrzwojewódzkie, międzypowiatowe, wewnątrzpowiatowe oraz z miasta na wieś i na odwrót²⁴.

Województwo śląskie od wielu lat cechuje ujemne saldo migracji międzywojewódzkich. W 2021 r. wyniosło ono -3 690. W latach 2011-2021 przeciętna nadwyżka wymeldowań nad zameldowaniami wynosiła 3 649 osoby rocznie. W analizowanym okresie najniższe saldo migracji wewnętrznych zanotowano w 2019 roku (-4 275 osób), natomiast najwyższe w 2017 r. (-3 260 osób). Łącznie w latach 2011-2021 ludność województwa śląskiego z powodu migracji międzywojewódzkich zmniejszyła się o 40 138 osób²⁵.

W latach 2011-2021 systematycznie występowało również ujemne saldo migracji zagranicznych. Najmniej korzystną jego wartość zanotowano w 2013 roku (-5 438 osób), zaś najkorzystniejszą, choć nadal ujemną, w 2020 roku (-189 osób). Łącznie w latach 2011-2021 ludność województwa śląskiego z powodu migracji zagranicznych zmniejszyła się o co najmniej 17 928 osób²⁶. W 2021 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wskaźnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -0,18. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość 0,09²⁷.

Małżeństwa

W 2021 roku w województwie śląskim zawarto 19 088 związków małżeńskich, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dało wartość 4,36 (średnia dla kraju wyniosła w tym samym czasie 4,44)²⁸.

²¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

²² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/213,pojecie.html> [odczyt: 17.01.2023].

²³ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojecie.html> [odczyt: 17.01.2023].

²⁴ Ibidem.

²⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

²⁶ Suma obliczona bez 2015 roku ze względu na brak danych z tego roku w BDL GUS.

²⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

²⁸ Ibidem.

Było to o 2 559 więcej zawartych małżeństw niż w 2020 roku. W latach 2011-2013 nastąpił silny trend spadkowy: wówczas liczba małżeństw spadła z 25 495 do 22 225. Od roku 2014 liczba małżeństw zawieranych każdego roku oscylowała w przedziale 21-23 tys., z wyjątkiem roku 2020, kiedy to wystąpił znaczny spadek związany z pandemią koronawirusa i 2021 roku, w którym nastąpił wzrost liczby małżeństw jedynie do poziomu 19 tys.

Rozwody

Jeśli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z nich może żądać, żeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. Jednak mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeśli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, albo jeśli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Rozwód nie jest dopuszczalny również wtedy, gdy żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód, albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego²⁹.

W 2021 r. w województwie śląskim przez rozwód rozwiązano 7 463 małżeństwa, o 1 349 więcej niż w 2020 roku. W latach 2011-2021 najniższą liczbę rozwodów zanotowano w 2020 r. (6 114), co było spowodowane pandemią COVID-19. W pozostałych latach liczba ta oscylowała w granicach 7-8 tys. rocznie. Wartość wskaźnika rozwodów w 2021 roku w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosła 1,71 i była wyższa od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1,60³⁰.

W 2021 roku do najczęstszych przyczyn orzekania rozwodów na poziomie regionu należały: niezgodność charakterów (67,4% rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (21,4% rozwodów), nadużywanie alkoholu (17,3% rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (14,3% rozwodów), naganny stosunek do członków rodziny (11,7% rozwodów), różnice światopoglądowe (8,6% rozwodów) oraz dłuższa nieobecność (7,2% rozwodów)³¹. Wskaźniki rozwodów są wyraźnie wyższe w mieście (1,86 osoby na 1000 mieszkańców) niż na wsi (1,21 osoby na 1000 mieszkańców), choć różnica ta systematycznie maleje. W latach 2011-2021 dało się zauważyć dwa trendy – zmniejszenie się wartości wskaźników dla miast oraz zwiększanie dla wsi.

Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2021 roku w województwie śląskim 57,3% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi. Rozwody małżeństw bez dzieci stanowiły 42,7%.

Separacje

Separacja prawna to uchylenie wspólnoty małżeńskiej bez prawa wstępowania w nowy związek małżeński przez którąkolwiek ze stron. Orzeczenia o separacji dokonuje odpowiedni sąd w formie przewidzianej prawem. W odróżnieniu od rozwodu separacja nie ma charakteru ostatecznego rozwiązania małżeństwa - na zgodne żądanie małżonków sąd orzeka zniesienie separacji³².

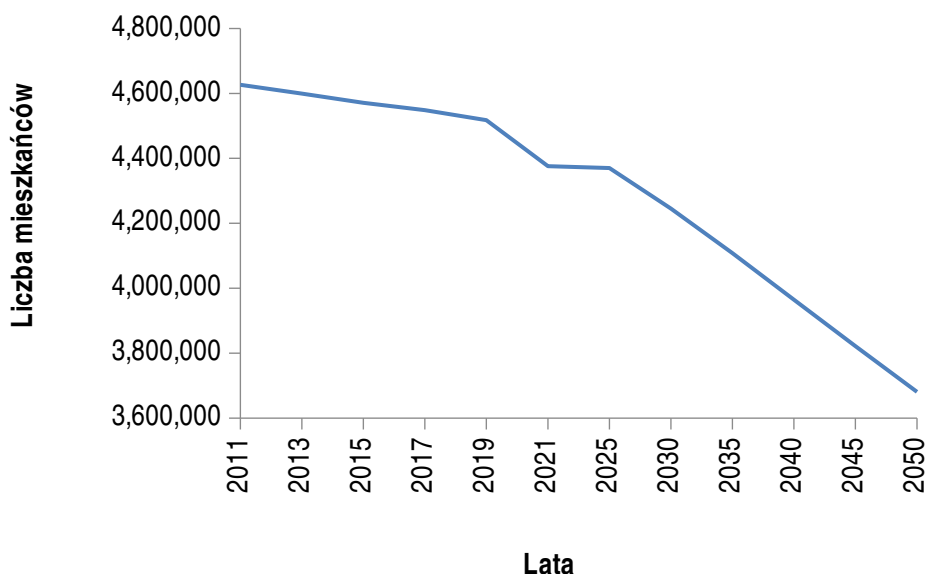
²⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j.: Dz.U. z 2020 r., poz. 1359), art. 56.

³⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

³¹ Uwaga: dane małżeństwo mogło być rozwiązane z więcej niż jednego powodu, źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

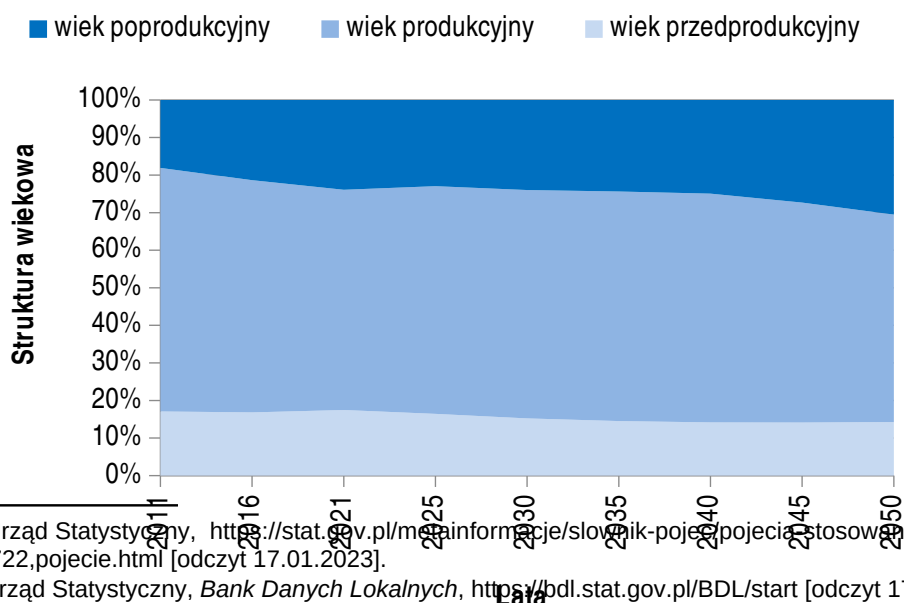
W 2021 roku w regionie orzeczono prawomocnie 133 separacji, o 13 więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców liczba separacji orzeczonych w województwie śląskim w 2021 roku wyniosła 0,30 i była wyższa od średniej krajowej wynoszącej 0,20³³. W latach 2011- 2016 liczba separacji wykazywała tendencję malejącą, następnie w latach 2017-2018 nieznacznie wzrosła, a w okresie 2019-2020 spadła. W 2021 roku zaobserwowano nieznaczny wzrost liczby separacji.

Wykres 1. Liczba mieszkańców województwa śląskiego w latach 2011-2021 oraz prognoza na lata 2025-2050.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

Wykres 2. Struktura wiekowa mieszkańców* województwa śląskiego w latach 2011-2021 oraz prognoza na lata 2025-2050.

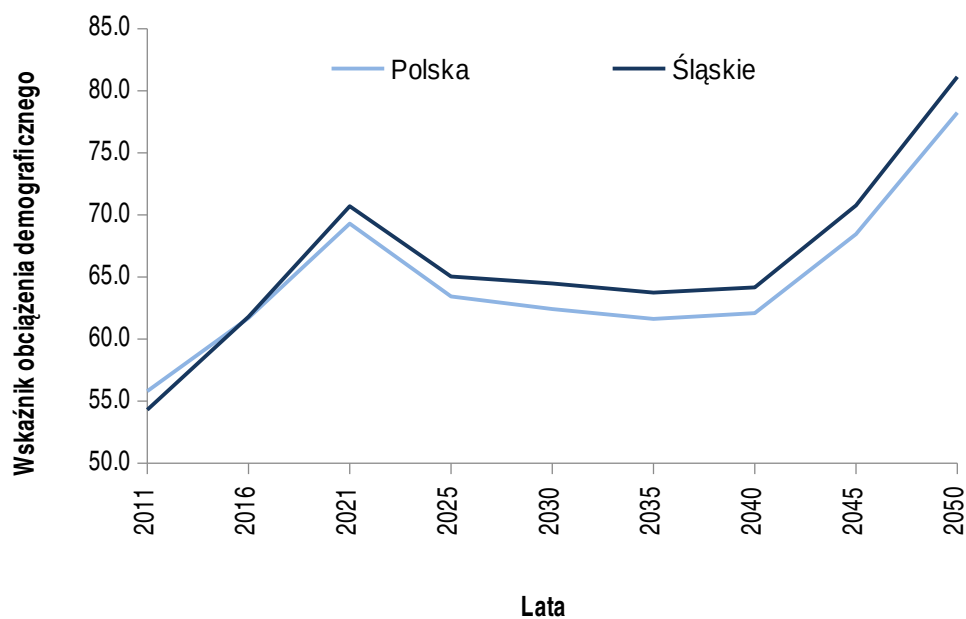

³² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/mg/informacje/slownik-pojecia/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/722,pojcie.html> [odczyt 17.01.2023].

³³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/64) i poprodukcyjnym (60+/65+).
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 17.01.2023].

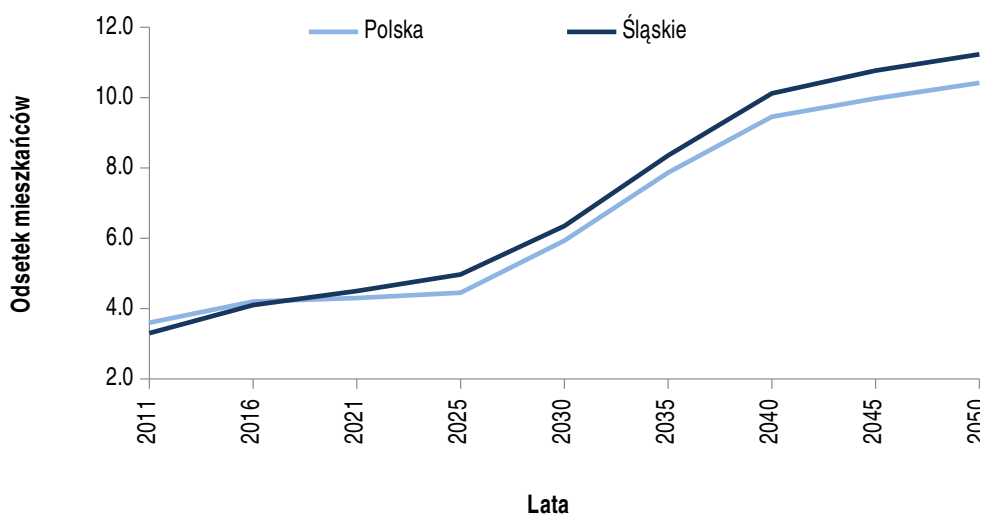
Wykres 3. Współczynnik obciążenia demograficznego* dla Polski i województwa śląskiego w latach 2011-2021 oraz prognoza na lata 2025-2050.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

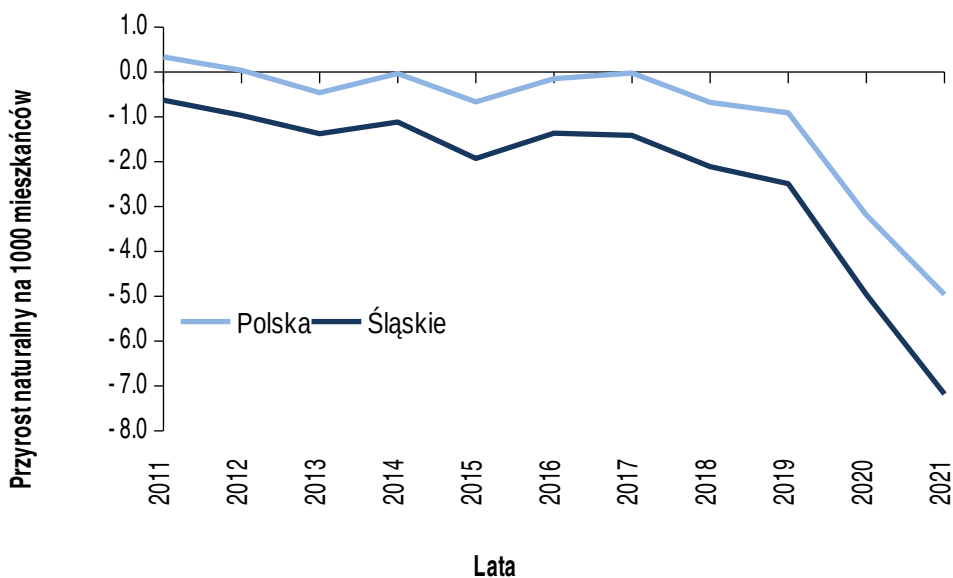
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 17.01.2023].

Wykres 4. Odsetek mieszkańców i w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w latach 2011-2021 oraz prognoza na lata 2025-2050.

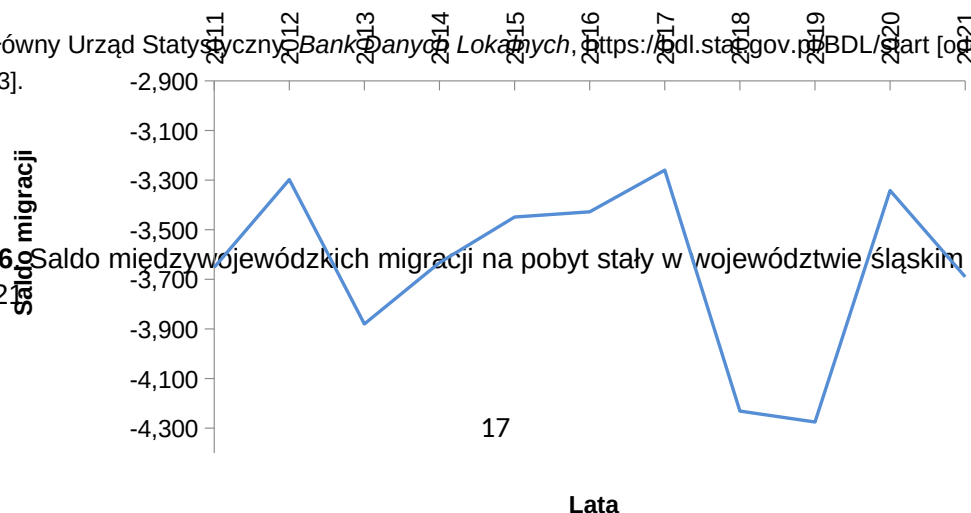
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców - województwo śląskie i Polska w latach 2011-2021.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

Wykres 6. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały w województwie śląskim w latach 2011-2021.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 17.01.2023].

2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej

2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Jest to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą³⁴.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2021 roku, w województwie śląskim, przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 5 908 zł i było o 93 zł niższe od średniej dla Polski wynoszącej 6 001 zł. W stosunku do roku 2020 w województwie śląskim zanotowano wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto o 457 zł (8,4%), natomiast w okresie 2011-2021 jego wysokość wzrosła o 2 113 zł (55,7%)³⁵.

Emerytura

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnia warunki uprawniające do emerytury z ubezpieczenia społecznego, tzn.

- 1) osiągnął wiek emerytalny - różnicowany w zależności od płci, zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze,
- 2) ma odpowiedni okres składkowy i nieskładkowy.

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/693,pojecie.html> [odczyt: 18.01.2023].

³⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 18.01.2023].

Wysokość emerytury dla osób, które urodziły się przed rokiem 1949 określona jest przez staż pracy i wysokość zarobków w wybranych okresach pracy. Dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które przystąpiły do Otwartego Funduszu Emerytalnego lub, które nie są członkami OFE i nie spełniły warunków do emerytury na dotychczasowych zasadach wysokość emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału zgromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Warunki nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez MON, MSW³⁶ oraz MS, a także wysokości tych świadczeń, uregulowane są odrębnie (ustawa z 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych)³⁷.

Przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim w 2021 roku 3 135 zł i była wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 2 720 zł o 415 zł, tj. o 15,3%. W porównaniu z rokiem 2020 wartość tego świadczenia zwiększyła się o 187 zł, tj. o 6,3%, natomiast w okresie 2011-2021 jego wysokość wzrosła o 961 zł (44,2%)³⁸.

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Jest to świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy oraz
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresach określonych przepisami, ale nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów (warunek ten nie dotyczy ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn oraz jest całkowicie niezdolny do pracy).

Świadczenie z tytułu niezdolności do pracy powstałe wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej przysługuje niezależnie od długości okresu ubezpieczenia wypadkowego oraz bez względu na datę powstania niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową³⁹.

Przeciętna miesięczna renta z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych kształtowała się w województwie śląskim w 2021 roku na poziomie 2 622 zł. Średnia dla całego kraju, wynosząca 2 135 zł, była niższa o 486 zł (22,8%). Na przestrzeni lat 2020-2021 zanotowano wzrost przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy o 115 zł (4,6%), natomiast w okresie 2011-2021 wzrost wyniósł 869 zł (49,6%)⁴⁰.

Renta rodzinna

To świadczenie pieniężne przysługujące uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń, a także pobierała zasiłek lub świadczenie

³⁶ Aktualnie MSWiA.

³⁷ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/85,pojcie.html> [odczyt: 18.01.2023].

³⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 18.01.2023].

³⁹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/425,pojcie.html> [odczyt: 18.01.2023].

⁴⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 18.01.2023].

przedemerytalne. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna⁴¹.

Wysokość przeciętnej renty rodzinnej z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim na koniec 2021 roku 2 878 zł. Była to kwota o 475 zł (19,8%) wyższa od średniej dla całego kraju wynoszącej 2 403 zł. W porównaniu z poprzednim rokiem jej wysokość wzrosła o 175 zł (6,5%), natomiast w odniesieniu do 2011 o 894 zł (45,0%)⁴².

Świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych

Statystyki GUS nie zawierają szczegółowych danych na temat poszczególnych świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego. Przeciętna wysokość wszystkich świadczeń wypłacanych rolnikom indywidualnym wyniosła w województwie śląskim w 2021 roku 1 568 zł i była wyższa o 139 zł (9,8%) od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1 429 zł. W porównaniu z rokiem 2020 przeciętna kwota świadczeń wzrosła o 40 zł (2,6%)⁴³. W okresie 2011-2021 wysokość świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych uległa zwiększeniu o 329 zł (26,5%).

* * *

Zestawienie powyższych danych, dotyczących poziomu wynagrodzeń i świadczeń społecznych w latach 2011-2021, z występującym w analizowanym okresie poziomem inflacji wskazuje na spory realny wzrost poziomu dochodów ludności. Wyjątek w tym przypadku stanowią świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, których wysokość tylko nieznacznie wzrosła ponad poziom inflacji⁴⁴. Jednak z uwagi na znaczny wzrost poziomu inflacji w 2023 r. kwestia ta wymaga dalszego monitoringu.

2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych

Ukazany powyżej wzrost poziomu dochodów ludności przełożył się na wzrost wydatków gospodarstw domowych. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę wyniosły w 2021 r. w województwie śląskim 1 421 zł. Dla porównania w całym kraju było to 1 316 zł, czyli mniej o 105 zł (8,0%). W porównaniu z rokiem 2020 wydatki gospodarstw domowych zamieszkujących województwo śląskie zwiększyły się o 150 zł, tj. 11,8%, natomiast w zestawieniu z rokiem 2011 wzrosły o 382 zł (36,7%)⁴⁵.

2.2.3. Zagrożenie ubóstwem

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji⁴⁶.

⁴¹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/426,pojecie.html> [odczyt: 18.01.2023].

⁴² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 18.01.2023].

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Do analizy użyto kalkulatora inflacji dostępnego na stronie <https://samodzielnyinwestor.pl/kalkulator-inflacji-sprawdz-ile-sily-nabywczej-stracily-twoje-pieniadze-od-ostatniej-denominacji/> [odczyt 18.01.2023].

⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 18.01.2023].

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, s. 25, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html> [odczyt 18.01.2023].

Poziom ubóstwa można określać w sposób subiektywny lub obiektywny. Przykładem podejścia subiektywnego jest metoda „lejdejska” (*Leyden Poverty Line*). Upraszczając można stwierdzić, że podstawą do wyznaczenia subiektywnych granic ubóstwa w metodzie LPL są opinie badanych gospodarstw dotyczące ich potrzeb w zakresie dochodów, a granice ubóstwa dla określonego typu gospodarstw domowych odpowiadają w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako „ledwo wystarczające”⁴⁷.

W podejściu obiektywnym gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie (zagrożone ubóstwem), jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa⁴⁸.

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice względne (relatywne) lub absolutne. W podejściu względnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności - nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności. Za ubogie uznaje się osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych członków danego społeczeństwa⁴⁹. W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe⁵⁰. Nie ma przy tym znaczenia, na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa. Przykładami granic absolutnych są ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Ubóstwo relatywne, ustawowe oraz skrajne (minimum egzystencji)

Od 2020 roku statystyki Głównego Urzędu Statystycznego zawierają informacje dotyczące poziomu ubóstwa relatywnego, ustawowego i skrajnego jedynie z dokładnością do poziomu kraju. Nie publikuje się natomiast danych dla poszczególnych województw.

Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną, definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁵¹. W 2021 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w Polsce 12,0%. W stosunku do 2020 roku zanotowano nieznaczny wzrost wartości tego wskaźnika o 0,2 punktu proc.⁵², natomiast w odniesieniu do roku 2011 o 4,9 punktu proc.⁵³.

Granica ubóstwa ustawowego jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy

⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, s. 2, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/wz_ubostwo_w_polsce_2010.pdf [odczyt 18.01.2023].

⁴⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, s. 24, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html> [odczyt 18.01.2023].

⁴⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2015 i 2016*, s. 8, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2015-i-2016,1,8.html> [odczyt 18.01.2023].

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3215,pojecie.html> [odczyt 18.01.2023].

⁵² Główny Urząd Statystyczny, *Aneks do opracowania sygnałnego „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 r.”*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2021-roku,14,9.html> [odczyt: 18.01.2023], s. 3.

⁵³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 18.01.2023].

społecznej⁵⁴. Od 1 stycznia 2022 r. obowiązują kryteria dochodowe wynoszące: 776 zł dla gospodarstw jednoosobowych (poprzednio 701 zł) oraz 600 zł na osobę dla gospodarstw wieloosobowych (poprzednio 528 zł)⁵⁵.

W 2021 roku w Polsce poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło 6,5% osób w gospodarstwach domowych. W stosunku do roku 2020 wartość tego wskaźnika spadła o 2,6 punktu proc.⁵⁶. Warto przy tym zauważyć, że skala ubóstwa ustawowego jest silnie skorelowana z obowiązującymi przepisami uprawniającymi do ubiegania się o wsparcie z systemu pomocy społecznej – im wyższa jest kwota obowiązujących kryteriów dochodowych, tym więcej osób ma szansę znaleźć się poniżej ustawowej granicy ubóstwa.

Ubóstwo skrajne (minimum egzystencji) jest ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych⁵⁷. Stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W przeciwieństwie do minimum socjalnego w koszyku minimum egzystencji ujmuje się tylko wydatki na towary i usługi umożliwiające tzw. „przeżycie”. Zalicza się do nich wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe. Kwestia utrzymania więzi społecznych – bardzo ważna w modelu minimum socjalnego – nie jest w tym przypadku uwzględniona. Podobnie rzecz się ma z takimi obszarami potrzeb, jak: rekreacja, transport, łączność czy uczestnictwo w kulturze. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa⁵⁸.

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce w 2021 roku udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 4,2%. W stosunku do 2020 roku zanotowano spadek jego wartości o 1,0 punktu proc.⁵⁹, natomiast w odniesieniu do 2011 roku spadek o 2,6 punktu proc.⁶⁰.

W przeciwieństwie do poziomu kraju istnieje niewiele danych pozwalających na zmierzenie poziomu ubóstwa w poszczególnych województwach, w tym w województwie śląskim. Głównym źródłem informacji w tym względzie są statystyki pomocy społecznej, a mianowicie *liczba osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego*. Analizowana zmienna, odniesiona do liczby ludności, została na potrzeby niniejszego opracowania nazwana *wskaźnikiem PKD*. Obrazuje ona, jaki odsetek ogółu ludności stanowią klienci pomocy społecznej żyjący w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej kryterium dochodowego. W 2021 roku w województwie śląskim wskaźnik PKD wyniósł 1,5% (w Polsce 2,2%). W stosunku do 2020 roku zanotowano nieznaczny spadek wartości tego wskaźnika o 0,1 punktu proc., natomiast w odniesieniu do roku 2011 spadek o 1,7 punktu proc.⁶¹.

⁵⁴ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3217,pojecie.html> [odczyt 18.01.2023].

⁵⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2021 r., poz. 1296).

⁵⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Aneks do opracowania sygnałnego...*, op. cit. [odczyt: 18.01.2023], s. 3.

⁵⁷ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Informacja o poziomie i strukturze minimum egzystencji w 2021 r. (na podstawie danych średniorocznych)*, Warszawa, 30 marca 2022 r., <https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/2022/11/ME-srednioroczne-2021-final2.pdf>, [odczyt: 18.01.2023].

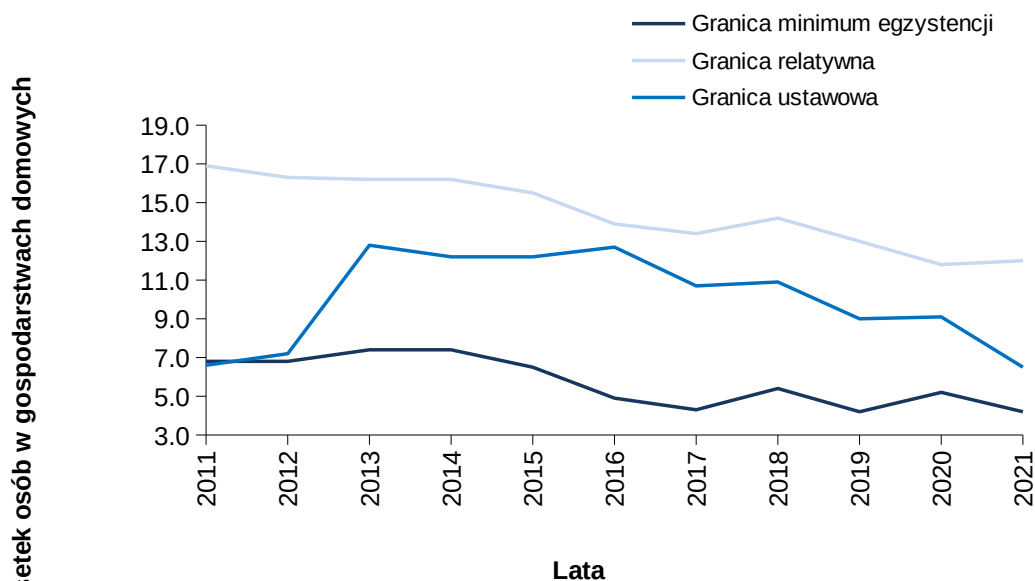
⁵⁸ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1, https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/2022/11/www_new_me_2008.pdf [odczyt: 18.01.2023].

⁵⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Aneks do opracowania sygnałnego...*, op. cit. [odczyt: 18.01.2023], s. 3.

⁶⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 18.01.2023].

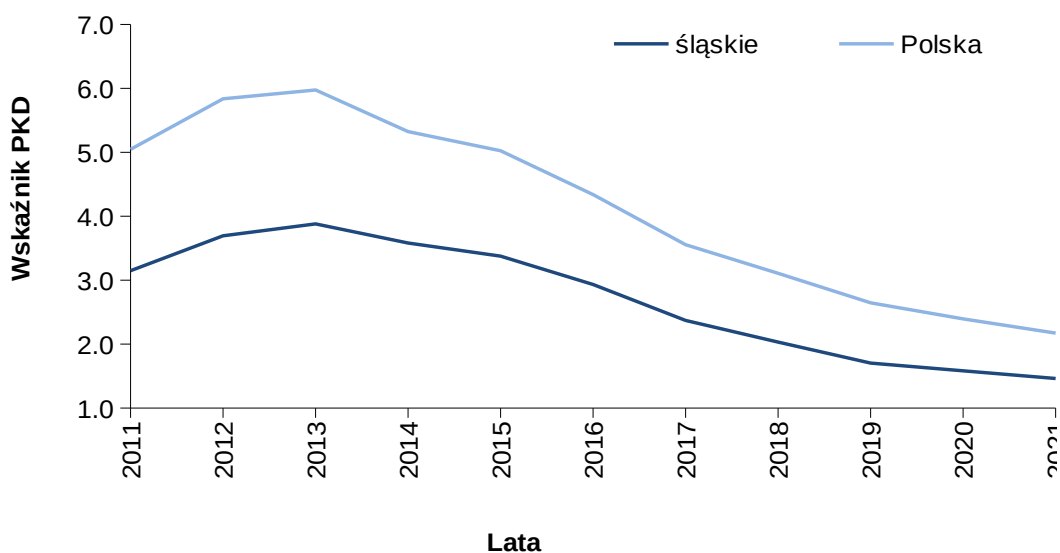
⁶¹ Ibidem.

Wykres 7. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa w Polsce w latach 2011-2021.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 18.01.2023].

Wykres 8. Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej, znajdujące się poniżej kryterium dochodowego, jako odsetek ogółu ludności w województwie śląskim oraz w Polsce w latach 2011-2021.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 19.01.2023].

2.2.4. Przestępczość

W województwie śląskim w 2021 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 121 216 przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosła 27,7 (w Polsce 21,7). W stosunku do 2020 roku liczba przestępstw wzrosła o 3 584, czyli o 3,0%, natomiast w stosunku do roku 2011 spadła o 50 857 (29,6%). W 2021 roku wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa przeciwko mieniu (56,4%), o charakterze kryminalnym (51,5%) i o charakterze gospodarczym (38,6%). Mniejszy odsetek stanowiły natomiast przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji⁶² (6,8%), przeciwko rodzinie i opiece (6,4%), drogowe (6,0%), przeciwko wolności, wolności sumienia, wolności seksualnej i obyczajności (3,2%) oraz życiu i zdrowiu (1,6%)⁶³. Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2021 roku wyniósł 75,3% (w Polsce 71,2%) i był niższy niż rok wcześniej o 4,0 punktu proc.⁶⁴, a w stosunku do roku 2011 zwiększył się o 10,9 punktów proc.

2.2.5. Rynek pracy

Liczba bezrobotnych ogółem

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 735). W województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2022 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 64 903 osoby⁶⁵. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 11 421 osób, tj. o 15,0%. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 9,3%⁶⁶.

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest definiowana jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2022 r., kształtowała się na poziomie 3,7% (w Polsce 5,2%)⁶⁷. Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 4,3%, co oznacza spadek o 0,6 punktu proc.⁶⁸.

⁶² Sprowadzenie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w znacznych rozmiarach lub sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach (art. 163 - 172 k.k. oraz art. 173 - 180 k.k.), <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1513,pojecie.html> [odczyt: 19.01.2023].

⁶³ Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż dane przestępstwo mogło zostać zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii.

⁶⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 19.01.2023].

⁶⁵ Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie śląskim wg stanu na koniec marca 2023 r. wyniosła 68 678 osób. Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <https://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/bezrobocie-rejestrowane> [odczyt 27.01.2023].

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Stopa bezrobocia wg stanu na koniec marca 2023 r.: 3,9% – województwo śląskie, 5,4% – Polska. Źródło: Ibidem.

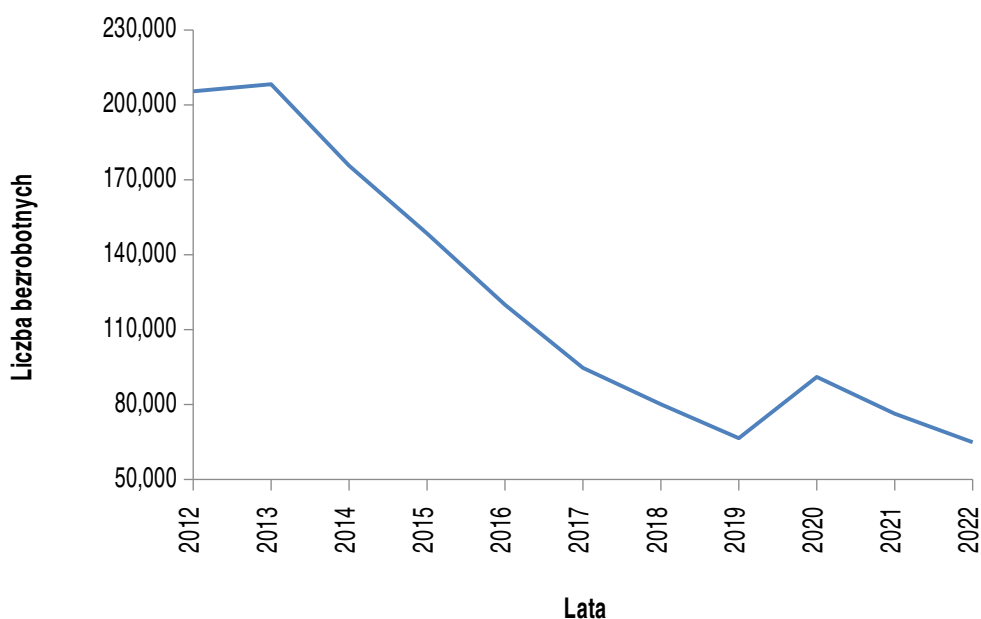
⁶⁸ Ibidem.

Osoby długotrwale bezrobotne

Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych⁶⁹.

W województwie śląskim na koniec grudnia 2022 r. długotrwałym bezrobociem dotknięte były 29 873 osoby (w 2021 roku 39 054 osoby)⁷⁰. Stanowiły one 46,0% ogółu bezrobotnych (w Polsce 51,7%). Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 51,2%, co oznacza spadek o 5,2 punktu proc.⁷¹

Wykres 9. Liczba osób bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2012-2022, stan na koniec danego roku.

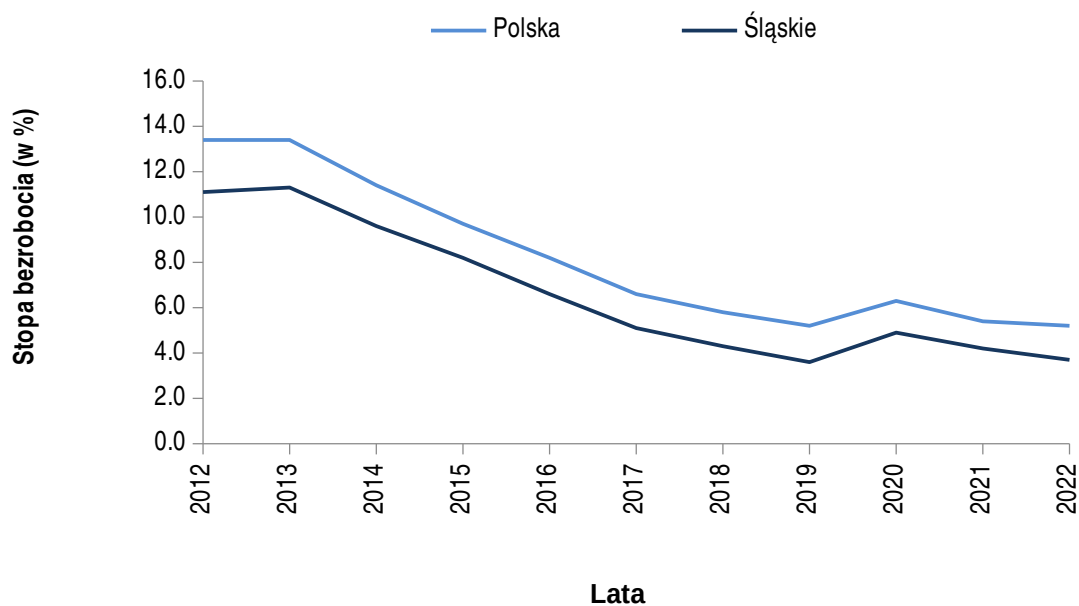
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 27.01.2023].

⁶⁹ Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z dnia 20 kwietnia 2004 r. (t.j.: Dz.U. z 2023 r., poz. 735), art. 2, ust. 1, pkt 5.

⁷⁰ Liczba długotrwale bezrobotnych wg stanu na koniec marca 2023 r.: 29 040 osób – województwo śląskie, 413 115 osób – Polska. Źródło: Ibidem.

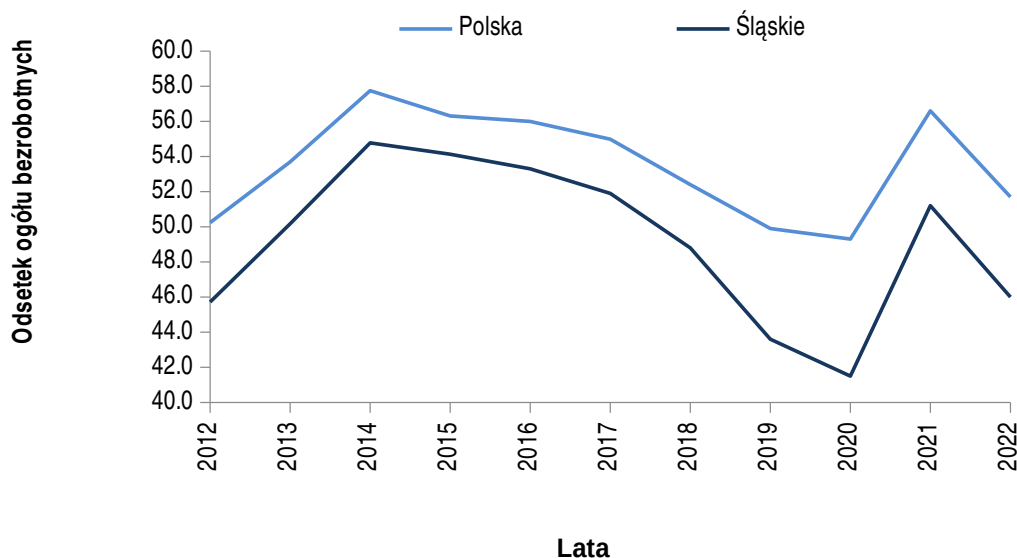
⁷¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 27.01.2023].

Wykres 10. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2012-2022, stan na koniec danego roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 27.01.2023].

Wykres 11. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2012-2022, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

Źródło: Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, www.psz.praca.gov.pl. [odczyt: 27.01.2023].

2.2.6. Uchodźcy

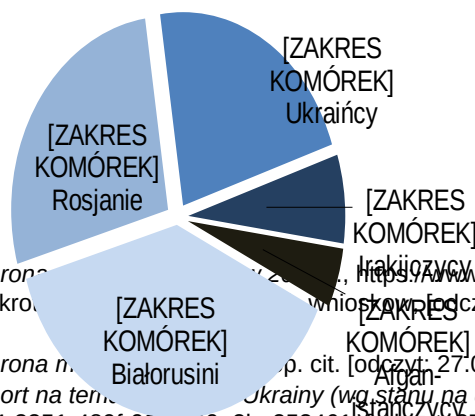
Status uchodźcy i ochrona uzupełniająca, są formami ochrony międzynarodowej, którą otrzymują cudzoziemcy, jeśli w ich kraju pochodzenia grozi im prześladowanie lub rzeczywiste ryzyko utraty życia czy zdrowia. Wobec takich osób nie mogą przy tym występować okoliczności wskazujące, na to, iż mogłyby stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa⁷².

W 2022 roku w Polsce 9,9 tys. cudzoziemców złożyło wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej. Spośród nich największą część stanowili obywatele: Białorusi – 3,1 tys. osób, Rosji – 2,2 tys. osób, Ukrainy – 1,8 tys. osób, Iraku – 0,6 tys. osób i Afganistanu – 0,4 tys. osób. Liczba złożonych wniosków była o około 28% wyższa niż w 2021 roku⁷³.

Urząd do Spraw Cudzoziemców wydał w 2022 roku decyzje wobec 10,7 tys. osób. W porównaniu do 2021 roku rozpatrzone 127% więcej spraw. W 2022 roku warunki przyznania ochrony międzynarodowej spełniało prawie 5 tys. cudzoziemców. Wówczas wydano rekordową liczbę pozytywnych rozstrzygnięć, które dotyczyły głównie obywateli Białorusi – 3,6 tys. osób i Ukrainy – 1 tys. osób. Kolejną z liczniejszych grup byli obywatele Rosji – 0,1 tys. osób. Decyzje negatywne otrzymało 1,6 tys. cudzoziemców. Dotyczyły one najczęściej obywateli: Rosji – 0,6 tys. osób, Iraku – 0,4 tys. osób i Tadżykistanu – 80 osób. Natomiast postępowania dotyczące 4,1 tys. osób zakończyły się umorzeniem, m. in. z powodu opuszczenia Polski przez wnioskodawców przed wydaniem decyzji lub wycofania przez nich wniosków. Dotyczyło to przede wszystkim obywateli: Iraku – 1,2 tys. osób, Rosji – 0,9 tys. osób i Ukrainy – 0,5 tys. osób⁷⁴.

Według stanu na koniec 2022 roku aktualny dokument pobytowy w Polsce posiadało 1 554 909 obywateli Ukrainy oraz 267 355 pozostałych cudzoziemców. W latach 2014-2021 liczba osób posiadających wyżej wymieniony dokument stopniowo wzrastała (z 40 979 Ukraińców w 2014 roku do 307 735 w 2021 roku - wzrost o 77,70 % oraz ze 134 087 pozostałych osób w 2014 roku do 238 259 w 2021 roku – wzrost o 651%). W porównaniu z 2021 rokiem w 2022 roku nastąpił gwałtowny wzrost liczby obywateli Ukrainy posiadających aktualny dokument pobytowy w Polsce, (przeskok z 307 735 w 2021 roku do 1 554 909 w 2022 roku czyli wzrost o 405,3% w ciągu jednego roku, co było spowodowane wybuchem wojny na Ukrainie), w przypadku pozostałych osób nastąpił wzrost o 12,2%⁷⁵.

Wykres 12. Cudzoziemcy, którzy złożyli wnioski o ochronę międzynarodową w Polsce w 2022 roku (w tys.).

⁷² Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Ochrona międzynarodowa w 2022 r. – ponad-dwukrotny wzrost wniosków*, <https://www.gov.pl/web/udsc/ochrona-miedzynarodowa-w-2022-r--ponad-dwukrotny-wzrost-wnioskow>, [odczyt: 27.01.2023].

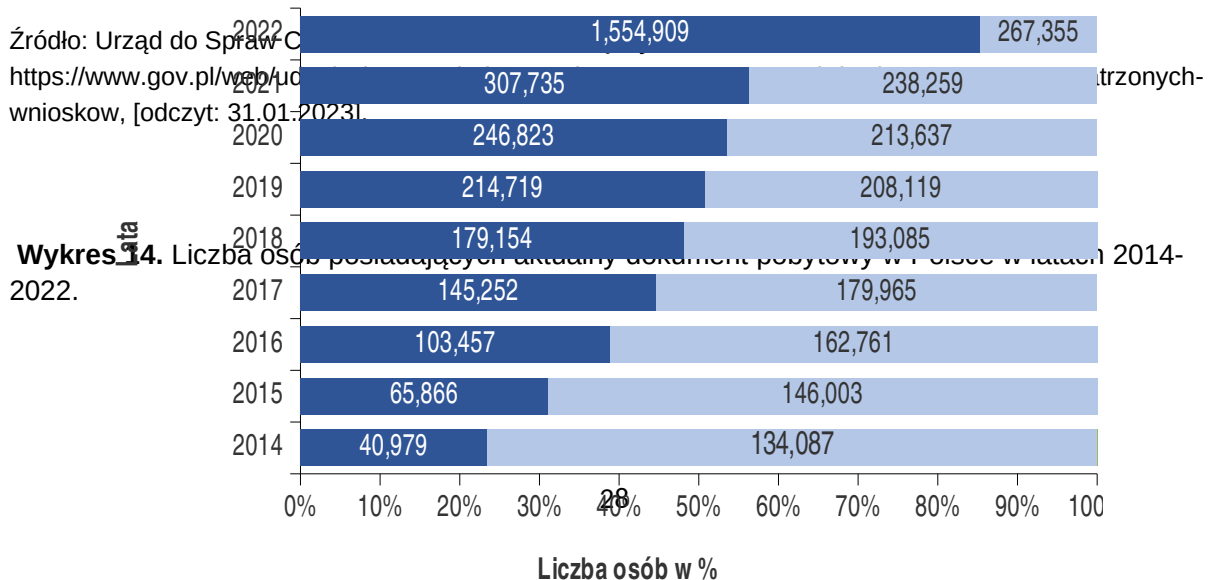
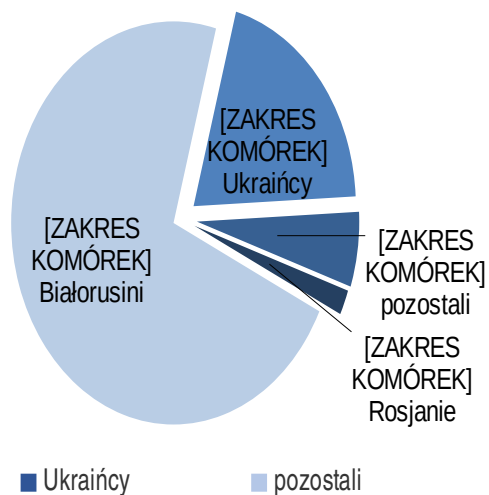
⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Ochrona międzynarodowa w 2022 r. – ponad-dwukrotny wzrost wniosków*, p. cit. [odczyt: 27.01.2023].

⁷⁵ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Raport na temat sytuacji prawnej obywateli Ukrainy (wg stanu na dzień 1 lipca 2022 r.)*, <https://www.gov.pl/attachment/10af1434-3351-489f-9337-99a2ba253461>, [odczyt: 27.01.2023]

Źródło: Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Ochrona międzynarodowa w 2022 r.*, <https://www.gov.pl/web/udsc/ochrona-miedzynarodowa-w-2022-r--ponad-dwukrotny-wzrost-rozpatrzonych-wnioskow>, [odczyt: 27.01.2023].

Wykres 13. Pozytywne decyzje wydane cudzoziemcom w sprawie ochrony międzynarodowej w Polsce w 2022 roku (w tys.).

Wykres 14. Liczba osób posiadających aktualny dokument pobytowy w Polsce w latach 2014-2022.

Źródło: Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Raport na temat obywateli Ukrainy (wg stanu na dzień 1 lipca 2022 r.)*, <https://www.gov.pl/attachment/10af1434-3351-489f-9337-99a2ba253461> [odczyt: 31.01.2023].

Uchodźcy z Ukrainy

Od rozpoczęcia przez Federację Rosyjską inwazji na Ukrainę tj. od dnia 24 lutego 2022 r., sytuacja migracyjna w Polsce została zdominowana przez ogromny napływ uchodźców z Ukrainy. Zasadniczy wpływ na cechy i skalę tej fali miało otwarcie granic Polski z Ukrainą, bliskość geograficzna, a także podobieństwa kulturowe. Oczywiście nie wszystkie osoby wybrały Polskę jako swój kraj docelowy. Pewna część z nich udała się w dalszą podróż do krajów Unii Europejskiej, Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Kanady i innych, a kolejna część pozostała na jakiś czas w naszym kraju, by następnie powrócić na Ukrainę.

Wiarygodnym źródłem informacji na temat liczby Ukraińców, którzy pozostali w naszym kraju jest system PESEL. Posiadanie tego numeru identyfikacyjnego jest warunkiem koniecznym do uzyskania wielu form pomocy, m.in. jednorazowego świadczenia w wysokości 300 zł na osobę przysługującego na pokrycie kosztów utrzymania uchodźców. Ponadto umożliwia on otrzymanie świadczenia wychowawczego (500+), świadczenia „Dobry start”, rodzinnego kapitału opiekuńczego oraz świadczeń rodzinnych i świadczeń z zakresu pomocy społecznej. Tak więc zarejestrowanie się w tym systemie z dużym prawdopodobieństwem wskazuje na zamiar pozostania w Polsce na dłuższy czas. W dniu 24.08.2022 r. Cyfryzacja KPRM podała, że od dnia rozpoczęcia agresji Rosji na Ukrainę 1,3 mln obywateli Ukrainy i członków ich rodzin otrzymało numery PESEL w naszym kraju. Połowa z tych osób, to osoby dorosłe⁷⁶.

W okresie od 2014 r. do początku 2022 r. liczba obywateli Ukrainy posiadających ważne zezwolenia na pobyt w Polsce wzrosła ośmiokrotnie z 41 tys. do 313 tys. Według Urzędu do Spraw Cudzoziemców od wybuchu wojny do dnia 30 czerwca 2022 roku do Polski z Ukrainy przybyło 4,4 mln osób, z czego 1,2 mln zostało zarejestrowanych na ochronę czasową. Spośród 1 199 760 obywateli Ukrainy, którzy zostali objęci ochroną czasową 71% (857 754) stanowiły

⁷⁶ Serwis Twitter, Oficjalny profil Cyfryzacja KPRM, <https://twitter.com/CyfryzacjaKPRM/status/1129799501764599809> [odczyt: 20.01.2023].

kobiety. Jednocześnie wśród osób pełnoletnich odsetek kobiet wyniósł 89%, natomiast co drugi zarejestrowany obywatel Ukrainy był dzieckiem⁷⁷.

Według stanu na koniec czerwca 2022 roku 209 tys. uciekinierów z Ukrainy pracowało w Polsce legalnie (głównie kobiety na umowach zlecenie). Aby umożliwić osobom z Ukrainy także pracę w zawodach medycznych postanowiono o zatrudnianiu ich w przyspieszonym trybie. Polska zagwarantowała także uchodźcom możliwość powszechnego korzystania z polskiej opieki medycznej, w tym działań profilaktycznych (szczepienia, badania bilansowe dzieci) oraz uczestnictwa dzieci w zajęciach edukacyjnych (200 tys. ukraińskich dzieci w polskich placówkach)⁷⁸.

Urząd do Spraw Cudzoziemców podał, iż na dzień 30.06.2022 roku 35% Ukraińców mieszkało u przyjaciół lub z rodziną, 23% wynajmowało mieszkanie samodzielnie, 12% mieszkało u osób wcześniej im nieznanymi, natomiast 30% korzystało z innych opcji. Ponadto liczba obywateli Ukrainy posiadających ważne zezwolenia na pobyt na terytorium RP w ciągu czerwca 2022 roku wzrosła o blisko 77 tys. i stanowiła wówczas 85% populacji cudzoziemców⁷⁹.

W dalszym ciągu największym wyzwaniem dla organów administracji publicznej jest sprostanie masowemu napływowi cudzoziemców (głównie z Ukrainy) oraz organizacja ich pobytu na terytorium RP. Najważniejszymi elementami wymagającymi dostosowania pod tym kątem są: rynek pracy, edukacja, ochrona zdrowia i mieszkalnictwo⁸⁰.

Dodatkowych informacji na temat uchodźców z Ukrainy dostarcza badanie przeprowadzone przez Oddziały Okręgowe Narodowego Banku Polskiego w dniach od 13 kwietnia 2022 r. do 12 maja 2022 r. pt.: *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce*, które objęło próbę 3 165 dorosłych uchodźców z Ukrainy, przybyłych do Polski po wybuchu wojny. Badanie zostało przeprowadzone przy użyciu kwestionariuszy w języku ukraińskim, polskim oraz rosyjskim z osobami spotykanymi w urzędach oraz miejscach zbiorowego zakwaterowania w 16 miastach wojewódzkich⁸¹.

Wyniki badania wykazały, że uchodźcy, którzy przyjechali do Polski reprezentowali wszystkie regiony Ukrainy. Spośród tych osób najwięcej przyjechało z rejonów walk, relatywnie dobrze skomunikowanych z Polską, w szczególności z rejonu północnego (z Kijowa i okolic) tj. 26% osób. Dużo osób uciekło też z południa, a stosunkowo mniej ze wschodniej i zachodniej Ukrainy. Około 13% uchodźców przybyło do Polski przez inną granicę niż ta z Ukrainą.

Na przełomie kwietnia i maja przebywało w naszym kraju około 1,5 miliona uchodźców z Ukrainy. W związku z ogłoszeniem przez Prezydenta Ukrainy powszechnej mobilizacji i zakazu wyjazdu z kraju mężczyznom w wieku 18-60 lat, dorośli uchodźcy w Polsce to przede wszystkim kobiety - prawie 90% wszystkich ankietowanych osób. Badania wykazały, że ponad 60% kobiet przyjechało razem z dziećmi własnymi lub cudzymi znajdującymi się pod ich opieką (najczęściej z jednym lub dwoma), 24% kobiet przyjechało samotnie (kobiety poniżej 29 roku życia oraz powyżej 60 roku życia), natomiast 16% z rodzicami, a 14% z małżonkiem. Zazwyczaj spośród najbliższej rodziny ankietowanych na Ukrainie pozostali ich rodzice. Tylko w przypadku 18% w ich kraju ojczystym nie pozostał nikt z najbliższej rodziny.

⁷⁷ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Raport na temat obywateli Ukrainy (wg stanu na dzień 1 lipca 2022 r.)*, <https://www.gov.pl/attachment/10af1434-3351-489f-9337-99a2ba253461>, [odczyt: 30.01.2023].

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Raport na temat obywateli Ukrainy...*, op. cit. [odczyt: 30.01.2023].

⁸¹ Narodowy Bank Polski, Departament Statystyki, *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez OO NBP*, Warszawa, 2022 r., <https://www.nbp.pl/publikacje/migracyjne/sytuacja-uchodzcow-z-Ukrainy-w-Polsce.pdf>, [odczyt: 30.01.2023].

Wśród badanych dominowały osoby z wyższym wykształceniem – było ich 50%. Wykształcenie średnie posiadało 35% uchodźców, natomiast podstawowe lub zasadniczo zawodowe 15%. Około 5% ankietowanych zadeklarowało, że „dobrze zna język polski”, 49% oceniło, że trochę rozumie ten język (z trudnością, ale potrafi się porozumieć), natomiast 46% nie zna go w ogóle. Swoją znajomość języka polskiego lepiej oceniły osoby młodsze i uchodźcy, którzy mieli wcześniejsze doświadczenia z Polską, a także częściej osoby z Ukrainy zachodniej niż wschodniej.

Według powyższych badań, pomimo dużej przedwojennej migracji zarobkowej do Polski 53% ankietowanych uchodźców, nie było wcześniej w naszym kraju, ani nie miało wcześniej kontaktu z osobami, które go odwiedziły. Dla 28% osób migracja do Polski nie była nowością, gdyż miały w rodzinie osoby, pracujące w Polsce i uzyskały od nich niezbędne informacje na jej temat. Tylko 14% pracowało wcześniej w Polsce i w momencie wybuchu wojny było na Ukrainie, a 12% posiadało znajomych pracujących w naszym kraju.

Przytoczone badania wykazały, że uchodźcy posiadali relatywnie wysokie zainteresowanie aktywnością na polskim rynku pracy. Około 19% z nich już pracowało, kolejne 10% miało obiecaną pracę, a ok. 50% jej poszukiwało, w tym 30% w pełnym wymiarze czasu pracy, a niecałe 20% na pół etatu ze względu na konieczność opieki nad dziećmi. Zestawienie sytuacji zawodowej na ukraińskim rynku pracy oraz deklaracji aktywności zawodowej w Polsce wykazało z kolei, że najszybciej znaleźli pracę w naszym kraju uchodźcy pracujący wcześniej w branży IT (48%), budownictwie (33%) oraz hotelach i restauracjach (32% pracujących). Zatrudnienie w pozostałych sektorach na Ukrainie nie dawało większych szans na zatrudnienie w Polsce (ok. 20% z nich znalazło pracę w Polsce). Najmniejsze szanse zatrudnienia miały osoby nieaktywne zawodowo na Ukrainie (14%) i te, które przed wyjazdem nieskutecznie poszukiwały pracy (10%).

Najczęstszą formą wsparcia, z której skorzystali uchodźcy z Ukrainy, była pomoc w zakwaterowaniu: 19% ankietowanych zatrzymało się u swoich rodaków w Polsce, 18% u polskich rodzin, a 11% w opłaconych przez państwo lub samorzady miejscach w hotelach, hostelach lub schroniskach. Najrzadziej Ukraińcy decydowali się na pobyt w specjalnie zaadaptowanych na te potrzeby miejscach zbiorowego zakwaterowania (stadionach, halach) oraz w innych niewymienionych w ankiecie miejscach zakwaterowania (odpowiednio 9% i 10%).

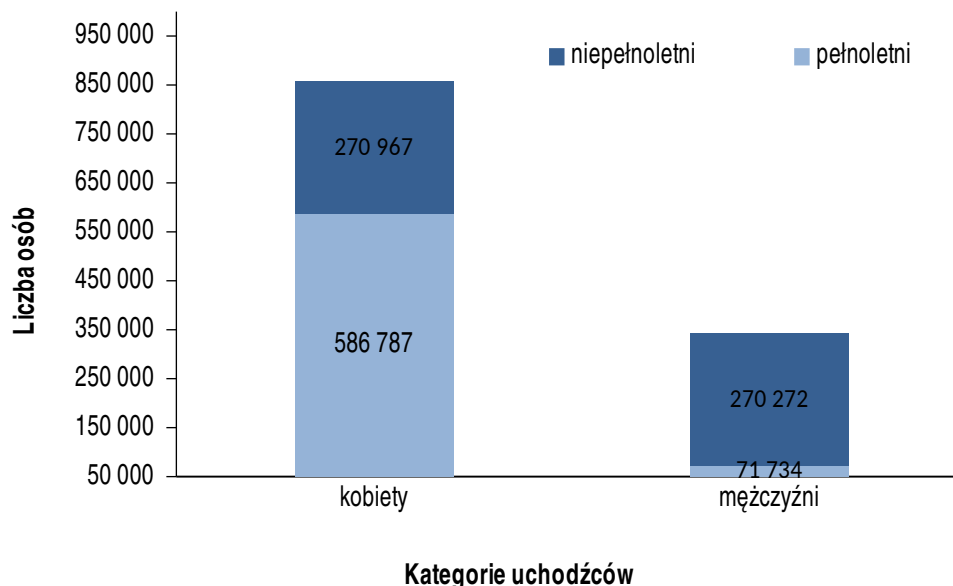
Ewenementem jeśli chodzi o kryzysy uchodźcze jest także fakt, że 33% uchodźców nie potrzebowała pomocy w zakwaterowaniu, gdyż sama płaciła za wynajem. Do działań pomocowych, które ułatwiłyby im dalszy pobyt w Polsce uchodźcy zaliczyli przede wszystkim organizację kursów języka polskiego (48%), pomoc w szybkim znalezieniu pracy (44%) oraz pomoc w dostępie do służby zdrowia (40%).

Badania wykazały, że 31% uchodźców przebywających w Polsce wspierało swoich rodaków pozostających na Ukrainie. Spośród nich 19% przekazało pomoc w postaci pieniężnej lub rzeczowej swojej rodzinie na Ukrainie, 7% udzieliło wsparcia instytucjom charytatywnym działającym na Ukrainie, a 5% zarówno rodzinie, jak i organizacjom charytatywnym. Było to szczególnie częste wśród uchodźców posiadających pracę (44%).

W świetle uzyskanych wyników badań aż dwie trzecie ankietowanych - 65% zakładało, że ich pobyt w Polsce nie będzie trwał dłużej niż rok, przy czym 59% planowało powrót na Ukrainę, a 6% chciało wyjechać z Polski dalej na Zachód. Osób zdecydowanych pozostać w Polsce na stałe było 16%. Kolejne 20% rozważało dłuższy pobyt w Polsce, ale nie planowało zostać tu na stałe.

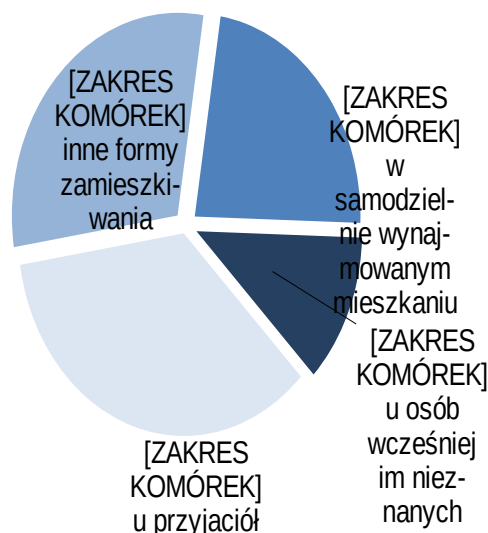
Jeśli chodzi o podstawowe cechy demograficzne, takie jak płeć, wiek i wykształcenie, wyniki powyższych badań wykazały, że mężczyźni (będący zdecydowaną mniejszością osób uciekających z Ukrainy), znacznie częściej niż kobiety, myśleli o pozostaniu w Polsce na stałe (23% wobec 15%), a także znacznie częściej rozważali wyjazd w krótkiej perspektywie czasu do innego kraju. Po drugie, zdecydowanie bardziej na pozostanie w Polsce nastawieni byli ludzie młodzi, do 29 roku życia – 22% ankietowanych, natomiast im starsi respondenci tym częściej prezentowali silniejszą chęć powrotu do domu. Również osoby z wykształceniem wyższym (62%) były zainteresowane stosunkowo szybkim powrotem na Ukrainę. Prawdopodobnie wiązało się to z napotkanymi trudnościami w znalezieniu satysfakcjonującej pracy w zawodzie z wynagrodzeniem pozwalającym na standard życia zbliżony do tego, jaki miały w swoim kraju. Badania wykazały także, że czynnikiem, który najsilniej mógłby wpłynąć na podjęcie decyzji o powrocie do swojej ojczyzny było zakończenie wojny: 70% respondentów zadeklarowało, że wówczas w przeciągu 3 miesięcy wróciłaby na Ukrainę.

Wykres 15. Uchodźcy z Ukrainy objęci ochroną czasową w Polsce - stan na 30.06.2022 roku.

Źródło: Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Raport na temat obywateli Ukrainy (wg stanu na dzień 1 lipca 2022 r.)*, <https://www.gov.pl/attachment/10af1434-3351-489f-9337-99a2ba253461>, [odczyt: 31.01.2023].

Wykres 16. Formy zamieszkiwania uchodźców z Ukrainy w Polsce - stan na 30.06.2022 roku.

Źródło: Urząd Do Spraw Cudzoziemców, *Raport na temat obywateli Ukrainy (wg stanu na dzień 1 lipca 2022 r.)*, <https://www.bing.com/search?q=RAPORT+NA+TEMAT+OBYWATELI+UKRAINY&qs=ds&form=QBRE>, [odczyt: 31.01.2023].

3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna jest instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie poradzić sobie samodzielnie. Podejmuje ona działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. Pomoc społeczna pomaga zarówno tworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję, jak również przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych. Instrument ten służy także do kompensowania różnorodnych szkód, np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób. Ponadto pomoc społeczna zapewnia poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez udzielanie różnego rodzaju zasiłków i świadczeń uzupełniających dochody z pracy, systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów⁸².

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- 2) pracy socjalnej;
- 3) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁸³.

⁸² Główny Urząd Statystyczny, *Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2020 roku*, Warszawa 2021, s. 54.

⁸³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 901), art. 15.

W 2022 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 76 601 rodzin⁸⁴. Liczyły one 143 756 osób⁸⁵. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 3,3% (w całej Polsce było to 4,7%)⁸⁶. W 2022 roku w stosunku do 2021 roku liczba wspieranych rodzin zmniejszyła się o 4 218, tj. o 5,2%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach zmniejszyła się o 9 345, tj. o 6,1%⁸⁷.

Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2022 roku należały:

- **Rodziny zamieszkujące wieś** – kategoria ta liczyła 14 341 rodzin. Stanowiły one 18,7% ogółu wspieranych rodzin. Rok wcześniej liczba rodzin zamieszkujących wieś była wyższa o 1 329, czyli o 8,5%;
- **Jednoosobowe**⁸⁸ – ich liczba wyniosła 46 795, co dało 61,1% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W porównaniu z rokiem 2021 liczba tego rodzaju podmiotów zmniejszyła się o 2 181, tj. o 4,5%;
- **Rodziny z dziećmi** – ta kategoria liczyła 17 328 rodzin, które stanowiły 22,6% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2021 ich liczba zmniejszyła się o 1 272, tj. o 6,8%. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę dzieci. W 2022 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 5 399 tego rodzaju rodzin. Liczyły one łącznie 29 253 osoby. Rodziny wielodzietne stanowiły 7,0% ogółu rodzin korzystających z pomocy;
- **Rodziny niepełne** – to kategoria licząca 7 811 rodzin, stanowiła 10,2% ogółu rodzin objętych wsparciem. W latach 2021-2022 ich liczba zmniejszyła się o 182, czyli o 2,3%;
- **Rodziny emerytów i rencistów** – odnotowano ich 18 402 (udział wyniósł 24,0%). W porównaniu z rokiem 2021 liczebność tej kategorii zmniejszyła się o 218 osób, tj. o 1,2%.

W 2022 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną stanowiły 3,3% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: katowickim i sosnowieckim (po 3,9%) oraz bytomskim (3,7%). W miastach na prawach powiatu analizowany wskaźnik był nieznacznie wyższy niż w powiatach ziemskich (odpowiednio 3,3% i 3,2%). W przypadku gmin najwyższym jego poziomem charakteryzowały się gminy miejskie (3,4%). Dla porównania w gminach miejsko-wiejskich wskaźnik ten wyniósł 3,1%, natomiast w gminach wiejskich 3,0%. Na poziomie powiatów najwyższe wartości osiągnęły: będziński (5,7%), m. Siemianowice Śląskie (5,1%) oraz m. Rybnik (4,7%), zaś najniższe - m. Dąbrowa Górnicza (1,5%) powiat pszczyński (1,6%) oraz bieruńsko-lędziński (1,8%). Gminami o najwyższym odsetku osób w rodzinach objętych pomocą społeczną były: Ustroń (9,5%), Kornowac (9,3) oraz Psary i Żarki (8,6%), zaś o najniższym: Pawłowice (0,6%), Hażlach (0,7%) oraz Boronów i Ornontowice (po 0,8%)⁸⁹.

Wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, iż jest on wypadkową wielu czynników (społecznych, ekonomicznych,

⁸⁴ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

⁸⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

⁸⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁸⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za lata 2021-2022.

⁸⁸ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

⁸⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych oraz prawnych). Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji w danym roku wysokości kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej⁹⁰.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2022 r. było ubóstwo. Pomocą z tego tytułu objęto 49 676 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia.

Kolejnymi powodami korzystania z pomocy społecznej były: długotrwała lub ciężka choroba (48 532 osoby), bezrobocie (40 206 osób), niepełnosprawność (39 281 osób) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (37 163 osoby). Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z powodu klęski żywiołowej lub ekologicznej (6 osób), sieroctwa i potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi (po 71 osób) oraz z uwagi na trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy (217 osób)⁹¹.

W latach 2021-2022 największy spadek liczby korzystających wystąpił w przypadku: bezrobocia (o 7 449), ubóstwa (o 5 764), długotrwałej lub ciężkiej choroby (o 3 285), niepełnosprawności (o 2 830), potrzeby ochrony macierzyństwa (o 2 740), bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (o 2 492) oraz w przypadku klęski żywiołowej lub ekologicznej (o 1 395). W analizowanym okresie wzrost liczby osób korzystających z pomocy społecznej zanotowano jedynie w przypadku integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy (o 166)⁹².

⁹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 7.

⁹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRIPS-03* za okres I-XII 2022 r.

⁹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRIPS-03* za lata 2021-2022 r.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej według przyczyn jej udzielenia w odniesieniu do liczby ludności w województwie śląskim i w całym kraju można stwierdzić, że w 2022 r. większość wskaźników dla województwa śląskiego była niższa, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski, z wyjątkiem czterech: dwa z nich (bezdомność i potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi) były w województwie śląskim wyższe, natomiast pozostałe (sieroctwo oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego) były na tym samym poziomie co w Polsce⁹³.

Ważnym wyznacznikiem sytuacji społecznej w regionie jest odsetek osób, które otrzymały wsparcie z tytułu ubóstwa. Zjawisko to jest bowiem przyczyną wielu negatywnych skutków. Osoby ubogie są spychane na peryferie życia społecznego. Niskie dochody uniemożliwiają wielu rodzinom regulowanie opłat za mieszkanie bądź media. Z kolei skutkiem długotrwałego zalegania z opłatami za mieszkanie często bywa eksmisja, a w skrajnych przypadkach nawet bezdomność. Ceną za życie w ubóstwie jest w wielu wypadkach utrata lub pogorszenie się stanu zdrowia, gdyż dla osoby dysponującej niskimi dochodami problemem staje się wykupienie zalecanych leków czy też skorzystanie z pomocy lekarza. Niski poziom dochodów negatywnie wpływa na możliwość dostępu do edukacji i często jest jedną z najważniejszych barier w rozwoju młodych ludzi. Ponadto pozostawanie w biedzie w wielu wypadkach skutkuje wycofaniem się z udziału w życiu kulturalnym oraz ograniczeniem dostępu do wypoczynku.

Ubóstwo, oprócz aktualnych problemów, powoduje również negatywne zjawiska, które będą odczuwane dopiero za kilkanaście bądź kilkadziesiąt lat. Przykładem może być tutaj niskopłatna praca, często w szarej strefie, która w przyszłości skutkować będzie niskimi emeryturami lub ich brakiem. Osoby wykonujące taką pracę zasila kategorię społeczno-ekonomiczną osób utrzymujących się ze świadczeń społecznych. Ponadto nagromadzenie problemów wynikających z ubóstwa sprzyja procesom utrwalania, a nawet społecznego „dziedziczenia” tych negatywnych zjawisk.

W 2022 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa stanowiły 1,1% ogółu mieszkańców. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: bytomskim (1,8%), częstochowskim i katowickim (po 1,3%); na poziomie powiatów w: m. Siemianowice Śląskie i m. Bytom (po 2,9%), m. Chorzów (2,2%) oraz m. Ruda Śląska (2,1%), natomiast na poziomie gmin w: Rajczy (4,8%), Łękawicy (3,0%) oraz w m. Siemianowice Śląskie i m. Bytom (po 2,9%)⁹⁴.

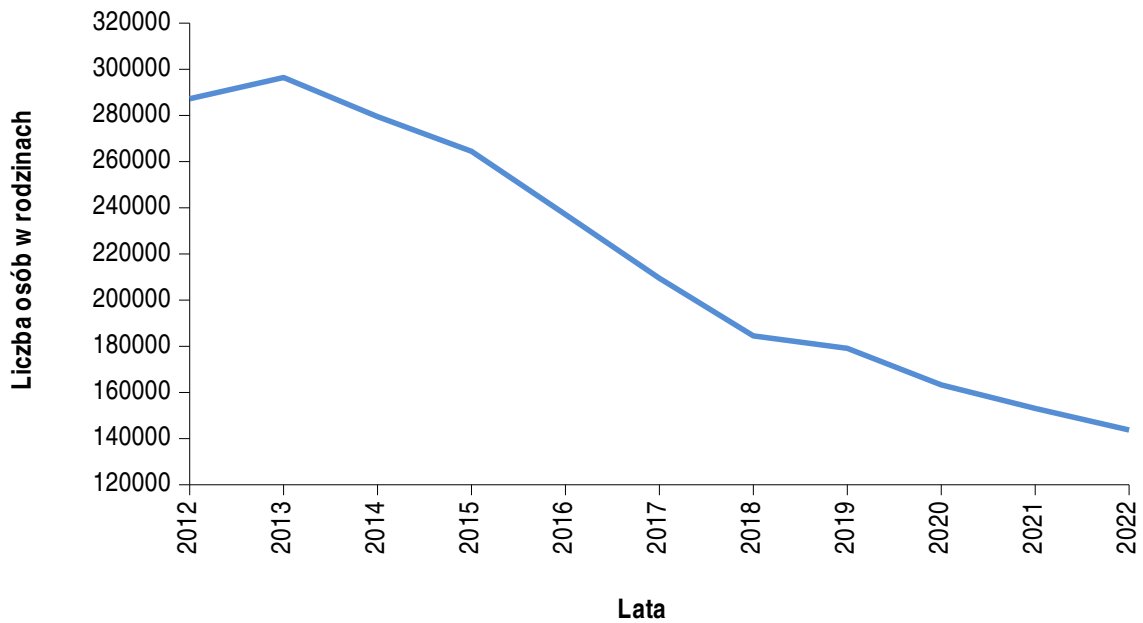
Mimo, iż w latach 2012-2022 odsetek osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa był w województwie śląskim niższy niż średnio w kraju, to jednak różnica ta wykazuje tendencję malejącą⁹⁵.

Wykres 17. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem w województwie śląskim w latach 2012-2022.

⁹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

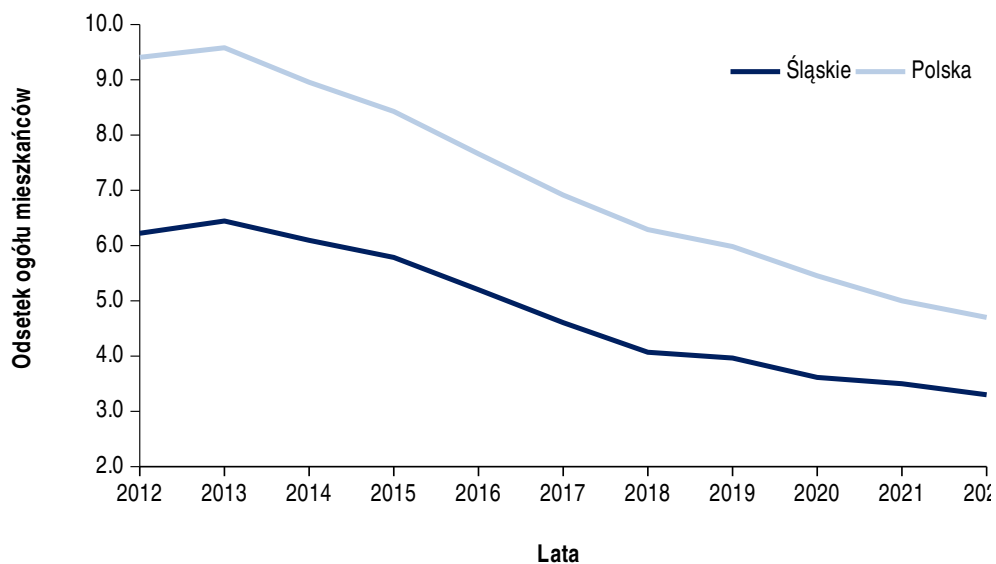
⁹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

⁹⁵ Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2022, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

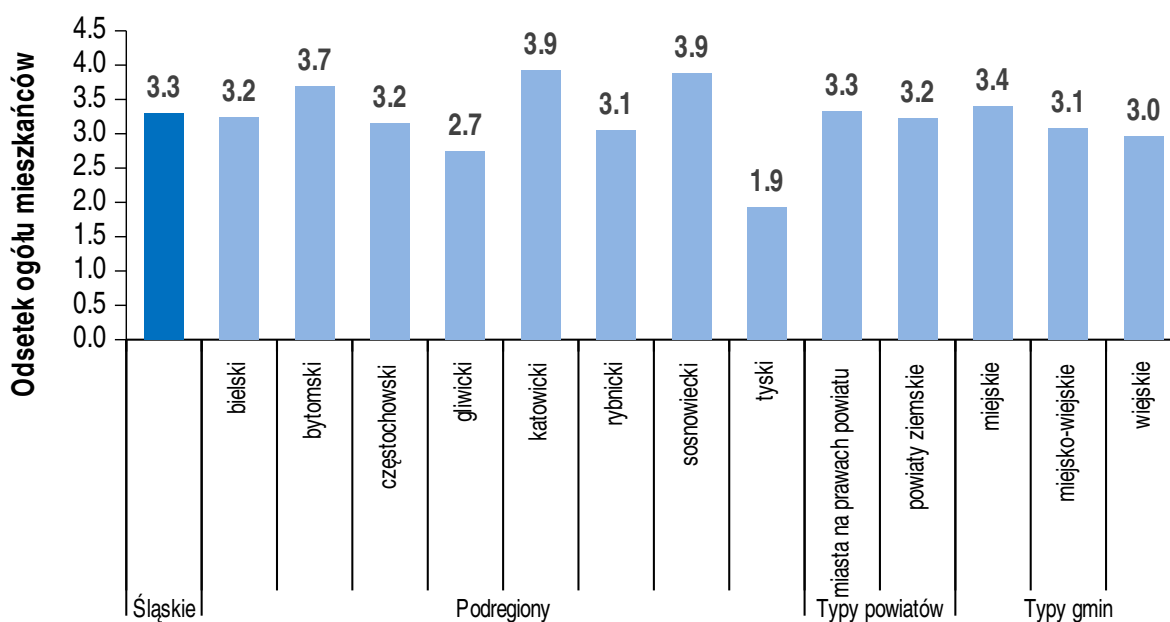
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2022.

Wykres 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ogółu mieszkańców – województwo śląskie i Polska, lata 2012-2022.

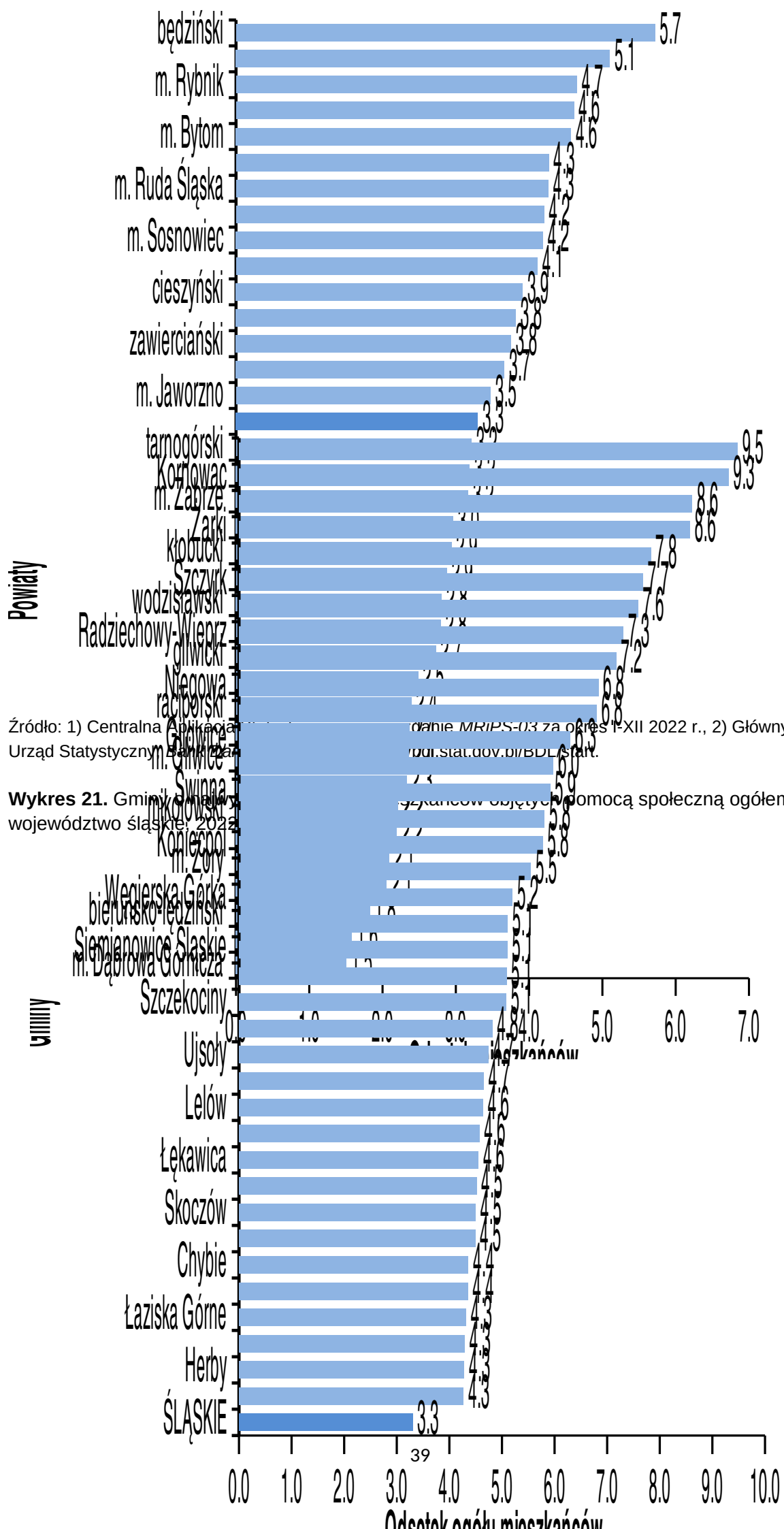
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 19. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek mieszkańców poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2022 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 20. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek mieszkańców powiatów - województwo śląskie, 2022 r.

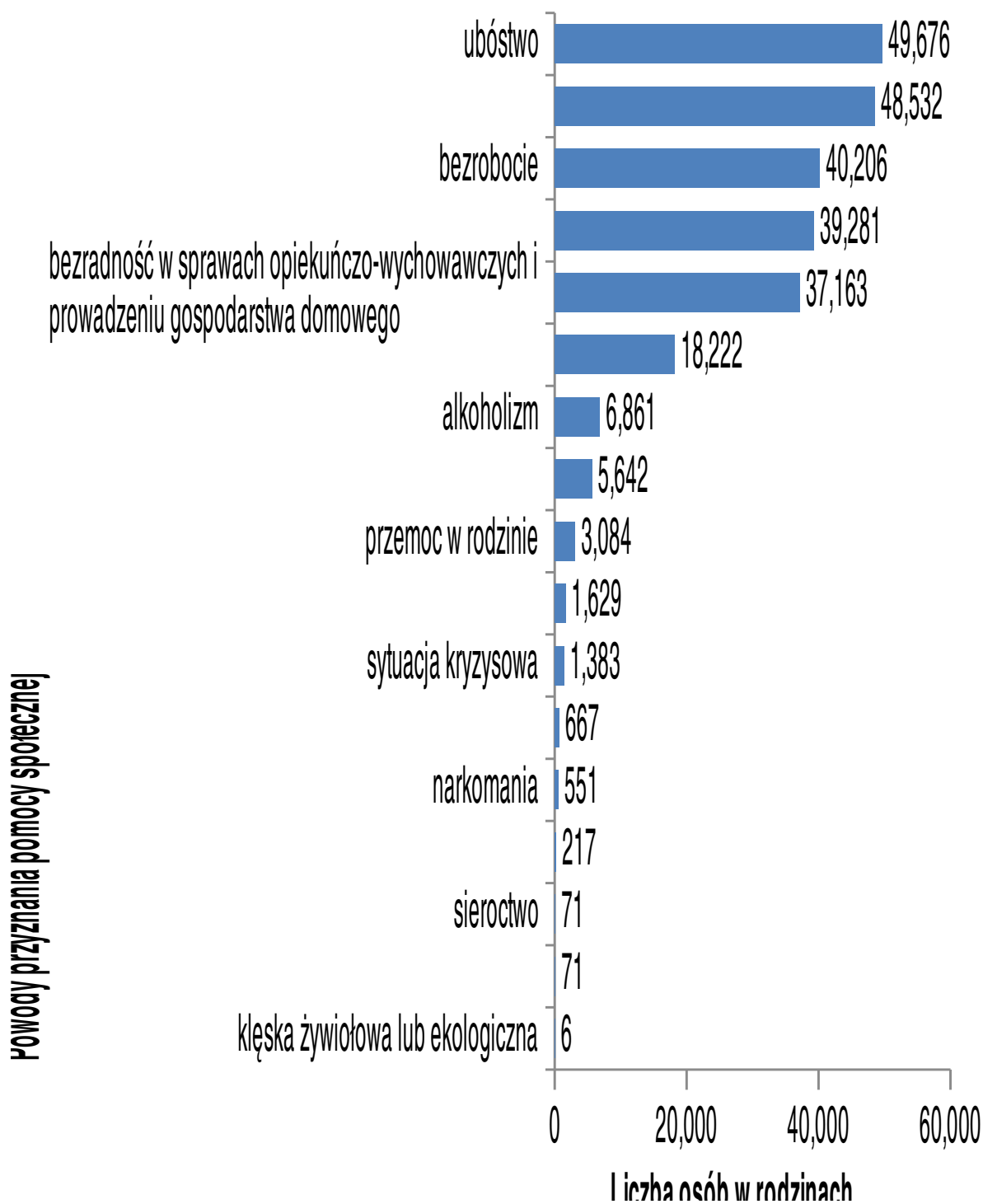

Źródło: 1) Centralna Agencja Statystyczna, dane MRIPS-03 za okres XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, dane MRIPS-03 za okres XII 2022 r., 3) Główny Urząd Statystyczny, dane MRIPS-03 za okres XII 2022 r.

Wykres 21. Gminy o najwyższym odsetku ogółu mieszkańców objętych pomocą społeczną ogółem - województwo śląskie, 2022

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

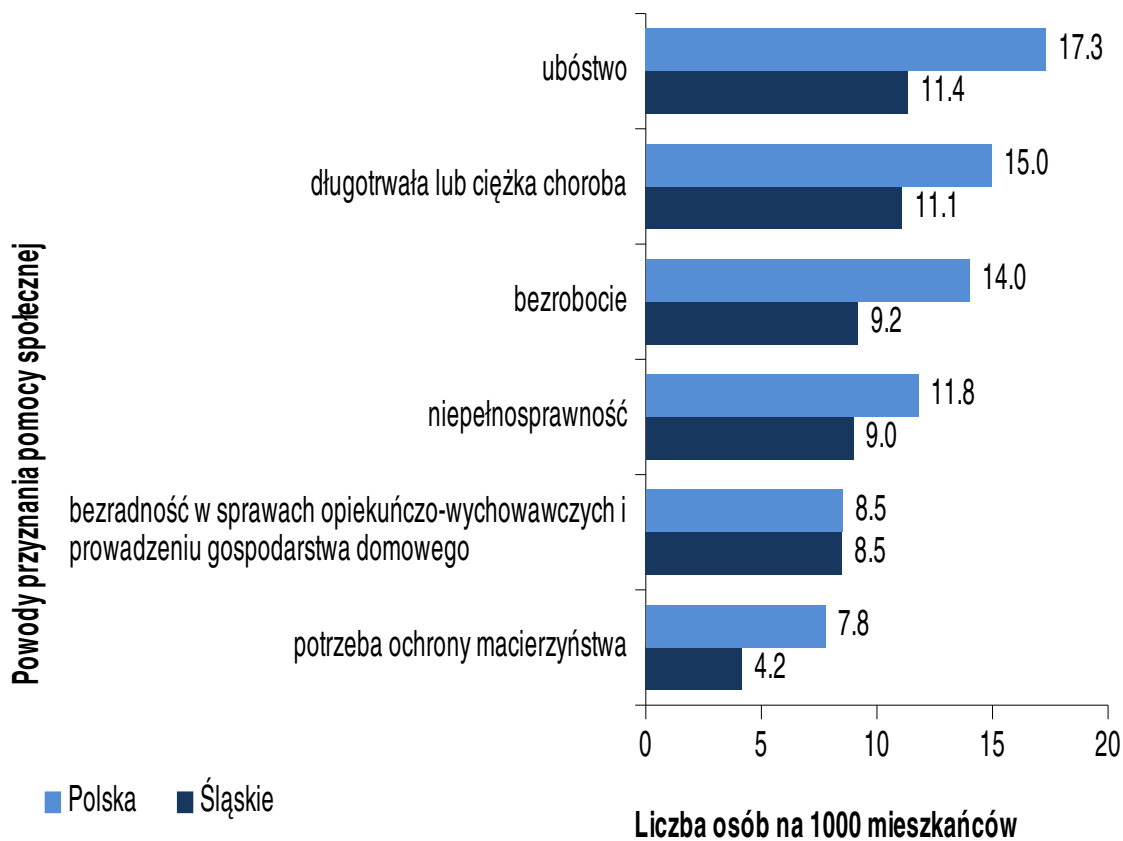
Wykres 22. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2022 r.

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

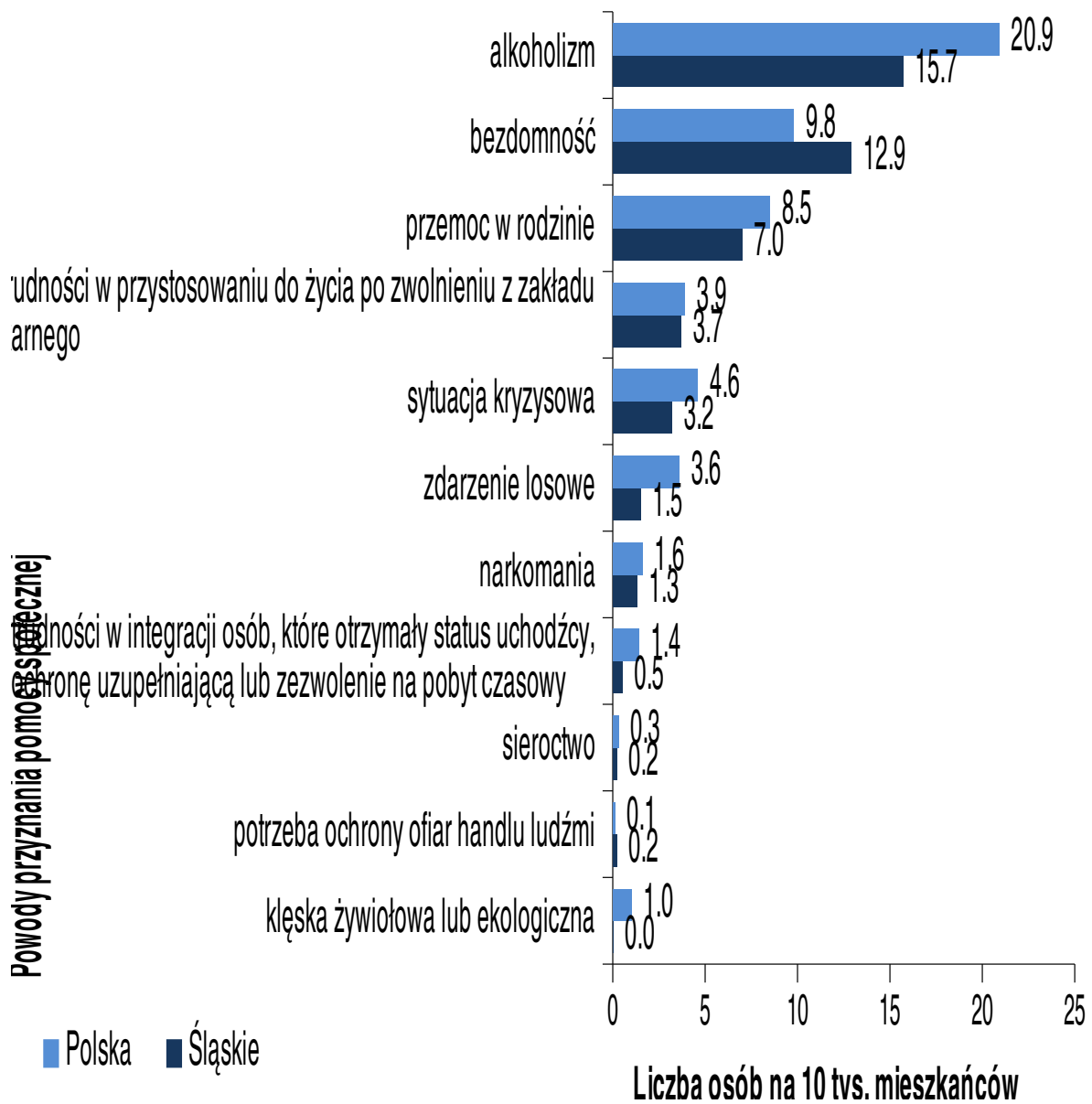
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 23. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 mieszkańców wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2022 r., cz. 1.

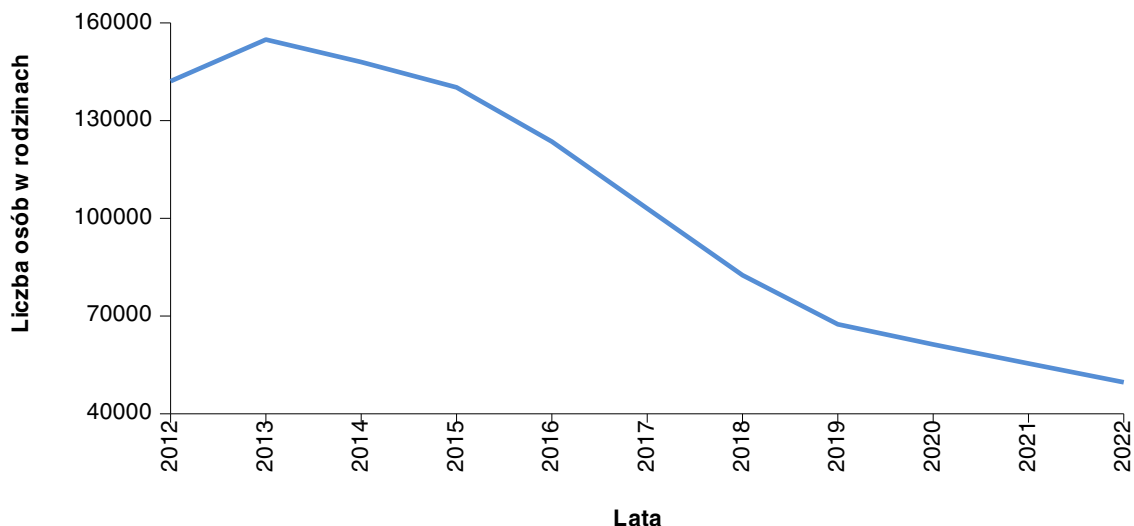
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 24. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 10 tys. mieszkańców wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2022 r., cz. 2.

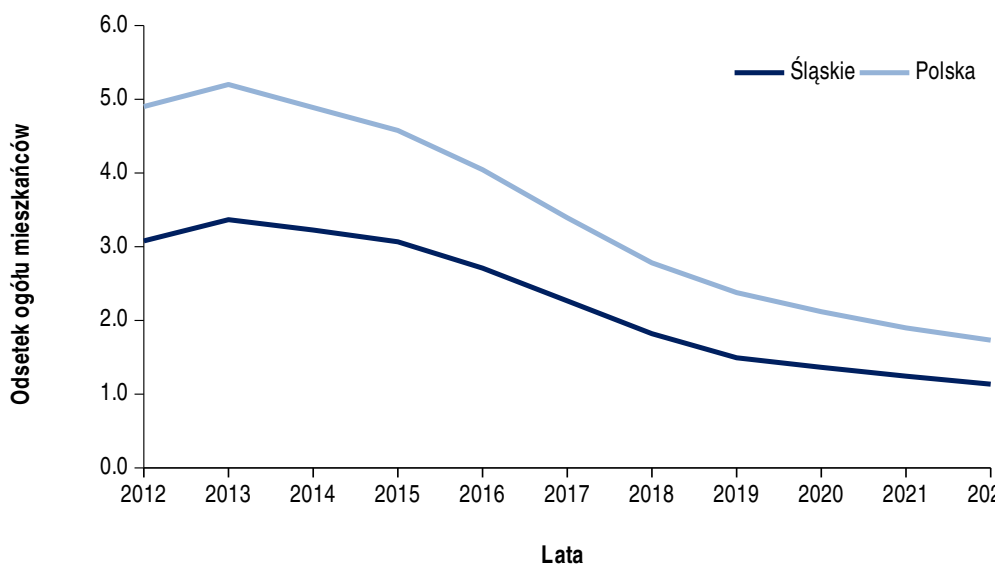
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 25. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2012-2022.

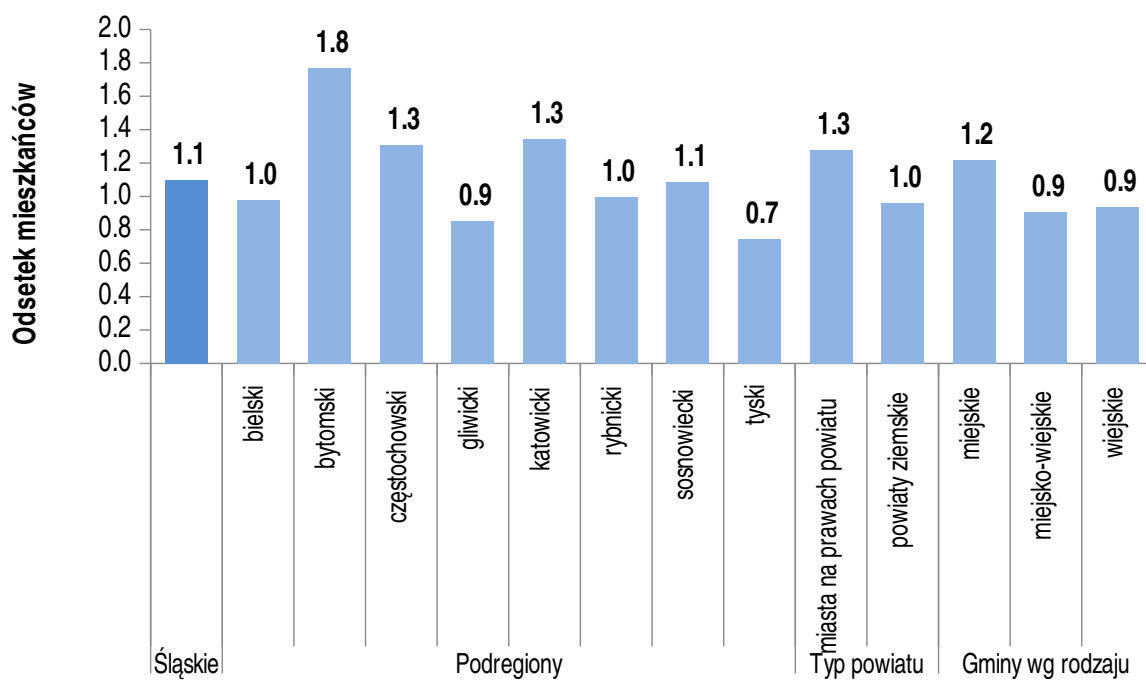
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2022.

Wykres 26. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu mieszkańców – województwo śląskie i Polska, lata 2012-2022.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

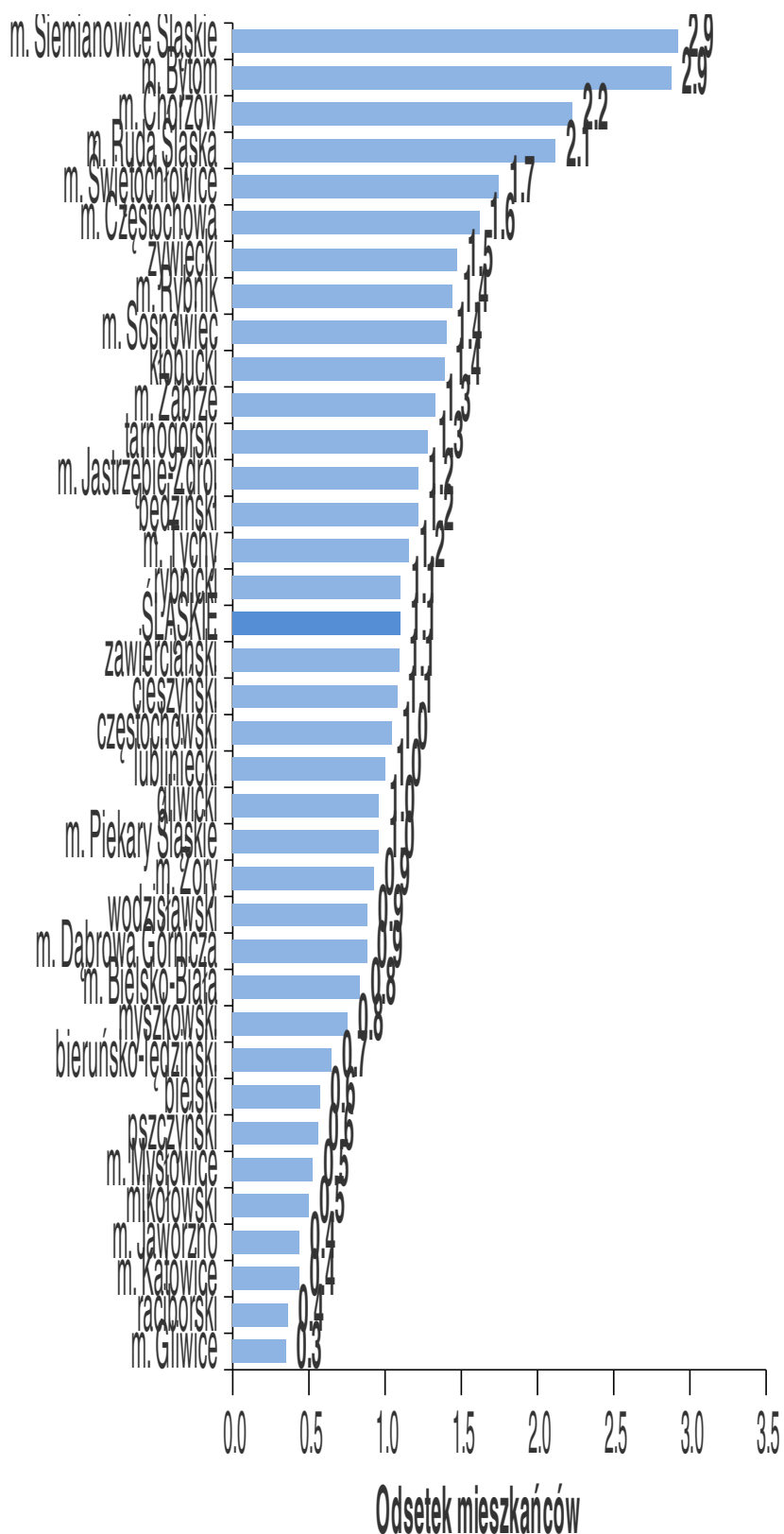
Wykres 27. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu mieszkańców poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2022 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

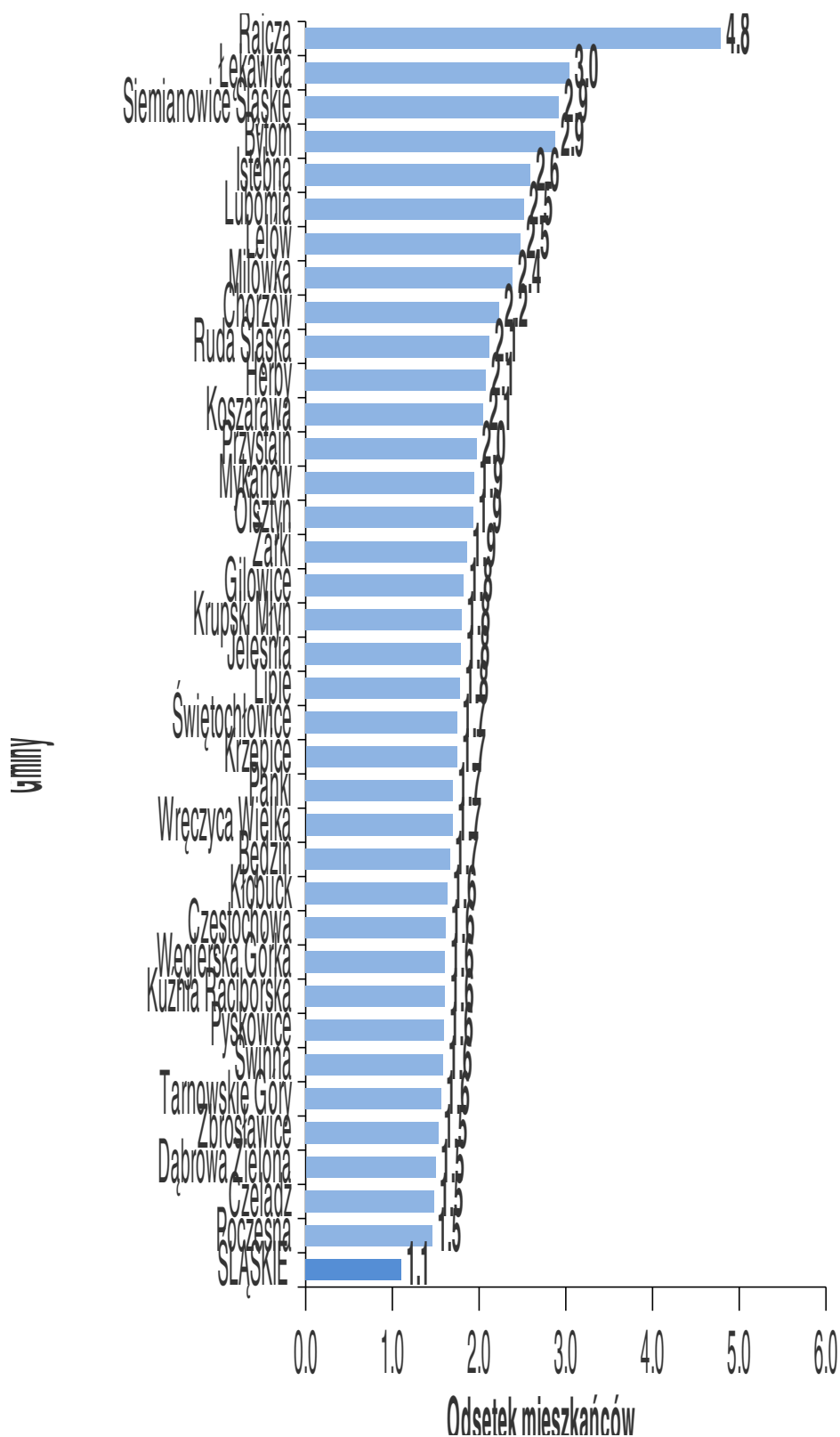
Wykres 28. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu mieszkańców powiatów - województwo śląskie, 2022 r.

powiaty

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 29. Gminy o najwyższym odsetku mieszkańców objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2022 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa funkcjonuje Regionalny

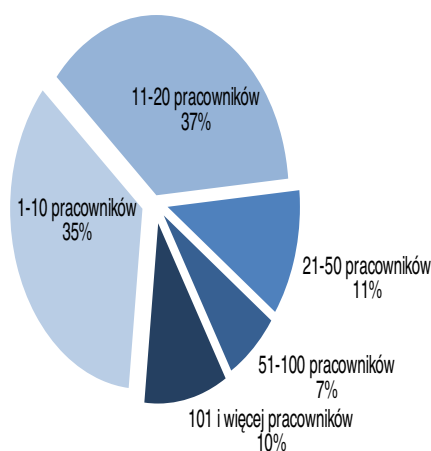
Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wydział Rodziny i Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Do usług tych należą w szczególności: wypłacanie pomocy finansowej, udzielanie pomocy rzeczowej, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, zapewnienie posiłku, opieka stacjonarna (całodobowa), półstacjonarna (dzienna bądź też w postaci zapewnienia noclegu), środowiskowa oraz rodzinna.

Zadania pomocy społecznej w gminach koordynują ośrodki pomocy społecznej i centra usług społecznych⁹⁶, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W miastach na prawach powiatu zadania OPS-ów / CUS-ów i PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazwane "miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie".

Ośrodki pomocy społecznej stanowią kategorię jednostek charakteryzujących się ogromnym zróżnicowaniem. Najmniejszy OPS (w Koszarawie) zatrudniał na koniec 2022 roku 3 osoby, największy (w Bytomiu) posiadał w tym czasie 319 pracowników.

Wykres 30. Struktura ośrodków pomocy społecznej* wg liczby pracowników - województwo śląskie, stan na koniec 2022 r. (N=167).

* Na wykresie uwzględniono ośrodki działające w gminach powiatów ziemskich, w miastach na prawach powiatu oraz centra usług społecznych realizujące zadania OPS-ów.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

W samorządach miast / gmin funkcjonują różne modele działania ośrodków pomocy społecznej. Niektóre samorzady powierzają im realizację wszystkich zadań z obszaru pomocy i wsparcia, w innych natomiast działania OPS-ów ograniczają się wyłącznie do realizacji tych, które wynikają z ustawy o pomocy społecznej, podczas gdy pozostałe zadania są obsługiwane przez

⁹⁶ Według stanu na dzień 31.12.2022 r. w województwie śląskim funkcjonowały 3 centra usług społecznych - w: Bojszowach, Goleszowie oraz Łaziskach Górnych.

odpowiednie wydziały urzędów miast / gmin. Pomędzy tymi dwoma skrajnymi modelami istnieje cały wachlarz rozwiązań pośrednich.

Gmina, powiat i miasto w celu realizacji zadań pomocy społecznej mogą tworzyć również inne podmioty, w tym posiadające status jednostek organizacyjnych pomocy społecznej⁹⁷. Poniżej przedstawiono (w kolejności alfabetycznej) charakterystyki wybranych instytucji funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2022 r.

Centrum Usług Społecznych – to nowe jednostki organizacyjne gminy i nowa instytucja lokalnej polityki społecznej, która ma służyć rozwojowi i integracji usług społecznych organizowanych i świadczonych na poziomie lokalnym. Centra usług społecznych są także źródłem kompletnych informacji o usługach społecznych. Tworzony program usług społecznych może być skierowany do osób, rodzin, grup społecznych, grup mieszkańców o określonych potrzebach lub ogółu mieszkańców. W centrach mogą być prowadzone także działania adresowane do całych społeczności lokalnych, a ukierunkowane na integrację mieszkańców oraz podniesienie spójności społecznej. Za realizację tych działań jest odpowiedzialny organizator społeczności lokalnej. Dzięki temu, w indywidualnych planach usług społecznych będą uwzględniane nie tylko usługi społeczne, a także dostępne bezpłatnie działania wspierające o charakterze samopomocowym i wolontaryjnym, prowadzone przez samych mieszkańców - np. pomoc sąsiedzka⁹⁸.

Dom pomocy społecznej – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających⁹⁹. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących¹⁰⁰. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych¹⁰¹. Domy pomocy społecznej, w zależności od rodzaju osób w nich mieszkających, dzielą się na jednostki dla: 1) osób w podeszłym wieku, 2) osób przewlekle somatycznie chorych, 3) osób przewlekle psychicznie chorych, 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 6) osób niepełnosprawnych fizycznie oraz 7) osób uzależnionych od alkoholu¹⁰². DPS może być prowadzony w jednym budynku łącznie dla: 1) osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych; 2) osób przewlekle somatycznie chorych oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 3) osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 4) osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz

⁹⁷ Ustawa o pomocy społecznej, w treści art. 6 ust. 5, do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, centrum usług społecznych - w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. z 2019r., poz. 1818), dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, ośrodek wsparcia oraz ośrodek interwencji kryzysowej. Zgodnie z treścią art. 51 ust. 4 i 5 ośrodkiem wsparcia może być ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz klub samopomocy. Za ośrodek wsparcia uznaje się również schronisko dla osób bezdomnych pomimo nieświadczania w nim usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych. Natomiast art. 51a ust. 1 do ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi zalicza: środowiskowy dom samopomocy lub klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W tej części opracowania - w ślad za sprawozdaniem *Wybrane jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne jednostki pomocy społecznej oraz zatrudnienie w systemie pomocy społecznej (MRiPS-06)* - ujęto również informacje dotyczące innych jednostek i form pomocy społecznej, takich jak: mieszkania chronione, noclegownie, ogrzewalnie oraz rodzinne domy pomocy.

⁹⁸ Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/co-to-jest-cus> [odczyt: 23.05.2023]

⁹⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 55, ust. 1.

¹⁰⁰ Ibidem, art. 55, ust. 3.

¹⁰¹ Ibidem, art. 54, ust. 1.

¹⁰² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 56.

dzieci

i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie. Typy domów pomocy społecznej mogą być łączone także w inny sposób, pod warunkiem usytuowania każdego z nich w odrębnym budynku¹⁰³.

Mieszkanie chronione – jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu¹⁰⁴. Ta forma wsparcia może być przyznana osobie pełnoletniej, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, okręgowy ośrodek wychowawczy, zakład poprawczy, schronisko dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy¹⁰⁵. Mieszkanie chronione w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości¹⁰⁶.

Noclegownia – zapewnia schronienie osobom bezdomnym, świadcząc tymczasową pomoc w postaci miejsca noclegowego, w ramach której umożliwia spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia¹⁰⁷.

Ogrzewalnia - umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące¹⁰⁸.

Ośrodek interwencji kryzysowej – to jednostka organizacyjna pomocy społecznej wyspecjalizowana w zakresie udzielania wsparcia stanowiącego zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie stanu równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmowane są osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach tej formy wsparcia udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy¹⁰⁹.

Ośrodki wsparcia:

¹⁰³ Ibidem, art. 56a, ust 1 i 2.

¹⁰⁴ Ibidem, art. 53, ust. 2.

¹⁰⁵ Ibidem, art. 53, ust. 1.

¹⁰⁶ Ibidem, art. 53, ust. 3-6.

¹⁰⁷ Ibidem, art. 48a, ust. 3.

¹⁰⁸ Ibidem, art. 48a, ust. 4.

¹⁰⁹ Ibidem, art. 47, ust. 1-3.

- **Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę prawną nad małoletnimi dziećmi. Ponadto dom zapewnia odpowiednie do potrzeb mieszkańców wsparcie specjalistyczne, którego celem jest przewyciężenie sytuacji kryzysowej będącej przyczyną skierowania do domu¹¹⁰.
- **Dzienny dom pomocy** – placówka przeznaczona dla osób, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają opieki. Dienne domy pomocy zapewniają swym klientom różnorodne usługi. Zwykle jest to: pobyt od poniedziałku do piątku (od godzin rannych do popołudniowych), wyżywienie (śniadanie wraz z obiadem), posiłki na wynos, usługi higieniczne (natrysk, usługi pralnicze), udzielanie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, załatwianiu spraw osobistych i urzędowych, podnoszenie sprawności i aktywizowanie, pomoc w zaspokojeniu potrzeb zdrowotnych (pomoc w kontaktach z placówkami służby zdrowia, pomoc w zakupie leków), działania wspomagające (pomoc psychologiczna, rekreacja, rozwijanie kontaktów ze środowiskiem i rodziną).
- **Schronisko dla osób bezdomnych** - zapewnia osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny, całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej¹¹¹.
- **Schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi** - zapewnia osobom bezdomnym, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, zakład opiekuńczo-leczniczy lub zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, tymczasowe schronienie wraz z usługami opiekuńczymi oraz usługami ukierunkowanymi na wzmacnianie aktywności społecznej, w miarę możliwości wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom bezdomnym w tego typu schroniskach zapewnia się posiłek lub całodzienne wyżywienie¹¹².
- **Środowiskowy dom samopomocy** – ośrodek wsparcia, który świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym¹¹³.

Placówka specjalistycznego poradnictwa – to jednostka organizacyjna pomocy społecznej wyspecjalizowana w zakresie świadczenia osobom i rodzinom - które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych - poradnictwa, w tym prawnego, psychologicznego i rodzinnego. Poradnictwo prawne realizowane jest przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów, natomiast poradnictwo psychologiczne przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Z kolei poradnictwo rodzinne obejmuje

¹¹⁰ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży z dnia 17 stycznia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 150), §2.

¹¹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 48a, ust. 2.

¹¹² Ibidem, art. 48a, ust. 2b i 2c.

¹¹³ Ibidem, art. 51a, ust. 2.

problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹¹⁴.

Rodzinny dom pomocy – stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub podmiot uprawniony dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie¹¹⁵.

Na koniec 2022 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działało ogółem 713 jednostek pomocy społecznej. Wśród nich znalazło się 167 ośrodków pomocy społecznej oraz 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie¹¹⁶. Liczba i rozmieszczenie dwóch ostatnich rodzajów jednostek mają charakter stały, dlatego też umownie można nazwać je podstawowymi. Dla odróżnienia pozostałe rodzaje jednostek pomocy społecznej w niniejszym rozdziale określono jako specjalistyczne i to właśnie im poświęcono dalszą jego część.

Wśród 529 specjalistycznych jednostek pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2022 r. znalazło się (w kolejności od najliczniejszych):

- 197 mieszkań chronionych (z tego 126 miało charakter mieszkań treningowych, a 71 wspieranych);
- 178 ośrodków wsparcia, w tym:
 - 63 dzienne domy pomocy;
 - 48 środowiskowych domów samopomocy;
 - 23 kluby samopomocy (inne niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
 - 21 schronisk dla osób bezdomnych;
 - 10 „innych ośrodków wsparcia”;
 - 7 domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
 - 6 schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi¹¹⁷;
- 97 domów pomocy społecznej¹¹⁸;
- 17 ośrodków interwencji kryzysowej (w tym: 15 dla ofiar przemocy w rodzinie, a 5 dla ofiar handlu ludźmi);
- 17 noclegowni;
- 16 ogrzewalni;
- 5 placówek specjalistycznego poradnictwa (wśród nich 3 miały charakter jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, a spośród tych ostatnich wszystkie świadczyły usługi w postaci terapii rodzinnej);
- 2 rodzinne domy pomocy społecznej¹¹⁹.

Generalnie w latach 2012-2022, w zakresie liczby jednostek, obserwuje się trend wzrostowy, choć od 2020 r. występują spadki. Największą wartość zanotowano w roku 2020 – 571,

¹¹⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 46.

¹¹⁵ Ibidem, art. 52, ust. 2.

¹¹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

¹¹⁷ Na koniec 2022 r. w województwie śląskim nie funkcjonował żaden klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

¹¹⁸ Wartość odnosi się do jednostek prowadzonych na zlecenie powiatu / gminy. Oprócz nich na terenie województwa śląskiego działają DPS prowadzone przez stowarzyszenia / fundacje lub też w ramach działalności gospodarczej - bez zlecenia powiatu lub gminy. Według stanu na 10.01.2023 r. 9 tego rodzaju jednostek dysponowało 475 miejscami. Źródło: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Wykaz zarejestrowanych domów pomocy społecznej w województwie śląskim*, <https://www.katowice.uw.gov.pl/wydzial/wydzial-rodziny-i-polityki-spoecznej/wykazy-i-rejestry> [odczyt 13.03.2023 r.].

¹¹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

natomiast najmniejszą w roku 2015 - 420¹²⁰. W latach 2021-2022 bilans liczby jednostek pomocy społecznej zmniejszył się o 5, tj. o 0,9%. W tym czasie spadki miały miejsce w przypadku:

- „innych ośrodków wsparcia” (16),
- domów pomocy społecznej (1),
- klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (1).

Wzrosty w analizowanym okresie dotyczyły:

- dziennych domów pomocy (4),
- klubów samopomocy inny niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4),
- ogrzewalni (2),
- noclegowni (1),
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (1),
- rodzinnych domów pomocy (1).

W przypadku domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, mieszkań chronionych, ośrodków interwencji kryzysowej, placówek specjalistycznego poradnictwa, schronisk dla osób bezdomnych oraz środowiskowych domów samopomocy w latach 2021-2022 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek¹²¹.

Jednostki pomocy społecznej mogą charakteryzować się zasięgiem lokalnym (z reguły nie przekraczającym jednej gminy) lub ponadlokalnym. Na koniec 2022 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 359 jednostek (67,9%) o zasięgu lokalnym oraz 170 (32,1%) charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym. Analogiczne udziały w całym kraju były bardzo zbliżone i wynosiły odpowiednio 68,7% i 31,3%¹²². W latach 2012-2022 mieliśmy do czynienia ze wzrostem zarówno liczby jednostek o zasięgu lokalnym (o 36 jednostek, tj. o 11,1%), jaki i ponadlokalnym (o 41 jednostek, tj. o 31,8%)¹²³.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2022 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 17 321. Struktura miejsc ze względu na rodzaj jednostki przedstawiała się następująco (w kolejności od najliczniejszych)¹²⁴:

- domy pomocy społecznej – 8 573;
- ośrodki wsparcia – 6 981;
- noclegownie – 755;
- mieszkania chronione – 724 (w tym treningowe 517, wspierane – 207);
- ogrzewalnie – 272;
- rodzinne domy pomocy – 16.

W przypadku ośrodków wsparcia ich struktura wg liczby miejsc przedstawiała się w następujący sposób:

- dzienne domy pomocy – 2 235;
- środowiskowe domy samopomocy – 2 094;
- schroniska dla osób bezdomnych – 1 045;
- „inne ośrodki wsparcia” – 582;
- kluby samopomocy (inne niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 642;
- schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – 257;

¹²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

¹²¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

¹²² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

¹²³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

¹²⁴ Liczba miejsc wg statutów jednostek. Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 136;
- kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 0.

W latach 2012-2022 w zakresie liczby miejsc jakimi dysponowały jednostki pomocy społecznej generalnie mieliśmy do czynienia z trendem malejącym. W okresie tym liczba miejsc zmniejszyła się o 530, tj. 3,0%, natomiast w latach 2021-2022 ogólny ich bilans zmalał o 397, tj. o 2,2%. W tym czasie spadki zanotowano w przypadku¹²⁵:

- „innych ośrodków wsparcia” - 370 (38,9%);
- domów pomocy społecznej - 132 (1,5%);
- klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 25 (100,0%);
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 15 (9,9%);
- mieszkań chronionych - 14 (1,9%);
- schronisk dla osób bezdomnych - 9 (0,9%).

Wzrosty dotyczyły natomiast:

- klubów samopomocy (innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 92 (16,7%);
- noclegowni - 35 (4,9%);
- środowiskowych domów samopomocy – 17 (0,8%);
- ogrzewalni – 12 (4,6%);
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – 9 (3,6%);
- rodzinnych domów pomocy – 8 (100,0%);
- dziennych domów pomocy - 5 (0,2%).

W 2022 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim znacznie niższy niż w Polsce i wynosił 39,6 wobec 47,2 dla całego kraju¹²⁶. W miastach na prawach powiatu jego wartość kształtowała się na poziomie 42,8, a w powiatach ziemskich - 35,6. W 2022 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (30,1), rybnickim (30,6) i częstochowskim (35,2); natomiast na poziomie powiatów w: kłobuckim (4,8), żywieckim (11,3) oraz rybnickim (16,1). Przez cały okres 2012-2022 województwo śląskie charakteryzowało się niższymi od ogólnopolskimi wartościami wskaźnika liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Ponadto uśrednione dane dotyczące ww. okresu wskazują na występowanie w województwie śląskim stagnacji, podczas gdy w całym kraju dał się zauważyć wyraźny trend wzrostowy¹²⁷.

Niższe od ogólnopolskich poziomy analizowanych wskaźników występowały w przypadku (w kolejności od największej różnicy procentowej):

- środowiskowych domów samopomocy (śląskie 4,8; Polska 8,7);
- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 1,5; Polska 4,7);
- domów pomocy społecznej (śląskie 19,6; Polska 21,1);
- „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 1,3; Polska 2,4);
- dziennych domów pomocy (śląskie 5,1; Polska 5,5);
- klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,00; Polska 0,18);
- rodzinnych domów pomocy (śląskie 0,04; Polska 0,10)¹²⁸.

¹²⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

¹²⁶ Przy obliczaniu wskaźnika uwzględniono: domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, noclegownie, ogrzewalnie, rodzinne domy pomocy oraz mieszkania chronione.

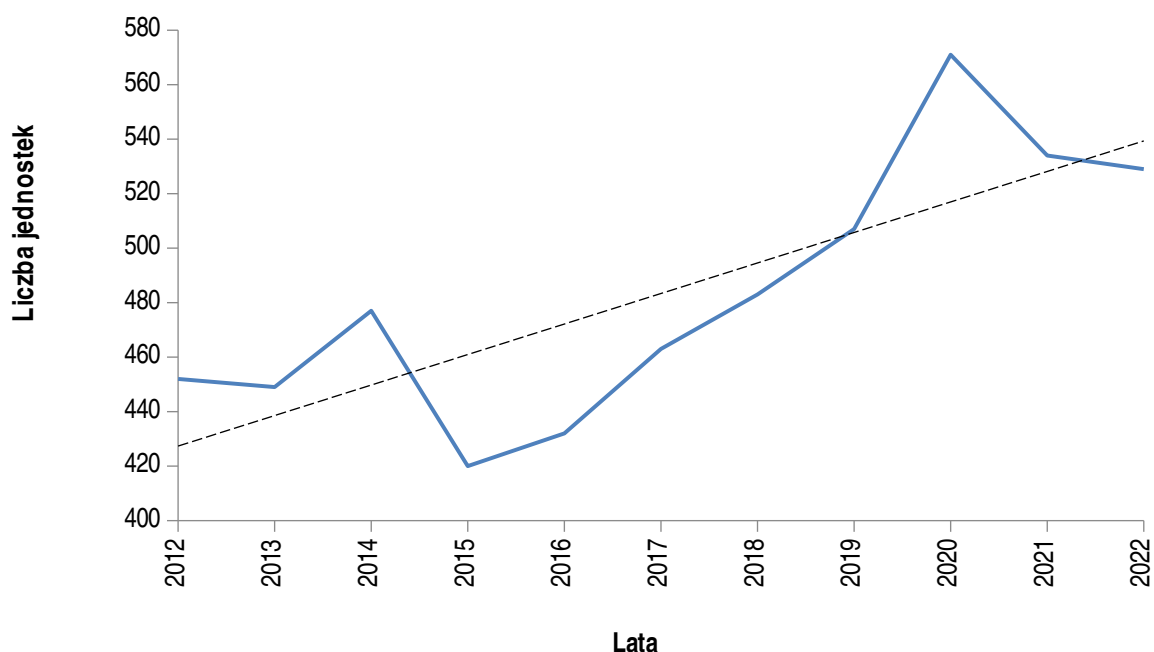
¹²⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹²⁸ *Ibidem*.

Wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. mieszkańców dotyczyły (w kolejności od największej różnicy procentowej):

- noclegowni (śląskie 1,73; Polska 0,85);
- schronisk dla osób bezdomnych (śląskie 2,4; Polska 1,6);
- mieszkań chronionych (śląskie 1,65; Polska 1,25);
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (śląskie 0,59; Polska 0,20);
- ogrzewalni (śląskie 0,62; Polska 0,42);
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,31; Polska 0,24)¹²⁹.

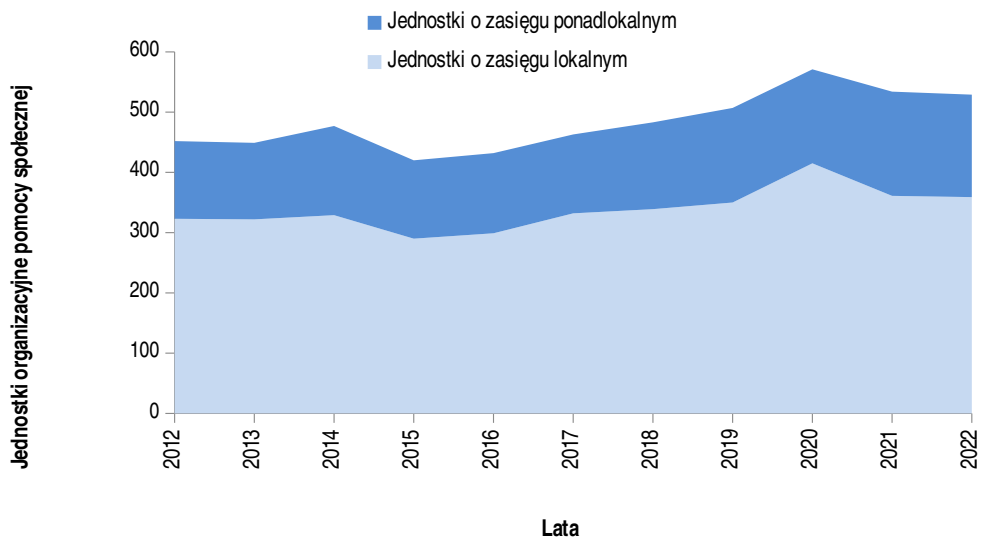
Wykres 31. Jednostki pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2012-2022.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

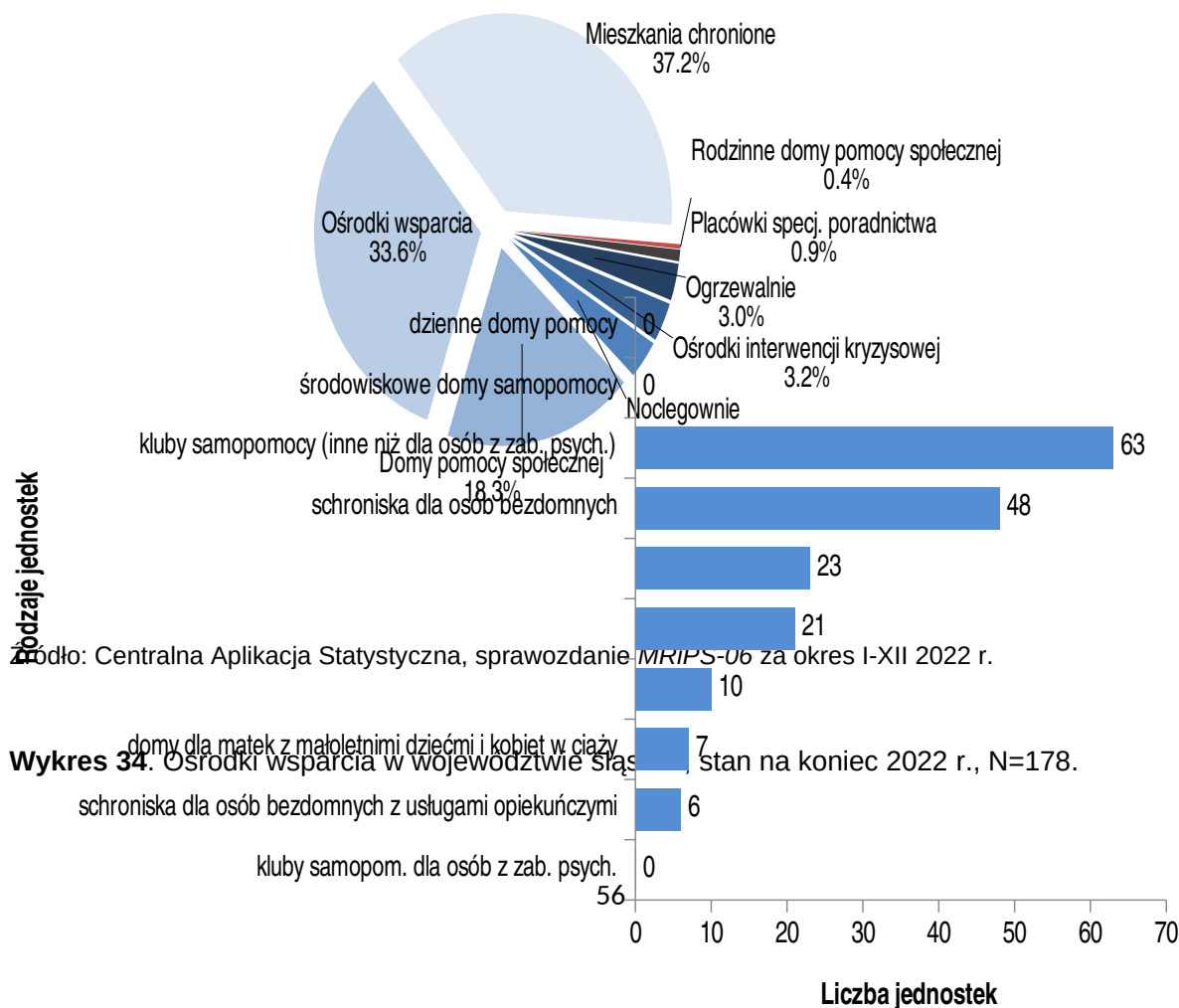
Wykres 32. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg zasięgu działania - województwo śląskie w latach 2012-2022, stan na koniec danego roku.

¹²⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

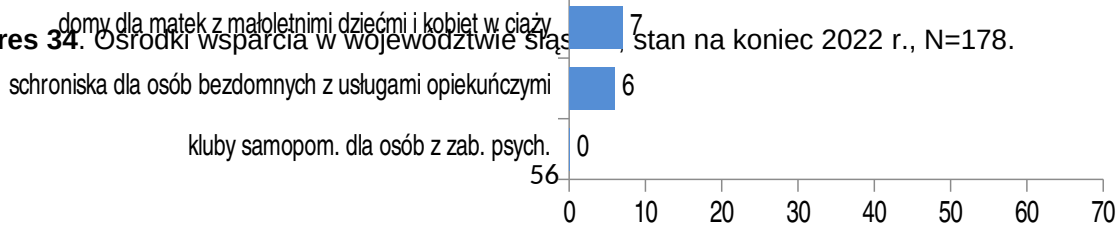
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

Wykres 33. Struktura specjalistycznych jednostek pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2022 r. (N=529).

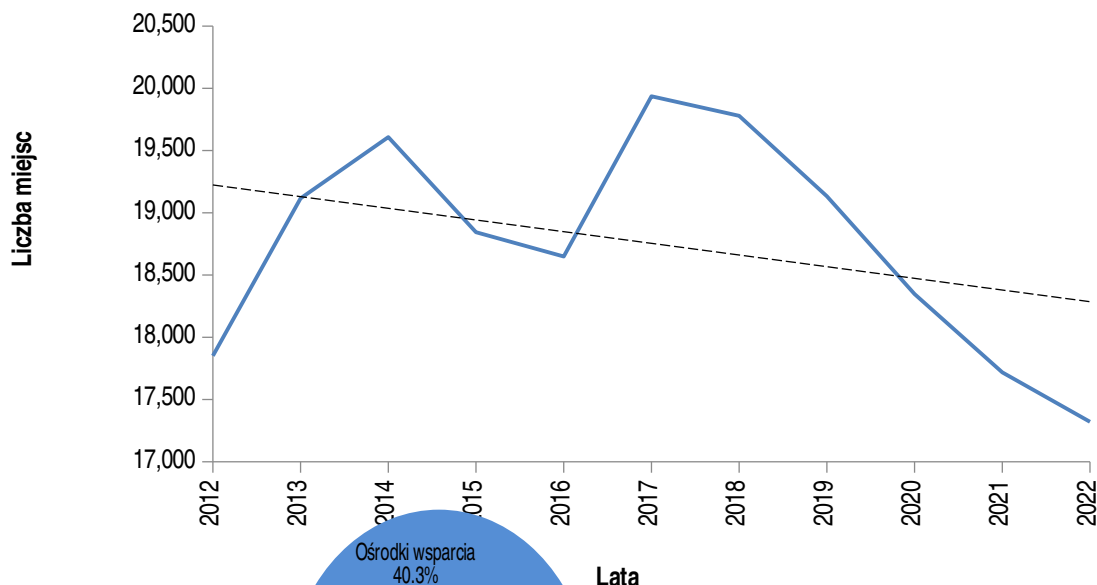
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 34. Osrodki wsparcia w województwie śląskim, stan na koniec 2022 r., N=178.

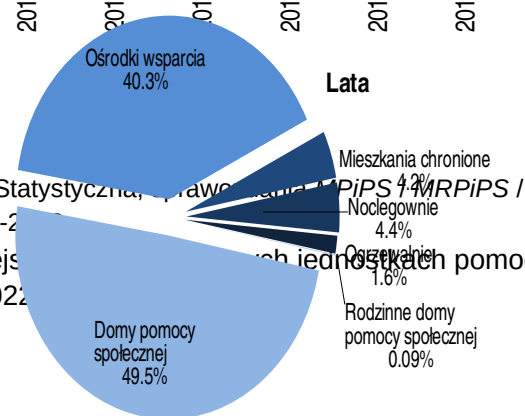
Uwaga: liczba ośrodków wsparcia wg rodzajów nie musi sumować się do ogólnej liczby tego rodzaju jednostek, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.
 Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.

Wykres 35. Liczba miejsc w jednostkach pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2012-2022.

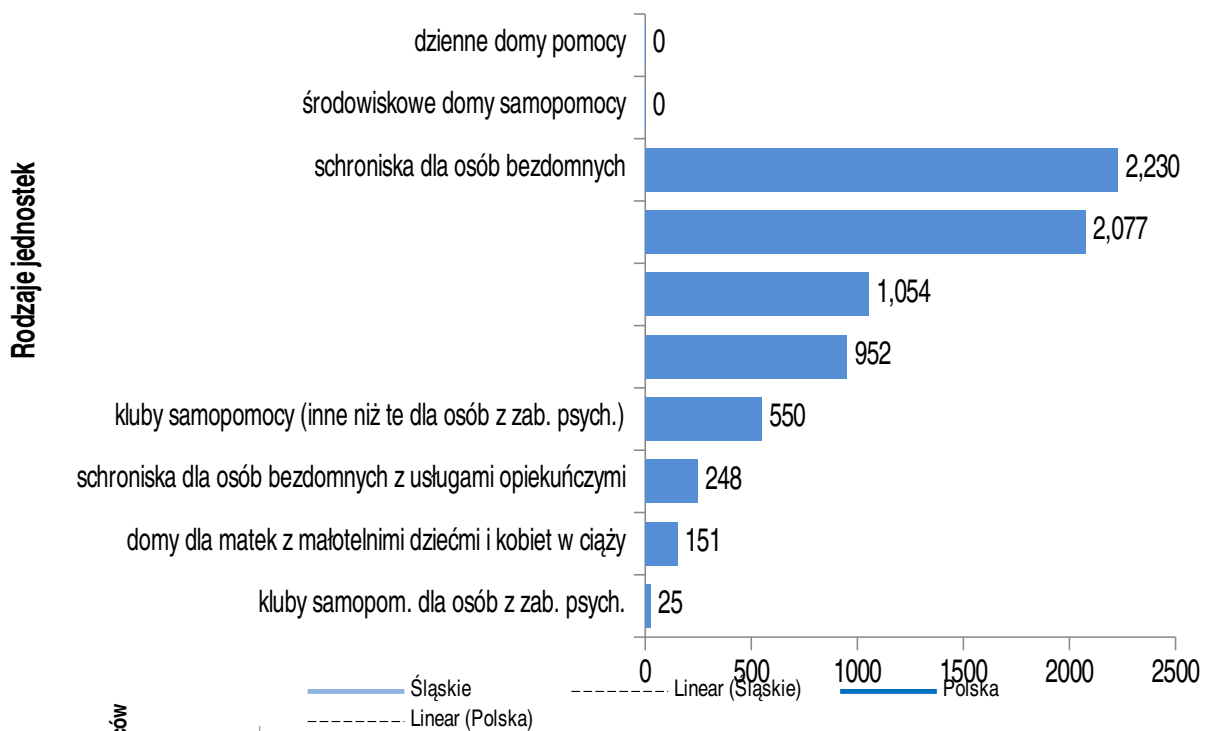
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za lata 2012-2020 oraz MRiPS-06 za lata 2021-2022.

Wykres 36. Struktura miejsc w jednostkach pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2022

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRIPS-06 za okres I-XII 2022 r.

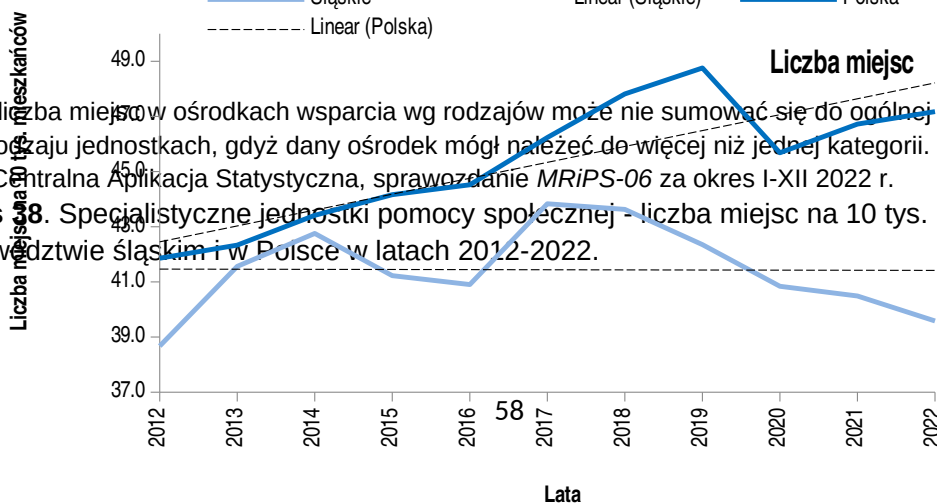
Wykres 37. Miejsca w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku, N=6 981.

Uwaga: liczba miejsc w ośrodkach wsparcia wg rodzajów może nie sumować się do ogólnej liczby miejsc w tego rodzaju jednostkach, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

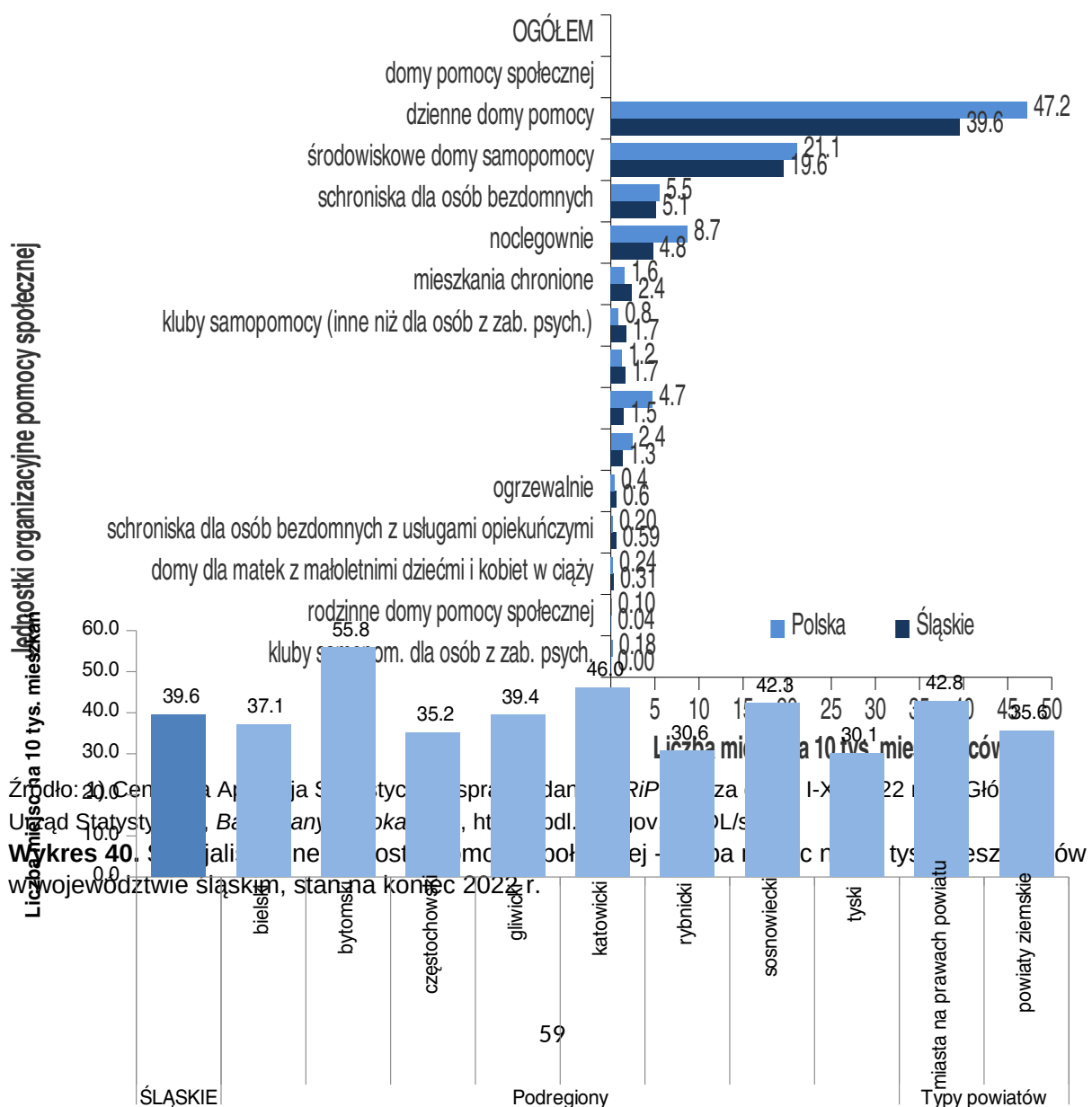
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRIPS-06 za okres I-XII 2022 r.

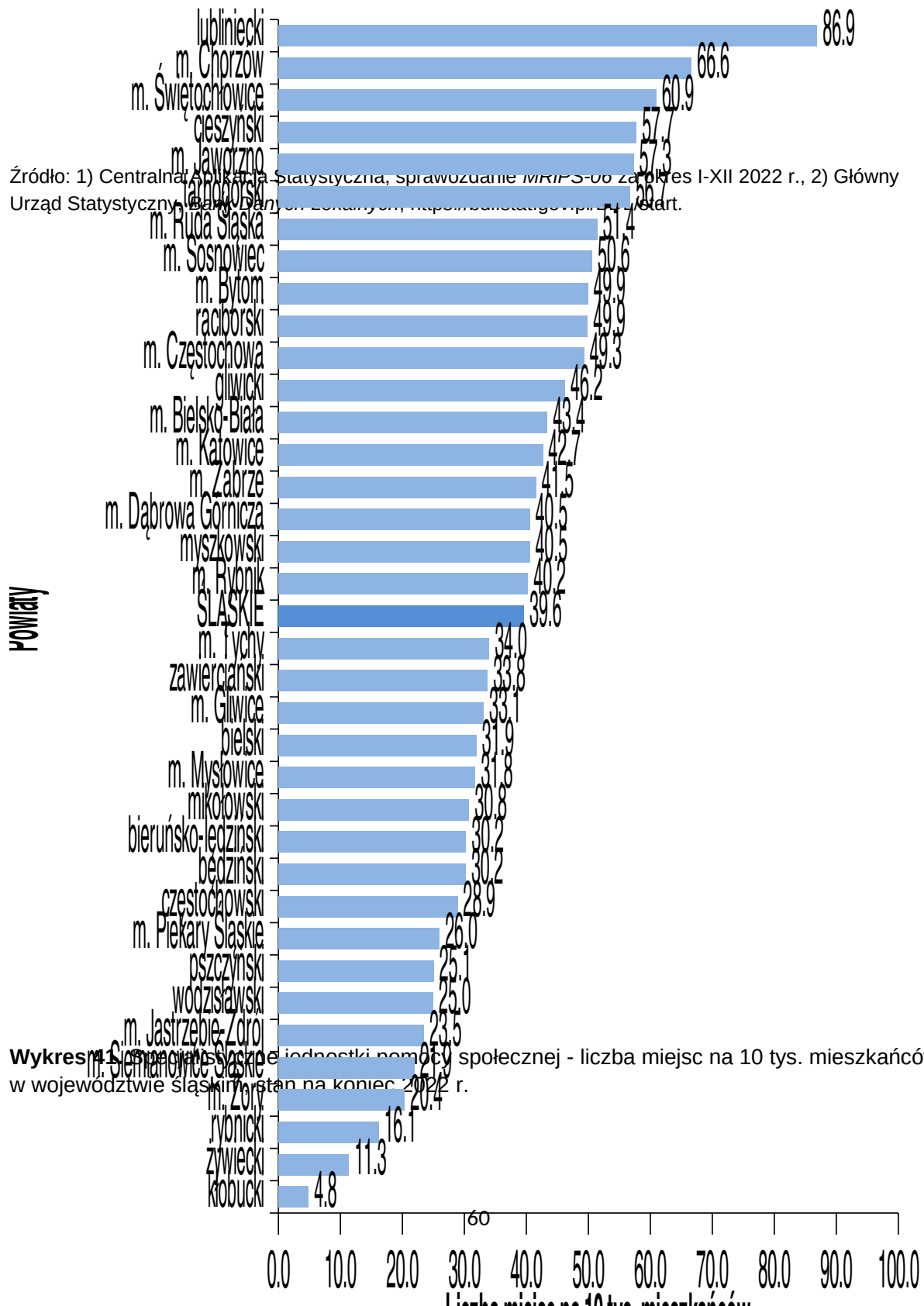
Wykres 38. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej - liczba miejsc na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim i w Polsce w latach 2012-2022.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRIPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRIPS-06* za lata 2021-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 39. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej - liczba miejsc na 10 tys. mieszkańców, stan na koniec 2022 r.

Źródło: 1) Centralna Agencja Statystyczna, Sprawozdanie *MKPS-00* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Dane o Lokalach, niepoinstalowanych w apartamentach*.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

5.1. Liczebność i struktura zasobów kadrowych JOPS

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Według danych pochodzących ze sprawozdania *MRiPS-06*, aktualnych na koniec 2022 r., w województwie śląskim zadania z zakresu pomocy społecznej realizowały 13 594 osoby¹³⁰, w tym na szczeblu wojewódzkim 70 (42 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego i 28 w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach), a na szczeblach gminnym i powiatowym 13 524¹³¹. Dalszą część niniejszego rozdziału poświęcono pracownikom JOPS działającym na poziomie gmin i powiatów, realizującym zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

Na koniec 2022 r. w województwie śląskim na 10 tys. mieszkańców przypadało przeciętnie 30,9 pracowników JOPS (w Polsce 33,4). W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten wynosił 29,9, natomiast w powiatach ziemskich 32,1. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (24,4), tyskim (25,5) oraz sosnowieckim (26,9), a na poziomie powiatowym w m. Jastrzębie-Zdrój (14,1), m. Żory (16,2) oraz powiecie kłobuckim (19,0)¹³².

Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2022 r. najwięcej zatrudnionych było w:

- ośrodkach pomocy społecznej (5 875 osób),
- domach pomocy społecznej (5 705 osób),
- środowiskowych domach samopomocy (584 osoby),
- powiatowych centrach pomocy rodzinie (469 osób).

Spośród jednostek, które zatrudniały jakichkolwiek pracowników¹³³ najmniej liczna kadra wystąpiła w przypadku:

- placówek specjalistycznego poradnictwa (15 osób),
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (29 osób),
- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (32 osoby),
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi i „innych ośrodków wsparcia” (po 72 osoby)¹³⁴.

W 2022 roku, w stosunku do roku 2021, ogólna liczba pracowników jednostek pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zwiększyła się o 215 osób, tj. o 1,6% (w Polsce wzrost wyniósł 0,2%). W latach 2012-2019 mieliśmy w województwie śląskim do czynienia z silnym trendem wzrostowym, po którym jednak w latach 2019-2021 nastąpił jeszcze gwałtowniejszy spadek. Stąd też poziom zasobów kadrowych w 2022 r. był tylko niewiele wyższy niż w 2012 r.

Wśród poszczególnych rodzajów jednostek największy spadek liczby zatrudnionych dotyczył:

- „innych ośrodków wsparcia” (51 osób),
- placówek specjalistycznego poradnictwa (30 osób),
- domów pomocy społecznej (28 osób).

Największy liczbowy wzrost zasobów kadrowych zanotowano w przypadku:

- ośrodków pomocy społecznej / centrów usług społecznych (235 osób),
- dziennych domów pomocy (36 osób),

¹³⁰ Wszystkie dane zawarte w niniejszym podrozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

¹³¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

¹³² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹³³ W województwie śląskim na koniec 2022 r. w klubach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi nie zatrudniano żadnego pracownika.

¹³⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

- powiatowych centrów pomocy rodzinie (14 osób)¹³⁵.

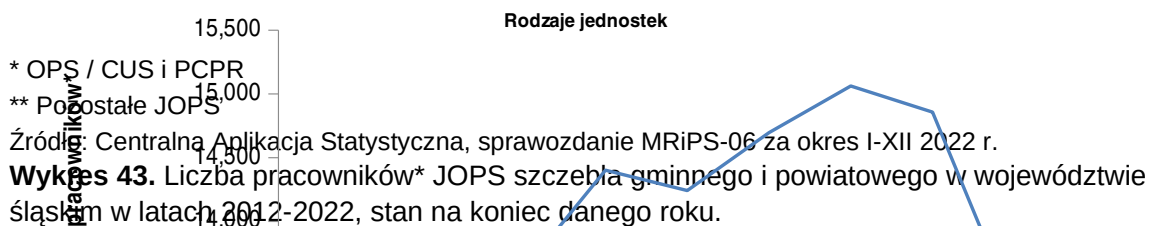
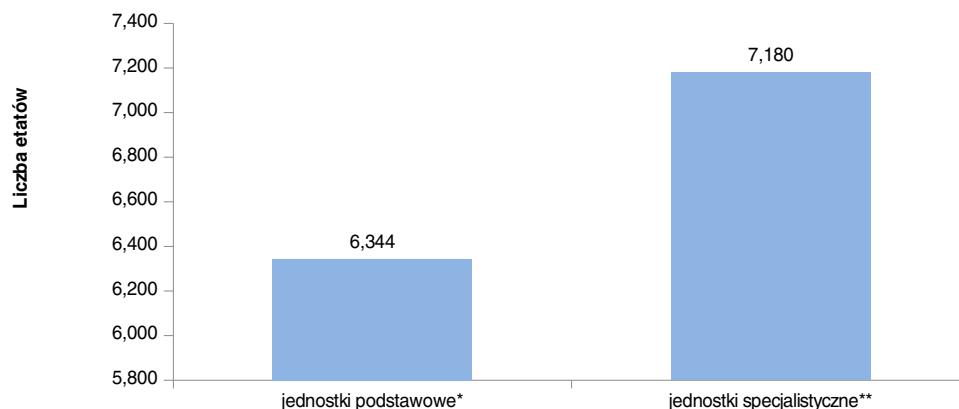
Porównując wskaźniki liczby pracowników JOPS przypadających na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim oraz w kraju można stwierdzić, że w 2022 roku były one niższe dla województwa w przypadku (w kolejności od największej różnicy procentowej):

- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,07; Polska 0,15);
- „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 0,16; Polska 0,32);
- powiatowych centrów pomocy rodzinie (śląskie 1,07; Polska 1,89);
- ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 1,33; Polska 2,32);
- środowiskowych domów samopomocy (śląskie 1,33; Polska 2,31);
- placówek specjalistycznego poradnictwa (śląskie 0,03; Polska 0,06);
- ośrodków wsparcia (śląskie 2,93; Polska 3,74);
- domów pomocy społecznej (śląskie 13,0; Polska 13,9);
- ośrodków pomocy społecznej (śląskie 13,4; Polska 13,6).

W województwie śląskim wyższe niż w Polsce wskaźniki liczby pracowników JOPS przypadających na 10 tys. mieszkańców zanotowano w przypadku (w kolejności od największej różnicy procentowej):

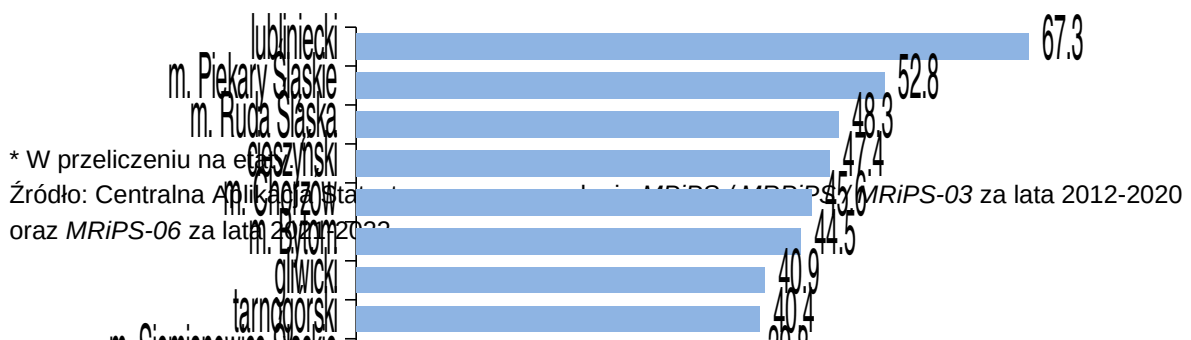
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (śląskie 0,16; Polska 0,04);
- ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,41; Polska 0,20);
- domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,07; Polska 0,04);
- schronisk dla osób bezdomnych (śląskie 0,35; Polska 0,20);
- dziennych domów pomocy (śląskie 0,78; Polska 0,67)¹³⁶.

Wykres 42. Pracownicy podstawowych* i specjalistycznych** JOPS szczebla gminnego i powiatowego - województwo śląskie, liczba etatów wg stanu na koniec 2022 roku.

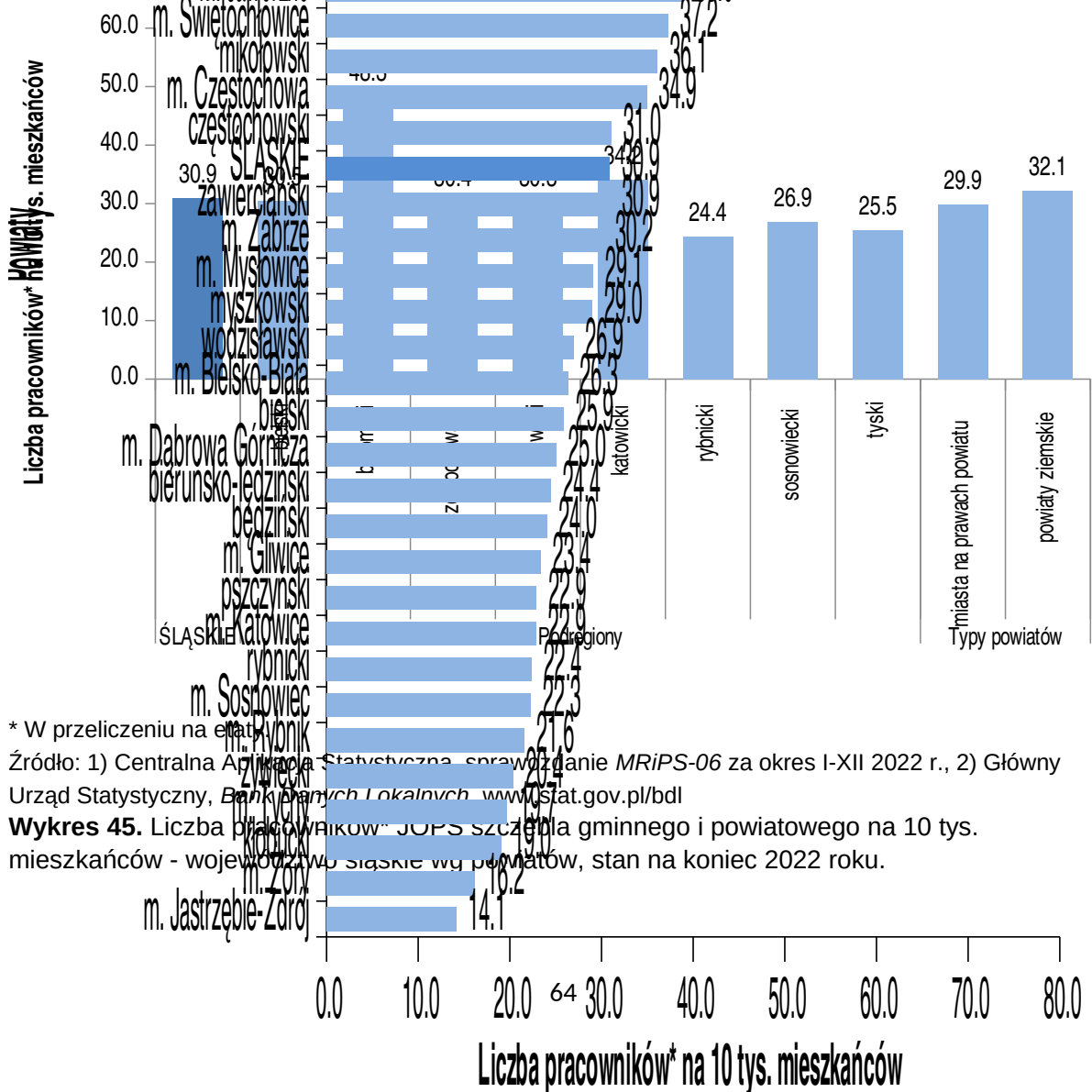

¹³⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-06 za lata 2021-2022.

¹³⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

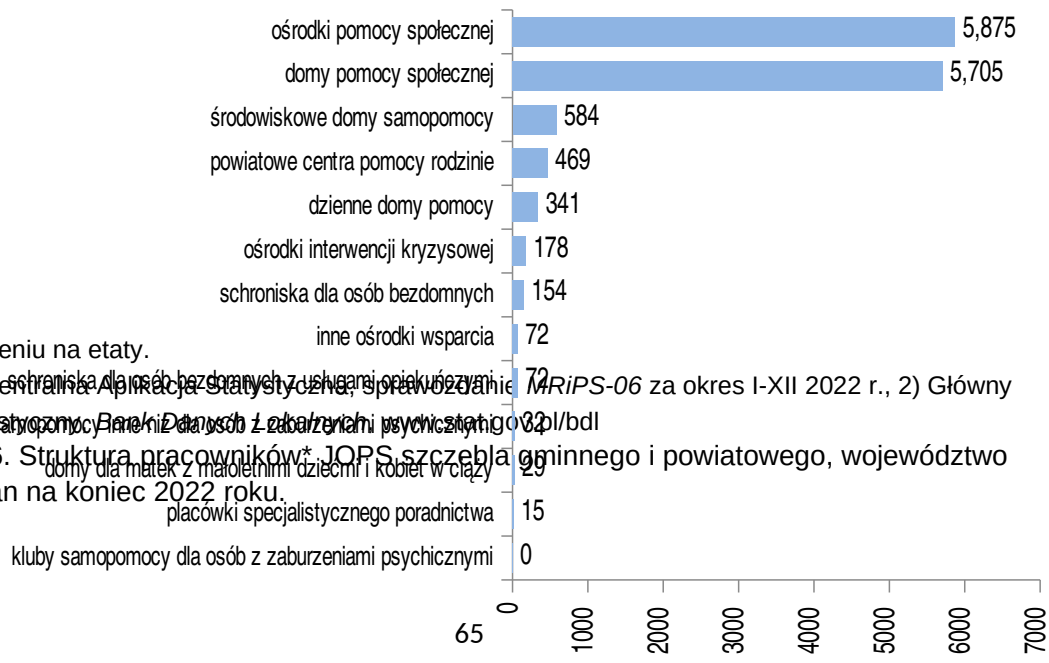
Wykres 44. Liczba pracowników* JOPS szczebla gminnego i powiatowego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskie wg terytoriów, stan na koniec 2022 roku.

* Rodzaje JOPS
* w przeliczeniu na etaty.

Źródło: 1) Centralna Agencja Statystyczna, Sprawozdanie MRIPS-06 za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, psychologia

Wykres 46. Struktura pracowników* JOPS szczebla gminnego i powiatowego, województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku.

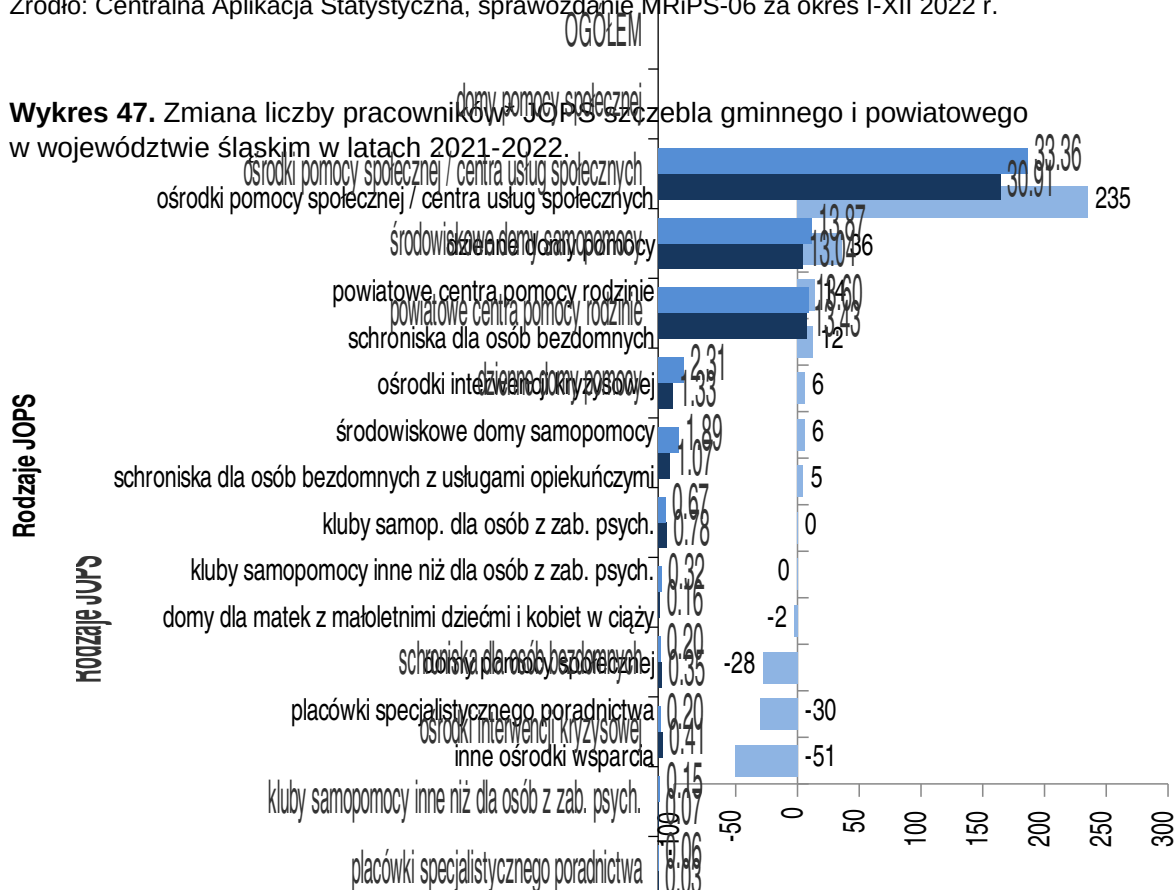

Liczba pracowników*

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.

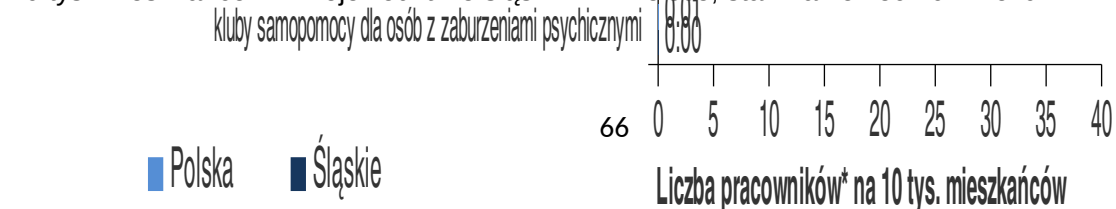
Wykres 47. Zmiana liczby pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2021-2022.

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-06 za lata 2021-2022.

Wykres 48. Liczba pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim i w Polsce, stan na koniec 2022 roku.

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl

5.2. Pracownicy OPS / CUS i PCPR

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią ośrodki pomocy społecznej¹³⁷ / centra usług społecznych¹³⁸ oraz powiatowe centra pomocy rodzinie. Do nich należy zwykle koordynacja działań pozostałych jednostek działających na terenie danej gminy / powiatu. W przypadku mniejszych gmin zdarza się, że ośrodek pomocy społecznej / centrum usług społecznych jest jedyną instytucją realizującą zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

W 2022 r. w wyżej wymienionych rodzajach instytucji usytuowanych na terenie województwa śląskiego zatrudnione były łącznie 6 344 osoby¹³⁹ realizujące zadania z ustawy o pomocy społecznej¹⁴⁰. W stosunku do roku 2021 zanotowano wzrost zatrudnienia wynoszący 250 osób, tj. o 4,1% (w całym kraju poziom zatrudnienia zwiększył się o 0,2%)¹⁴¹.

Wskaźnik liczby pracowników OPS / CUS i PCPR przypadających na 10 tys. mieszkańców wyniósł 14,5 (w Polsce 15,5)¹⁴². W miastach na prawach powiatu i powiatach ziemskich wartości analizowanego wskaźnika wyniosły odpowiednio 14,2 i 14,9. Najmniejsze jego poziomy zanotowano w podregionach: rybnickim (10,8), gliwickim (12,8) i bielskim (13,7), a na poziomie powiatów w m. Żory (8,1), m. Jastrzębie-Zdrój (8,4), oraz m. Rybnik (8,7)¹⁴³.

Ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych oraz powiatowe centra pomocy rodzinie zatrudniają zarówno osoby bezpośrednio realizujące zadania z zakresu polityki społecznej, jak też pracowników zajmujących się administracyjną, finansową, prawną i techniczną obsługą realizacji wyżej wymienionych zadań. Do pierwszej grupy należą w szczególności:

- kadra kierownicza: dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy, kierownicy działów i sekcji;
- pracownicy socjalni;
- główni specjaliści;
- specjaliści pracy z rodziną;
- aspiranci pracy socjalnej;
- konsultanci;
- osoby wykonujące usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne.

Do pracowników zajmujących się techniczną i prawną obsługą realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej można zaliczyć koordynatorów do spraw komputeryzacji oraz radców prawnych. Oprócz tych dwóch stanowisk statystyki zatrudnienia w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej uwzględniają jeszcze kategorię „pozostali pracownicy”¹⁴⁴, w skład której wchodzi między innymi pracownicy działów kadr, księgowości itp. Ponadto w ośrodkach pomocy społecznej / centrach usług społecznych oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania wynikające z innych ustaw z obszaru polityki społecznej, np. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zatrudniają także m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby

¹³⁷ Niniejsze opracowanie uwzględnia podział kategorii „ośrodki pomocy społecznej” na miejskie ośrodki pomocy rodzinie (MOPR) działające w miastach na prawach powiatu oraz ośrodki pomocy społecznej (OPS) funkcjonujące w pozostałych gminach.

¹³⁸ W przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych.

¹³⁹ Wszystkie dane zawarte w niniejszym podrozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

¹⁴⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

¹⁴¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

¹⁴² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁴³ Ibidem.

¹⁴⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

wykonywujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych przez wszystkie podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej, za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2022/2023*, w województwie śląskim w 2022 roku w tego rodzaju instytucjach odnotowano: 666 wolontariuszy (w 2021 roku – 474, w 2020 roku – 500), 169 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego¹⁴⁵ (w 2021 roku – 167, w 2020 roku – 116) oraz 241 stażystów (w 2021 roku – 148, w 2020 roku – 135).

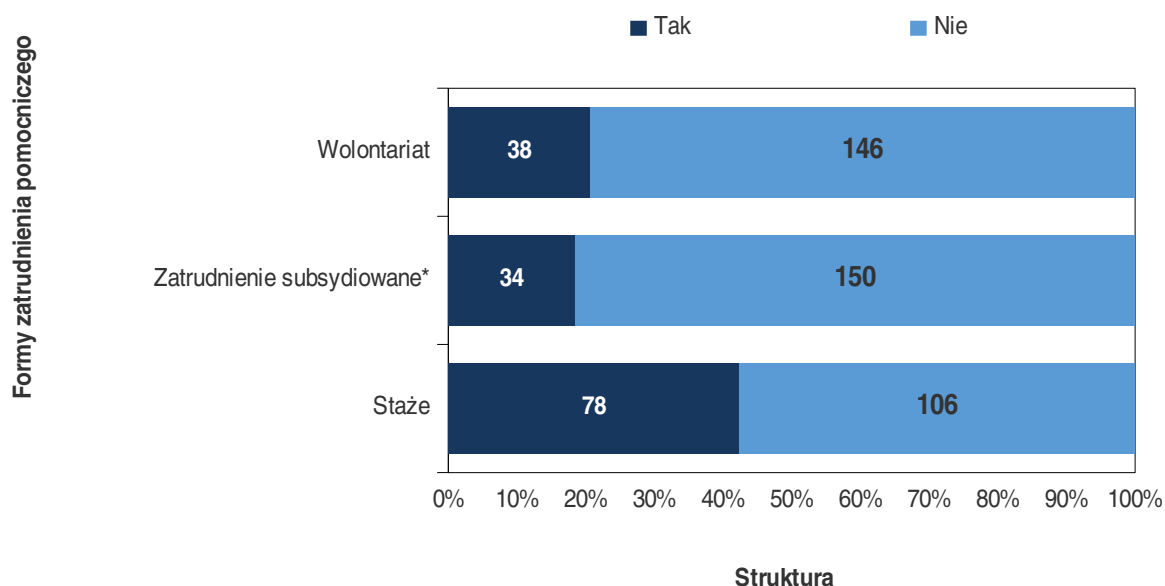
Współpracę z wolontariuszami w 2022 r. deklarowało 38 podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych (21%). Dla porównania w 2021 roku odsetek ten wynosił 18%, a w 2020 roku - 19%. Wskaźnik liczby wolontariuszy przypadających na 100 pracowników tego rodzaju instytucji wyniósł w województwie śląskim w 2022 r. przeciętnie 8,4 (w latach 2021 i 2020 – 5,9). Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: bielskim (17,2), tuskim (14,8) oraz sosnowieckim (10,5), natomiast najniższe w: częstochowskim (1,1), rybnickim (4,9) i katowickim (5,5). W gminach miejskich wynosił on 9,3, miejsko-wiejskich – 14,0, natomiast w wiejskich – 3,6. W ujęciu rodzajów instytucji najkorzystniej w tym zestawieniu wypadły PCPR-y ze wskaźnikiem na poziomie 12,5. W MOPR-ach wyniósł on 8,9, natomiast w GOPS-ach / CUS-ach – 7,3.

Stosowanie w 2022 r. zatrudnienia subsydiowanego deklarowały 34 podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i centra usług społecznych (18%). Dla porównania w 2021 roku było to 16%, a w 2020 roku - 18%. Wskaźnik liczby osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego na 100 pracowników wyniósł dla całego województwa 2,1 (w 2021 roku - 2,1, w 2020 r. - 1,4). Najwyższymi jego wartościami charakteryzowały się podregiony: bielski (5,3), bytomski (3,2) i tuskim (2,6), natomiast najniższymi: gliwicki (0,3), częstochowski (1,1) oraz rybnicki i katowicki (po 1,3). Jego wartości w poszczególnych rodzajach gmin przedstawiały się następująco: gminy miejskie – 2,1, gminy miejsko-wiejskie – 3,1, gminy wiejskie – 1,8. Jeśli chodzi o poszczególne rodzaje podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych, to najwyższą wartością analizowanego wskaźnika cechowały się PCPR-y - 4,6. Znacznie mniejszy poziom zanotowano w MOPR-ach - 2,1 oraz GOPS-ach / CUS-ach - 1,8.

W województwie śląskim w 2022 r. stażyści byli zatrudniani w 78 podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej i centrach usług społecznych, tj. w 42% spośród nich (w 2021 roku odsetek ten wynosił 30%, a w 2020 roku - 27%). Wskaźnik zatrudnienia stażystów, obrazujący ilu z nich przypada na 100 pracowników, wyniósł dla całego województwa 3,0 (w 2021 roku – 1,8). Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (5,0), katowickim (3,7) i bielskim (3,2), natomiast najniższe w: gliwickim (0,9), częstochowskim (2,3) i sosnowieckim (2,7). W gminach miejskich wskaźnik zatrudnienia tej kategorii osób wyniósł 2,9, w gminach miejsko-wiejskich – 2,4, a wiejskich – 3,7. Stażystów najchętniej zatrudniały powiatowe centra pomocy rodzinie, dla których wartość analizowanego wskaźnika wyniosła 3,9. Znacznie mniejszy jego poziom zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie oraz gminnych ośrodkach pomocy społecznej / centrach usług społecznych – 3,0.

¹⁴⁵ Roboty publiczne, prace interwencyjne i inne.

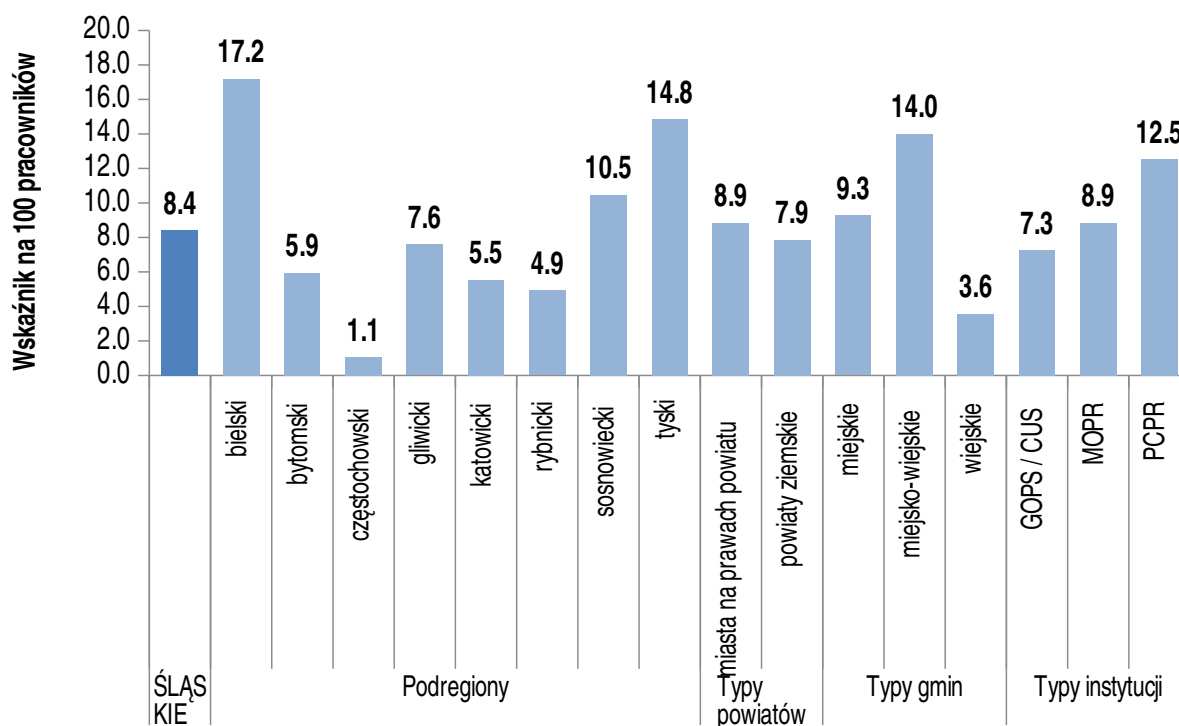
Wykres 49. Stosowanie zatrudnienia pomocniczego w podstawowych JOPS, województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku (N=184).

* Roboty publiczne, prace interwencyjne i inne.

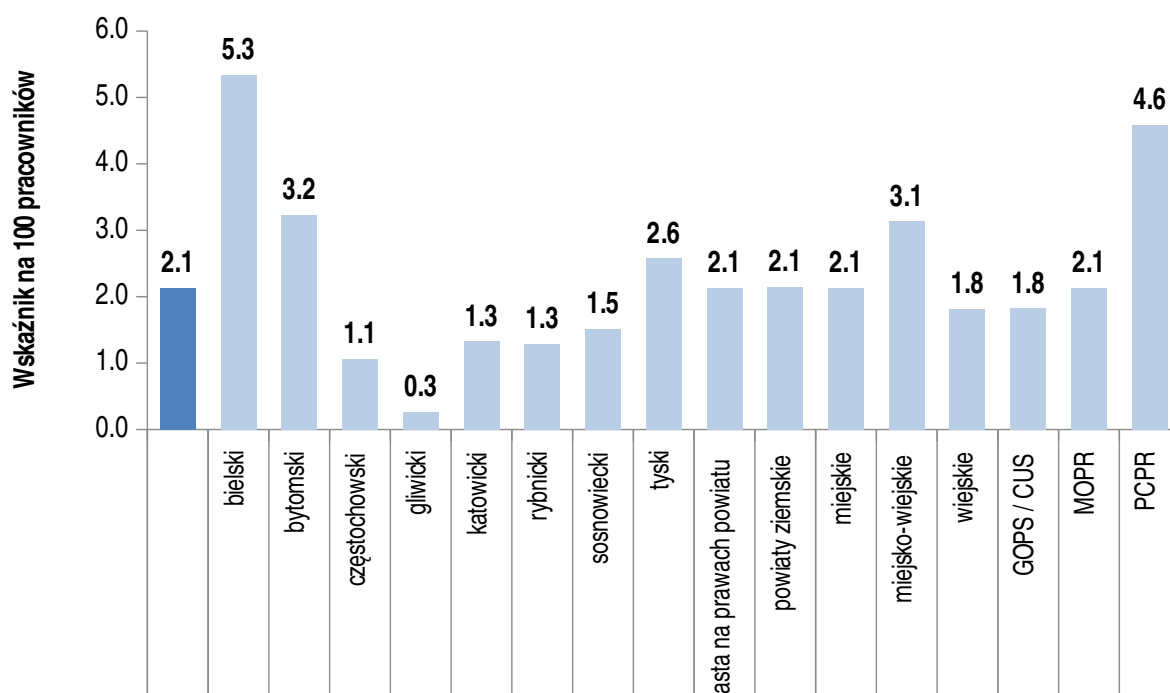
Źródło: ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023.*

Wykres 50. Liczba wolontariuszy współpracujących z podstawowymi JOPS w przeliczeniu na 100 pracowników, województwo śląskie w 2022 r., N=184.

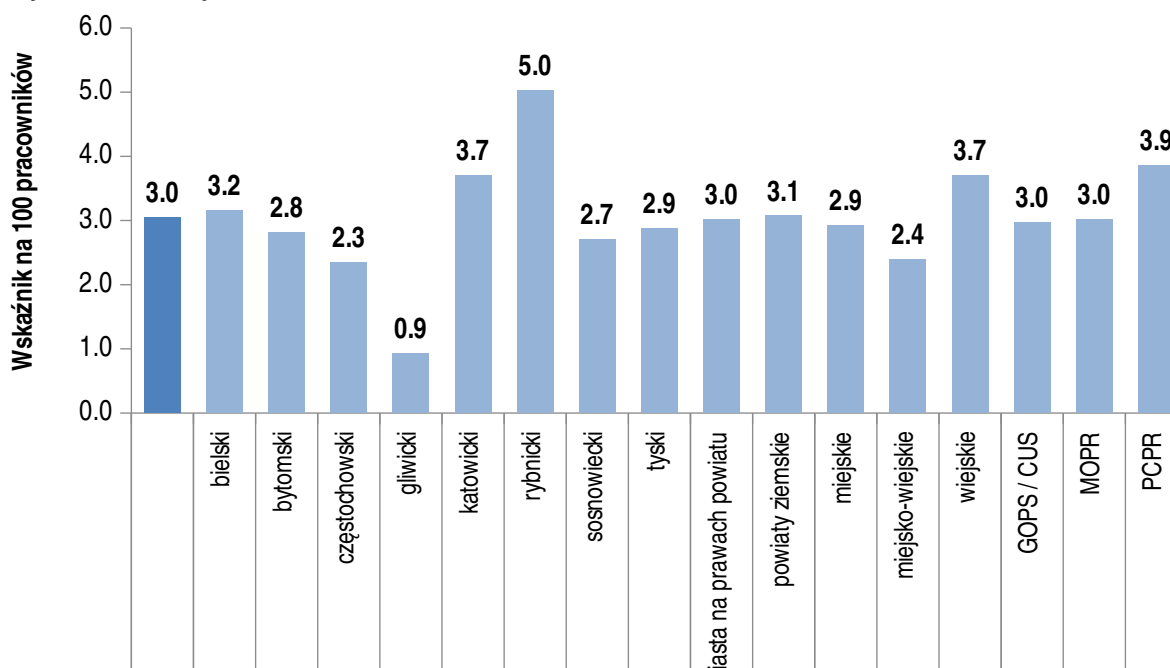
Źródło: ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023.*

Wykres 51. Liczba osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego w przeliczeniu na 100 pracowników podstawowych JOPS, województwo śląskie w 2022 r., N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023.*

Wykres 52. Liczba stażystów w przeliczeniu na 100 pracowników podstawowych JOPS, województwo śląskie w 2022 r., N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023.*

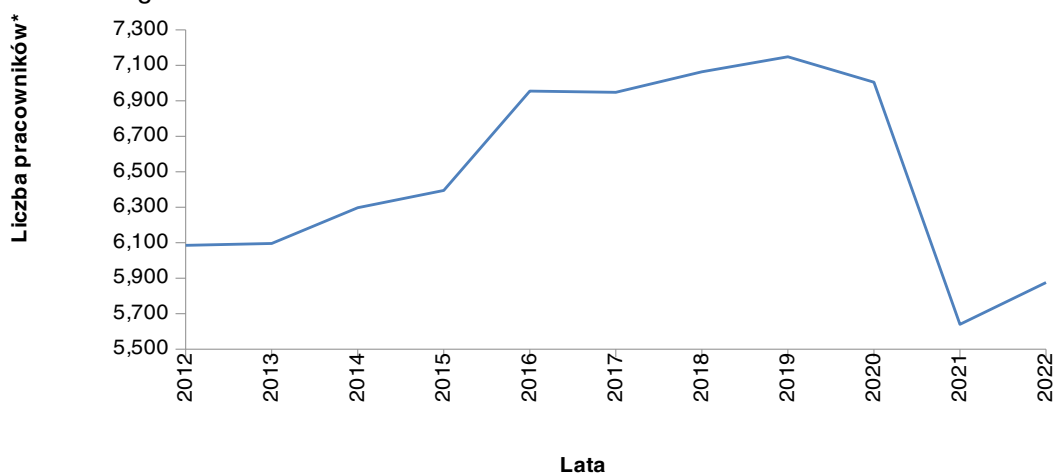
5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej i centrów usług społecznych

W województwie śląskim na koniec 2022 r. w ośrodkach pomocy społecznej / centrach usług społecznych pracowało ogółem 5 875 osób¹⁴⁶ realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej¹⁴⁷. Stanowiły one 43,4% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym. W latach 2021-2022 poziom zatrudnienia w przypadku tej kategorii pracowników zwiększył się o 235 osób, tj. 4,2% (w Polsce zanotowano spadek o 0,6%). W latach 2012-2019 w analizowanej dziedzinie zanotowano silny trend wzrostowy. W latach 2019-2021 nastąpił jednak spadek (szczególnie silny w latach 2020-2021), w rezultacie którego poziom zasobów kadrowych w 2022 r. był niższy od tego z roku 2012¹⁴⁸.

W strukturze pracowników OPS / CUS według stanowisk pracy w 2022 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” liczący 2 751 etatów (46,8%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 2 053 etaty (34,9%). Na trzecim miejscu znalazła się kadra kierownicza – 551 etatów (9,4%). Osoby wykonujące usługi opiekuńcze (podstawowe i specjalistyczne) tworzyły frakcję liczącą 356 etatów (6,1%)¹⁴⁹.

W ośrodkach pomocy społecznej i centrach usług społecznych zatrudnione są również osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej. Wśród nich ważną rolę odgrywają asystenci rodziny. Na koniec 2022 r. w gminach województwa śląskiego zatrudnionych było 411 przedstawicieli tej kategorii, z tego przez jednostkę organizacyjną samorządu terytorialnego – 393 osoby, w tym przez OPS / CUS 372 osoby, a przez inny podmiot na zlecenie gminy – 18 osób¹⁵⁰.

Wykres 53. Liczba pracowników* OPS / CUS w województwie śląskim w latach 2012-2022, stan na koniec danego roku.

* W przeliczeniu na pełne etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022

¹⁴⁶ Wszystkie dane zawarte w niniejszym podrozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

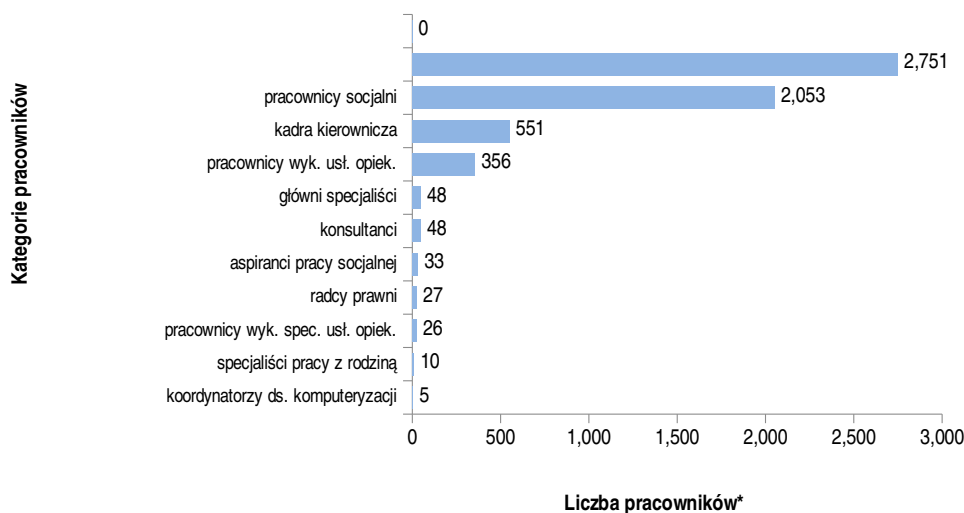
¹⁴⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

¹⁴⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

¹⁴⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

¹⁵⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-G* za II poł. 2022 r.

Wykres 54. Pracownicy* OPS / CUS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku (N=5 875).

* W przeliczeniu na etaty.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk może nie sumować się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.

5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie

W województwie śląskim pod koniec 2022 r. w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało łącznie 469 osób realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Stanowiły one 3,5% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym¹⁵¹. W latach 2021-2022 poziom zatrudnienia zwiększył się. W tym czasie przybyło 14 pracowników, co przełożyło się na 3,1% wzrostu (w Polsce wskaźnik ten wyniósł 6,3%)¹⁵². Podobnie jak w przypadku ośrodków pomocy społecznej w latach 2012-2019 w analizowanej dziedzinie zanotowano silny trend wzrostowy. W latach 2019-2021 nastąpił jednak spadek (szczególnie silny w latach 2020-2021), w rezultacie którego poziom zasobów kadrowych w 2022 r. był znacznie niższy od tego z roku 2012¹⁵³.

Wśród osób zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2022 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” – 310 osób (66,2%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 88 osób (18,7%). Na trzecim miejscu, z liczbą 53 osób (11,4%), znalazła się kadra kierownicza, w skład której wchodziła: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów, kierownicy i ich zastępcy oraz kierownicy działów i sekcji¹⁵⁴.

Oprócz wyżej wymienionych kategorii pracowników w powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej, w tym m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wśród nich ważne miejsce zajmują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2022 r.

¹⁵¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.

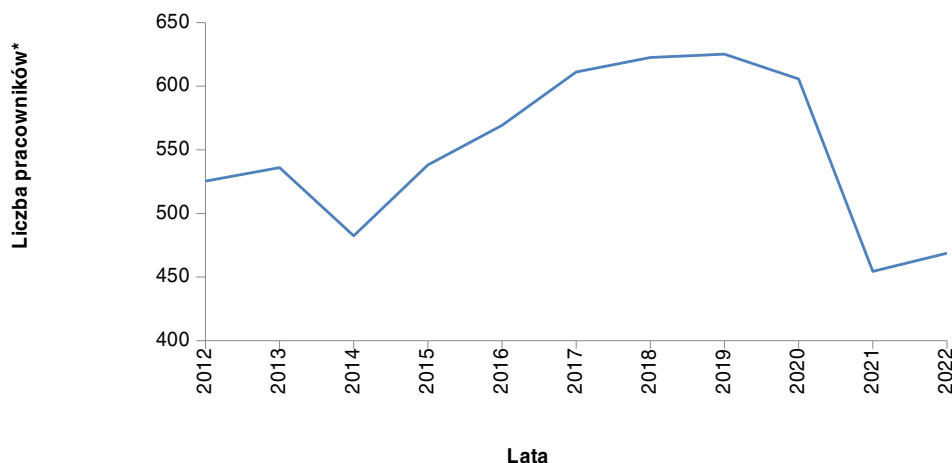
¹⁵² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-06 za lata 2021-2022.

¹⁵³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2012-2020 oraz MRiPS-06 za lata 2021-2022.

¹⁵⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.

w województwie śląskim zatrudnionych było 221 przedstawicieli tej kategorii, z tego 215 przez jednostkę organizacyjną powiatu¹⁵⁵.

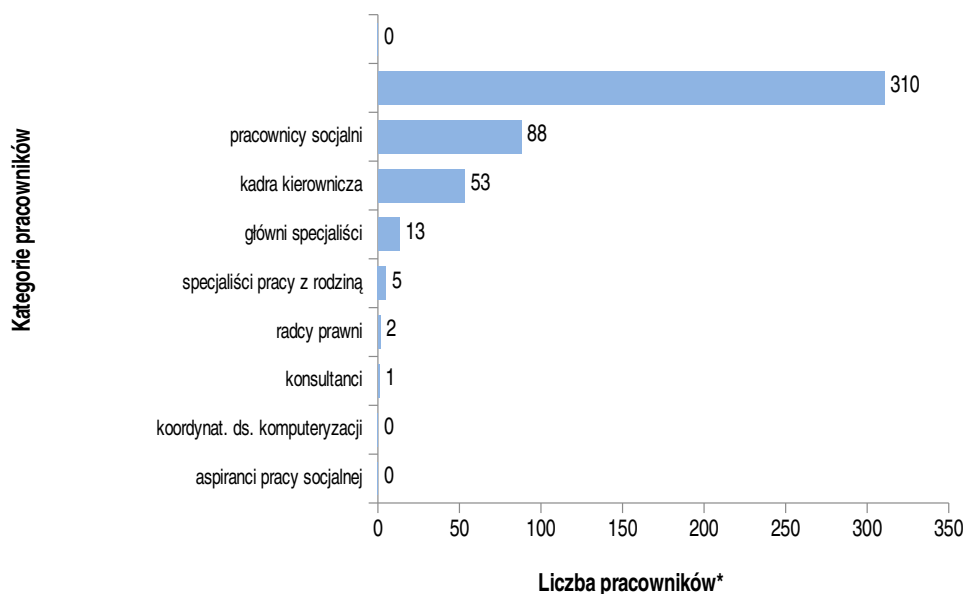
Wykres 55. Liczba pracowników* PCPR w województwie śląskim w latach 2012-2022, stan na koniec danego roku.

* W przeliczeniu na pełne etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

Wykres 56. Struktura pracowników* PCPR wg stanowisk, województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku (N=469).

* W przeliczeniu na etaty.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk może nie sumować się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR

¹⁵⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-P* za II poł. 2022 r.

Ważny aspekt diagnozy zasobów kadrowych stanowi analiza kwalifikacji pracowników. Niniejszy podrozdział prezentuje dane w zakresie poziomu wykształcenia i specjalizacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych zebrane za pomocą *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS – edycja 2022/2023*¹⁵⁶.

Zakres tematyczny części dotyczącej kwalifikacji kadr OPS, PCPR i CUS obejmował w 2022 r. następujące zagadnienia:

- liczbę pracowników (ogółem oraz w podziale na: kadrę kierowniczą, pracowników socjalnych i pozostałych pracowników);
- liczbę zatrudnionych posiadających wykształcenie wyższe oraz wykształcenie średnie;
- liczbę pracowników socjalnych „posiadających specjalizację I i II stopnia” w zawodzie pracownika socjalnego;
- liczbę pracowników posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Według informacji udostępnionych przez 182 podstawowe JOPS i CUS na koniec 2022 roku 74,5% ogółu pracowników tego rodzaju instytucji odznaczało się wyższym wykształceniem (w 2021 roku – 73,7%, w 2020 roku - 73,9%). Średnie wykształcenie posiadało 20,7% (w 2021 roku 21,2%, w 2020 roku - 22,1%). Inny niż wyżej wymieniony poziom wykształcenia był udziałem 4,6% pracowników (w 2021 roku – 5,2%, w 2020 roku - 4,0%). Najwyższym odsetkiem osób z wyższym wykształceniem charakteryzowały się powiatowe centra pomocy rodzinie - 89,9%. Niższy poziom analizowanego wskaźnika zanotowano w gminnych ośrodkach pomocy społecznej / centrach usług społecznych (74,7%), a najniższy w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (73,0%).

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej:

- I stopień specjalizacji, mający na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych;
- II stopień specjalizacji, mający na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej¹⁵⁷.

Na koniec 2022 r. specjalizację I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało 611 pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych. Stanowili oni 27,7% analizowanej kategorii zawodowej (w 2021 roku – 28,5%, w 2020 roku - 29,9%). Najwyższą wartością wyżej wymienionego wskaźnika charakteryzowały się gminne ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych - 39,1%. W powiatowych centrach pomocy rodzinie wyniósł on nieco mniej - 37,1%, natomiast w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie znacznie mniej – bo jedynie 19,1%¹⁵⁸.

Osoby kierujące jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, z wyjątkiem osób kierujących placówkami rodzinnymi oraz centrami usług społecznych, zobowiązane są posiadać co najmniej 3-letni staż pracy w pomocy społecznej oraz specjalizację z zakresu organizacji pomocy społecznej¹⁵⁹. Informacje uzyskane od wszystkich 184 podstawowych JOPS oraz CUS wskazują, że tego rodzaju specjalizację na koniec 2022 roku posiadały 694 osoby stanowiące 8,8% ich pracowników (w 2021 roku odsetek ten wyniósł 8,5%, a w 2020 roku - 8,3%). Analizowany

¹⁵⁶ Celem zastosowania *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS – edycja 2022/2023* było zebranie porównywalnych danych ilościowych, gdyż oryginalny formularz zawierał jedynie szablony opisów, które jednostki mogły dowolnie modyfikować.

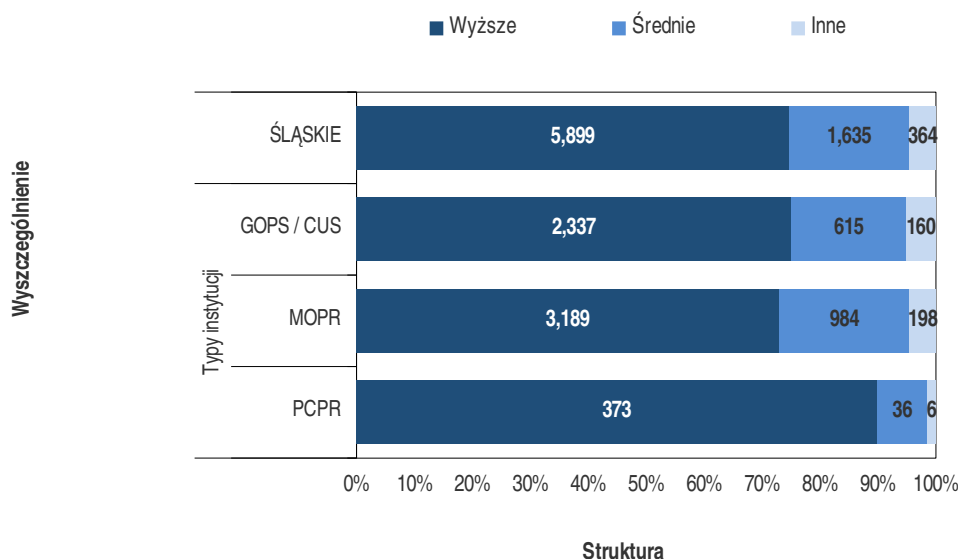
¹⁵⁷ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 116 ust. 2.

¹⁵⁸ Według danych pochodzących ze wszystkich 184 jednostek.

¹⁵⁹ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 122 ust. 1 i 2.

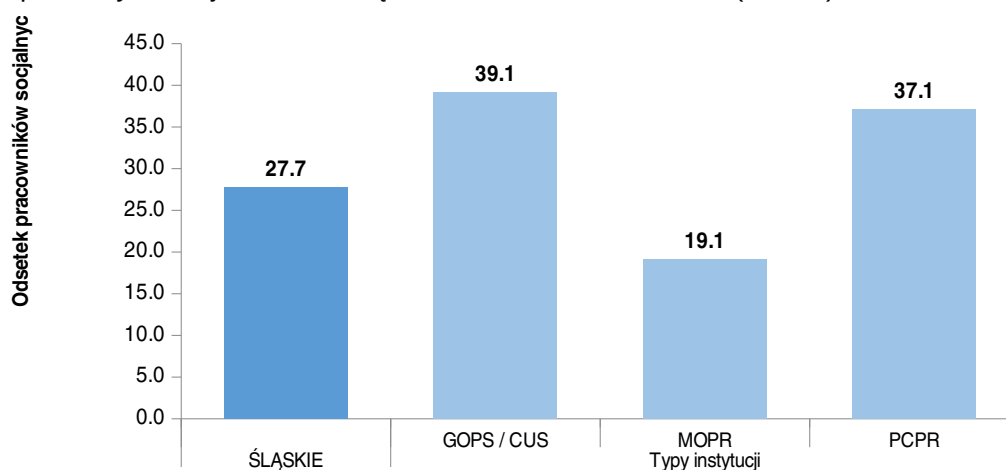
wskaźnik najwyższą wartość przyjmował w powiatowych centrach pomocy rodzinie (12,0%) i gminnych ośrodkach pomocy społecznej / centrach usług społecznych (10,8%). Zdecydowanie niższy jego poziom (7,0%) zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie.

Wykres 57. Struktura wykształcenia pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych, województwo śląskie, stan na koniec 2022 r. (N=182).

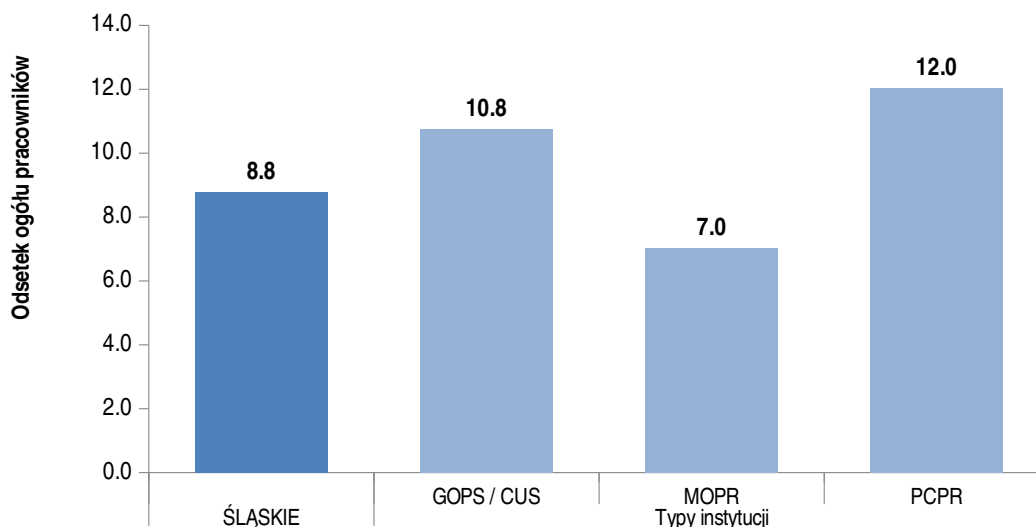
Źródło: ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023.*

Wykres 58. Specjalizacje I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego na 100 pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych, województwo śląskie, stan na koniec 2022 r. (N=184).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023.*

Wykres 59. Specjalizacje z organizacji pomocy społecznej na 100 pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych, województwo śląskie, stan na koniec 2022 r. (N=184).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023*.

5.3. Pracownicy socjalni

Kluczową grupę osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej i centrach usług społecznych stanowią pracownicy socjalni. Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

1. praca socjalna;
2. przeprowadzanie rodzinnych wywiadów środowiskowych;
3. dokonywanie analizy, diagnozy i oceny zjawisk indywidualnych i społecznych, a także formułowanie opinii w zakresie zapotrzebowania na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;
4. udzielanie informacji, wskazówek, porad i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, rodzinom, grupom i społecznościom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną ich trudnej sytuacji lub zaspokajać niezbędne potrzeby życiowe;
5. pomoc w uzyskaniu dla osób lub rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej specjalistycznego poradnictwa, terapii lub innych form pomocy w zakresie możliwości rozwiązywania problemów przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe;
6. udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;
7. pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych;
8. współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania problemów oraz skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie konsekwencji ubóstwa;

9. inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;
10. współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia;
11. inicjowanie lub współuczestniczenie w działaniach profilaktycznych nakierowanych na zapobieganie lub łagodzenie problemów społecznych¹⁶⁰.

W województwie śląskim na koniec 2022 r. w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej i centrach usług społecznych pracowało ogółem 2 424 pracowników socjalnych. Stanowili oni 17,9% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym. Zdecydowanie najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było w ośrodkach pomocy społecznej / centrach usług społecznych – 2 053 osoby (84,7%). Na drugim miejscu, ze znacznie mniejszym udziałem, znalazły się domy pomocy społecznej – 196 osób (8,1%), a na trzecim - powiatowe centra pomocy rodzinie – 88 osób (3,6%). W ośrodkach interwencji kryzysowej zatrudnionych było 25 pracowników socjalnych (1,0%), a w środowiskowych domach samopomocy – 24 (1,0%). W pozostałych rodzajach JOPS pracowało łącznie 36 przedstawicieli tej kategorii zawodowej. Stanowili oni 1,5% ogółu pracowników socjalnych¹⁶¹.

Bardzo istotną rolę pracownicy socjalni pełnią w ośrodkach pomocy społecznej i centrach usług społecznych. Na koniec 2022 r. stanowili oni 34,9% kadry tego rodzaju instytucji. Pracę socjalną poza siedzibą jednostki świadczyło 148 osób (7,2%), rodzinne wywiady środowiskowe poza siedzibą jednostki przeprowadzało 118 osób (5,7%), natomiast świadczeniem pracy socjalnej i przeprowadzaniem rodzinnych wywiadów środowiskowych poza siedzibą jednostki zajmowało się 1 653 pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS / CUS (80,5%).

Wśród przedstawicieli tej kategorii zawodowej dominowały osoby zatrudnione na stanowisku „specjalista pracy socjalnej” – 619 osób (30,1%). Kolejne miejsca zajmowali: „starsi pracownicy socjalni” – 537 osób (26,2%), „pracownicy socjalni” – 496 osób (24,1%) oraz „starsi specjaliści pracy socjalnej” – 279 osób (13,6%). Ponadto 79 pracowników socjalnych (3,8%) było zatrudnionych na stanowisku „starszy specjalista pracy socjalnej – koordynator”, 38 osób na stanowisku główny specjalista pracy socjalnej (1,8%), a 7 osób (0,3%) na stanowisku „główny specjalista”¹⁶².

Ustawa o pomocy społecznej w treści art. 110 ust. 11 stanowi, że: *Ośrodek pomocy społecznej, a w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych - centrum usług społecznych, zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*¹⁶³.

¹⁶⁰ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 119 ust. 1.

¹⁶¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRIPS-06* za okres I-XII 2022 r. Wszystkie dane zawarte w niniejszym rozdziale dotyczą liczby osób w przeliczeniu na pełne etaty, w zaokrągleniu do pełnego etatu.

¹⁶² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRIPS-06* za okres I-XII 2022 r.

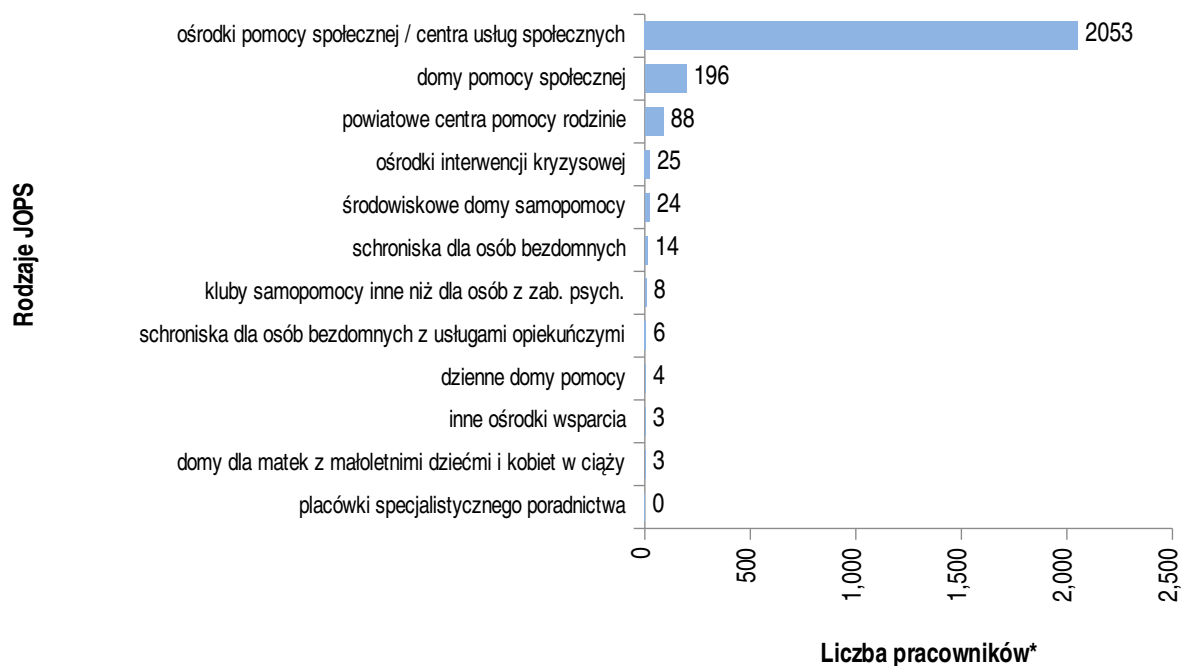
¹⁶³ Analiza danych statystycznych ujętych w sprawozdaniach *MRIPS-06* wykazała, że wskaźnik obliczony w oparciu o liczbę rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, charakteryzuje się bardzo wysoką zmiennością (w przedziale od 7,6 do 143,5) utrudniającą dokonywanie wiarygodnych porównań. W związku z powyższym w dalszych analizach do zobrazowania sytuacji zastosowano wskaźnik liczby mieszkańców przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS / CUS.

W 2022 roku na 1 pracownika socjalnego OPS / CUS, zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy, przypadało 2 131 osób (w Polsce 2 060). W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika była korzystniejsza niż w powiatach ziemskich (2 030 wobec 2 270). Spośród trzech rodzajów gmin najkorzystniejszy poziom analizowany wskaźnik przyjmował w gminach miejskich (2 056). W gminach miejsko-wiejskich wynosił on 2 477, a w wiejskich (2 302). Porównując dane w ramach podregionów, można stwierdzić, że najmniej korzystne wartości analizowanego wskaźnika zanotowano w tyskim (2 583), bielskim (2 492) oraz rybnickim (2 314)¹⁶⁴.

Od 2016 roku w analizowanym obszarze mamy do czynienia z trendem wzrostowym, a od 2018 r. z przekroczeniem granicy 2000 mieszkańców. Jej przekroczenie samo w sobie nie stanowi problemu, gdyż wraz z poprawianiem się sytuacji ekonomicznej i zmniejszaniem się liczby klientów pomocy społecznej, zmniejsza się również zapotrzebowanie na usługi świadczone przez pracowników socjalnych, co może powodować zwiększenie średniej liczby ludności przypadającej na 1 przedstawiciela tej kategorii zawodowej. Dlatego też ważne jest analizowanie obydwu wymogów jednocześnie.

Z analizy tej wynika, że na koniec 2022 r. jedynie 90,4% gmin spełniało, którykolwiek z wyżej wymienionych wymogów ustawowych. Wartość analizowanego wskaźnika najmniej korzystnie kształtowała się w podregionach: bielskim (78,9%), katowickim (83,3%) oraz częstochowskim (87,1%). Gorzej wypadły w tym względzie powiaty ziemskie (89,9%) w stosunku do miast na prawach powiatów (94,7%). W gminach miejskich odsetek spełniających ustawowe wymogi wynosił 93,9%, w gminach miejsko-wiejskich 81,8%, a w wiejskich 90,6%¹⁶⁵.

Wykres 60. Struktura pracowników socjalnych* wg rodzaju JOPS / CUS, województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku.

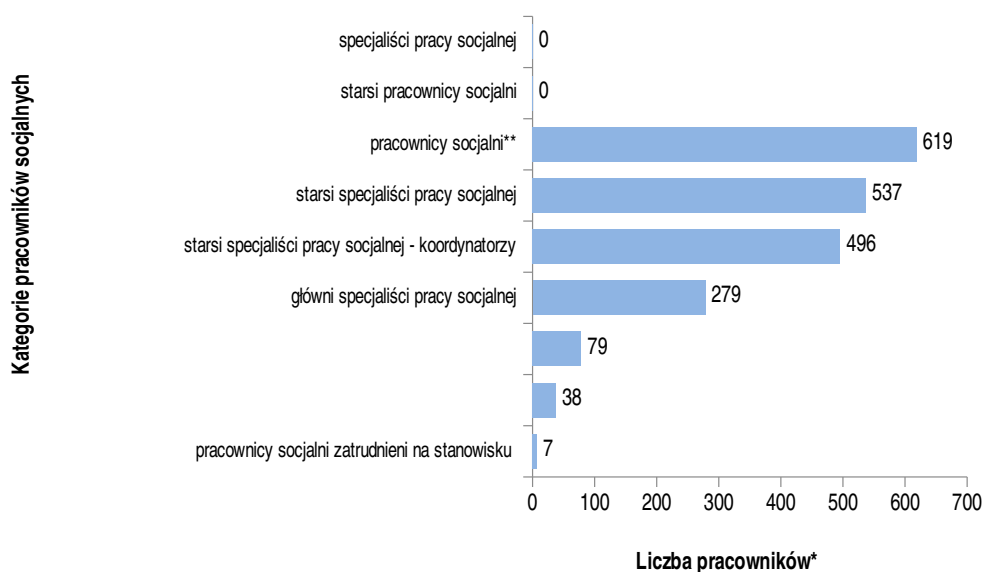
* W przeliczeniu na etaty.

¹⁶⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁶⁵ Ibidem.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.

Wykres 61. Pracownicy socjalni* OPS / CUS wg stanowisk, województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku (N=2 053).

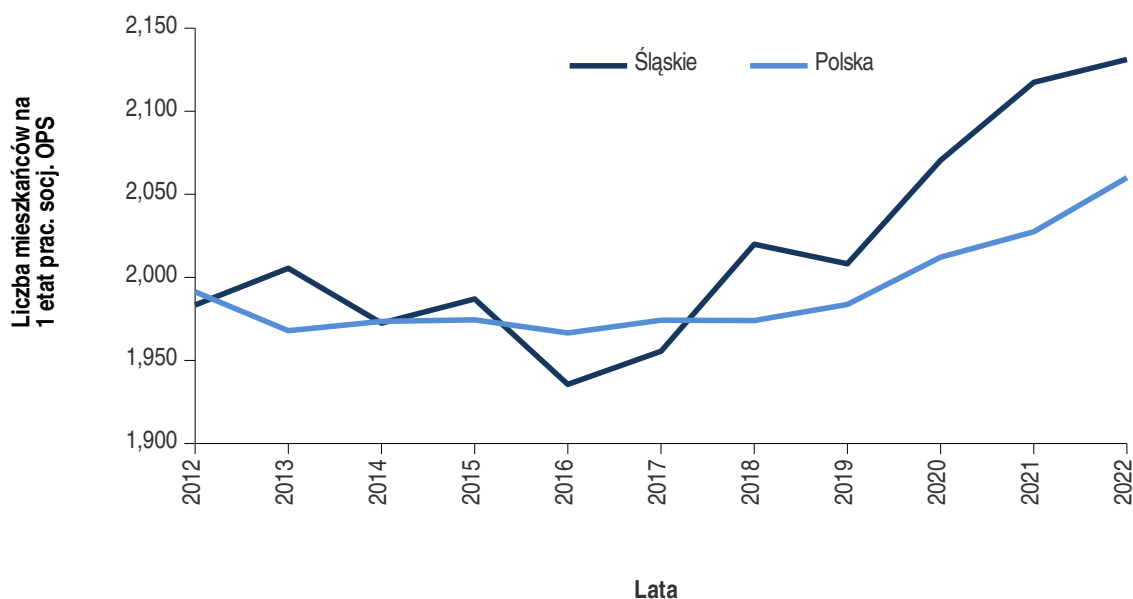
* W przeliczeniu na etaty.

** Nazwa jednego ze stanowisk zajmowanych przez pracowników socjalnych.

Uwaga: liczba pracowników socjalnych wg stanowisk może nie sumować się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

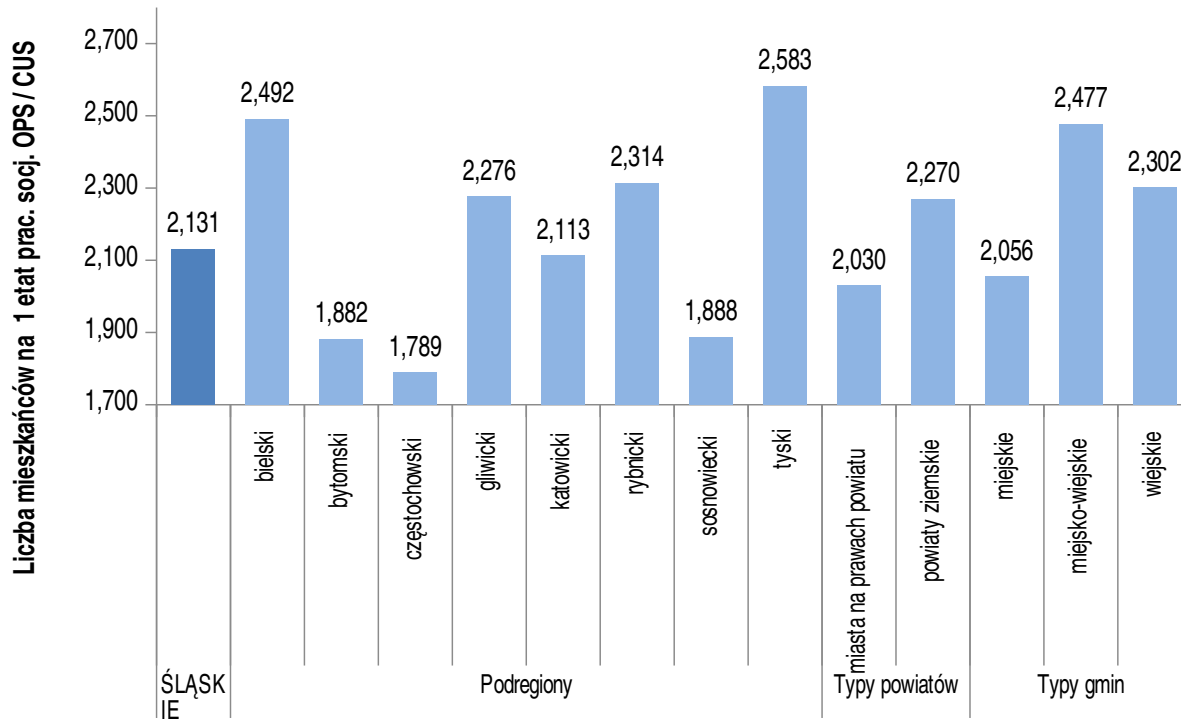
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022 r.

Wykres 62. Liczba ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS / CUS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy w latach 2012-2022, stan na koniec danego roku.

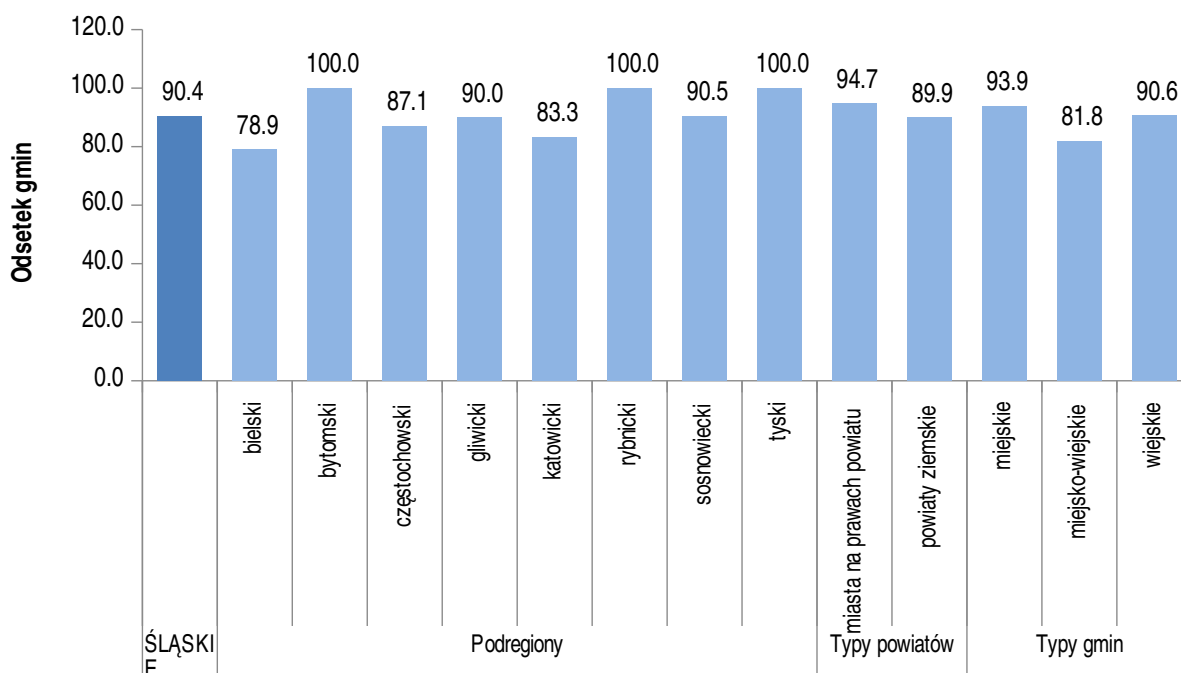
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl

Wykres 63. Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy - województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl

Wykres 64. Odsetek gmin spełniających ustawowe wymogi dotyczące liczby mieszkańców lub środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego - województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl

5.4. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej

Jednym z podstawowych warunków skutecznej integracji społecznej jest zapewnienie wysokiego poziomu kwalifikacji kadr instytucji zajmujących się realizacją tego zadania. Z kolei wzrostowi kompetencji pracowniczych sprzyja dostęp do bezpłatnych szkoleń, studiów, kursów specjalizacyjnych, specjalistycznego doradztwa, coachingu oraz superwizji. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, realizując swoje ustawowe kompetencje¹⁶⁶ oraz wykorzystując różnorodne źródła finansowania zapewnia kadrze podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej możliwość bezpłatnego podnoszenia kwalifikacji.

Kiedy w tym rozdziale mowa jest o uczestniku chodzi o osobę, która faktycznie wzięła udział w danej formie wsparcia. Dana osoba mogła być liczona wielokrotnie - przy każdej formie, z której skorzystała.

5.4.1. Ekonomia społeczna

W ramach projektu *Współpraca się opłaca - koordynacja sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim* realizowano doradztwo specjalistyczne dla JST, w tym kadr pomocy i integracji społecznej w zakresie problematyki dot. CUS nt.: *Diagnozowanie i programowanie usług społecznych w Centrum Usług Społecznych*. Zrealizowano 25 godzin zegarowych ww. doradztwa z udziałem 24 osób.

5.4.2. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

W 2022 roku, wzorem roku poprzedniego, szkolenia realizowane w ramach *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2021-2030* zostały zlecone organizacjom pozarządowym i podmiotom, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w ramach *Konkursu ofert na realizację zadań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim w 2022 roku – edukacja publiczna*.

W ramach wdrażania projektów konkursowych na podstawie umów dotacyjnych, dofinansowane podmioty zrealizowały 7 szkoleń:

- jednodniowe szkolenie pn. *Wczesne rozpoznawanie wśród dzieci i młodzieży zagrożeń związanych z używaniem alkoholu i narkotyków*,
- trzydniowe szkolenie pn. *Problemy uzależnień w WTZ-tach*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Profilaktyka w terapii*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Socjoterapia w podmiotach zatrudnienia socjalnego*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Przeciwdziałanie problemom uzależnień (od alkoholu, narkotyków, środków psychoaktywnych oraz behawioralnych) w podmiotach zatrudnienia socjalnego*,
- trzydniowe szkolenie pn. *Pomoc osobie doświadczającej przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym*,

¹⁶⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 21, pkt. 2.

- jednodniowe szkolenie pn. *Pierwsza Pomoc Psychologiczna osobom doświadczającym przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym.*

W wyżej wymienionych szkoleniach wzięło udział łącznie 220 osób, w tym przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych oraz podmiotów ekonomii społecznej. Realizacja zajęć umożliwiła poszerzenie wiedzy i podniesienie kompetencji zawodowych kadr realizujących zadania w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

W 2022 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej współorganizował wraz z Regionalnym Związkiem Stowarzyszeń Abstynenckich Województwa Śląskiego XVI Śląskie Forum Abstynenckie pn. *Żyj godnie bez alkoholu.* Celem przedsięwzięcia była edukacja publiczna na temat przeciwdziałania alkoholizmowi oraz roli profilaktyki i promocji trzeźwego, zdrowego stylu życia, podkreślenie wagi problemu, jakim jest wpływ alkoholu na zachowania młodzieży oraz wpływ doświadczeń z dzieciństwa w rodzinie z problemem alkoholowym na funkcjonowanie człowieka w życiu dorosłym. Uczestnikami spotkania byli m.in. przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, terapeuci, psychologowie oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych ruchu abstynenckiego – 145 osób.

W 2022 roku wspólnie z Wojewódzką Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Katowicach zorganizowano VII Wojewódzką Konferencję pt. *Nowe substancje psychoaktywne. Nowe trendy. Nowe zagrożenia.* W przedsięwzięciu wzięło udział 206 osób, w tym przedstawiciele systemu oświaty, pracownicy powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych, policjanci, strażnicy miejscy, pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz organizacji pozarządowych. Celem konferencji było przedstawienie zagrożenia dla zdrowia i życia młodych ludzi jakim jest ryzyko używania środków psychoaktywnych tj. alkoholu, narkotyków i nowych narkotyków, a także wskazanie na sposoby zapobiegania tym niekorzystnym zjawiskom w społeczności szkolnej.

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2021-2025*, przy współudziale środków finansowych w formie dotacji otrzymanych z budżetu państwa, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego zorganizował następujące trzydniowe (24 godziny dydaktyczne) szkolenia:

- *Dziecko jako ofiara przemocy w rodzinie – sytuacja psychologiczna, kontakt, procedura Niebieskie Karty;*
- *Procedura Niebieskie Karty – zagadnienia praktycznie;*
- *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie;*
- *Praca z osobą stosującą przemoc – działania pomocowe oraz elementy superwizji pracy własnej;*
- *Praca z osobą doznającą przemocy w rodzinie – praktyka działania oraz superwizja pracy własnej;*
- *Dziecko jako ofiara przemocy w rodzinie – sytuacja psychologiczna, kontakt, procedura Niebieskie Karty;*
- *Procedura Niebieskie Karty – zagadnienia praktycznie.*

W wyżej wymienionych szkoleniach wzięło udział łącznie 125 osób – przedstawicieli instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w tym w szczególności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ochrony zdrowia, oświaty, jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

5.4.3. Pomoc społeczna oraz system wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Projekt 2.5 *Doskonalenie zawodowe kluczowych pracowników systemu pomocy społecznej na terenie makroregionu II w ramach PO WER 2014-2022*

Projekt pn. *Doskonalenie zawodowe kluczowych pracowników systemu pomocy społecznej na terenie makroregionu II* realizowany był w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działania 2.5 *Skuteczna pomoc społeczna*, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020. Realizacja projektu rozpoczęła się z dniem 1 sierpnia 2020 roku i trwała do 31 lipca 2022 roku.

Projekt realizowany był w formule partnerskiej gdzie liderem była Fundacja Flexi Mind, partnerem zaś Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego. Fundacja, zgodnie z podziałem zadań w projekcie, odpowiadała za przeprowadzenie szkoleń dla pracowników systemu pomocy społecznej w województwie opolskim i małopolskim, ROPS natomiast w województwie śląskim.

Głównym celem projektu było podniesienie kompetencji 2020 kluczowych pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej poprzez przeprowadzenie szkoleń z nowych rozwiązań organizacyjno-prawnych w pomocy społecznej, wprowadzonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz ze zmian wprowadzonych w innych ustawach dotyczących obszaru pomocy i integracji społecznej, mających istotny wpływ na wykonywanie przez nich zadań.

W 2022 roku przeprowadzono rekrutację do udziału w szkoleniach dla przedstawicieli wszystkich grup docelowych i zrealizowano: 10 cykli szkoleniowych oraz 4 szkolenia jednodniowe dla przedstawicieli OPS / MOPR / PCPR, DPS oraz ośrodków wsparcia, o łącznym wymiarze 264 godzin dydaktycznych. W szkoleniach udział wzięło 170 osób z grup docelowych.

Z uwagi na sytuację epidemiczną część szkoleń przeprowadzono w formie zdalnej, przy zachowaniu odpowiednich procedur.

Projekt pn. *Kooperacje 3D – model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób i rodzin*

Projekt realizowany jest w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działania 2.5 *Skuteczna pomoc społeczna* w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój. Realizację projektu przewidziano na okres od 1 kwietnia 2018 roku do 30 września 2023 roku.

Celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji dla miast (20 powiatów i 30 gmin powyżej 20 tys. mieszkańców) pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej, a podmiotami innych polityk sektorowych, ds. pomocy społecznej, edukacji, zdrowia, sądownictwa i Policji. Model kooperacji uwzględnia całościowe, międzysektorowe wsparcie na poziomie gminy i powiatu, mające na celu włączenie społeczne osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Projekt realizowany jest w partnerstwie, w którym biorą udział cztery ośrodki polityki społecznej z makroregionu. Liderem projektu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa

Śląskiego, zaś Partnerami są: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie oraz Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu.

Projekt realizowany jest w następujących fazach:

- Faza I (12 miesięcy) – opracowanie modelu kooperacji,
- Faza II (21 miesięcy) – przeprowadzenie testów modelu kooperacji na terenie 20 powiatów i 30 gmin makroregionu,
- Faza III (3 miesiące) – podsumowanie testów modelu kooperacji,
- Faza IV (21 miesięcy) – działania edukacyjne w stosowaniu rezultatów na terenie kraju, działania z zakresu popularyzacji Centrum Usług Społecznych oraz działania upowszechniające deinstytucjonalizację.

W ramach ww. projektu w 2022 roku przeprowadzono następujące działania edukacyjne:

- Doradztwo / animacja współpracy międzyinstytucjonalnej dla JST; w działaniach wzięło udział 59 osób – czas realizacji 36 godzin;
- Szkolenia warsztatowe w obszarze współpracy międzyinstytucjonalnej i metod proponowanych w modelach kooperacji dla przedstawicieli JST; w działaniach wzięło udział 95 osób – czas realizacji 160 godzin;
- Coaching dla kadry zarządzającej / zespołów w instytucjach pomocy i integracji społecznej; w działaniach wzięły udział 24 osoby – czas realizacji 254 godziny;
- Szkolenia specjalistyczne dla pracowników CUS oraz JST - zgodne z zasadami określonymi w *rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 marca 2020 r. w sprawie szkoleń dla pracowników centrów usług społecznych*. Zorganizowano następujące moduły:
 - moduł I - *Zarządzanie i organizacja usług społecznych*,
 - moduł II - *Opracowanie i realizacja indywidualnych planów usług społecznych*,
 - moduł III - *Organizacja społeczności lokalnej*.

W szkoleniach tych wzięło udział 115 osób – czas realizacji 356 godzin;

- Fora Pomocy Społecznej - zorganizowano dwa spotkania informacyjno-edukacyjne dla JST w ramach tzw. *Śląskiego Forum Pomocy Społecznej*, w których łącznie wzięły udział 164 osoby. Spotkania odbyły w Sali Sejmu Śląskiego w Katowicach w dniach:
 - 28 listopada 2022 roku – *Spotkanie informacyjno-edukacyjne dla JST w zakresie procesu deinstytucjonalizacji - Forum Dyrektorów DPS*, które miało na celu przybliżenie tematyki deinstytucjonalizacji usług społecznych, obszarów i możliwości ich rozwoju przy współpracy różnych podmiotów działających w środowisku lokalnym;
 - 29 listopada 2022 roku – *Spotkanie informacyjno-edukacyjne dla JST - dlaczego CUS? - Forum Dyrektorów OPS i PCPR*, które miało na celu popularyzację Centrów Usług Społecznych, pokazanie szans i wyzwań związanych z uruchamianiem CUS oraz doświadczeń w ich powoływaniu.

W powyższych działaniach udział wzięły osoby reprezentujące przedstawicieli instytucji pomocy i integracji społecznej, w tym Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, domów pomocy społecznej oraz podmiotów innych polityk sektorowych, organizacji pozarządowych z gmin i powiatów z terenu województwa śląskiego zaangażowanych w zadania na rzecz wspierania osób i rodzin.

W dniu 26 października 2022 roku w siedzibie Muzeum Śląskiego w Katowicach zorganizowano *Śląskie Forum Opieki* - konferencję adresowaną do opiekunów zatrudnionych w systemie pomocy społecznej w województwie śląskim. W wydarzeniu wzięło udział ok. 120 osób, w szczególności opiekunowie zatrudnieni w domach pomocy społecznej na terenie województwa śląskiego, przedstawiciele świata nauki, służb medycznych szpitali wojewódzkich, samorządu województwa śląskiego oraz specjaliści w obszarze pomocy osobom najbardziej potrzebującym opieki i wsparcia.

[Projekt pn. *Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w ramach PO WER 2014-2022*](#)

Projekt: *Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej* realizowany był w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działanie 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym* w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

Projekt realizowany był w okresie od 1 września 2020 roku do 30 listopada 2022 roku. Celem projektu było podniesienie kompetencji zawodowych przedstawicieli instytucji realizujących zadania w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej poprzez organizację działań dydaktycznych, w tym szkoleń służących podnoszeniu kompetencji zawodowych, a także supervizji oraz coachingu. Działania dedykowane były dla osób wykonujących zadania na terenie makroregionu południowego, obejmującego województwa: dolnośląskie, małopolskie, opolskie i śląskie. Projekt realizowany był w formule partnerskiej, gdzie liderem projektu był Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, zaś partnerami: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu oraz Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we Wrocławiu.

Wsparcie oferowane w ramach projektu, dedykowane było przedstawicielom instytucji realizujących zadania w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, na różnych szczeblach samorządu terytorialnego, tj. na poziomie gminy, powiatu, województwa oraz wojewody. Dodatkowo szkolenia obejmowały przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, oświaty, systemu zdrowia oraz innych służb pracujących z dziećmi i rodzinami biologicznymi oraz osobami sprawującymi pieczę zastępczą, a także z rodzinami adopcyjnymi.

W 2022 roku w ramach projektu przeprowadzono 132 godziny coachingu grupowego dla 11 grup, w którym łącznie wzięły udział 83 osoby. Zrealizowano także 52 moduły szkoleniowe, w których wzięło udział 537 osób. W związku z poprawą sytuacji epidemicznej szkolenia od drugiej połowy roku były realizowane w formule stacjonarnej na terenie miasta Katowice oraz w formule wyjazdowej w hotelu na terenie miasta Zawiercie - przy zachowaniu odpowiednich procedur bezpieczeństwa epidemicznego.

[Projekt pn. *Wsparcie pieczy zastępczej w województwie śląskim*](#)

W 2022 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej rozpoczął realizację projektu *Wsparcie pieczy zastępczej w województwie śląskim*. Celem projektu jest zwiększenie szans na pozyskanie środowiska rodzinnego przez wychowanków pieczy zastępczej poprzez realizację usług diagnostyczno-terapeutycznych przeciwdziałających ich wykluczeniu społecznemu oraz wsparcie procesu deinstytucjonalizacji wojewódzkiej pieczy zastępczej poprzez adaptację dwóch Regionalnych Placówek Opiekuńczo-Terapeutycznych w Bytomiu do potrzeb osób z niepełnosprawnościami oraz wsparcie realizatorów usług pieczy zastępczej w okresie do 31.12.2023 roku.

Projekt przewiduje między innymi realizację szkoleń, superwizji indywidualnej oraz grupowej, doradztwa psychologicznego, psychoterapeutycznego oraz prawnego. Działania te skierowane są do rodziców zastępczych oraz pracowników systemu pieczy zastępczej. Dodatkowo w ramach projektu organizowane są spotkania sieciujące organizatorów pieczy zastępczej oraz fora pieczy zastępczej, będące miejscem wymiany doświadczeń specjalistów pracujących w systemie pieczy zastępczej. Celem realizacji powyższych działań jest doskonalenie kwalifikacji zawodowych oraz rozwijanie współpracy międzyinstytucjonalnej w obszarze pieczy zastępczej, co przyczyni się do wysokiej jakości świadczonych przez nie usług społecznych.

W 2022 roku rozpoczęto realizację indywidualnych oraz grupowych superwizji pracowników Regionalnych Placówek Opiekuńczo-Terapeutycznych oraz Interwencyjnego Ośrodka Preadopcyjnego (8 godzin superwizji indywidualnej oraz 8 godzin superwizji grupowej). W dniach 6 września oraz 15 listopada 2022 roku odbyły się spotkania sieciujące organizatorów pieczy zastępczej.

W dniu 27 października 2022 roku odbyło się Forum Pieczy Zastępczej w Muzeum Śląskim w Katowicach, na które zaproszono przedstawicieli Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, fundacji i stowarzyszeń. Forum obejmowało część plenarną, w ramach której poruszone zostały m.in. tematy dotyczące zmian w ustawie o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej, wsparcia pieczy zastępczej ze środków EFS w ramach nowej perspektywy, wniosków z nadzoru i kontroli prowadzonej nad pieczą zastępczą w województwie śląskim. W ramach Forum miały także miejsce panele dyskusyjne na temat zmian w systemie pieczy zastępczej, jej deinstytucjonalizacji oraz bieżących problemów. W Forum wzięło udział 120 osób.

6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby i rodziny, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocy społecznej. Dzielią się one na pieniężne i niepieniężne¹⁶⁷.

Do świadczeń pieniężnych należą:

- a) zasiłek stały;
- b) zasiłek okresowy;
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- a) praca socjalna;
- b) bilet kredytowany;
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- d) składki na ubezpieczenia społeczne;
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- f) sprawienie pogrzebu;
- g) poradnictwo specjalistyczne;
- h) interwencja kryzysowa;
- i) schronienie;
- j) posiłek;
- k) niezbędne ubranie;
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- n) mieszkanie chronione;
- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie oraz – w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza określonych progów (tzw. kryteriów dochodowych)¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 36.

¹⁶⁸ Dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowe wynosi 776 zł, dla osoby w rodzinie 600 zł.

W 2022 r. w województwie śląskim świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 76 720 osobom. Stanowiły one 1,8% ogółu ludności (w Polsce 2,4%). Świadczenia **pieniężne** decyzją przyznano 47 599 osobom, natomiast **niepieniężne** 38 543 osobom. Wśród ogółu osób, którym w trybie decyzji przyznano świadczenie pomocy społecznej udział pierwszej z wyżej wymienionej kategorii wyniósł 62,0% (w Polsce 61,5 %), natomiast drugiej 50,2% (w Polsce 46,4%)¹⁶⁹. W stosunku do roku 2021 liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych i zadań własnych spadła o 6 579, tj. o 7,9%. W przypadku świadczeń pieniężnych nastąpił spadek o 6 882 osoby (12,6%), natomiast jeśli chodzi o świadczenia niepieniężne zanotowano spadek o 1 449 osób (3,6%)¹⁷⁰.

Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto w województwie śląskim w 2022 r. 63 550 rodzin liczących 123 071 osób. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 83,0% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 76,7%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 23 150 rodzin, tj. 30,2% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 24,6%).

W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 4 110, a grupa objętych nimi osób liczyła 5 162. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, o których mowa w art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 735), zawieranych w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu wyniosła 1 099, a grupa objętych nimi osób liczyła 1 155. Liczba zrealizowanych projektów socjalnych wyniosła 81. Były nimi objęte 1 652 osoby¹⁷¹.

Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2021 r., poz. 1296).

¹⁶⁹ Dana osoba mogła otrzymać świadczenia należące do obu kategorii.

¹⁷⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za lata 2021-2022.

¹⁷¹ *Ibidem*.

6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin

W ramach realizacji zadań gmin (własnych oraz zleconych) stosuje się cały wachlarz świadczeń dostosowanych do potrzeb poszczególnych kategorii klientów. Poniżej scharakteryzowano wybrane ich rodzaje (w kolejności alfabetycznej).

Interwencja kryzysowa – stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz – w uzasadnionych sytuacjach – schronienia do 3 miesięcy¹⁷².

Opłacanie składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – forma pomocy dla osób, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem¹⁷³.

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie – przyznawana przez gminę w formie pieniężnej lub rzeczowej. Może być udzielona w postaci jednorazowego zasiłku celowego, nieoprocentowanej pożyczki lub poprzez udostępnienie maszyn i narzędzi pracy (stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy) oraz urządzeń ułatwiających pracę osobom niepełnosprawnym¹⁷⁴.

Poradnictwo specjalistyczne – w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne – jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹⁷⁵.

Posiłek – pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie. Przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Wsparcie to, przyznane dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole, może być realizowane w formie zakupu posiłków¹⁷⁶.

Praca socjalna – świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracę socjalną prowadzi się z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia

¹⁷² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 47 ust. 1-3.

¹⁷³ Ibidem, art. 17 ust. 1 pkt 9.

¹⁷⁴ Ibidem, art. 43 ust. 1-5.

¹⁷⁵ Ibidem, art. 46 ust. 1-4.

¹⁷⁶ Ibidem, art. 48b ust. 2-3.

lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej oraz ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia, w tym kontrakt socjalny i projekt socjalny. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód¹⁷⁷.

Schronienie – udzielenie go następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi i ogrzewalnicami¹⁷⁸.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym¹⁷⁹.

Specjalny zasiłek celowy – bezzwrotne świadczenie przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających określone w ustawie kryterium¹⁸⁰.

Ubranie – przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej: bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku¹⁸¹.

Usługi opiekuńcze – pomoc przysługująca osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem¹⁸².

Zasiłek celowy – świadczenie przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Świadczenie to może być także przyznane w formie biletu kredytowanego. Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. W takim przypadku może on być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną. Do otrzymania zasiłku celowego uprawnione są również osoby lub rodziny, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego bądź też klęski żywiołowej lub ekologicznej. W tego rodzaju przypadkach świadczenie to może być przyznane niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi¹⁸³.

Zasiłek okresowy – świadczenie przysługujące w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłki okresowe przyznaje się:

¹⁷⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 45 ust. 1-4.

¹⁷⁸ Ibidem, art. 48a ust. 1-4.

¹⁷⁹ Ibidem, art. 50 ust. 1, 4.

¹⁸⁰ Ibidem, art. 41 ust. 1.

¹⁸¹ Ibidem, art. 48b ust. 1.

¹⁸² Ibidem, art. 50 ust. 1-3.

¹⁸³ Ibidem, art. 39-40.

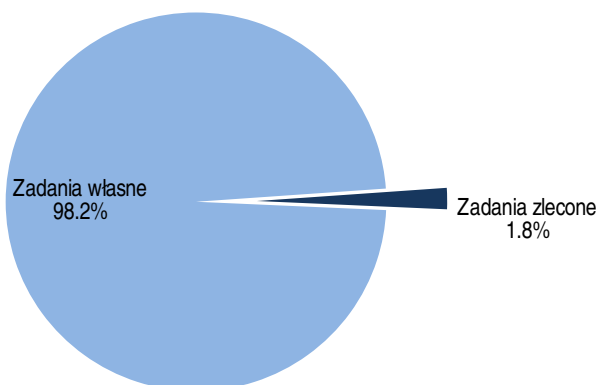
1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej; 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹⁸⁴.

Zasiłek stały – świadczenie, które przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹⁸⁵.

W 2022 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 597 717 996 zł¹⁸⁶. Zdecydowaną większość tych środków – 586 889 054 zł (98,2%) - przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych¹⁸⁷. W latach 2021-2022 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 35 847 972 zł, tj. o 6,4%¹⁸⁸.

Wykres 65. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin* - województwo śląskie, 2022 r. (N=167, n=597 717 996 zł).

* Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

¹⁸⁴ Ibidem, art. 38 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁸⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 37 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁸⁶ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

¹⁸⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

¹⁸⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za lata 2021-2022.

6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom

W ramach realizacji zadań zleconych gminom z zakresu pomocy społecznej w 2022 r. udzielano specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz wypłacano przyznane przez sąd wynagrodzenia należne opiekunom z tytułu sprawowania opieki. Wypłacane były również zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną. Ponadto świadczenia, w tym zasiłki celowe w formie pieniężnej i w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie), otrzymywali cudzoziemcy, o których mowa w art. 5a ustawy o pomocy społecznej oraz cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2022 r. w województwie śląskim w ramach realizacji zadań zleconych świadczenia wypłacono w 111 gminach (66,5%). Na ten cel wydatkowano ogółem 10 828 942 zł¹⁸⁹. W latach 2021-2022 wartość tego rodzaju środków spadła o 2 489 418 zł (18,7%)¹⁹⁰ co związane było z brakiem wystąpienia konieczności wypłaty tak ogromnych, jak w 2021 roku, środków na zasiłki celowe, celem pokrycia wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną.

Koszt wypłaty świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji zadań zleconych gminie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2022 r. w województwie śląskim 2,47 zł (w Polsce 5,77 zł)¹⁹¹. W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten kształtował się na poziomie 2,35 zł, natomiast w powiatach ziemskich na poziomie 2,62 zł; w gminach miejsko-wiejskich wyniósł 2,60 zł, w miejskich 2,54 zł, a w wiejskich 2,19 zł. Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: częstochowskim (4,72 zł), katowickim (3,31 zł) oraz tyskim (3,01 zł); w powiatach: myszkowskim (16,37 zł), m. Świętochłowice (5,25 zł) oraz częstochowskim (4,61 zł); a na poziomie gmin w: Lelowie (34,91 zł), Kłomnicach (27,40 zł) oraz Myszkowie (25,50 zł)¹⁹².

Zdecydowana większość wydatków w 2022 r. została przeznaczona na pokrycie kosztów specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (7 679 865 zł), wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (3 057 100 zł), wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną (52 000 zł). Natomiast na pomoc przyznaną cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a ustawy o pomocy społecznej przeznaczono 30 720 zł, a dla cudzoziemców, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP przeznaczono 9 257 zł¹⁹³.

¹⁸⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

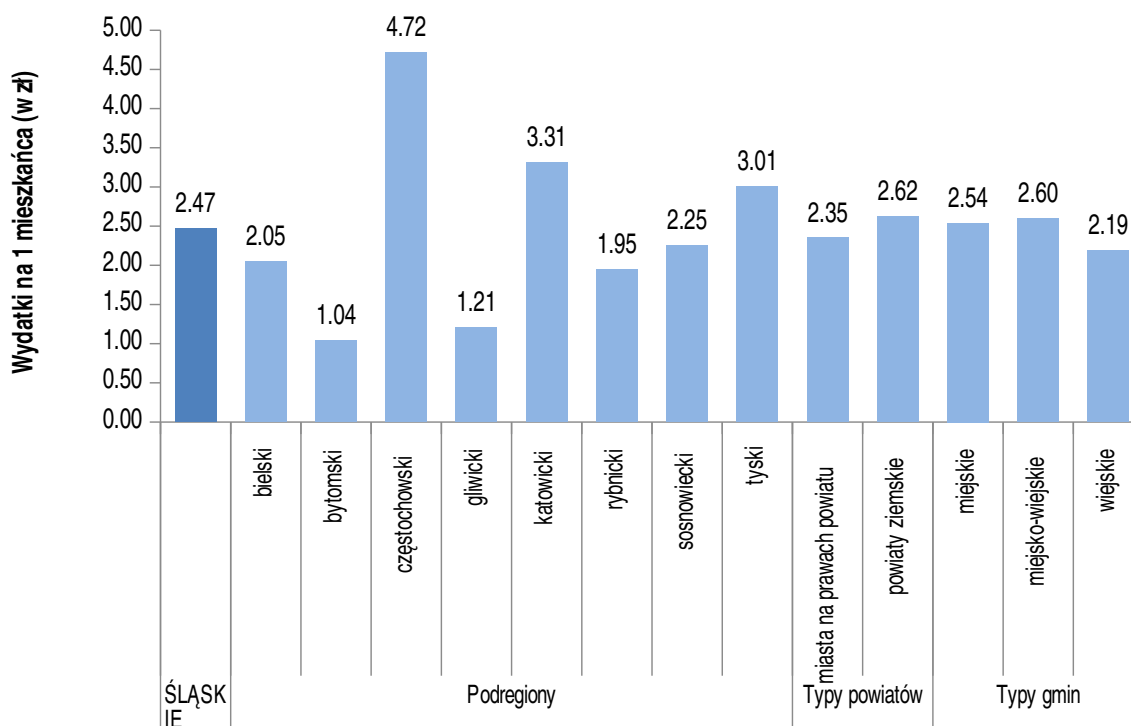
¹⁹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za lata 2021-2022.

¹⁹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

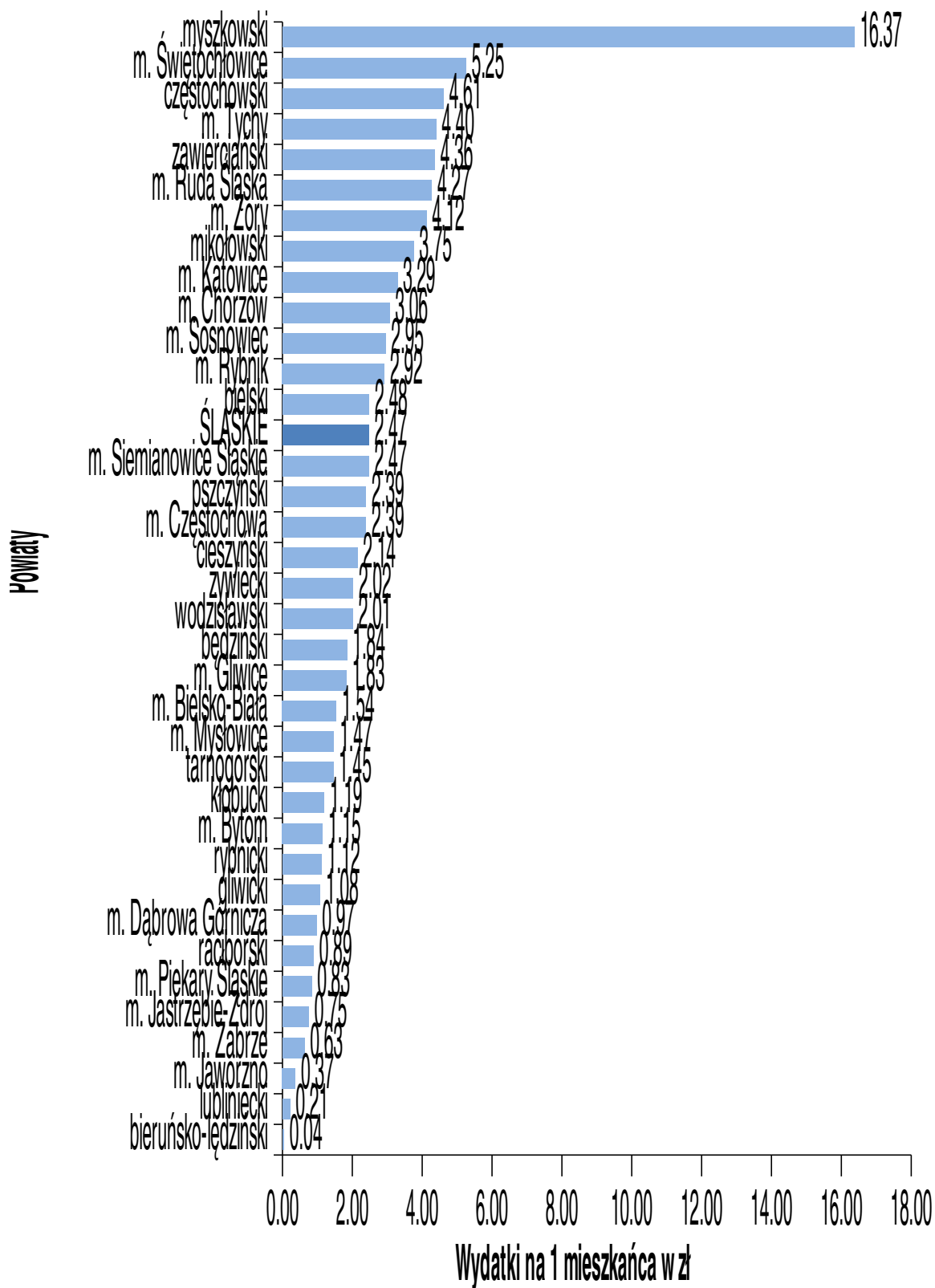
¹⁹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 66. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2022 r.

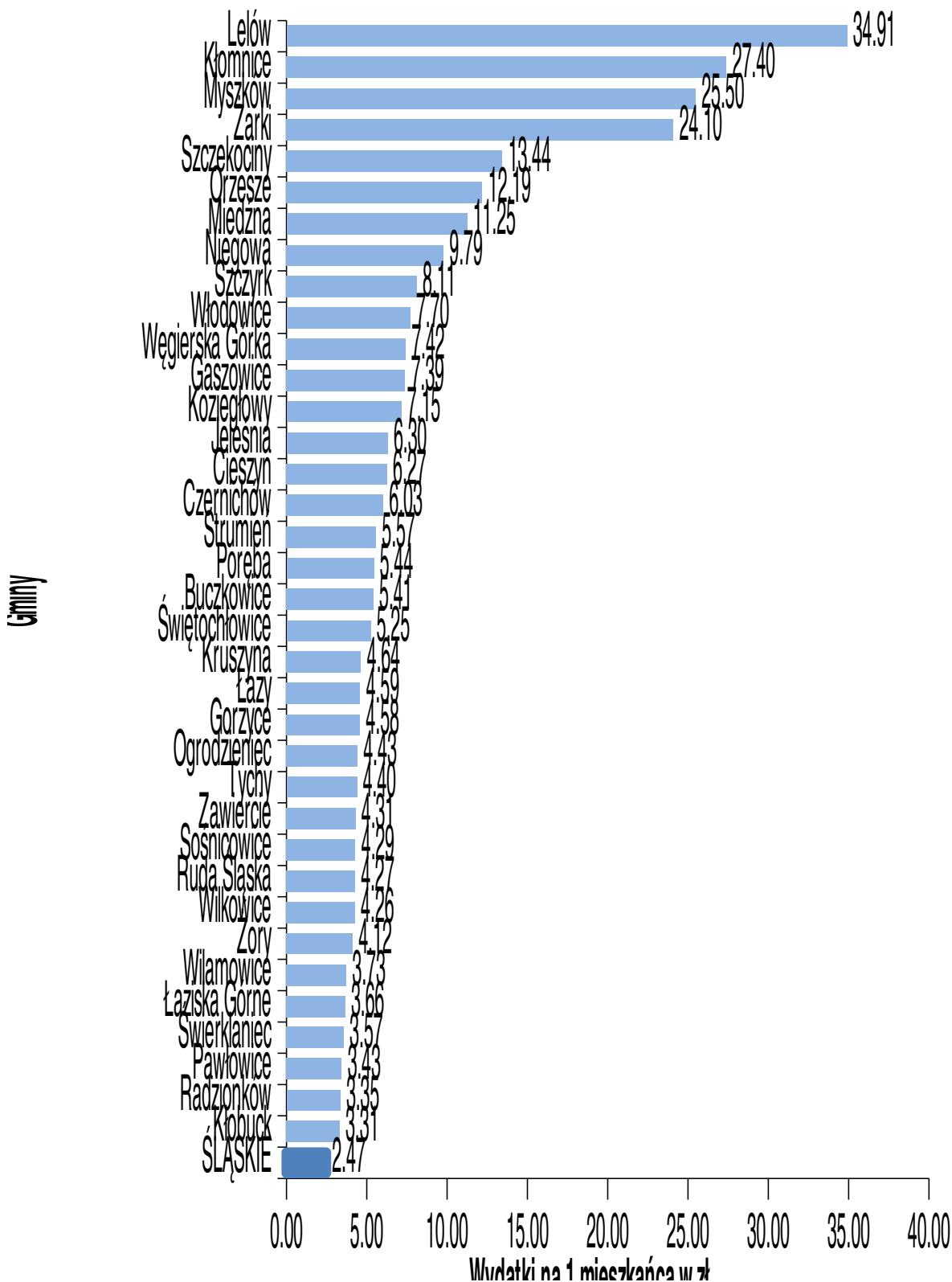
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 67. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2022 r.

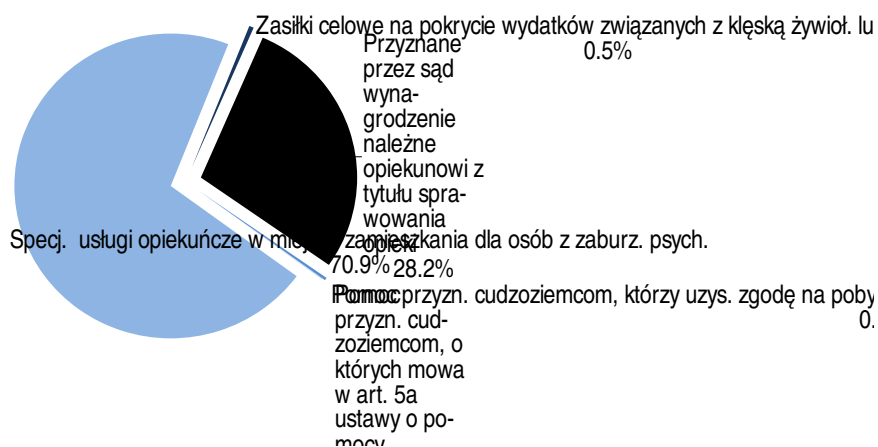
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 68. Gminy o najwyższych wydatkach przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2022 r.

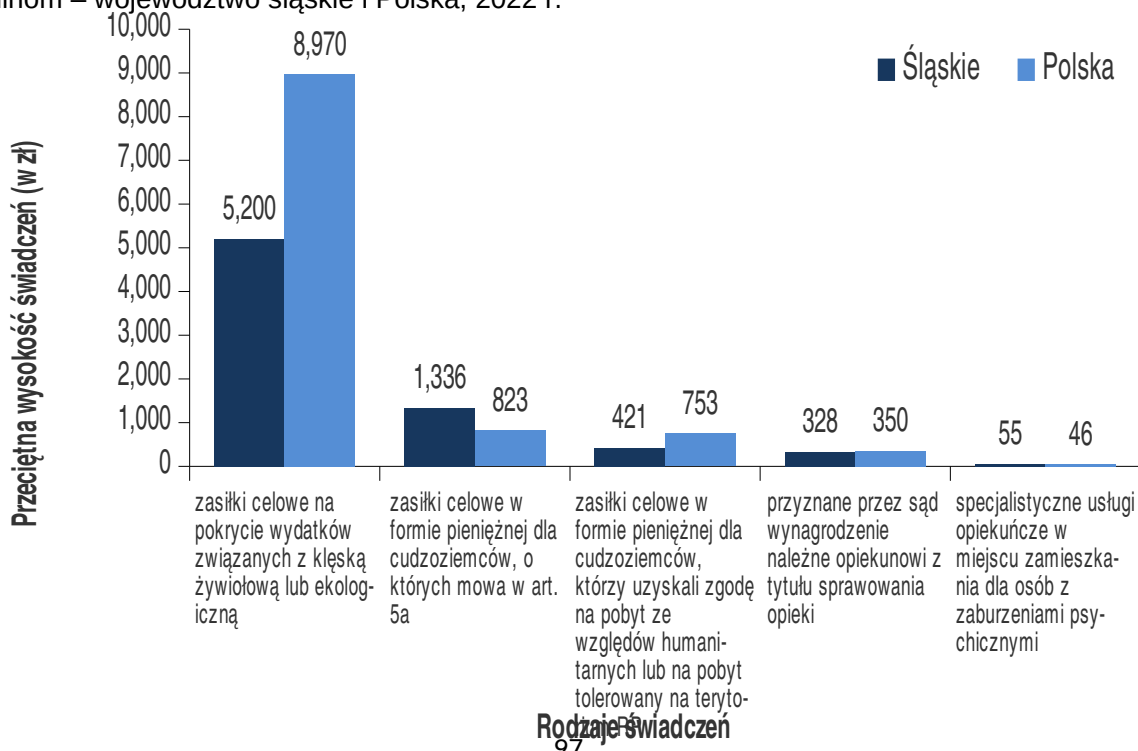
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 69. Struktura wydatków przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2022 r. (N=167, n=10 828 942 zł).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 70. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2022 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin

W ramach realizacji zadań własnych gmin z zakresu pomocy społecznej w 2022 r. były przyznawane następujące świadczenia:

1. zasiłki stałe;
2. zasiłki okresowe;
3. schronienie (w tym w schronisku dla osób bezdomnych, w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, w ogrzewalni, w noclegowni, schronienie udzielone w sytuacji kryzysowej występującej na skalę masową na podstawie art. 48a ust. 9);
4. posiłek (w tym dla dzieci oraz posiłki przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych);
5. ubranie;
6. usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze);
7. zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
8. zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
9. zasiłki celowe w formie biletu kredytowego;
10. sprawianie pogrzebu (w tym osobom bezdomnym);
11. poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne);
12. interwencja kryzysowa;
13. praca socjalna;
14. odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej;
15. „inne zasiłki celowe i w naturze” (w tym zasiłki specjalne celowe oraz produkty żywnościowe przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych).

W 2022 r. w województwie śląskim na wypłatę świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji wyżej wymienionych zadań własnych gminy wydatkowały ogółem 586 889 054 zł¹⁹⁴. W 2022 roku w stosunku do 2021 roku wartość wydatków zwiększyła się o 38 337 390 (7,0%)¹⁹⁵.

W 2022 r. na poziomie regionu na jednego mieszkańca przypadło przeciętnie 134,12 zł wydatkowanych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin (w kraju 146,71 zł). W miastach na prawach powiatu wartość ta kształtowała się na poziomie 170,0 zł, natomiast w powiatach ziemskich wyniosła 90,01 zł. Przeciętnie najwięcej wydatковано w gminach miejskich (156,73 zł), mniej w miejsko-wiejskich (89,95 zł), a najmniej w wiejskich (70,91 zł). Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (184,29 zł), gliwickim (171,87 zł) i częstochowskim (145,68 zł); w miastach na prawach powiatu będących jednocześnie gminami: m. Chorzów (229,71 zł), m. Ruda Śląska (210,81 zł) oraz m. Zabrze (209,86 zł). Z kolei najniższe wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w podregionach: tyskim (86,57 zł), bielskim (97,60 zł), rybnickim (102,03 zł); powiatach: pszczyńskim (54,03 zł), bieruńsko-lędzińskim (57,60 zł) i żywieckim (64,09 zł) oraz gminach: Suszec (16,68 zł), Ornontowice (23,37 zł) i Chełm Śląski 24,68 zł)¹⁹⁶.

¹⁹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

¹⁹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za lata 2021-2022.

¹⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

W 2022 r. w ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (299 315 938 zł), zasiłki stałe (90 971 677 zł) oraz usługi opiekuńcze (49 771 731 zł). Do świadczeń o wysokim poziomie wydatków należały także: „inne zasiłki celowe i w naturze” (44 834 752 zł), zasiłki okresowe (44 175 735 zł), zapewnienie schronienia (28 681 387 zł) oraz posiłku (25 028 994 zł). Najmniej środków wydatkowano natomiast na: zasiłki celowe w formie biletu kredytowego (75 zł) oraz na zasiłki celowe przyznawane niezależnie od dochodu na podst. art. 39a ust. 1 i 2 (390 zł). Na pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie nie wydatkowano żadnych środków¹⁹⁷.

W porównaniu z rokiem 2021, wśród najczęściej udzielanych świadczeń, największy liczbowy wzrost wydatków dotyczył: odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 34 420 991 zł), zasiłków stałych (o 5 733 792 zł) oraz zapewnienia schronienia (o 2 484 113 zł), natomiast największy spadek wystąpił w przypadku: „innych zasiłków celowych i w naturze” ogółem (o 7 480 769 zł) oraz zasiłków okresowych (o 1 005 243 zł).

W 2022 roku, w stosunku do 2021 roku, spośród najczęściej udzielanych świadczeń, największy procentowy wzrost przeciętnej ich wysokości zanotowano w przypadku: zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+41,9%, z 3 124,42 zł do 4 432,08 zł), schronienia w schronisku dla osób bezdomnych (+32,0%, z 777,12 zł do 1 025,53 zł), schronienia w ogrzewalni (+27,3%, z 32,75 zł do 41,69 zł), zasiłków okresowych (+14,1%, z 311,95 zł do 356,09 zł), zasiłków stałych (+11,9%, z 511,48 zł do 572,60 zł), usług opiekuńczych (+9,7%, z 18,92 zł do 20,77 zł) oraz odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (+8,9%, z 2 941,74 zł do 3 203,81 zł). Procentowy wzrost przeciętnej wysokości świadczeń dotyczył także: zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (+7,9%, z 149,39 zł do 161,17 zł), zasiłków specjalnych celowych (+7,4%, z 261,62 zł do 281,10 zł), środków przeznaczonych na zapewnienie posiłku (+7,0%, z 7,47 zł do 7,99 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (+2,1%, z 111,02 zł do 113,34 zł) oraz świadczeń przeznaczonych na schronienie w noclegowni (+1,2%, z 33,56 zł do 33,98 zł). Spadek zanotowano w przypadku: świadczeń przeznaczonych na schronienie w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (-4,7%, z 2 355,07 zł do 2 243,45 zł), zasiłków celowych w formie biletu kredytowego (-3,8%, z 26,00 zł do 25,00 zł), środków przeznaczonych na zapewnienie produktów żywnościowych przyznawanych doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych (-3,1%, z 104,91 zł do 101,64 zł) oraz świadczeń na sprawienie pogrzebu (-0,8%, z 2 827,28 zł do 2 804,95 zł).

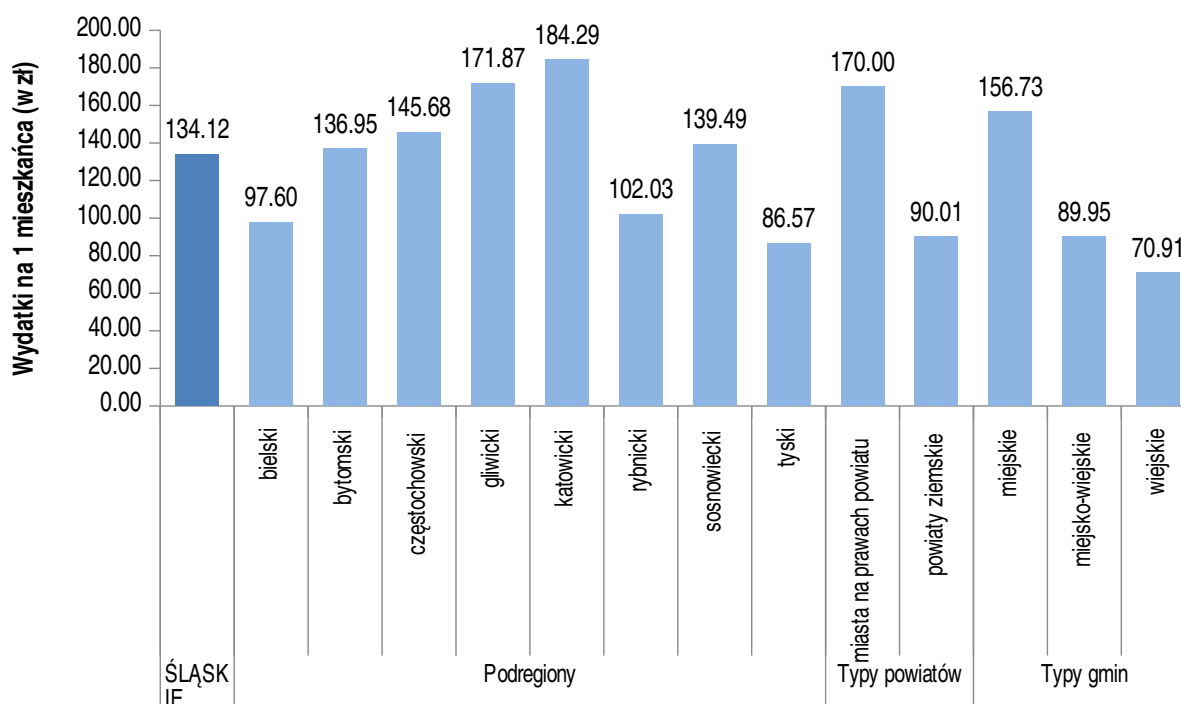
W 2022 roku, wśród udzielanych świadczeń, najwyższe procentowe różnice pomiędzy ich przeciętną wysokością w województwie śląskim i w Polsce – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku: produktów żywnościowych przyznanych doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych (-38,9% - śląskie 101,64 zł; Polska 166,44 zł), sprawienia pogrzebu (-10,6% - śląskie 2 804,95 zł; Polska 3 137,89 zł), usług opiekuńczych (-10,5% - śląskie 20,77 zł; Polska 23,22 zł), zasiłków okresowych (-8,3% - śląskie 356,09 zł; Polska 388,35 zł), zapewnienia schronienia w noclegowni (-6,9% - śląskie 33,98 zł; Polska 36,48 zł), zasiłków stałych (-4,0% - śląskie 572,60 zł; Polska 596,17 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (-4,0% - śląskie 161,17 zł; Polska 167,93 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (-2,9% - śląskie 3 203,81 zł; Polska 3 299,86 zł), pomocy na zapewnienie

¹⁹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2022 r.

ubrania (-2,0% - śląskie 113,34 zł; Polska 115,65 zł) oraz zapewnienia schronienia w schronisku dla osób bezdomnych (- 0,8% - śląskie 1 025,53 zł; Polska 1 033,88 zł)¹⁹⁸.

W 2022 roku wyższe od średniej krajowej przeciętne kwoty świadczeń w województwie śląskim zanotowano dla: zasiłku celowego w formie biletu kredytowego (+52,7% - śląskie 25,00 zł; Polska 16,37 zł), zapewnienia schronienia w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (+34,9% - śląskie 2 243,45 zł; Polska 1 662,70 zł), zasiłku celowego na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+32,3% - śląskie 4 432,08 zł; Polska 3 350,31 zł), zapewnienia schronienia w ogrzewalni (+11,2% - śląskie 41,69 zł; Polska 37,48 zł), zapewnienia posiłku (+0,9% - śląskie 7,99 zł; Polska 7,92 zł) oraz zasiłku specjalnego celowego (+0,6% - śląskie 281,10 zł; Polska 279,30 zł)¹⁹⁹.

Wykres 71. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2022 r.

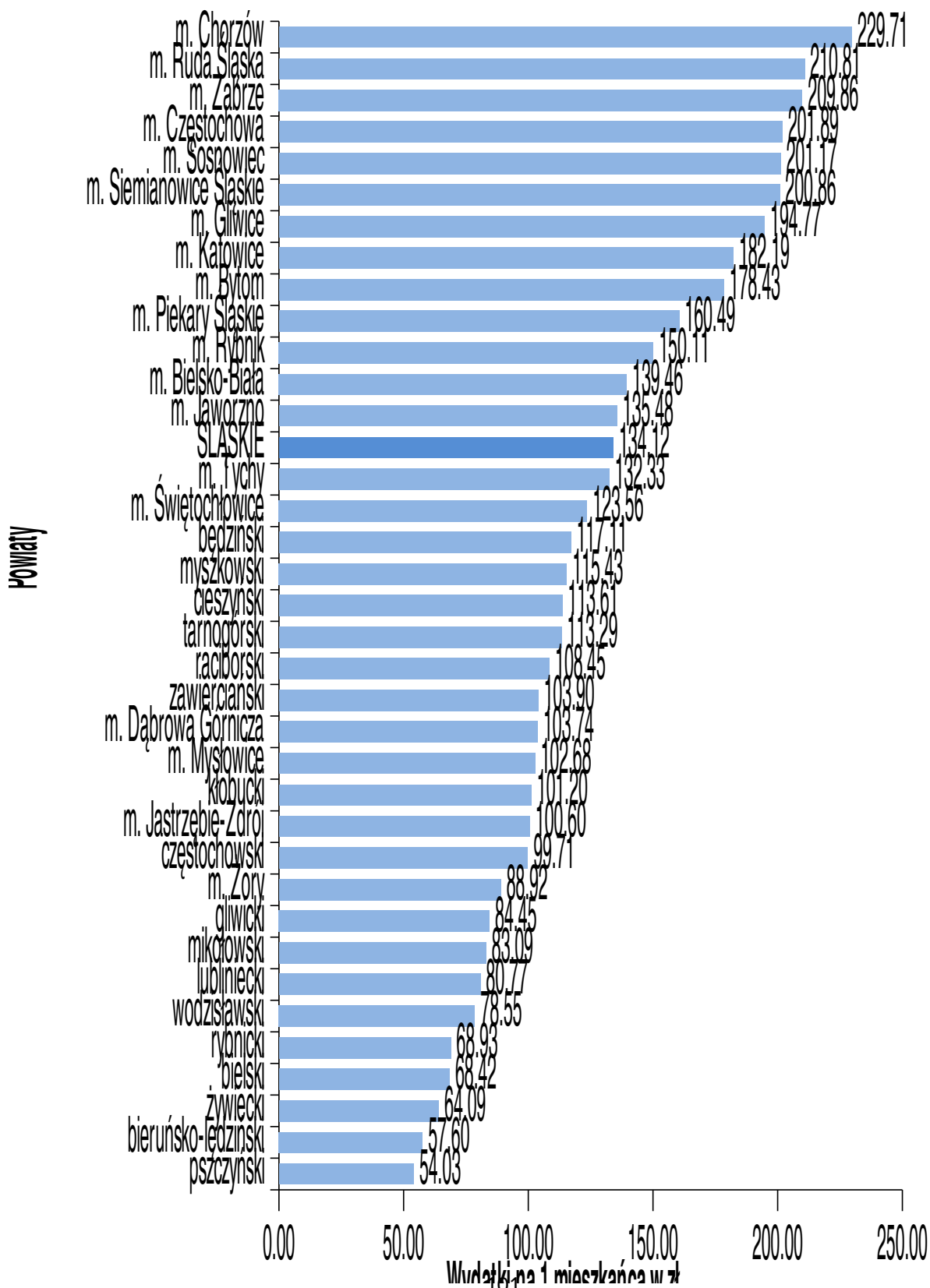

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁹⁸ Ibidem.

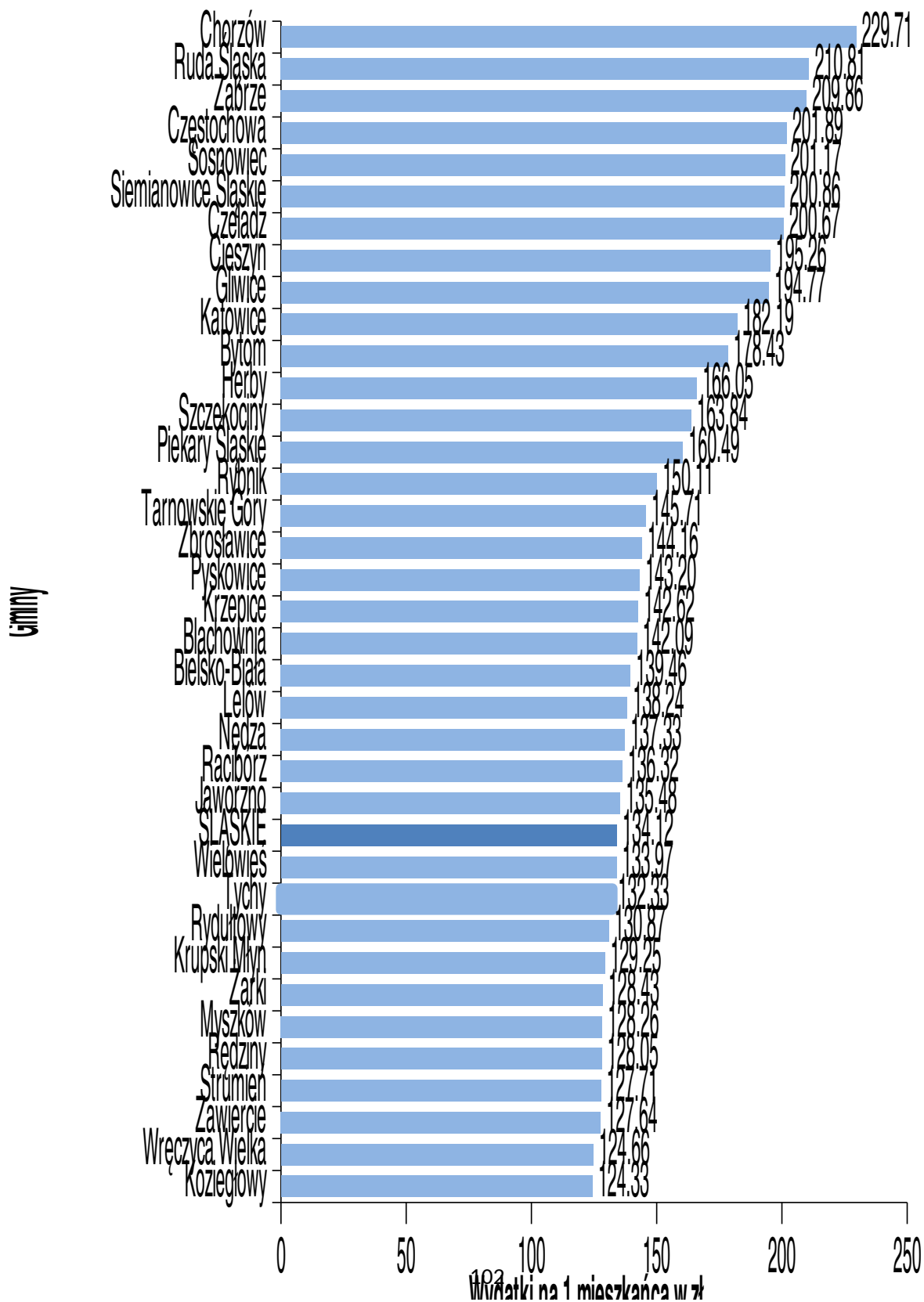
¹⁹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 72. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2022 r.

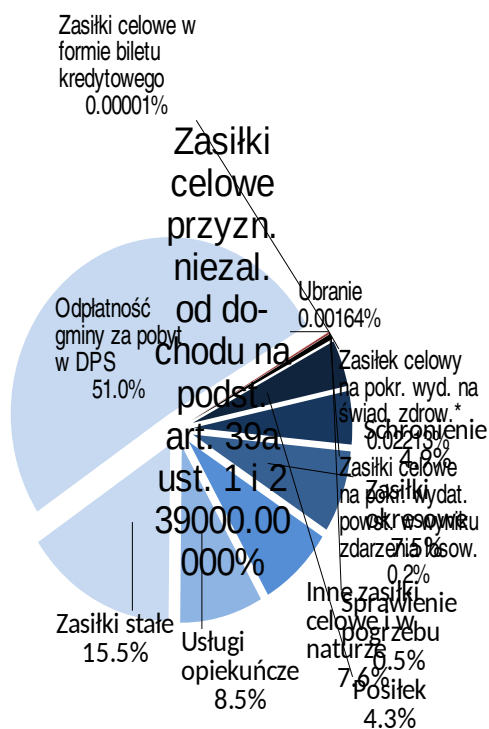
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-03 za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 73. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2022 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

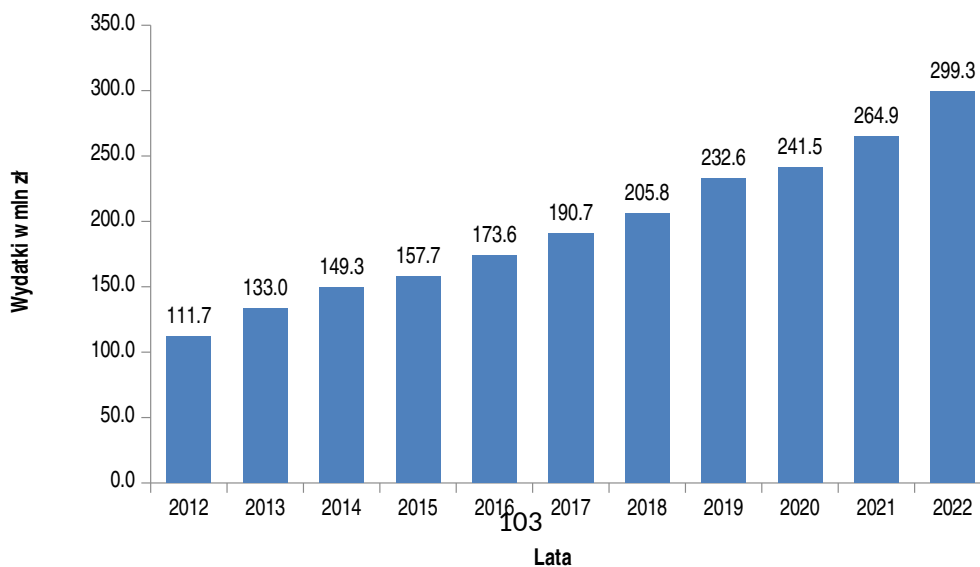
Wykres 74. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2022 r. (N=167, n=586 889 054 zł).

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 75. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2012-2022.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2022.

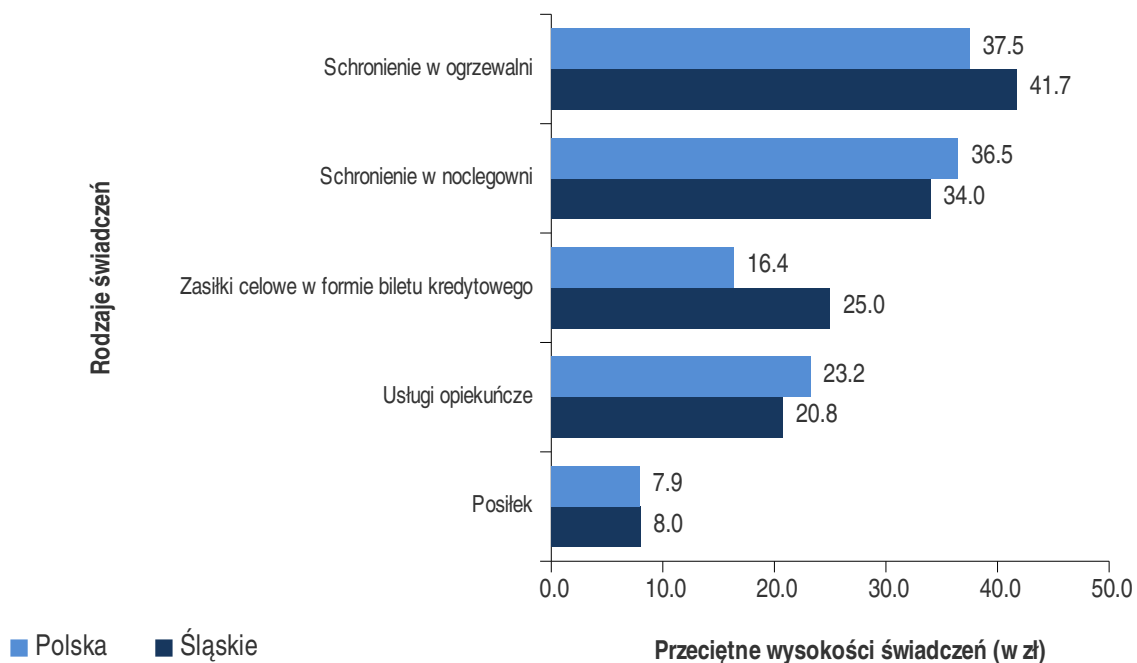
Wykres 76. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2022 r., cz. 1.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 77. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2022 r., cz. 2.

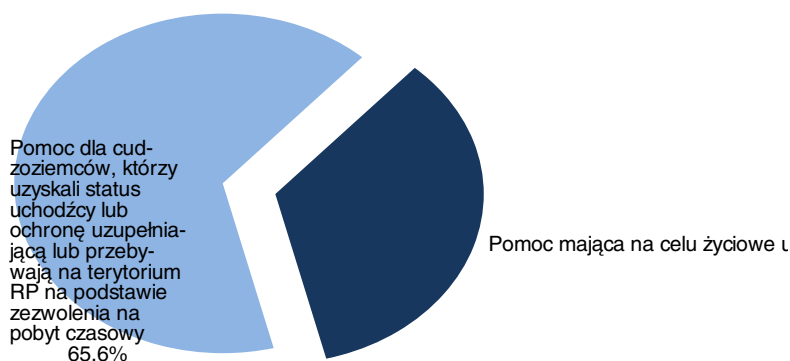

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów

W 2022 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów wydatkowano kwotę 1 304 784 zł. Zdecydowaną jej większość stanowiły wydatki na pomoc dla cudzoziemców, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub przebywali na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy²⁰⁰.

Wykres 78. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, 2022 r. (N=36, n=1 304 784 zł).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

6.2.1. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy

Cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy, może zostać udzielona pomoc mająca na celu wspieranie procesu jego integracji. Pomoc ta, której udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, obejmuje:

1. świadczenia pieniężne w wysokości od 446 zł do 1 175 zł miesięcznie na osobę, przeznaczone na utrzymanie oraz pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego;
2. opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne;
3. pracę socjalną;
4. poradnictwo specjalistyczne, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne;

²⁰⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

5. udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami, w szczególności z instytucjami rynku pracy, ze środowiskiem lokalnym oraz organizacjami pozarządowymi;
6. inne działania wspierające proces integracji cudzoziemca²⁰¹.

Na sfinansowanie świadczeń przyznawanych z tytułu pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w województwie śląskim w 2022 r. wydatkowano środki w wysokości 855 915 zł. Przeciętna wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się na poziomie 0,20 zł (średnia krajowa wyniosła 0,63 zł)²⁰². Na „pomoc dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy” wydatkowano 577 264 zł, które zostały przeznaczone na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” (540 102 zł) oraz wydatki związane z nauką języka polskiego (37 162 zł). Na pomoc dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą wydatkowano 52 958 zł, które przeznaczono na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” (51 708 zł) oraz na wydatki związane z nauką języka polskiego (1 250 zł). Na pomoc dla cudzoziemców, przebywających na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w związku z udzieleniem ochrony uzupełniającej wydatkowano 225 693 zł, które zostały w całości przeznaczone na „świadczenia pieniężne na utrzymanie”. Na pomoc dla cudzoziemców, przebywających na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w związku z nadaniem statusu uchodźcy nie wydatkowano żadnych środków²⁰³.

W porównaniu z rokiem 2021 kwota środków przeznaczonych na świadczenia przyznawane w ramach pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy w 2022 roku była wyższa o 771 568 zł czyli o 914,8%²⁰⁴. Wzrost ten był spowodowany rozpoczęciem przez Federację Rosyjską konfliktem zbrojnym na Ukrainie, co spowodowało masowy napływ uchodźców i konieczność udzielenia im odpowiedniego wsparcia.

6.2.2. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem

Osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zostaje objęta pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W jej ramach wspierana osoba może skorzystać z pracy socjalnej oraz pomocy:

- 1) pieniężnej na usamodzielnienie;
- 2) pieniężnej na kontynuowanie nauki;
- 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- 4) w uzyskaniu zatrudnienia;
- 5) na zagospodarowanie - w formie rzeczowej²⁰⁵.

²⁰¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 91 ust. 1 oraz art. 92 ust. 1.

²⁰² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRIPS-03* za okres I-XII 2022; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

²⁰³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRIPS-03* za okres I-XII 2022.

²⁰⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRIPS-03* za lata 2021-2022.

²⁰⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 88 ust. 1.

W 2022 r. w województwie śląskim na wypłatę wyżej wymienionych świadczeń wydatkowano ogółem 448 869 zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało przeciętnie 0,10 zł (w kraju 0,09 zł)²⁰⁶. W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 0,14 zł, a w powiatach ziemskich 0,06 zł. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: katowickim (0,22 zł), sosnowieckim (0,15 zł) oraz bytomskim (0,12 zł), a na poziomie powiatów w: m. Świętochłowice (0,91 zł), m. Chorzów (0,60 zł) oraz w powiecie zawierciańskim (0,27 zł).

Najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował w podregionach: tyskim (0,01 zł), bielskim, częstochowskim i rybnickim (po 0,06 zł), natomiast na poziomie powiatów w: będzińskim, bieruńsko-lędzińskim, częstochowskim, m. Bielsko-Biała, m. Mysłowice, mikołowskim, myszkowskim, pszczyńskim i rybnickim (gdzie nie zanotowano żadnych wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem) oraz w wodzisławskim (0,01 zł) i raciborskim (0,02 zł)²⁰⁷.

W 2022 r. w województwie śląskim nie odnotowano wzrostu wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W odniesieniu do 2021 roku wartość wydatków na ww. pomoc spadła o 112 192 zł, tj. o 20,0%²⁰⁸.

W 2022 r. w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem najwięcej środków przeznaczono na: pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki (285 696 zł) oraz pomoc pieniężną na usamodzielnienie (94 176 zł). Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się natomiast: pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (63 862 zł) oraz pomoc mająca na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (5 135 zł)²⁰⁹.

W porównaniu z rokiem 2021, spadek wydatków dotyczył: pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 38,7%, z 8 376 zł do 5 135 zł), pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 25,3%, z 85 435 zł do 63 862 zł), pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 20,0%, z 357 233 zł do 285 696 zł) oraz pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 14,4%, z 110 017 zł do 94 176 zł).

W 2022 roku w stosunku do 2021 roku wzrost przeciętnej wysokości świadczeń zaobserwowano w przypadku pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 7,8% (z 523,80 zł do 564,62 zł) oraz pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 6,1% (z 3 548,94 zł do 3 767,04 zł). W przypadku pozostałych świadczeń wystąpiły spadki, i tak: wartość pomocy na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych zmniejszyła się o 79,6% (z 1 047,00 zł do 213,96 zł), natomiast wartość pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej o 8,3% (z 3 164,26 zł do 2 902,82 zł)²¹⁰.

Z porównania przeciętnych wartości świadczeń udzielanych w 2022 roku na poziomie województwa i całego kraju wynika, iż największą różnicę procentową – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku pomocy na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (-55,0%, śląskie 213,96 zł; Polska 475,19 zł. Mniejsza różnica wystąpiła w przypadku uzyskania pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (-14,6%, śląskie 2 902,82 zł; Polska 3 399,61 zł)) oraz pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (-3,2%,

²⁰⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

²⁰⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

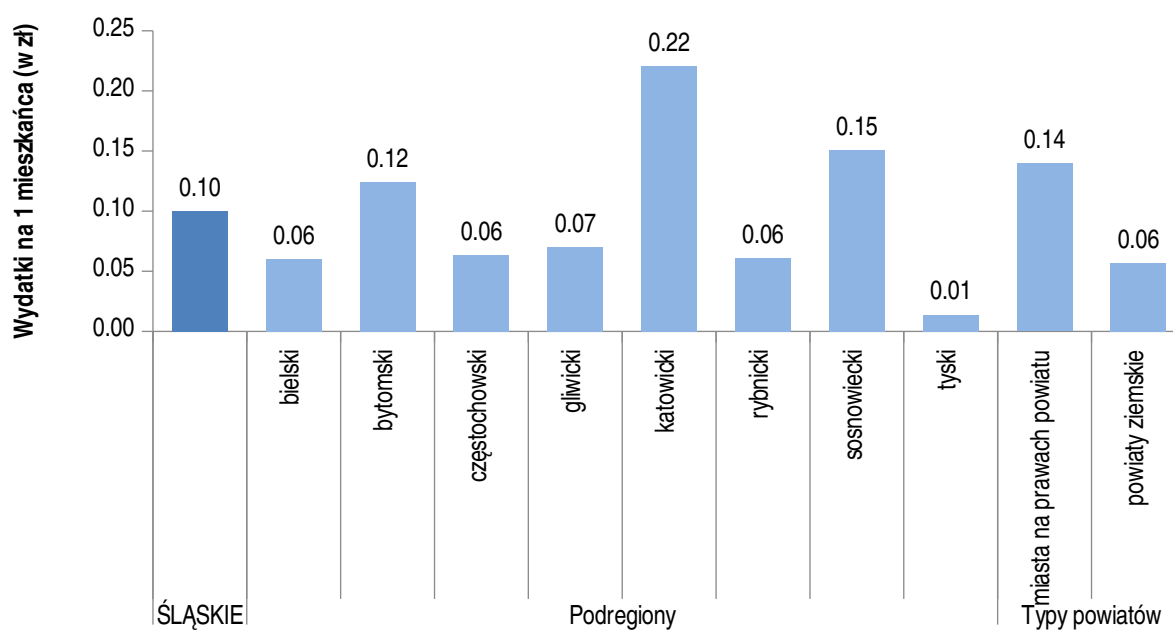
²⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za lata 2021-2022.

²⁰⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

²¹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za lata 2021-2022.

śląskie 3 767,04 zł; Polska 3 890,20 zł). Przeciętną wartość świadczeń wyższą od ogólnopolskiej zanotowano natomiast w przypadku pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (+3,0%, śląskie 564,62 zł; Polska 548,43 zł).

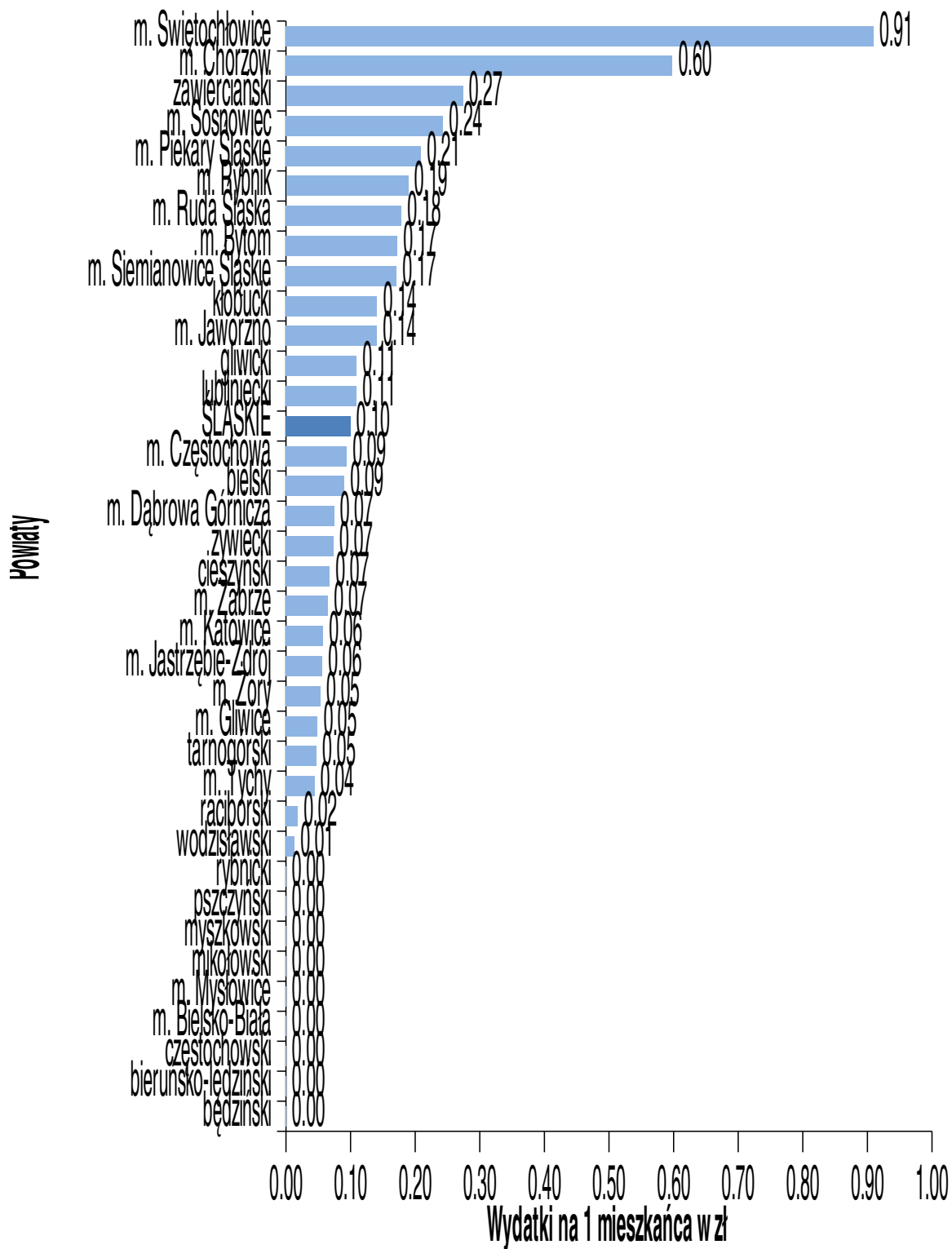
Wykres 79. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2022 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 80. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2022 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

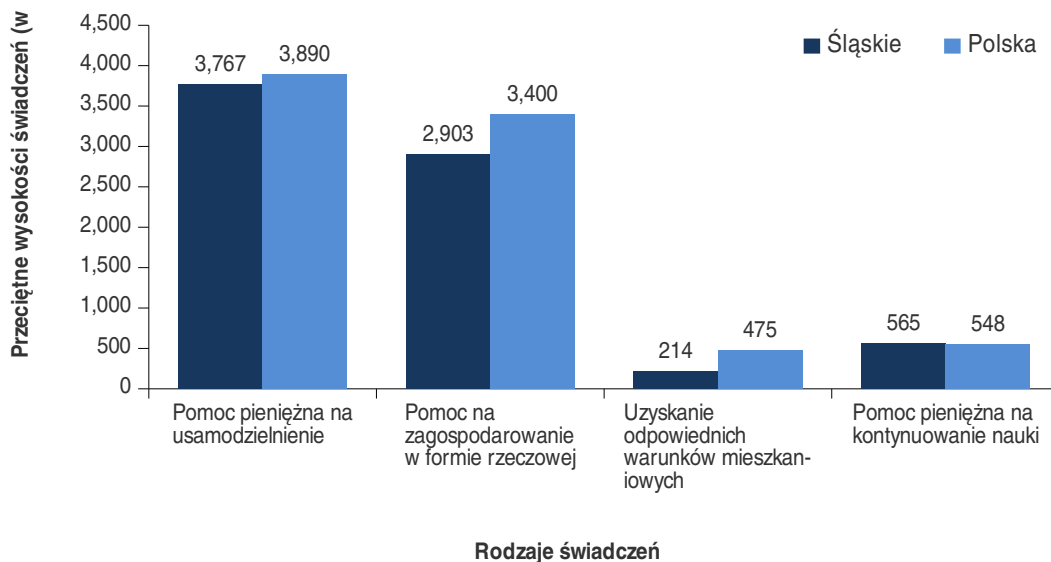
Wykres 81. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie, 2022 r. (N=36, n= 448 869 zł).

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Wykres 82. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, 2022 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi²¹¹.

Jednym z rodzajów współpracy jest zlecenie organizacjom pożytku publicznego, w drodze otwartych konkursów, realizacji zadań publicznych przez organy administracji publicznej. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²¹². W myśl tej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych ustawą zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe²¹³. Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób²¹⁴.

Zlecenie realizacji zadań publicznych może przybrać jedną z dwóch form: powierzenia wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji lub wspierania wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji²¹⁵. Wspieranie wiąże się z częściowym uczestnictwem organu administracji publicznej w kosztach działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, natomiast powierzenie z finansowaniem całości przedsięwzięcia. Ponadto organy administracji publicznej mogą także zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań zgodnie z ustawą *Prawo zamówień publicznych*²¹⁶.

Danych na temat współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w ramach realizacji zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia dostarczają między innymi formularze oceny zasobów pomocy społecznej²¹⁷. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od podstawowych JOPS i CUS w 2022 r. realizację zadań zlecało organizacjom pozarządowym 72 JST (39%) z terenu województwa śląskiego (w 2021 roku – 40%, w 2020 r. - 41%). W miastach na prawach powiatu wyżej wymieniona współpraca była znacznie częstsza (84%) w porównaniu z samorządami w powiatach ziemskich (34%)²¹⁸. Spośród poszczególnych

²¹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 2 ust. 2.

²¹² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 571 ze zm.).

²¹³ Ibidem, art. 3 ust. 1-2.

²¹⁴ Ibidem, art. 4 ust. 1 pkt 1.

²¹⁵ Ibidem, art. 5 ust. 4.

²¹⁶ Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1710 ze zm.).

²¹⁷ W ramach sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych oraz powiatowe centra pomocy rodzinie miały możliwość wypełnienia szablonów opisów współpracy z organizacjami pozarządowymi, które jednak mogły być dowolnie zmieniane. W celu uzyskania porównywalnych danych ilościowych dot. analizowanego obszaru tematycznego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wystosował do podstawowych JOPS i CUS ankietę uzupełniającą, której wyniki przedstawiono w niniejszej części opracowania. W całym podrozdziale zlecenie realizacji zadań organizacjom pozarządowym dotyczy zleceń z obszaru pomocy społecznej i wsparcia.

²¹⁸ Samorzady w powiatach ziemskich – kategoria obejmuje samorzady gmin oraz starostwa powiatowe.

rodzajów gmin²¹⁹ zlecenie zadań najczęściej występowało w gminach miejskich (63%), rzadziej w miejsko-wiejskich (32%), a najrzadziej w wiejskich (26%). Na realizację zadań zlecanych organizacjom pozarządowym wydatkowano w 2022 r. środki w wysokości 163 555 599 zł, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa śląskiego dało 37,38 zł (w 2021 roku - 37,59 zł, w 2020 roku - 26,87 zł).

Realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego zlecało 61 JST. Stanowiły one 33% ogółu jednostek samorządu terytorialnego (w 2021 roku 35%) oraz 85% spośród tych, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym (w 2021 roku 86%). Liczba umów / zleceń wyniosła 1 375. Kwota przekazana organizacjom pozarządowym na realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego wyniosła 152 393 203 zł i stanowiła 93,2% ogółu środków wydatkowanych na sfinansowanie realizacji zadań przez organizacje pozarządowe (w 2021 roku – 88,7%). Koszt realizacji 1 zlecenia wyniósł przeciętnie 110 831 zł (w 2021 roku - 98 733 zł).

W 2022 r. realizację zadań w trybie zamówień publicznych zlecały 22 jednostki samorządu terytorialnego. Stanowiły one 12% ogółu JST (w 2021 roku – 14%) oraz 31% tego rodzaju podmiotów, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym (w 2021 roku – 34%). Wydatkowano na ten cel 11 162 396 zł. Stanowiło to 6,8% ogółu wydatków na sfinansowanie zleceń dla organizacji pozarządowych (w 2021 roku – 11,3%).

Realizację podstawowych usług opiekuńczych²²⁰ zlecało organizacjom pozarządowym 20 gmin. Stanowiły one 12% ogółu tego rodzaju jednostek samorządu terytorialnego (w 2021 roku – 14%), a 32% z tych, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym (w 2021 roku – 38%). Zlecenie realizacji podstawowych usług opiekuńczych było bardziej charakterystyczne dla gmin miejskich, gdzie wartość tego wskaźnika wyniosła 20%, w porównaniu z gminami miejsko-wiejskimi i wiejskimi, dla których wyniósł on odpowiednio 5% i 9%. Podstawowe usługi opiekuńcze zlecało 11% OPS-ów / CUS-ów (w 2021 roku – 13%) oraz 16% MOPR-ów (w 2021 roku – 26%). Sumaryczna wartość środków przekazanych na realizację przez organizacje pozarządowe podstawowych usług opiekuńczych wyniosła 8 500 548 zł, co stanowiło 5,2% ogółu wydatków przeznaczonych na sfinansowanie umów / zleceń dla organizacji pozarządowych (w 2021 roku – 4,2%).

Jeśli chodzi o specjalistyczne usługi opiekuńcze, to w 2022 roku ich realizację zleciło organizacjom pozarządowym 11 gmin czyli 7% tego rodzaju JST (w 2021 roku – 11%). Zlecenie specjalistycznych usług opiekuńczych było bardziej charakterystyczne dla gmin miejskich (18%) niż miejsko-wiejskich (0%) oraz wiejskich (2%). Wartość środków przekazanych na realizację specjalistycznych usług opiekuńczych wyniosła 1 730 674 zł. Kwota ta stanowiła 1,1% ogółu środków, których celem było sfinansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe (w 2021 roku – 3,9%).

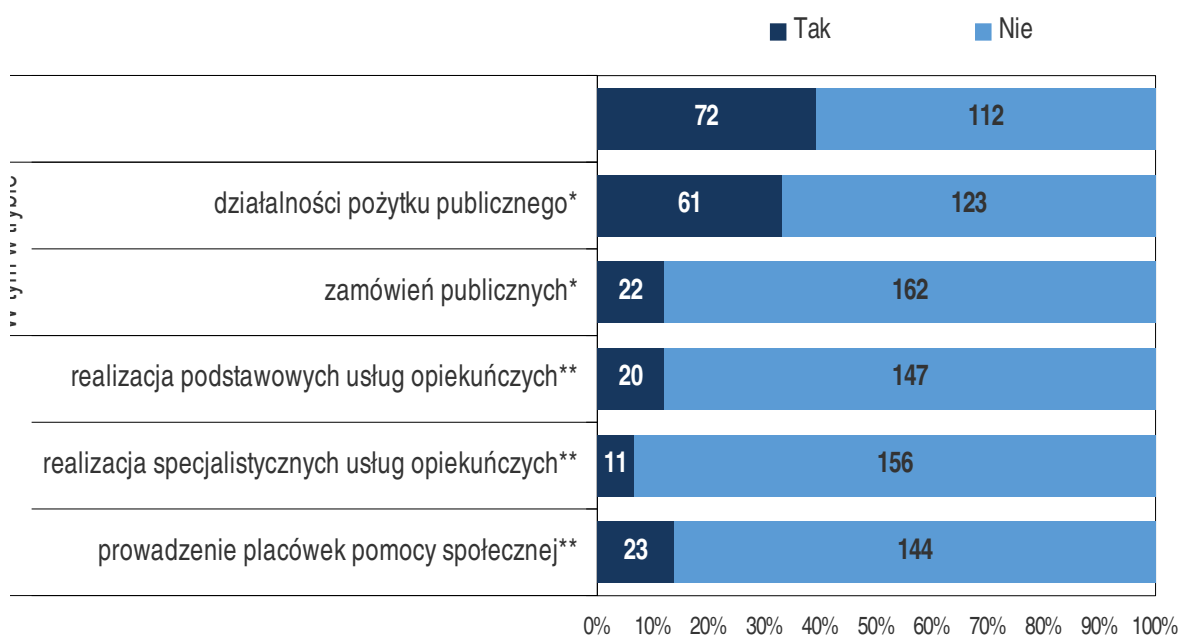
Jednostki samorządu terytorialnego mogą również zlecać organizacjom pozarządowym prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2022 r. tego rodzaju formę współpracy stosowały 23 jednostki samorządu terytorialnego. Stanowiły one 13% ogółu JST (w 2021 roku - 15%) i 32% gmin i powiatów, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym (w 2021 roku – 36%). W wyżej wymienionym okresie zlecenie tego rodzaju podmiotom prowadzenia placówek pomocy społecznej było zdecydowanie bardziej charakterystyczne dla miast na prawach powiatu (53%) oraz starostw powiatowych (35%) niż samorządów gminnych (5%). W gminach miejskich wskaźnik ten wyniósł 27%, w miejsko-wiejskich – 5%, a w wiejskich – 8%. W 2022 roku w całym województwie śląskim na zlecenie organizacjom pozarządowym prowadzenia placówek pomocy

²¹⁹ Łącznie z miastami na prawach powiatu.

²²⁰ Usługi opiekuńcze nie mające specjalistycznego charakteru.

społecznej wydatkowano 58 525 430 zł. Stanowiło to 35,8% ogółu środków przeznaczonych na sfinansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe (w 2021 roku – 62,0%).

Wykres 83. Zlecenie przez JST zadań organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2022 roku.

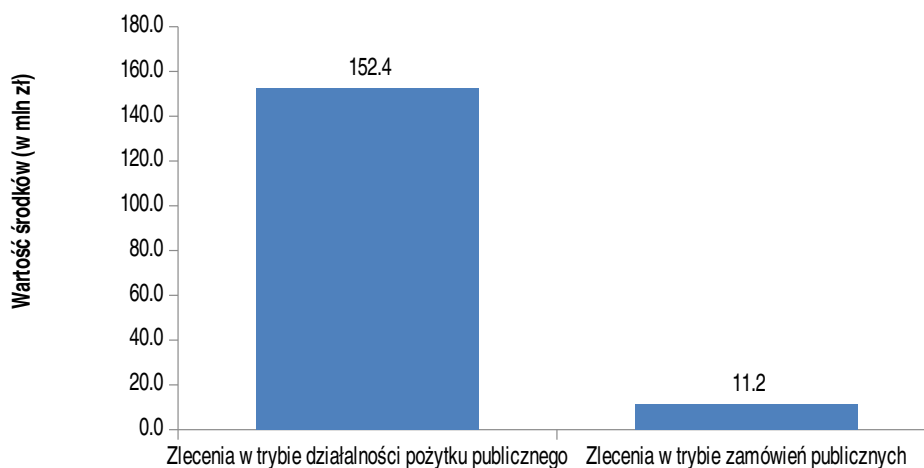
Struktura

* Dotyczy wszystkich JST - N=184.

** Dotyczy gmin - N=167

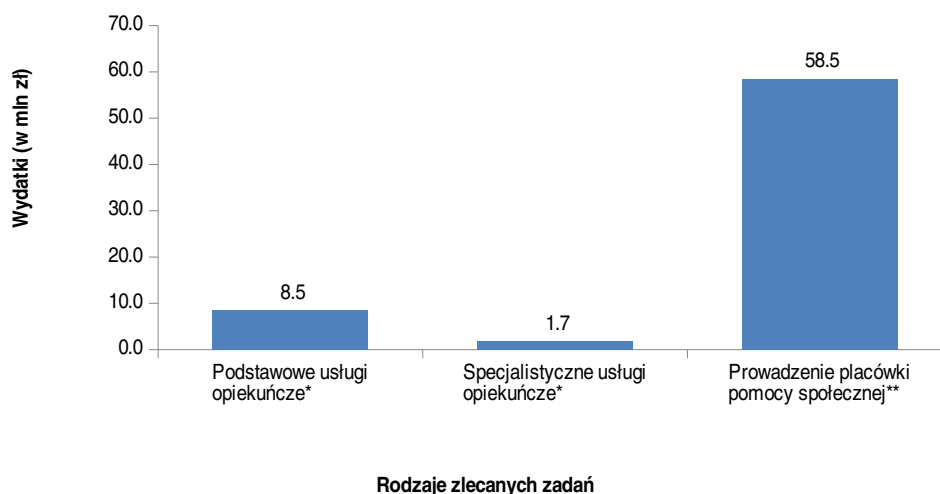
Źródło: ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023.*

Wykres 84. Środki przekazane organizacjom pozarządowym na realizację zadań zleczanych przez OPS / CUS i PCPR w województwie śląskim w 2022 r. (N=184).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023*.

Wykres 85. Wydatki na wybrane zadania zlecane przez OPS / CUS i PCPR organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2022 r. (w mln zł).

* Dotyczy gmin - N=167

** Dotyczy wszystkich JST - N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2022/2023*.

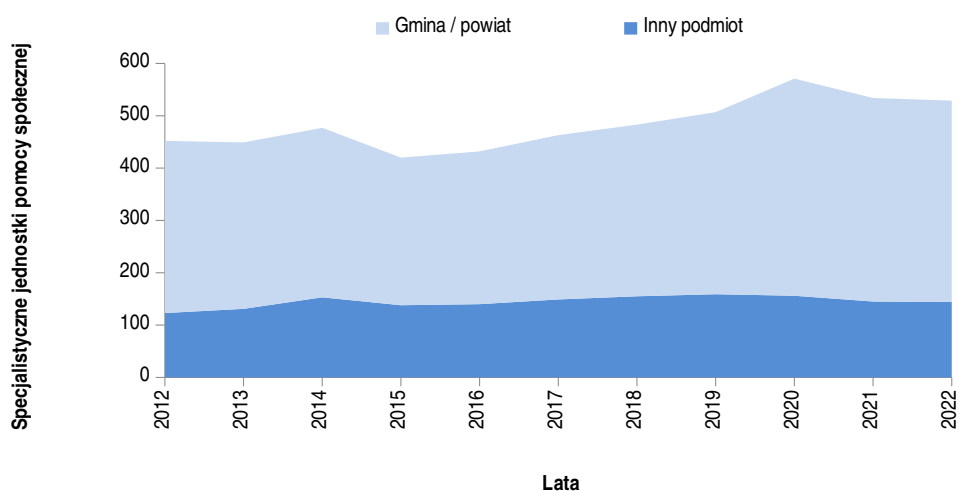
Dane na temat specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż powiat i gmina zawiera sprawozdanie *MRiPS-06*. Zgodnie z nim w województwie śląskim na koniec 2022 r. tego rodzaju instytucje funkcjonowały w 34 jednostkach samorządu terytorialnego, tj. w 19% z nich. W tym czasie liczba specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty niepubliczne wyniosła 144, a ich udział kształtował się na poziomie 27%. Najwyższe wartości udziału tego rodzaju instytucji zanotowano w podregionie częstochowskim (48%), katowickim (39%) oraz tyskim (33%), natomiast najniższe w bytomskim (11%), sosnowieckim (13%) oraz rybnickim (25%). Analizowany wskaźnik był wyższy w miastach na prawach powiatu (30%) w porównaniu z powiatami ziemskimi (22%). Jeśli chodzi o poszczególne powiaty najwyższe jego wartości zanotowano w powiecie raciborskim (71%), m. Częstochowa (66%) oraz m. Siemianowice Śląskie (60%). W 7 powiatach nie stwierdzono występowania specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty niepubliczne.

W 2022 r. podmioty niepubliczne prowadziły oba działające w województwie rodzinne domy pomocy. Znaczący udział tego rodzaju instytucji był charakterystyczny dla: schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (5 z 6), schronisk dla osób bezdomnych (15 z 21), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (4 z 7) oraz środowiskowych domów samopomocy (25 z 48). W tym czasie najmniejszym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty niepubliczne charakteryzowały się: mieszkania chronione (11 ze 197), kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (2 z 23), ośrodki interwencji

kryzysowej (2 z 17), placówki specjalistycznego poradnictwa (1 z 5), noclegownie (4 z 17) oraz ogrzewalnie (4 z 16)²²¹.

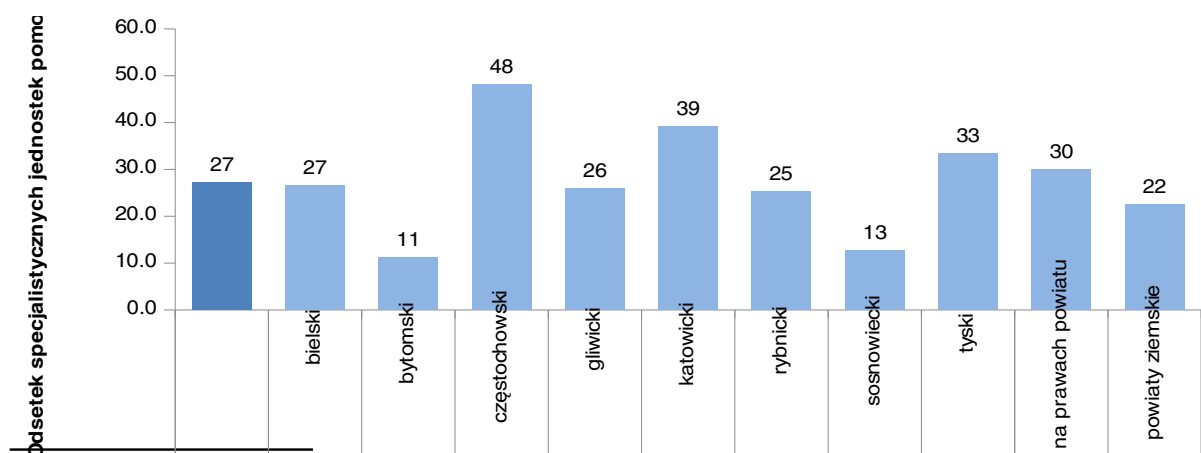
W latach 2012-2022 udział jednostek prowadzonych przez podmiot inny niż powiat czy gmina podlegał niewielkim wahaniom, przy czym na początku i końcu tego okresu jego poziom był niemal identyczny²²². W 2022 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się znacząco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty niepubliczne (27,2% wobec 23,1% w całym kraju)²²³.

Wykres 86. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego - województwo śląskie w latach 2012-2022, stan na koniec danego roku.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

Wykres 87. Odsetek specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg terytoriów - województwo śląskie, stan na koniec 2022 r.

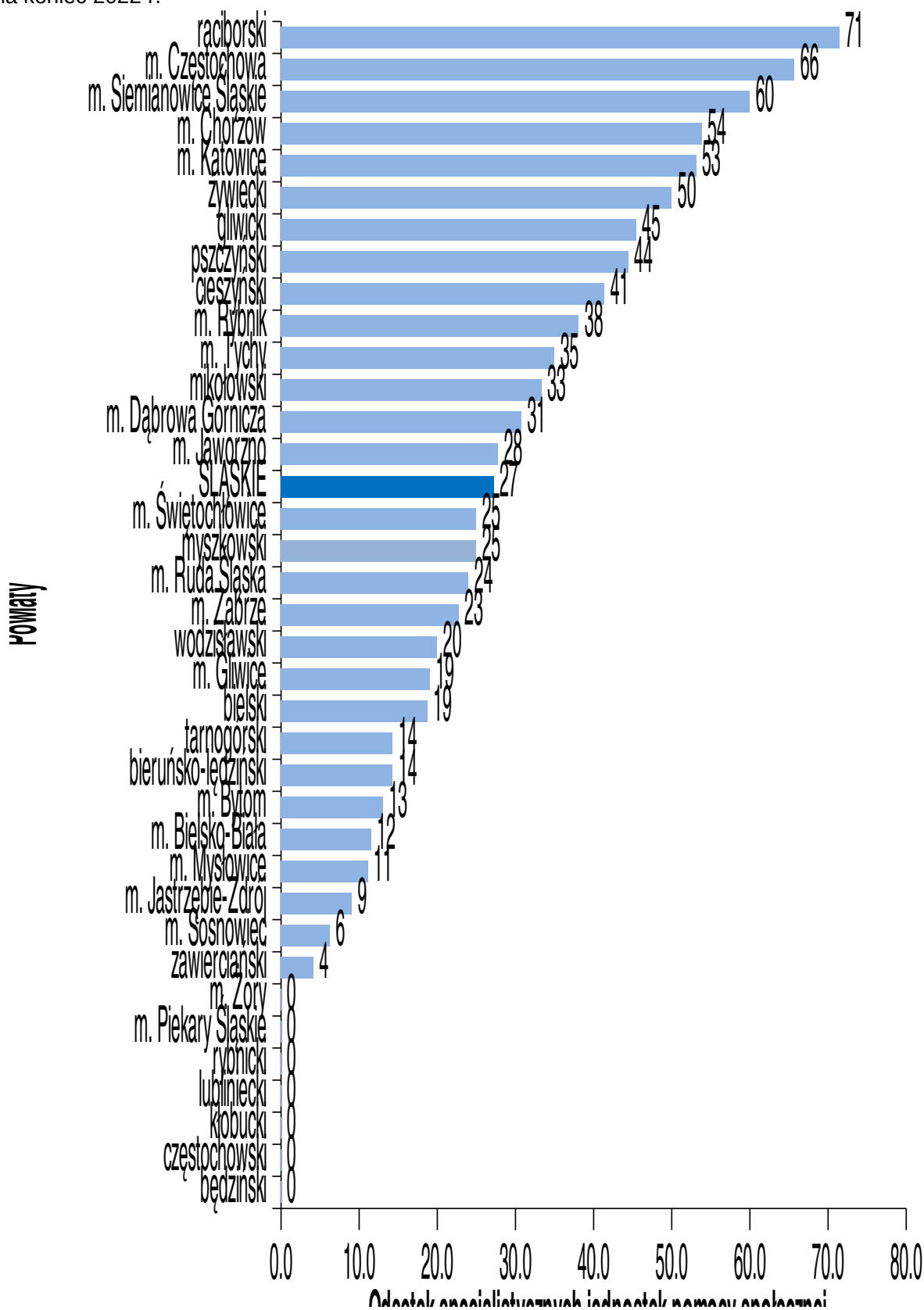
²²¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r.

²²² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2020 oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

²²³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2021 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRIPS-06 za okres I-XII 2022 r.

Wykres 88. Odsetek specjalistycznych jednostek pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2022 r.

8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2023 ROKU

Prognozy dotyczące sytuacji w pomocy społecznej w 2023 roku zostały oparte w całości o dane przekazane przez OPS-y, CUS-y i PCPR-y za pośrednictwem formularzy *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2022/2023*. Narzędzie to, udostępnione przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, było wypełniane przez podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przesyłane do ROPS z wykorzystaniem *Centralnej Aplikacji Statystycznej*. Do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wpłynęły formularze ze wszystkich 184 tego rodzaju jednostek. Choć nie wszystkie OPS-y, CUS-y i PCPR-y przekazały komplet informacji dotyczących prognoz na 2023 rok, to w tym roku udział prawidłowo wypełnionych prognoz był bardzo duży.

Ze względu na specyficzne cechy oraz sposób raportowania za pomocą wyżej wymienionego narzędzia, a także w celu zwiększenia wiarygodności danych, w trakcie analizy otrzymanych za jego pośrednictwem danych zastosowano wieloetapową procedurę kontroli wartości odstających (nietypowych).

Ostateczne wykluczenie z analizy wartości odstających poprzedzała ich identyfikacja w ramach zmiennych i obserwacji. Nietypowe dane w kolumnach (zmiennie) identyfikowano z wykorzystaniem odchylenia standardowego. Z kolei nietypowe dane w wierszach (obserwacje), dotyczące prognoz na 2023 rok, weryfikowano za pomocą przedziałów. W przypadku danych w kolumnach jako wartości odstające traktowano te, które różniły się od średniej o trzy odchylenia standardowe (*in plus* lub *in minus*). W odniesieniu do roku 2023 jako nietypowe uznawano wartości, które o 50% przewyższały te z 2022 roku lub były od nich o 25% niższe.

Należy podkreślić, że zidentyfikowanie danej wartości jako odstającej nie oznaczało jej automatycznego usunięcia. Tego rodzaju dane były analizowane pod względem merytorycznym oraz dodatkowo porównywane z danymi z poprzednich lat oraz z powiązanymi zmiennymi. Powyższy proces umożliwił otrzymanie maksymalnej, w danych warunkach, ilości wiarygodnych informacji.

Przyjęty sposób analizy otrzymanych danych umożliwia zwiększenie precyzji prognoz. Z drugiej jednak strony utrudnia on porównywanie ze sobą danych liczbowych dotyczących konkretnego roku. Porównania takie są w wielu wypadkach możliwe tylko w przypadku wartości procentowych ujętych w kolumnie „Prognozowana zmiana w latach 2022-2023”.

8.1. Korzystający z pomocy społecznej

Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2023 roku liczba osób, którym zostanie udzielona pomoc i wsparcie będzie większa od tej z 2022 roku o 0,39%. Liczba osób, którym zostanie przyznane świadczenie wzrośnie o 0,43%,

w tym w przypadku osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej o 0,03%, w wieku przedprodukcyjnym o 0,43%, produkcyjnym o 0,34%, a poprodukcyjnym o 0,41%. Liczba rodzin objętych pomocą w formie świadczeń wzrośnie o 0,48%, natomiast liczba osób w tego rodzaju rodzinach będzie większa o 0,45%.

Jeśli chodzi o wywiady środowiskowe, to w 2023 roku prognozowany jest spadek: liczby osób, z którymi zostaną one przeprowadzone (o 0,16%), liczby rodzin, których będą dotyczyły (o 0,01%)

i liczby osób w tychże rodzinach (o 0,06%). W kwestii zawierania kontraktów socjalnych podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej przewidują, że w 2023 r. liczba zawartych tego rodzaju porozumień zwiększy się o 4,3%, natomiast liczba osób nimi objętych o 4,1%.

Tabela 1. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2023.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2022	Wartość prognozowana na rok 2023	Prognozowana zmiana w latach 2022-2023 (w %)	Liczba JOPS	
Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia			189 596	190 333	0,39	181	
Osoby i rodziny, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy	liczba osób		93 396	93 245	-0,16	182	
	liczba rodzin		73 440	73 429	-0,01	182	
	liczba osób w rodzinach		127 017	126 944	-0,06	181	
Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie	liczba osób	ogółem	77 841	78 178	0,43	182	
		w tym osoby: w wieku	długotrwale korzystające*	43 381	43 394	0,03	184
			przedprodukcyjnym	21 546	21 639	0,43	181
			produkcyjnym	41 289	41 429	0,34	181
	poprodukcyjnym	18 832	18 910	0,41	184		
	liczba rodzin		57 647	57 924	0,48	183	
	liczba osób w rodzinach		104 383	104 854	0,45	183	

* Osoby, które w ciągu ostatnich 36 miesięcy były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2022-2023”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2022/2023.

Tabela 2. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2023.

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2022	Wartość prognozowana na rok 2023	Prognozowana zmiana w latach 2022-2023 (w %)	Liczba JOPS
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	5 017	5 235	4,3	183
Liczba osób objętych kontraktem	6 156	6 409	4,1	183

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2022/2023.

8.2. Zasoby instytucjonalne

Formularz OZPS – edycja 2022/2023 udostępniony przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej pozwolił zebrać informacje na temat prognozowanej sytuacji w zakresie infrastruktury pomocy i integracji społecznej. Spośród specjalistycznych jednostek pomocy społecznej wyżej wymienione narzędzie uwzględniało: ośrodki wsparcia (w tym: środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, kluby samopomocy, a także łącznie: schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi), ogrzewalnie, noclegownie, domy pomocy społecznej, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej oraz jednostki specjalistycznego poradnictwa.

Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej, centra usług społecznych oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, że w 2023 roku w województwie śląskim największy wzrost liczby miejsc będzie miał miejsce w klubach samopomocy - 15,1%. Znacznie mniejszymi wzrostami charakteryzować się będą: mieszkania chronione - 1,3%, domy pomocy społecznej - 0,8%, schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi - 0,3% oraz środowiskowe domy samopomocy i dzienne domy pomocy - po 0,1%. Ze spadkiem liczby miejsc będziemy mieć do czynienia w przypadku ośrodków interwencji kryzysowej – o 2,3% i ogrzewalni – o 1,8%. Liczba miejsc w noclegowniach ma natomiast pozostać na niezmiennym poziomie.

Jeśli chodzi o liczbę korzystających, to w 2023 roku w województwie śląskim prognozuje się, że największy wzrost wystąpi w przypadku klubów samopomocy - 8,4%, mniejszy będzie dotyczył mieszkań chronionych - 3,8%, ośrodków interwencji kryzysowej - 3,6%, noclegowni - 2,2%, schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi - 1,5%. Niewielki wzrost zanotują także domy pomocy społecznej – 0,6%. Spadek w analizowanym zakresie prognozuje się w przypadku: jednostek specjalistycznego poradnictwa - o 8,7%, dziennych domów pomocy - o 2,0% oraz ogrzewalni - o 0,5%. Liczba korzystających ze środowiskowych domów samopomocy ma pozostać praktycznie na niezmiennym poziomie.

Poziom zapotrzebowania na placówki i miejsca pomocy wynika m.in. z prognozowanej liczby osób korzystających, liczby oczekujących na otrzymanie wsparcia, a w przypadku noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych także z liczby skierowań będących wynikiem eksmisji. Według danych przekazanych w ramach formularzy OZPS – edycja 2022/2023 na koniec 2022 roku najwięcej osób oczekiwało na udzielenie wsparcia w domach pomocy społecznej – co najmniej 775 osób²²⁴, środowiskowych domach samopomocy – 174 osoby oraz klubach samopomocy – 155 osób. W przypadku dziennych domów pomocy były to 103 osoby, a mieszkań chronionych – co najmniej 93 osoby. W tym czasie liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji do schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi wyniosła 69, a do noclegowni 25.

Badane JOPS i CUS prognozują spadek liczby oczekujących na uzyskanie pomocy w 2023 roku w przypadku: klubów samopomocy – o 29,0%, środowiskowych domów samopomocy – o 25,3%, dziennych domów pomocy - o 5,8% i mieszkań chronionych – o 1,1%. Wzrost liczby oczekujących przewidywany jest jedynie w przypadku domów pomocy społecznej – o 1,0%. Liczba skierowanych w wyniku eksmisji do noclegowni ma spaść o 84,0% (z 25 do 4 osób), natomiast do schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – o 39,1% (z 69 do 42 osób).

Podsumowując powyższe dane można stwierdzić, że w województwie śląskim w 2022 roku nadal mamy do czynienia z utrudnieniami w korzystaniu ze wsparcia wielu rodzajów specjalistycznych

²²⁴ Określenie „co najmniej” oznacza, że dane uzyskano z niepełnej liczby jednostek, a faktyczna liczba oczekujących może być większa.

jednostek pomocy społecznej. W szczególności problem ten dotyczył domów pomocy społecznej, ale także środowiskowych domów samopomocy, klubów samopomocy, dziennych domów pomocy i mieszkań chronionych. Jednocześnie w latach 2022-2023 prognozuje się dwie pozytywne tendencje: spadek liczby oczekujących na uzyskanie wsparcia w klubach samopomocy, środowiskowych domach samopomocy, dziennych domach pomocy oraz mieszkaniach chronionych, a także spadek liczby skierowanych w wyniku eksmisji do noclegowni oraz schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi.

Tabela 3. Zaspokojenie potrzeb w zakresie specjalistycznych jednostek pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2022 roku.

Wyszczególnienie			Wartość	Liczba JOPS (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba oczekujących	537	184	
		liczba decyzji odmownych	126	183	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba oczekujących	174	184
		dzienne domy pomocy	liczba oczekujących	103	184
		kluby samopomocy	liczba oczekujących	155	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji	69	183
	Noclegownie	liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji	25	183	
	Domy pomocy społecznej	liczba oczekujących	775	183	
liczba decyzji odmownych		134	183		
Mieszkania chronione	liczba oczekujących	93	183		

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2022/2023.

Tabela 4. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2023.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2022	Prognoza na rok 2023	Prognozowana zmiana w latach 2022-2023 (w %)	Liczba JOPS (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba miejsc	7 780	7 944	2,1	184	
		liczba korzystających	10 786	10 939	1,4	184	
		liczba oczekujących	537	430	-19,9	184	
		liczba decyzji odmownych	126	110	-12,7	183	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba miejsc	2 095	2 098	0,1	184
			liczba korzystających	2 396	2 396	0,0	184
			liczba umieszczonych	813	757	-6,9	184
			liczba oczekujących	174	130	-25,3	184
		dzienne domy pomocy	liczba miejsc	2 303	2 305	0,1	184
			liczba korzystających	2 365	2 318	-2,0	183
			liczba oczekujących	103	97	-5,8	184
		kluby samopomocy	liczba miejsc	861	991	15,1	184
			liczba korzystających	1 184	1 283	8,4	184
			liczba oczekujących	155	110	-29,0	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	liczba miejsc	1 441	1 445	0,3	184
			liczba korzystających	2 305	2 340	1,5	184
			liczba skierowanych w wyniku eksmisji	69	42	-39,1	183
		Ogrzewalnie	liczba miejsc	273	268	-1,8	183
			liczba korzystających	1 543	1 536	-0,5	183
		Noclegownie	liczba miejsc	741	741	0,0	183
liczba korzystających	1 752		1 790	2,2	183		
liczba skierowanych w wyniku eksmisji	25		4	-84,0	183		
Domy pomocy społecznej	liczba miejsc	8 578	8 645	0,8	184		
	liczba korzystających	9 722	9 781	0,6	184		
	liczba umieszczonych	1 645	1 619	-1,6	182		
	liczba oczekujących	670	677	1,0	182		
	liczba decyzji odmownych	134	111	-17,2	183		
Mieszkania chronione	liczba miejsc	752	762	1,3	183		
	liczba korzystających	808	839	3,8	183		
	liczba umieszczonych	534	567	6,2	183		
	liczba oczekujących	93	92	-1,1	183		
Ośrodki interwencji kryzysowej	liczba miejsc	258	252	-2,3	174		
	liczba korzystających	8 817	9 133	3,6	174		
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	liczba korzystających	14 644	13 364	-8,7	174		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2022-2023”. Formularze OZPS 2022/2023 w wyżej wymienionym zakresie (niezależnie od rodzaju

realizowanych zadań) wypełniały wszystkie rodzaje JST (gminy, powiaty i miasta na prawach powiatu - łącznie 184 jednostki).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2022/2023.

8.3. Zasoby kadrowe

Formularz OZPS 2022/2023 obejmował swym zakresem tematycznym m.in. zasoby kadrowe podstawowych i specjalistycznych jednostek pomocy społecznej, przy czym prognozy dotyczyły wyłącznie tych ostatnich, w szczególności odnosiły się do: ośrodków wsparcia (środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, schronisk dla osób bezdomnych oraz schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi), ogrzewalni, noclegowni, domów pomocy społecznej, mieszkań chronionych i jednostek specjalistycznego poradnictwa²²⁵.

Spośród ujętych w wyżej wymienionym formularzu specjalistycznych jednostek pomocy społecznej zwiększenie zatrudnienia w 2023 r. prognozuje się w przypadku: klubów samopomocy – o 45,0% (z 40 do 58 osób), mieszkań chronionych – o 3,7%, środowiskowych domów samopomocy – o 2,7%, noclegowni – o 2,0%, dziennych domów pomocy – o 1,7% oraz schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – o 1,0%. Według otrzymanych prognoz spadek zatrudnienia dotyczyć będzie jednostek specjalistycznego poradnictwa – o 13,0% (ze 161 do 140 osób), a liczba pracowników domów pomocy społecznej i ogrzewalni ma pozostać praktycznie na niezmiennym poziomie.

Tabela 5. Kadra specjalistycznych jednostek pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na 2023 rok.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2022	Prognoza na rok 2023	Prognozowana zmiana w latach 2022-2023 (w %)	Liczba jednostek (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	1 552	1 593	2,6	184	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	665	683	2,7	184
		dzienne domy pomocy	345	351	1,7	183
		kluby samopomocy	40	58	45,0	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	290	293	1,0	184
Ogrzewalnie		40	40	0,0	181	
Noclegownie		100	102	2,0	183	
Domy pomocy społecznej		6 018	6 017	0,0	183	
Mieszkania chronione		109	113	3,7	183	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa		161	140	-13,0	174	

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności, porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2022-2023”. Formularze OZPS 2022/2023 w wyżej wymienionym zakresie (niezależnie od rodzaju

²²⁵ Formularz nie zawierał informacji nt. zatrudnienia w ośrodkach interwencji kryzysowej.

realizowanych zadań) wypełniały wszystkie rodzaje JST (gminy, powiaty i miasta na prawach powiatu - łącznie 184 jednostki).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2021/2022.

8.4. Świadczenia pomocy społecznej

8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy

Wśród informacji zebranych za pośrednictwem formularzy OZPS – edycja 2022/2023 znalazły się dane nt. pieniężnych i niepieniężnych świadczeń udzielanych w ramach zadań gmin. W pierwszej grupie uwzględniono: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłek celowy oraz zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2, natomiast w drugiej: zapewnienie posiłku, schronienia oraz ubrania, sprawienie pogrzebu oraz odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS.

Dane udostępnione przez ośrodki pomocy społecznej wskazują, iż w roku 2023, w stosunku do roku 2022, największy procentowy wzrost liczby świadczeniobiorców prognozowany jest w przypadku zapewnienia ubrania (o 8,3% z 48 osób na 52 osoby). Mniej wzrośnie liczba świadczeniobiorców korzystających ze/z: sprawienia pogrzebu (o 3,5%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 1,6%), zasiłku celowego (o 1,6%), zasiłku okresowego (o 1,5%), zapewnienia schronienia (o 1,1%), zapewnienia posiłku ogółem (o 0,3%) oraz zasiłku stałego (o 0,2%). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się liczbę świadczeniobiorców w przypadku zasiłku okresowego kontynuowanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b oraz zasiłku celowego przyznanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2. Spadek liczby świadczeniobiorców nie jest prognozowany w żadnym przypadku.

Zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin zwiększyło się, nie tylko z powodu wzrostu liczby świadczeniobiorców, ale prawdopodobnie także z uwagi na postępującą inflację. Największy procentowy wzrost wydatków w latach 2022-2023 prognozowany jest w przypadku: odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 9,2%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: sprawienia pogrzebu (o 7,2%), zapewnienia posiłku (o 6,3%), zasiłku celowego (o 3,8%), zasiłku okresowego (o 3,1%), zapewnienia ubrania (2,6%), zapewnienia schronienia (2,0%) oraz zasiłku stałego (o 0,6%). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b oraz zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2. Spadek wydatków nie jest prognozowany w żadnym przypadku.

Tabela 6. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2023.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2022	Wartość prognozowana na rok 2023	Prognozowana zmiana w latach 2022-2023 (w %)	Liczba JOPS			
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	zasilek stały	ogółem		liczba osób	15 694	15 725	0,2	167	
				kwota świadczeń (w zł)	90 964 389	91 546 115	0,6	167	
		w tym dla osób:	samotnie gospodarujących		liczba osób	13 822	13 852	0,2	167
					kwota świadczeń (w zł)	84 417 431	84 965 007	0,6	167
		w rodzinach	liczba osób		2 092	2 073	-0,9	167	
					kwota świadczeń (w zł)	6 546 958	6 581 108	0,5	167
	zasilek okresowy	ogółem		liczba osób	22 232	22 568	1,5	167	
				kwota świadczeń (w zł)	43 061 311	44 393 493	3,1	166	
		w tym z tytułu:	bezrobocia		liczba osób	12 105	12 234	1,1	167
					kwota świadczeń (w zł)	26 903 141	27 529 245	2,3	167
		długotrwałej choroby	liczba osób		3 629	3 691	1,7	167	
					kwota świadczeń (w zł)	4 322 218	4 479 250	3,6	166
		niepełnosprawności	liczba osób		4 955	5 044	1,8	167	
					kwota świadczeń (w zł)	4 992 670	5 182 168	3,8	167
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	liczba osób		79	85	7,6	167	
					kwota świadczeń (w zł)	55 270	61 099	10,5	167
		zasilek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b		liczba osób	19	19	0,0	167	
				kwota świadczeń (w zł)	12 115	12 115	0,0	167	
zasilek celowy	ogółem		liczba osób	38 628	39 229	1,6	166		
			kwota świadczeń (w zł)	44 523 197	46 197 514	3,8	163		
	w tym przyzn. w ramach prog. wielolet. „Posiłek w szkole i w domu”	liczba osób		24 548	25 044	2,0	166		
				kwota świadczeń (w zł)	27 485 472	28 374 324	3,2	162	
zasilek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		liczba osób	3	3	0,0	167			
		kwota świadczeń (w zł)	390	390	0,0	167			
Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	posiłek	ogółem		liczba osób	23 356	23 423	0,3	165	
				kwota świadczeń (w zł)	21 576 579	22 931 383	6,3	160	
		w tym:	dla dzieci		liczba osób	16 494	16 462	-0,2	166
					kwota świadczeń (w zł)	6 907 427	7 269 968	5,2	160
		przyzn. w ramach prog. wielolet. „Posiłek w szkole i w domu”	ogółem		liczba osób	21 441	21 871	2,0	165
					kwota świadczeń (w zł)	18 652 923	20 242 980	8,5	161
		w tym dla dzieci		liczba osób	15 881	16 183	1,9	165	
				kwota świadczeń (w zł)	8 807 594	8 865 068	0,7	160	
	schronienie		liczba osób	4 185	4 232	1,1	167		
			kwota świadczeń (w zł)	28 408 426	28 987 376	2,0	165		
	ubranie		liczba osób	48	52	8,3	167		
			kwota świadczeń (w zł)	9 634	9 884	2,6	166		
	sprawienie pogrzebu		liczba osób	1 063	1 100	3,5	167		
			kwota świadczeń (w zł)	2 954 484	3 166 256	7,2	164		
odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej		liczba osób	8 428	8 561	1,6	166			
		kwota świadczeń (w zł)	284 133 797	310 243 195	9,2	165			

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2022-2023”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2022/2023.

8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu

Formularz *OZPS – edycja 2022/2023*, w zakresie świadczeń wymienionych w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, uwzględnia jedynie trzy. Należą do nich: pomoc pieniężna na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie.

W przypadku wyżej wymienionych świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w latach 2022-2023 wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 37,5% z 32 do 44 osób), pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 34,5% z 29 do 39 osób) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 0,9% ze 109 do 110 osób).

Wzrosnąć ma zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 42,3%, pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 31,2% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 8,6%.

Tabela 7. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2023.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2022	Wartość prognozowana na rok 2023	Prognozowana zmiana w latach 2022-2023 (w %)	Liczba JOPS	
Pełnienie osoby opuszczające instytucje o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej	ogółem	liczba osób	145	157	8,3	35	
		kwota świadczeń (w zł)	671 486	797 920	18,8	35	
	w tym pomoc pieniężna na:	usamodzielnienie	liczba osób	32	44	37,5	36
			kwota świadczeń (w zł)	142 820	187 397	31,2	36
		kontynuowanie nauki	liczba osób	109	110	0,9	36
			kwota świadczeń (w zł)	437 763	475 331	8,6	34
		zagospodarowanie	liczba osób	29	39	34,5	36
			kwota świadczeń (w zł)	70 163	99 873	42,3	35

Źródło: Powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *OZPS – edycja 2022/2023*.

8.5. Wydatki w pomocy społecznej

Formularz *OZPS 2022/2023* zawierał także pytania dotyczące środków finansowych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej. Wśród nich znalazły się między innymi rubryki dotyczące rozdziałów: 85202 - Domy pomocy społecznej, 85203 - Ośrodki wsparcia, 85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, 85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS, 85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85215 - Dodatki mieszkaniowe, 85216 - Zasiłki stałe, 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej, 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej,

85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania, 85231 - Pomoc dla cudzoziemców, 85232 – Centra Integracji Społecznej, 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych oraz 85295 - Pozostała działalność²²⁶.

W ramach badania z zastosowaniem formularzy *OZPS - 2022/2023* podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły potrzebę wzrostu środków w 2023 roku w ramach prawie wszystkich wyżej wymienionych rozdziałów oprócz: 85215 - Dodatki mieszkaniowe, 85231 - Pomoc dla cudzoziemców i 85295 - Pozostała działalność. Największy procentowy wzrost ma dotyczyć rozdziału 85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (o 20%), 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 17,8%) oraz 85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 16,2%). Wśród pozostałych wydatków znaczące wzrosty zapotrzebowania na środki zanotowano również w przypadku rozdziałów: 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej (o 10,9%), 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania (o 10,9%), 85232 – Centra Integracji Społecznej (o 9,7), 85213 - Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS (o 7,4%), 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 7,3%) oraz 85203 - Ośrodki wsparcia (o 7,2%). Mniejsze wzrosty mają dotyczyć rozdziałów: 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (o 5,1%), 85202 - Domy pomocy społecznej (o 4,5%), a także 85216 - Zasiłki stałe (o 4,2%). Natomiast znaczące spadki zapotrzebowania na środki finansowe prognozowane są w ramach trzech rozdziałów: 85231 - Pomoc dla cudzoziemców (spadek o 65,4%), 85295 - Pozostała działalność (spadek o 54,4%) oraz 85215 - Dodatki mieszkaniowe (spadek o 2,1). Wysoka kwota bazowa, w szczególności w przypadku dwóch pierwszych rozdziałów, była spowodowana kryzysem migracyjnym związanym z wojną na Ukrainie.

²²⁶ Ze względu na specyfikę rozdziału 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych został on pominięty w analizie zapotrzebowania na środki finansowe.

Tabela 8. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2023 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2022	Wartość prognozowana na rok 2023	Prognozowana zmiana w latach 2022-2023 (w %)	Liczba JOPS
85202 - Domy pomocy społecznej	564 301 481	589 637 031	4,5	183
85203 - Ośrodki wsparcia	101 284 120	108 533 696	7,2	182
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	5 273 306	6 328 130	20,0	180
85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS	7 960 272	8 548 665	7,4	166
85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	82 739 600	96 135 598	16,2	163
85215 – Dodatki mieszkaniowe	120 634 280	118 130 300	-2,1	166
85216 - Zasiłki stałe	90 030 499	93 796 642	4,2	165
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	29 406 520	30 909 326	5,1	184*
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	452 405 015	501 500 475	10,9	167
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	19 809 383	21 261 174	7,3	184
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	64 281 809	75 703 207	17,8	162
85230 - Pomoc w zakresie dożywiania	51 680 041	57 302 279	10,9	166
85231- Pomoc dla cudzoziemców	61 026 566	21 088 879	-65,4	184*
85232 – Centra Integracji Społecznej	9 901 470	10 861 515	9,7	183
85295 – Pozostała działalność	444 178 967	202 437 744	-54,4	179

* Formularze OZPS 2022/2023 w wyżej wymienionym zakresie (niezależnie od rodzaju realizowanych zadań) wypełniały wszystkie rodzaje JST (gminy, powiaty i miasta na prawach powiatu - łącznie 184 jednostki).

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2022-2023”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2022/2023.

9. PODSUMOWANIE

Sytuacja demograficzna

Usytuowane w południowej części Polski województwo śląskie to najsilniej uprzemysłowiony i zurbanizowany region kraju, choć odsetek ludności miejskiej ulega stałemu zmniejszeniu. Mimo, iż śląskie należy do grupy województw najmniejszych pod względem powierzchni, to wyróżnia się wysoką liczbą ludności (drugie miejsce w Polsce), która jednak systematycznie maleje. Na przestrzeni lat 2011-2021 ludność województwa śląskiego zmniejszyła się o 250,4 tys. osób (5,4%). Spadek liczby ludności spowodowany jest głównie ujemnym przyrostem naturalnym oraz niekorzystnym saldem migracji zagranicznych i międzywojewódzkich. Województwo śląskie z powodu tych ostatnich straciło w latach 2011-2021 ponad 40,1 tys. mieszkańców.

Ujemny przyrost naturalny przy rosnącej przeciętnej długości trwania życia oraz ujemnym saldzie migracji powoduje, iż maleje udział osób w wieku produkcyjnym, wzrasta natomiast odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. O ile w 2011 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 18,1% populacji, o tyle w roku 2021 już 23,9%. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację obecnego trendu. W 2035 roku udział seniorów wzrośnie do 24,4%, zaś w 2050 roku do 30,5%. Zjawiskom tym towarzyszą zmiany modelu rodziny objawiające się m.in. zmniejszaniem przeciętnej liczby osób w gospodarstwach domowych, co dodatkowo utrudnia zapewnienie opieki powiększającej się liczbie seniorów.

Mieszkańcy województwa śląskiego w latach 2011-2021 żyli krócej niż statystyczny Polak. Mimo to przez większość tego okresu utrzymywała się korzystna tendencja wydłużania się przeciętnej długości trwania życia, którą niestety zaburzyło pojawienie się pandemii COVID-19. Inną sprzyjającą tendencją, którą można zauważyć jest malejący wskaźnik zgonów niemowląt, który jednak praktycznie cały czas przyjmuje wartości mniej korzystne od ogólnopolskich.

Ponadto, w odniesieniu do sytuacji w całym kraju, województwo śląskie cechowało się w latach 2011-2021 niższymi wskaźnikami urodzeń żywych, zbliżonymi wskaźnikami zawartych małżeństw oraz wyższymi wskaźnikami zgonów, separacji i rozwodów.

Sytuacja społeczno-ekonomiczna

W 2021 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie śląskim wyniosło 5 908 zł i było o 93 zł niższe od średniej dla Polski. W 2021 roku przeciętne wysokości świadczeń społecznych brutto w województwie śląskim były wyższe niż w kraju zarówno w przypadku emerytur i rent wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (emerytura: 3 135 zł, tj. o 415 zł więcej niż średnia dla Polski, renta: 2 622 zł, tj. o 486 zł więcej niż średnia dla Polski, renta rodzinna: 2 878 zł, tj. o 475 zł więcej niż średnia dla Polski), jak i rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (1 568 zł, tj. o 139 zł więcej niż średnia dla Polski).

Od 2020 roku Główny Urząd Statystyczny nie podaje informacji dotyczących poziomu ubóstwa relatywnego, ustawowego i skrajnego z dokładnością do poszczególnych województw, a jedynie dla Polski. Zgodnie z tymi danymi w roku 2021 w Polsce udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 4,2% (w 2020 roku – 5,2%). Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł 12,0% (w 2020 roku – 11,8%), natomiast poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło 6,5% (w 2020 roku - 9,1%).

Do uchwycenia sytuacji w zakresie ubóstwa w poszczególnych województwach, powiatach, a nawet gminach posłużono się publikowanymi przez Główny Urząd Statystyczny danymi nt. liczby osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego. Liczba ta, odniesiona do ogółu ludności i wyrażona w procentach, została w niniejszym opracowaniu nazwana wskaźnikiem PKD. W 2021 roku w województwie śląskim wskaźnik PKD wyniósł 1,5% (w Polsce 2,2%). W stosunku do 2020 roku zanotowano nieznaczny spadek wartości tego wskaźnika o 0,1 punktu proc., natomiast w odniesieniu do roku 2011 spadek o 1,7 punktu proc.

W województwie śląskim w 2021 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 121,2 tys. przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniosła 27,7 (w Polsce 21,7). W stosunku do 2020 roku liczba przestępstw wzrosła o 3,0%.

Na koniec grudnia 2022 roku w województwie śląskim zarejestrowanych było 64,9 tys. bezrobotnych. W tym czasie wysokość stopy bezrobocia kształtowała się na poziomie 3,7% (w Polsce 5,2%). Długotrwale bezrobocie dotyczyło 29,9 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 11,4 tys. osób, tj. o 15,0%, natomiast udział długotrwale bezrobotnych zmniejszył się do 46,0% (w roku 2021 wynosił 51,2%).

Uchodźcy

W 2022 roku w Polsce 9,9 tys. cudzoziemców złożyło wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej. Spośród nich największą część stanowili obywatele: Białorusi – 3,1 tys. osób, Rosji – 2,2 tys. osób, Ukrainy – 1,8 tys. osób, Iraku – 0,6 tys. osób i Afganistanu – 0,4 tys. osób. Wydano wówczas rekordową liczbę pozytywnych rozstrzygnięć, które dotyczyły głównie obywateli Białorusi – 3,6 tys. osób i Ukrainy – 1,0 tys. osób, a także obywatele Rosji – 0,1 tys. osób. Aktualny dokument pobytowy w Polsce posiadało 1,6 mln Ukraińców oraz 0,3 mln pozostałych cudzoziemców.

Według informacji udostępnionej przez Ministerstwo Cyfryzacji KPRM w dniu 24.08.2022 roku od dnia rozpoczęcia agresji Rosji na Ukrainę 1,3 mln obywateli Ukrainy i członków ich rodzin otrzymało numery PESEL w naszym kraju. Połowa z tych osób, to osoby dorosłe. W latach od 2014 r. do początku 2022 r. liczba obywateli Ukrainy posiadających ważne zezwolenia na pobyt w Polsce wzrosła ośmiokrotnie z 41 tys. do 313 tys. Natomiast według Urzędu Do Spraw Cudzoziemców od wybuchu wojny do dnia 30 czerwca 2022 roku do Polski z Ukrainy przybyło 4,4 mln osób, z czego 1,2 mln zostało zarejestrowanych na ochronę czasową. Liczba obywateli Ukrainy posiadających ważne zezwolenia na pobyt na terytorium RP tylko w ciągu jednego miesiąca: w czerwcu 2022 roku wzrosła o blisko 77 tys. i stanowiła wówczas 85% populacji cudzoziemców.

Korzystający z pomocy społecznej

W 2022 roku pomocą społeczną objętych było 76,6 tys. rodzin, a w nich 143,8 tys. osób, które stanowiły 3,3% mieszkańców województwa śląskiego. Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną wystąpił w podregionie katowickim i sosnowieckim (po 3,9%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w powiecie będzińskim (5,7%), natomiast na poziomie gmin - w Ustroniu (9,5%). W latach 2021-2022 zmniejszyła się liczba rodzin

korzystających z pomocy społecznej (o 5,2%) oraz liczba osób w tego rodzaju rodzinach (o 6,1%). W 2023 roku prognozuje się nieznaczny wzrost ogólnej liczby osób, którym zostanie przyznane świadczenie (o 0,43%), a także nieznaczny wzrost (o 0,48%) liczby rodzin, którym zostanie udzielona taka pomoc. W latach 2021-2022 wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się liczba rodzin zamieszkujących na wsi (o 8,5%), jednoosobowych (o 4,5%), rodzin z dziećmi (o 6,8%), rodzin niepełnych (o 2,3%) oraz rodzin emerytów i rencistów (o 1,2%).

Na podstawie danych ujętych w sprawozdaniach *MRiPS-03* ustalono, że w 2022 r. najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim było ubóstwo (49,7 tys. osób w rodzinach objętych pomocą społeczną, które stanowiły 1,1% mieszkańców²²⁷), następnie długotrwała lub ciężka choroba (48,5 tys. osób, tj. 1,1% mieszkańców), bezrobocie (40,2 tys. osób, tj. 0,9% mieszkańców), niepełnosprawność (39,3 tys. osób, tj. 0,9% mieszkańców) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (37,2 tys. osób, tj. 0,8% mieszkańców)²²⁸.

Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa wystąpił w podregionie bytomskim (1,8%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w m. Siemianowice Śląskie i w m. Bytom (po 2,9%), natomiast na poziomie gmin - w Rajczy (4,8%).

Infrastruktura pomocy społecznej

Na koniec 2022 roku w województwie śląskim na szczeblu gminy i powiatu funkcjonowało 713 jednostek pomocy społecznej i centrów usług społecznych, w tym 184 podstawowe (167 OPS-ów i CUS-ów i 17 PCPR-ów) oraz 529 specjalistycznych (pozostałe jednostki). Generalnie w latach 2012-2022, w zakresie liczby jednostek, zanotowano trend wzrostowy, choć od 2020 r. obserwuje się spadki, a w okresie 2021-2022 bilans liczby jednostek pomocy społecznej zmniejszył się o 0,9%.

Spadki miały miejsce w przypadku: „innych ośrodków wsparcia”, domów pomocy społecznej oraz klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Wzrosty dotyczyły natomiast: dziennych domów pomocy, klubów samopomocy inny niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ogrzewalni, noclegowni, schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz rodzinnych domów pomocy. W przypadku domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, mieszkań chronionych, ośrodków interwencji kryzysowej, placówek specjalistycznego poradnictwa, schronisk dla osób bezdomnych oraz środowiskowych domów samopomocy w latach 2021-2022 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek.

W 2022 roku w województwie śląskim 67,9% jednostek pomocy społecznej posiadało zasięg lokalny, a 32,1% zasięg ponadlokalny. Była to struktura zbliżona do średniej krajowej. W latach 2012-2022 liczba jednostek o zasięgu ponadlokalnym rosła znacznie szybciej niż tych o zasięgu lokalnym.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2022 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 17 321. W latach 2021-2022 w analizowanej dziedzinie zanotowano silne wahania, choć generalnie trend ma charakter spadkowy, na co

²²⁷ Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, aby uzyskać prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej musi zostać spełnione kryterium dochodowe.

²²⁸ Dana rodzina oraz jej członkowie mogli uzyskać pomoc z powodu więcej niż jednej przyczyny.

główny wpływ mają spadki występujące od 2017 r. W latach 2021-2022 ogólny bilans liczby miejsc zmalał o 2,2%.

W tym okresie spadki liczby miejsc zanotowano w przypadku: „innych ośrodków wsparcia”, domów pomocy społecznej, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, mieszkań chronionych oraz schronisk dla osób bezdomnych. Wzrosty natomiast dotyczyły: klubów samopomocy (innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi), noclegowni, środowiskowych domów samopomocy, ogrzewalni, schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, rodzinnych domów pomocy oraz dziennych domów pomocy.

Uśrednione dane nt. liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wskazują, że w latach 2012-2022 dla województwo śląskie charakteryzowało się stagnacją, podczas gdy w całym kraju dał się zauważyć wyraźny trend wzrostowy. W 2022 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim znacznie niższy niż w Polsce i wynosił 39,6 wobec 47,2 dla całego kraju.

Niższe niż w całym kraju poziomy analizowanego wskaźnika zanotowano w przypadku: środowiskowych domów samopomocy, klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domów pomocy społecznej, „innych ośrodków wsparcia”, dziennych domów pomocy, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinnych domów pomocy. Wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. mieszkańców dotyczyły: noclegowni, schronisk dla osób bezdomnych, mieszkań chronionych, schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, ogrzewalni oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Choć generalnie w województwie śląskim w latach 2012-2022 mieliśmy do czynienia z trendem wzrostowym w zakresie liczby jednostek pomocy społecznej, to jednak trendowi temu towarzyszył spadek w zakresie liczby miejsc w tego rodzaju podmiotach (szczególnie silny w latach 2017-2022).

Dane przekazane przez OPS-y, CUS-y oraz PCPR-y za pośrednictwem formularzy *OZPS 2022/2023* wskazują, że istniejąca infrastruktura nie w pełni zaspokaja występujące potrzeby. Na koniec 2022 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domach pomocy społecznej czekało co najmniej 775 osób, na skorzystanie ze wsparcia środowiskowych domów samopomocy – 174 osoby, klubów samopomocy – 155 osób, dziennych domów pomocy - 103 osoby, a mieszkań chronionych – co najmniej 93 osoby. Równocześnie informacje zawarte w formularzach *OZPS 2022/2023* wskazują, że w 2023 roku nastąpi spadek liczby oczekujących w przypadku: klubów samopomocy, środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy i mieszkań chronionych. Ponadto zmniejszy się liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji do schronisk i noclegowni.

Kadry pomocy społecznej

Na koniec 2022 roku jednostki organizacyjne pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zatrudniały 13 524 osoby. Przeciętnie na 10 tys. mieszkańców województwa śląskiego przypadało ich 30,9 (w Polsce 33,4). W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten wynosił 29,9, natomiast w powiatach ziemskich 32,1. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim, tuskim oraz sosnowieckim, a na poziomie powiatowym w m. Jastrzębie-Zdrój, m. Żory oraz powiecie kłobuckim. Wśród pracowników jednostek

organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych na koniec 2022 r. zdecydowanie dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (5 875 osób) oraz domach pomocy społecznej (5 705 osób).

Wśród poszczególnych rodzajów jednostek wskaźniki liczby pracowników przypadających na 10 tys. mieszkańców były w województwie śląskim niższe niż w Polsce w przypadku: klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, „innych ośrodków wsparcia”, PCPR-ów, środowiskowych domów samopomocy, placówek specjalistycznego poradnictwa, domów pomocy społecznej oraz OPS-ów / CUS-ów. Wyższe wartości tego rodzaju wskaźników zanotowano dla: schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, ośrodków interwencji kryzysowej, domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisk dla osób bezdomnych oraz dziennych domów pomocy.

W latach 2021-2022 liczba pracowników JOPS i CUS zwiększyła się o 215 osób, tj. o 1,6% (w Polsce o 0,2%). W latach 2012-2019 w województwie śląskim w tej dziedzinie mieliśmy do czynienia z silnym trendem wzrostowym, po którym jednak w latach 2019-2021 nastąpił jeszcze bardziej gwałtowny spadek. Stąd też poziom zasobów kadrowych w 2022 r. był tylko nieznacznie wyższy niż w 2012 r.

Bardzo ważną grupę pracowników pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w OPS-ach, CUS-ach i PCPR-ach, które mogą być określone jako podstawowe jednostki pomocy społecznej. W województwie śląskim na koniec 2022 r. w tego rodzaju jednostkach zatrudnione były 6 344 osoby realizujące zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej, przy czym w OPS-ach / CUS-ach - 5 875, a w PCPR-ach - 469.

Kluczową kategorię zawodową w obszarze pomocy i integracji społecznej stanowią pracownicy socjalni. W 2022 r. w województwie śląskim w JOPS szczebla gminnego i powiatowego zatrudnionych było 2 424 przedstawicieli tej kategorii zawodowej. Stanowili oni 17,9% ogółu pracowników. Najwięcej z nich (2 053) było zatrudnionych w OPS-ach / CUS-ach, gdzie stanowili 34,9% ogółu pracowników.

Ustawa o pomocy społecznej stanowi, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących, nie mniej jednak niż trzech pracowników. Na koniec 2022 r. jedynie 90,4% OPS / CUS spełniało zakładane w ustawie wymogi dotyczące liczby ludności / środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego.

Prognozy zawarte w formularzach *OZPS 2022/2023* wskazują, że w 2023 r. wśród specjalistycznych jednostek pomocy społecznej zwiększenie zatrudnienia wystąpi w przypadku: klubów samopomocy, mieszkań chronionych, środowiskowych domów samopomocy, noclegowni, dziennych domów pomocy, oraz schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi. Spadek zatrudnienia dotyczyć będzie jednostek specjalistycznego poradnictwa, a liczba pracowników domów pomocy społecznej i ogrzewalni ma pozostać na niezmiennym poziomie.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę OPS-y, CUS-y i PCPR-y zatrudniają m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2022/2023*, w województwie śląskim w 2022 r. w tego rodzaju instytucjach

odnotowano: 666 wolontariuszy, 169 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) oraz 241 stażystów. Współpracę z wolontariuszami deklarowało 21% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych. Najczęściej z wolontariuszami współpracowały jednostki działające w gminach powiatów ziemskich, gminy wiejskie oraz JST położone w podregionach: częstochowskim, rybnickim i bytomskim. Stosowanie zatrudnienia subsydiowanego deklarowało 18% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i centrów usług społecznych, natomiast stażyści byli zatrudniani przez 42% tego rodzaju instytucji. W latach 2020-2021 zanotowano zwiększenie wartości wskaźników obrazujących liczbę wolontariuszy współpracujących z podstawowymi JOPS i CUS oraz stażystów.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2022/2023* w 2022 roku wśród pracowników podstawowych JOPS 74,5% legitymowało się wyższym wykształceniem. Średnie wykształcenie posiadało 20,7%, a inny niż ww. poziom wykształcenia był udziałem 4,6% pracowników. Najniższym odsetkiem pracowników z wyższym wykształceniem cechowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie. W latach 2021-2022 wzrósł udział pracowników legitymujących się wyższym wykształceniem, a spadł tych ze średnim.

Specjalizację I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało 611 pracowników socjalnych podstawowych JOPS i CUS. Stanowili oni 27,7% analizowanej kategorii zawodowej. Najniższą wartością ww. wskaźnika charakteryzowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie. W latach 2020-2022 systematycznie malał udział pracowników posiadających specjalizację I i/lub II stopnia.

Specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadało 694 osób stanowiących 8,8% wszystkich pracowników. Wskaźnik ten najniższą wartość przyjmował, analogicznie jak w przypadku specjalizacji w zawodzie pracownika socjalnego, w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie. W latach 2020-2022 mieliśmy do czynienia z systematycznym wzrostem udziału pracowników posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

Świadczenia pomocy społecznej

W 2022 roku świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych gminom, przyznano w trybie decyzji 76 720 osobom. Stanowiły one 1,8% ogółu ludności (w Polsce 2,4%). Świadczenia pieniężne przyznano decyzją 47 599 osobom, natomiast niepieniężne 38 543 osobom. Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto 63 550 rodzin liczących 123 071 osoby. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 83,0% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 76,7%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 23 150 rodzin, tj. 30,2% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 24,6%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 4 110, a grupa objętych nimi osób liczyła 5 162. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy wyniosła 1 099, a grupa objętych nimi osób liczyła 1 155. Liczba zrealizowanych projektów socjalnych wyniosła 81. Było nimi objętych 1 652 osób.

W całym 2022 roku na realizację świadczeń w ramach zadań zleconych gminom wydatkowano kwotę 10 828 942 zł, tj. o 18,7% mniej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca najwyższe wydatki z tytułu realizacji zadań zleconych gminie poniesiono w podregionie częstochowskim (4,72 zł). Wśród powiatów najwyższą wartość analizowany wskaźnik osiągnął

w powiecie myszkowskim (16,37 zł), natomiast spośród gmin – w Lelowie (34,91 zł). W ramach realizacji wyżej wymienionych świadczeń najwięcej środków przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (7 679 865 zł) oraz na wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (3 057 100 zł).

Na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin w całym 2022 roku wydatkowano w województwie śląskim kwotę 586 889 054 zł, tj. o 7,0% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca największe wydatki zanotowano w podregionie katowickim (184,29 zł). Najwyższy wskaźnik wśród powiatów (229,71 zł) osiągnął Chorzów, posiadający jednocześnie status gminy i powiatu. W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (299 315 938 zł), zasiłki stałe (90 971 677 zł) oraz usługi opiekuńcze (49 771 731 zł).

Jeśli chodzi o zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin największy procentowy wzrost wydatków w latach 2022-2023 prognozowany jest w przypadku zapewnienia ubrania (o 8,3% z 48 osób na 52 osoby). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: sprawienia pogrzebu (o 3,5%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 1,6%), zasiłku celowego (o 1,6%), zasiłku okresowego (o 1,5%), zapewnienia schronienia (o 1,1%), zapewnienia posiłku ogółem (o 0,3%) oraz zasiłku stałego (o 0,2%).

Na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów w 2022 roku w województwie śląskim wydatkowano ogółem 1 304 784 zł. Zdecydowaną większość tej kwoty stanowiły wydatki na pomoc dla cudzoziemców, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub przebywają na terytorium RP na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy.

W 2022 roku wartość środków przeznaczonych na sfinansowanie świadczeń przyznawanych w ramach pomocy cudzoziemcom wyniosła 855 915 zł i była wyższa o 771 568 zł czyli o 914,8% niż rok wcześniej. Wzrost ten był spowodowany konfliktem zbrojnym na Ukrainie, który spowodował masowy napływ Ukraińców do Polski i konieczność udzielenia im odpowiedniego wsparcia. Na „pomoc dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy” przeznaczono 577 264 zł, na „pomoc dla cudzoziemców, przebywających na podstawie zezwolenia na pobyt czasowy” – 225 693 zł, natomiast na „pomoc dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą” wydatkowano 52 958 zł. Przeciętna wysokość wydatków na pomoc dla cudzoziemców ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się na poziomie 0,20 zł (średnia krajowa wyniosła 0,63 zł).

W ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem wydatkowano 448 869 zł, czyli o 112 192 zł mniej niż w 2021 roku (-20,0%). Największy udział stanowiła „pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki” (285 696 zł), „pomoc pieniężna na usamodzielnienie” (94 176 zł), „pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej” (63 862 zł) oraz „pomoc mającą na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (5 135 zł). Najwięcej, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przeznaczono na ten cel w podregionie katowickim (0,22 zł), natomiast najmniej w tuskim (0,01 zł). Rozpatrując sytuację w poszczególnych powiatach, można stwierdzić, że kwota ta była najwyższa w m. Świętochłowice (0,91 zł), najniższa zaś w: będzińskim, bieruńsko-łędzińskim, częstochowskim, m. Bielsko-Biała, m. Mysłowice, mikołowskim, myszkowskim, pszczyńskim i rybnickim, w których nie zanotowano z tego tytułu żadnych wydatków.

Jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2023 roku wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 37,5% z 32 do 44 osób), pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 34,5% z 29 do 39 osób) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 0,9% ze 109 do 110 osób). Jednocześnie

wzrosnąć ma także zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 42,3%, pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 31,2% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 8,6%.

Jeśli chodzi o środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej, podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły największą potrzebę wzrostu środków w 2023 roku w ramach rozdziału 85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (o 20%), 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 17,8%) oraz 85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 16,2%), 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej (o 10,9%) oraz 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania (o 10,9%).

Organizacje pozarządowe

Organy administracji samorządowej organizując pomoc społeczną mogą współpracować w tym zakresie m.in. z organizacjami pozarządowymi. Współpraca jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych może odbywać się m.in. poprzez zlecenie realizacji zadań podmiotom III sektora. JST mogą zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań w oparciu o przepisy ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub prawa zamówień publicznych. Organizacje pozarządowe mają możliwość m.in. świadczyć usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne) lub też prowadzić placówki pomocy społecznej.

Według informacji udostępnionych za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularzy OZPS – edycja 2022/2023* w 2022 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 39% JST z terenu województwa śląskiego. Współpracę z organizacjami pozarządowymi zdecydowanie rzadziej deklarowały gminy wiejskie i miejsko-wiejskie w porównaniu z gminami miejskimi. Środki wydatkowane na ww. zadania wyniosły ogółem 163,6 mln zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało kwotę 37,38 zł. W latach 2020-2022 daje się zauważyć niewielki, ale stały spadek odsetka gmin zlecających realizację wsparcia organizacjom pozarządowym.

Zlecenie realizacji zadań w trybie działalności pożytku publicznego w 2022 r. zadeklarowało 33% JST. Z organizacjami pozarządowymi zawarto w ramach tego trybu 1 375 umów / zleceń na łączną kwotę 152,4 mln zł. Na zlecenie realizacji zadań z wykorzystaniem procedury zamówień publicznych wskazało 12% JST, a kwota środków, które trafiły w ten sposób do organizacji pozarządowych wyniosła 11,2 mln zł.

Do zadań zlecanych przez JST organizacjom pozarządowym należą m.in.: świadczenie podstawowych i/lub specjalistycznych usług opiekuńczych oraz prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2022 r. podstawowe usługi opiekuńcze zlecało 12% gmin. Wydatkowano na ten cel 8,5 mln zł, co stanowiło 5,2% ogółu środków przeznaczonych na zlecenie zadań organizacjom pozarządowym. Specjalistyczne usługi opiekuńcze zlecało w tym czasie 7% gmin. Kwota umów / zleceń wyniosła 1,7 mln zł, a udział w całości wydatków związanych ze zlecaniem realizacji zadań - 1,1%. Prowadzenie placówek pomocy społecznej w 2022 r. zlecało 13% JST. Wydatkowały one na ten cel 58,5 mln zł, która to kwota stanowiła 35,8% środków przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe. W latach 2021-2022 zmalał udział jednostek zlecających organizacjom pozarządowym realizację podstawowych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych, a także prowadzenie placówek wsparcia.

W województwie śląskim na koniec 2022 r. podmioty inne niż powiat lub gmina prowadziły 27,2% jednostek pomocy społecznej. W przypadku poszczególnych podregionów wartości te kształtowały się od 48,1% w częstochowskim po 11,3% w bytomskim. W latach 2012-2022 udział jednostek prowadzonych przez podmiot inny niż powiat czy gmina podlegał niewielkim wahaniom, przy czym w latach 2021-2022 pozostał na tym samym poziomie. W 2022 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się znacząco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty niepubliczne.

Źródła danych

W 2022 r. do sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej wykorzystano cztery główne źródła danych: 1) *Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach - MRiPS-03*, 2) *Wybrane jednostki organizacyjne pomocy społecznej i inne jednostki pomocy społecznej oraz zatrudnienie w systemie pomocy społecznej – MRiPS-06*, 3) *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz 4) formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2022/2023*, przygotowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Informacje nt. kwalifikacji pracowników OPS / CUS / PCPR oraz współpracy tychże jednostek z sektorem pozarządowym, które w formularzu OZPS są uwzględnione wyłącznie w formie jakościowej, zostały pozyskane za pomocą ankiety uzupełniającej z wykorzystaniem systemu *Ankieteo*.

10. WNIOSKI I REKOMENDACJE

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
1	<p>Rodzina jest głównym środowiskiem funkcjonowania swoich członków, a przede wszystkim rozwoju dziecka. Chociaż zmienia się model i warunki życia współczesnej rodziny, to jest ona nadal niezastąpiona i stanowi naturalne środowisko wychowawcze, w którym młodzi ludzie uczą się żyć i postępować w przyjęty w danej kulturze sposób. W sytuacjach, gdy rodzina nie jest w stanie sama poradzić sobie z problemami zachodzi konieczność udzielenia jej pomocy.</p> <p>Województwo śląskie od wielu już lat charakteryzuje się wyższymi od ogólnopolskich poziomami wskaźników rozwodów i separacji. Nie inaczej było w 2021 r. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci. Tymczasem 57% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi.</p> <p>Liczba placówek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego utrzymuje się w województwie na niskim poziomie, a wskaźnik korzystających z ich usług jest znacznie niższy niż ogólnopolski.</p>	1.1	Wspieranie rodzin, w szczególności zagrożonych lub dotkniętych dysfunkcjami, w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji.
		1.2	Rozwój systemu poradnictwa specjalistycznego oraz terapii rodzinnej, wspierającego rodziny w sytuacjach kryzysowych.
		1.3	Promowanie wartościowych inicjatyw skierowanych na wsparcie rodzin.
2	<p>Pandemia COVID-19 oraz wybuch wojny na Ukrainie spowodowały w wielu krajach, również w Polsce, niespotykany od dekad wzrost inflacji. Podwyżki cen w pierwszej kolejności dotyczą osoby najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym lub zagrożone wykluczeniem.</p>	2.1	Uwzględnienie wzrostu kosztów utrzymania przy udzielaniu wsparcia materialnego z systemu pomocy społecznej.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
	Obniżenie poziomu dochodów realnych przez dłuższy okres czasu może prowadzić do trudności z regulacją opłat za mieszkanie i/lub spłaty kredytów hipotecznych, a w skrajnych przypadkach grozić utratą miejsca zamieszkania.	2.2	Monitorowanie sytuacji w zakresie zagrożenia bezdomnością oraz promowanie alternatywnych form regulacji opłat za mieszkanie.
3	Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę spowodowała ogromną falę uchodźców. Część z nich zdecydowała się na pozostanie w Polsce. Według stanu na koniec 2022 roku aktualny dokument pobytowy w Polsce posiadało 1,6 mln obywateli Ukrainy. Zdecydowana większość uchodźców stanowią kobiety, w przeważającej większości z dziećmi.	3	Na obecnym etapie kryzysu bardzo ważna jest realizacja działań na rzecz integracji uchodźców, w szczególności poprzez: <ul style="list-style-type: none"> - utrzymanie / rozwój ich aktywności zawodowej m.in. poprzez zapewnienie opieki nad dziećmi, a także zatrudnianie, w tym przez podmioty ekonomii społecznej uchodźców, którym trudno znaleźć pracę na otwartym rynku pracy (osoby starsze, z niepełnosprawnościami itp.); - organizację kursów językowych oraz szkoleń z zakresu „orientacji w społeczeństwie polskim”; - wsparcie w postaci pomocy prawnej.
4	W 2022 r. poziom odsetka ludności korzystającej z pomocy społecznej, w tym z powodu ubóstwa był mocno zróżnicowany w zależności od podregionu.	4	Kierowanie dodatkowego wsparcia do instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na terenach charakteryzujących się szczególnie niekorzystnymi wartościami wskaźników zagrożenia wykluczeniem społecznym (podregiony: bytomski, katowicki i sosnowiecki).

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
5	<p>Warunkiem koniecznym prowadzenia działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup dotkniętych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zapewnienie właściwej sieci instytucjonalnej pomocy społecznej umożliwiającej utrzymanie lub przywrócenie niezależności i samodzielności.</p> <p>Ponadto potrzebna jest koordynacja działań podmiotów należących do różnych sektorów (publicznego, prywatnego i społecznego) oraz resortów (polityki społecznej, zdrowia, zatrudnienia, edukacji, spraw wewnętrznych itp.).</p>	5	<p>Rozwój i pluralizacja usług społecznych poprzez wspieranie podmiotów należących do sektora ekonomii społecznej (w tym organizacji pozarządowych), czemu sprzyjać będzie m.in. stosowanie w ramach zamówień publicznych klauzul i aspektów społecznych (np. dotyczących zatrudnienia uchodźców z Ukrainy).</p>
6	<p>W ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w całej populacji województwa śląskiego.</p> <p>W zdecydowanej większości przypadków, za wymagające stałego wsparcia uznawane są osoby mające 80 i więcej lat. Województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, cechuje się mniej korzystnym wskaźnikiem obciążenia demograficznego oraz wskaźnikami udziału osób w wieku poprodukcyjnym i osób w wieku 80+.</p> <p>Zmianom ulega wielkość oraz struktura gospodarstw domowych. Wpływa to na ograniczenie realizowanej dotychczas opieki wewnątrzrodzinnej oraz zwiększenie zapotrzebowania na usługi świadczone przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne oraz nieformalne sieci wsparcia. Województwo śląskie cechuje się mniej korzystnym od ogólnopolskiego wskaźnikiem liczebności przeciętnego gospodarstwa domowego.</p> <p>Na koniec 2022 r. województwo śląskie, w stosunku do poziomu kraju, cechowało się niższymi wskaźnikami liczby miejsc w dziennych domach pomocy oraz mieszkaniach chronionych wspieranych.</p>	6.1	<p>Utrzymanie seniorów przez możliwie najdłuższy okres czasu w ich dotychczasowym środowisku zamieszkania, m.in. poprzez rozwój usług społecznych, w tym profesjonalnych usług opiekuńczych i usług sąsiedzkich, promocję wolontariatu na rzecz wsparcia osób starszych oraz upowszechnienie teleopieki.</p>
		6.2	<p>Upowszechnienie wsparcia opiekunów osób zależnych (m.in. poprzez rozwój opieki wytchnieniowej, w tym placówek środowiskowych oraz instytucji całodobowej opieki krótkoterminowej).</p>
		6.3	<p>Rozwój sieci dziennych domów pomocy oraz mieszkań chronionych wspieranych.</p>
		6.4	<p>Podjęcie inicjatyw na rzecz aktywizacji fizycznej i społecznej seniorów.</p>

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
7	<p>Usługi opiekuńcze stanowią bardzo skuteczny instrument służący utrzymaniu seniorów przez możliwie najdłuższy okres czasu w ich dotychczasowym środowisku zamieszkania.</p> <p>Tymczasem w 2022 roku w przypadku usług opiekuńczych realizowanych w ramach zadań własnych gmin województwo śląskie, w odniesieniu do całego kraju, cechowało się znacznie mniej korzystnymi wskaźnikami: liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenie na 100 osób w wieku 80+ , przeciętnej liczby świadczeń na osobę, przeciętnej kwoty świadczeń na osobę oraz przeciętnej kwoty świadczenia.</p> <p>Usługi opiekuńcze, to dziedzina, w której stosunkowo łatwo mogą znaleźć zatrudnienie osoby wykluczone lub zagrożone wykluczeniem społecznym, w tym uchodźcy z Ukrainy.</p>	7.1	Zapewnienie dobrej jakości usług opiekuńczych świadczonych przez profesjonalnie przygotowany personel, m.in. poprzez zapewnienie odpowiedniego poziomu nakładów finansowych na tę formę wsparcia oraz popularyzację standaryzacji.
		7.2	Podjęcie działań umożliwiających zatrudnienie przy realizacji usług opiekuńczych uchodźców z Ukrainy m.in. poprzez organizowanie kursów językowych oraz zawodowych.
8	<p>W skład zbiorowości osób starszych i niepełnosprawnych wchodzi także osoby długotrwale chore, całkowicie niezdolne do prowadzenia gospodarstwa domowego. Takim osobom powinno się zapewnić możliwość skorzystania z opieki całodobowej również poza miejscem ich dotychczasowego zamieszkania. Tymczasem kolejka oczekujących na umieszczenie w DPS wynosiła na koniec 2022 r. 755 osób.</p> <p>Należy przy tym uwzględnić fakt, że gminy wydają coraz więcej środków na odpłatność za pobyt swoich mieszkańców w domach pomocy społecznej. Wydatki na ten cel wzrosły w latach 2011-2022 ze 112 do 299 mln zł.</p> <p>Ponadto, istotne jest zapewnienie koordynacji różnego typu świadczeń oferowanych osobom wymagającym wsparcia w codziennym funkcjonowaniu przez system pomocy społecznej i ochrony zdrowia.</p>	8.1	Rozwój sieci rodzinnych domów pomocy.
		8.2	Poszukiwanie nowych form opieki całodobowej zapewniających odpowiednią jakość usług przy akceptowalnym poziomie kosztów.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
9	<p>Według sprawozdań <i>MRiPS-06</i> w 2022 r. województwo śląskie, w porównaniu do średniej krajowej, cechowało się niższymi wskaźnikami liczby miejsc w: środowiskowych domach samopomocy, klubach samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domach pomocy społecznej, „innych ośrodkach wsparcia”, dziennych domach pomocy, klubach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinnych domach pomocy.</p>	9.1	Wspieranie i prowadzenie działań mających na celu dostosowanie istniejącej bazy instytucjonalnej do zidentyfikowanych potrzeb.
	<p>Informacje przekazane za pośrednictwem formularzy <i>OZPS – edycja 2022/2023</i> wskazują na występowanie kolejek osób oczekujących na uzyskanie pomocy w: domach pomocy społecznej, środowiskowych domach samopomocy, dziennych domach pomocy, klubach samopomocy oraz mieszkaniach chronionych.</p> <p>Województwo śląskie odznacza się znacznymi różnicami w poziomie zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej w ramach poszczególnych podregionów i powiatów.</p>	9.2	Podjęcie działań sprzyjających wyrównywaniu różnic w dostępie do infrastruktury pomocy społecznej pomiędzy mieszkańcami poszczególnych podregionów oraz powiatów.
10	<p>Pandemia koronawirusa i związany z nią stres i izolacja negatywnie wpłynęła na kondycję psychiczną wielu osób, co może skutkować zwiększonym zapotrzebowaniem na specjalistyczną opiekę i wsparcie.</p>	10	Monitorowanie sytuacji w obszarze zdrowia psychicznego oraz dostosowanie do zdiagnozowanych potrzeb sieci środowiskowych placówek wsparcia osób chorujących psychicznie.
11	<p>W 2022 roku nadal wiele ośrodków pomocy społecznej / centrów usług społecznych nie spełniało ustawowych wymogów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych.</p>	11	Dostosowanie do obowiązujących standardów liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS-ach i CUS-ach.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
12	<p>W latach 2020-2021 w przypadku ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie zanotowano bardzo znaczny spadek liczby pracowników. Wśród przyczyn zmniejszenia się poziomu zatrudnienia badane jednostki najczęściej wskazywały: trudności z zatrudnieniem nowych pracowników, zwalnianie się pracowników, oraz niskie zarobki. W latach 2021-2022 nastąpił wzrost zatrudnienia, ale jego poziom kształtuje się na poziomie tego z lat 2011-2012.</p>	12	<p>Dostosowanie warunków zatrudnienia, w tym poziomu wynagrodzeń, do aktualnej sytuacji na rynku pracy.</p>
13	<p>Współczesny model pomocy społecznej i pracy socjalnej stawia przed pracownikami służb społecznych coraz szersze i coraz bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne. Umiejętność właściwego i pełnego zdiagnozowania sytuacji klientów oraz zaplanowania i przeprowadzenia adekwatnych działań pomocowych uwarunkowana jest posiadaniem wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki oraz specyficznych umiejętności i kompetencji.</p> <p>Kryzys migracyjny przyczynił się do rozszerzenia zakresu wymagań profesjonalnych o te z zakresu pracy socjalnej z uchodźcami.</p>	13.1	<p>Monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej.</p>
		13.2	<p>Zapewnienie pracownikom pomocy i integracji społecznej możliwości bezpłatnego podwyższania kwalifikacji, np. za pomocą szkoleń, specjalistycznego doradztwa, superwizji i coachingu, w tym z zakresu pomocy uchodźcom.</p>

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
14	<p>W 2022 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 39% JST z terenu województwa śląskiego, w tym świadczenie podstawowych usług opiekuńczych - 12% gmin, specjalistycznych usług opiekuńczych – 7% gmin, a prowadzenie placówek pomocy społecznej – 13% gmin i powiatów.</p> <p>W latach 2020-2022 daje się zauważyć niewielki, ale stały spadek odsetka gmin zlecających realizację wsparcia organizacjom pozarządowym. W tym okresie zmalał udział jednostek zlecających organizacjom pozarządowym realizację podstawowych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych, a także prowadzenie placówek wsparcia.</p> <p>Jednocześnie w 2022 r. województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się znacząco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat.</p>	14	<p>Rozwój partnerskich relacji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w szczególności poprzez zlecanie tego rodzaju podmiotom prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz realizacji innych zadań publicznych.</p>
15	<p>Sytuacja społeczna i demograficzna w województwie śląskim oraz poziom zasobów pomocy społecznej ulegają ciągłym zmianom.</p>	15	<p>Monitorowanie sytuacji społecznej i demograficznej w regionie, w tym prowadzenie badań i analiz nad warunkami i jakością życia rodzin oraz poziomem zasobów systemu pomocy i integracji społecznej.</p>
16	<p>W formularzu OZPS, m.in. w takich obszarach jak współpraca z organizacjami pozarządowymi czy też kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, zastosowano wyłącznie szablony opisów, które jednostki wypełniające formularz mogą dowolnie modyfikować. Uniemożliwia to zebranie porównywalnych danych ilościowych.</p>	16.1	<p>Modyfikacja narzędzi sprawozdawczych, która pozwoli na bardziej precyzyjne określenie sytuacji w obszarze pomocy i integracji społecznej, w szczególności w zakresie współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi oraz poziomu kwalifikacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.</p>

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
		16.2	Zapewnienie realnego wpływu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na kształt narzędzi służących zbieraniu danych na potrzeby oceny zasobów pomocy społecznej.
		16.3	Publikowanie corocznych wzorów formularzy OZPS odpowiednio wcześnie, tak by jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogły zawczasu zebrać informacje, które są pozyskiwane od podmiotów zewnętrznych.

11. ANEKS

Tabela 9. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2016-2021.

Wyszczególnienie			Lata						
			2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Liczba mieszkańców	ogółem	wartość	4 559 164	4 548 180	4 533 565	4 517 635	4 412 097	4 375 947	
		odsetek mieszk. Polski	11,9	11,8	11,8	11,8	11,6	11,5	
	w tym wg: kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny	767 290	770 744	772 095	772 668	767 331	764 798
			wiek produkcyjny	2 818 424	2 776 870	2 735 057	2 694 162	2 603 611	2 564 231
			wiek poprodukcyjny	973 450	1 000 566	1 026 413	1 050 805	1 041 155	1 046 918
	odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	16,8	16,9	17,0	17,1	17,4	17,5	
		wiek produkcyjny	61,8	61,1	60,3	59,6	59,0	58,6	

			wiek poprodukcyjny	21,4	22,0	22,6	23,3	23,6	23,9	
		fakt. miejsca zam.	liczba	miasto	3 510 034	3 496 038	3 478 789	3 460 667	3 360 926	3 325 986
				wieś	1 049 130	1 052 142	1 054 776	1 056 968	1 051 171	1 049 961
		odsetek mieszkańców		miasto	77,0	76,9	76,7	76,6	76,2	76,0
				wieś	23,0	23,1	23,3	23,4	23,8	24,0
Gęstość zaludnienia				369,7	368,8	367,6	366,0	357,7	354,8	
Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym				2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	
Współczynnik obciążenia demograficznego*				61,8	63,8	65,8	67,7	69,5	70,7	
Przeciętne dalsze trwanie życia	mężczyźni			73,5	73,4	73,5	73,8	72,3	71,3	
	kobiety			80,9	80,8	80,9	80,8	80,0	78,9	
Urodzenia żywe	liczba			42 742	44 971	42 596	40 508	38 151	34 736	
	wsk. na 1000 mieszkańców			9,4	9,9	9,4	9,0	8,6	7,9	
Zgony ogółem	liczba			48 958	51 404	52 159	51 766	60 054	66 152	
	wsk. na 1000 mieszkańców			10,7	11,3	11,5	11,4	13,6	15,1	
Zgony niemowląt	liczba			190	181	165	187	137	154	
	wsk. na 1000 urodzeń żywych			4,4	4,0	3,9	4,6	3,6	4,4	
Przyrost naturalny	liczba			-6 216	-6 433	-9 563	-11 258	-21 903	-31 416	
	wsk. na 1000 mieszkańców			-1,4	-1,4	-2,1	-2,5	-5,0	-7,2	
Małżeństwa	liczba			22 970	22 449	22 242	21 132	16 529	19 088	
	wsk. na 1000 mieszkańców			5,0	4,9	4,9	4,7	3,7	4,4	
Rozwody	liczba			8 185	8 014	8 152	7 965	6 114	7 463	
	wsk. na 1000 mieszkańców			1,8	1,8	1,8	1,8	1,4	1,7	
Separacje	liczba			250	267	267	212	120	133	
	wsk. na 10 tys. mieszkańców			0,5	0,6	0,6	0,5	0,3	0,3	
Migracje międzywojewódzkie	saldo międzywojow. migracji na pobyt stały			-3 428	-3 260	-4 231	-4 275	-3 342	-3 690	
	wsk. na 1000 mieszkańców			-0,8	-0,7	-0,9	-0,9	-0,8	-0,8	
Migracje zagraniczne	saldo zagranicznych migracji na pobyt stały			-1 128	-986	-797	-442	-189	-793	
	wsk. na 1000 mieszkańców			-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	-0,0	-0,2	

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 10. Prognoza ludności województwa śląskiego na lata 2025-2050.

Lata	Ludność								Współczynnik obciążenia demograficznego*
	ogółem		w tym wg:						
			kategorii wieku						
	wartość		liczba			odsetek mieszkańców			
			w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	
2025	4 369 747	11,6	718 972	2 647 696	1 003 079	16,5	60,6	23,0	65,0
2030	4 245 178	11,4	646 230	2 581 037	1 017 911	15,2	60,8	24,0	64,5
2035	4 107 861	11,3	597 159	2 508 736	1 001 966	14,5	61,1	24,4	63,7
2040	3 964 581	11,1	560 786	2 415 010	988 785	14,1	60,9	24,9	64,2

2045	3 821 464	11,0	539 706	2 237 800	1 043 958	14,1	58,6	27,3	70,8
2050	3 680 615	10,8	525 435	2 032 058	1 123 122	14,3	55,2	30,5	81,1

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 11. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2021 r.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie
Gęstość zaludnienia na km ²		121	355
Ludność wg kategorii wieku (w %)	wiek przedprodukcyjny	18,4	17,5
	wiek produkcyjny	59,1	58,6
	wiek poprodukcyjny	22,5	23,9
Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludn. w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)		69,3	70,7
Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania (w %)	miasto	59,7	76,0
	wieś	40,3	24,0
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	mężczyźni	71,8	71,3
	kobiety	79,7	78,9
Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców		8,8	7,9
Zgony ogółem na 1000 mieszkańców		13,7	15,1
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych		3,9	4,4
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców		-5,0	-7,2
Małżeństwa na 1000 mieszkańców		4,4	4,4
Separacje na 10 tys. mieszkańców		0,2	0,3
Rozwody na 1000 mieszkańców		1,6	1,7
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały (wskaźnik na 1000 mieszkańców)		0,1	-0,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 12. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2016-2021.

Wyszczególnienie			Lata					
			2016	2017	2018	2019	2020	2021
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę (zł)			1 202	1 297	1 289	1 330	1 271	1 421
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			4 295	4 482	4 825	5 178	5 451	5 908
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 590	2 645	2 717	2 819	2 948	3 135
		renty z tytułu niezdolności do pracy	2 071	2 119	2 254	2 373	2 506	2 622
		renty rodzinne	2 330	2 371	2 463	2 573	2 703	2 878

	rolników indywidualnych	1 390	1 391	1 406	1 458	1 528	1 568
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)		2,9	2,4	2,0	1,7	1,6	1,5
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych		105 799	111 679	110 167	108 859	117 632	121 216
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw		70,6	77,6	77,7	76,8	79,3	75,3

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 13. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2021 rok.

Wyszczególnienie			Polska	Śląskie
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			1 316	1 421
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			6 001	5 908
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 720	3 135
		renty z tytułu niezdolności do pracy	2 135	2 622
		renty rodzinne	2 403	2 878
	rolników indywidualnych		1 429	1 568
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)			2,2	1,5
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych. na 10 tys. mieszkańców			217	277
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			71,2	75,3

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 14. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2016 - 2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Lata							
		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych (tys.)	Polska	1 335 155	1 081 746	968 888	866 374	1 046 432	895 203	812 301	
	Śląskie	119 981	94 687	80 079	66 521	91 032	76 324	64 903	
Odsetki ogółu zarejestrowanych bezrobotnych	mężczyźni	Polska	46,7	44,9	44,0	44,7	46,3	46,2	46,3
		Śląskie	44,4	42,4	41,6	43,4	45,2	45,3	45,2
	kobiety	Polska	53,3	55,1	56,0	55,3	53,7	53,8	53,7
		Śląskie	55,6	57,6	58,4	56,6	54,8	54,7	54,8
	do 25 r.ż.	Polska	13,4	12,4	12,2	12,3	12,5	11,2	12,4
		Śląskie	11,3	10,4	10,2	10,5	11,0	9,5	10,7
	pow. 50 r.ż.	Polska	28,2	27,6	27,1	27,2	25,7	26,9	27,0
		Śląskie	30,4	29,6	29,0	28,8	26,9	28,3	28,4
	długotrwale	Polska	56,0	55,0	52,4	49,9	43,3	56,6	51,7

	bezrobotni	Śląskie	53,3	51,9	48,8	43,6	41,5	51,2	46,0
Stopa bezrobocia		Polska	8,2	6,6	5,8	5,2	6,3	5,8	5,2
		Śląskie	6,6	5,1	4,3	3,6	4,9	4,3	3,7

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 15. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2012-2022.

Lata	Wartości liczbowe			Wskaźniki	
	liczba rodzin		liczba osób w rodzinach	udział rodzin wiejskich (w %)	osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu mieszkańców
	ogółem	w tym na wsi			
2012	119 787	23 114	287 249	19,3	6,2
2013	123 934	24 257	296 430	19,6	6,4
2014	118 170	22 738	279 489	19,2	6,1
2015	113 638	21 749	230 402	19,1	5,8
2016	105 942	20 845	237 109	19,7	5,2
2017	98 802	19 130	209 491	19,4	4,6
2018	89 516	17 361	184 506	19,4	4,1
2019	90 615	18 081	179 127	20,0	4,0
2020	84 761	16 868	163 273	19,9	3,6
2021	80 819	15 670	153 101	19,4	3,4
2022	76 601	14 341	143 756	18,7	3,3

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS / MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2012-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 16. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2022
		lata			zmiana w latach		
					2021-2022		
		2020	2021	2022	n	%	
Liczba rodzin	ogółem	84 761	80 819	76 601	-4 218	-5,2	883 319
	w tym na wsi	16 868	15 670	14 341	-1 329	-8,5	356 713
Liczba osób w rodzinach		163 273	153 101	143 756	-9 345	-6,1	1 778 828
Udział rodzin wiejskich (w %)		19,9	19,4	18,7	-0,7	-3,6	40,4
Osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu mieszkańców		3,6	3,4	3,3	-0,1	-2,9	4,7

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 17. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2022 r.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Wskaźniki	
		ogółem	w tym na wsi		udział rodzin wiejskich	osoby w rodzinach jako % ogółu mieszkańców
Województwo		76 601	14 341	143 756	18,7	3,3
Podregiony	bielski	10 434	5 172	21 370	49,6	3,2
	bytomski	7 872	1 098	15 495	13,9	3,7
	częstochoowski	8 883	3 286	15 592	37,0	3,2
	gliwicki	6 935	659	12 138	9,5	2,7
	katowicki	14 482	0	27 538	0,0	3,9
	rybnicki	9 219	1 901	18 555	20,6	3,1
	sosnowiecki	14 476	1 357	25 484	9,4	3,9
	tyski	4 300	868	7 584	20,2	1,9
Powiaty wg rodzaju	miasta na prawach powiatu	44 556	89	80 313	0,2	3,3
	powiaty ziemskie	32 045	14 252	63 443	44,5	3,2

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2020-2022.

		Lata			Zmiana w latach 2021-2022	
		2020	2021	2022	n	%
Ogółem		163 273	153 101	143 756	-9 345	-6,1
W tym wg powodów:	ubóstwo	61 279	55 440	49 676	-5 764	-10,4
	sieroctwo	57	77	71	-6	-7,8
	bezdomność	5 746	5 684	5 642	-42	-0,7
	potrzeba ochrony macierzyństwa	24 973	20 962	18 222	-2 740	-13,1
	bezrobocie	50 309	47 655	40 206	-7 449	-15,6

niepełnosprawność	44 666	42 111	39 281	-2 830	-6,7
długotrwała lub ciężka choroba	52 947	51 817	48 532	-3 285	-6,3
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	47 077	39 655	37 163	-2 492	-6,3
przemoc w rodzinie	3 428	3 406	3 084	-322	-9,5
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	166	140	71	-69	-49,3
alkoholizm	7 755	7 339	6 861	-478	-6,5
narkomania	525	594	551	-43	-7,2
trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	1 814	1 822	1 629	-193	-10,6
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy	12	51	217	166	325,5
zdarzenie losowe	822	826	667	-159	-19,2
sytuacja kryzysowa	2 254	2 075	1 383	-692	-33,3
klęska żywiołowa lub ekologiczna	167	1401	6	-1 395	-99,6

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2020-2022.

Tabela 19. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2022 r.

Obszar	Liczba rodzin objętych pomocą	Osoby w rodzinach objętych pomocą			
		liczba osób	odsetek objętych pomocą społeczną	odsetek mieszkańców	
Ogółem	76 601	143 756	100,0	3,29	
W tym wg powodów:	ubóstwo	27 965	49 676	34,6	1,14
	sieroctwo	34	71	0,0	0,00
	bezdolność	5 290	5 642	3,9	0,13
	potrzeba ochrony macierzyństwa	3 853	18 222	12,7	0,42

bezrobocie	18 048	40 206	28,0	0,92
niepełnosprawność	25 360	39 281	27,3	0,90
długotrwała lub ciężka choroba	32 203	48 532	33,8	1,11
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prow. gospodarstwa domowego	12 117	37 163	25,9	0,85
przemoc w rodzinie	918	3 084	2,1	0,07
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	21	71	0,0	0,00
alkoholizm	4 733	6 861	4,8	0,16
narkomania	363	551	0,4	0,01
trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	1 098	1 629	1,1	0,04
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	87	217	0,2	0,00
zdarzenie losowe	287	667	0,5	0,02
sytuacja kryzysowa	616	1 383	1,0	0,03
klęska żywiołowa lub ekologiczna	5	6	0,0	0,00

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r.

Tabela 20. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 / 10 tys. mieszkańców - województwo śląskie i Polska, 2022 r.

Wyszczególnienie		Na 1000 mieszkańców	
		Śląskie	Polska
Ogółem		32,9	46,9
W tym wg powodów:	ubóstwo	11,4	17,3
	sieroctwo	0,0	0,0
	bezdomność	1,3	1,0
	potrzeba ochrony macierzyństwa	4,2	7,8
	bezrobocie	9,2	14,0

niepełnosprawność	9,0	11,8
długotrwała lub ciężka choroba	11,1	15,0
bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	8,5	8,5
przemoc w rodzinie	0,7	0,9
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi*	0,2	0,1
alkoholizm	1,6	2,1
narkomania*	1,3	1,6
trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego*	3,7	3,9
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą*	0,5	1,4
zdarzenie losowe*	1,5	3,6
sytuacja kryzysowa*	3,2	4,6
klęska żywiołowa lub ekologiczna*	0,0	1,0

* W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 21. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej w województwie śląskim, stan na koniec 2022 r.

Wyszczególnienie				Jednostki	Miejsca	Korzystający		
Ogółem				529	17 321	x		
W tym:	domy pomocy społecznej			97	8 573	9 528		
	ośrodki wsparcia	ogółem			178	6 981	9 231	
		prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			42	1 490	2 642	
		ośr. wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem		48	2 094	2 395	
			w tym:	środ. domy samopom.	ogółem	48	2 094	2 395
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	4	23	27
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0	0	0
		dzienne domy pomocy			63	2 235	2 427	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			7	136	267	
		schroniska dla osób bezdomnych			21	1 045	1 551	

			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	6	257	493	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	23	642	1 019	
			inne ośrodki wsparcia	10	582	1 098	
mieszkania chronione	ogółem			197	724	815	
	w tego mieszkania:	treningowe	ogółem	126	517	587	
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR	103	407	405
				DPS	2	10	10
				ośrodki wsparcia	5	24	22
				ośrodki interwencji kryzysowej	1	3	9
				placówki specjalistycznego poradnictwa	0	0	0
				inne jednostki	15	73	141
		ogółem	71	207	228		
		wspierane	z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR	61	176	198
				DPS	1	4	3
	ośrodki wsparcia			1	4	4	
	ośrodki interwencji kryzysowej			0	0	0	
	placówki specjalistycznego poradnictwa			0	0	0	
inne jednostki	8			23	23		
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			17	0	7 351	
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie			15	0	1 161
		dla ofiar handlu ludźmi			5	0	1
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			5	0	938	
	w tym placówki specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			3	0	454
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej			3	0	34
noclegownie				17	755	1 976	
ogrzewalnie				16	272	1 503	
rodzinne domy pomocy społecznej				2	16	11	

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022.

Tabela 22. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg zasięgu działania i podmiotu prowadzącego w województwie śląskim i w Polsce w latach 2020-2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2022
			lata			zmiana w latach 2021-2022		
			2020	2021	2022	n	%	
Ogółem	liczba jednostek		571	534	529	-5	-0,9	5 469
	liczba miejsc		18 347	17 718	17 321	-397	-2,2	178 830
	liczba miejsc na 10 tys. mieszk.		40,6	40,5	39,6	-1	-2,2	47
W tym wg: zasięgu działania	lokalny	liczba jednostek	415	361	359	-2	-0,6	3 759
		liczba miejsc	8 992	8 249	7 950	-299	-3,6	86 678
		odsetek jednostek	72,7	67,6	67,9	0	0,4	68,7
	ponadlokalny	odsetek miejsc	49,0	46,6	45,9	-1	-1,4	48,5
		liczba jednostek	156	173	170	-3	-1,7	1 710
		liczba miejsc	9 355	9 469	9 371	-98	-1,0	92 152

podmiotu prowadzącego	publiczne	odsetek jednostek	27,3	32,4	32,1	0	-0,8	31,3
		odsetek miejsc	51,0	53,4	54,1	1	1,2	51,5
	pozostałe	liczba jednostek	415	389	385	-4	-1,0	4 207
		liczba miejsc	11 410	11 242	11 028	-214	-1,9	135 159
		odsetek jednostek	72,7	72,8	72,8	0	-0,1	76,9
		odsetek miejsc	62,2	63,4	63,7	0	0,3	75,6
		liczba jednostek	156	145	144	-1	-0,7	1 262
		liczba miejsc	6 937	6 476	6 293	-183	-2,8	43 671
		odsetek jednostek	27,3	27,2	27,2	0	0,2	23,1
		odsetek miejsc	37,8	36,6	36,3	0	-0,6	24,4

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

Tabela 23. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg zasięgu działania w województwie śląskim, stan na koniec 2022 r.

Wyszczególnienie		Jednostki ogółem	W tym jednostki wg zasięgu działania						
			lokalny		ponadlokalny				
			n	%	n	%			
Ogółem		529	359	67,9	170	32,1			
W tym:	domy pomocy społecznej	97	9	9,3	88	90,7			
	ośrodki wsparcia	ogółem	178	147	82,6	31	17,4		
		prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu	42	36	85,7	6	14,3		
		ośr. wsp. dla osób z zabur. psych.	ogółem	48	27	56,3	21	43,8	
			w tym: środ. domy samopom.	ogółem	48	27	56,3	21	43,8
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	4	4	100,0	0	0,0
		kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0	0	x	0	x		
		dzienne domy pomocy	63	61	96,8	2	3,2		
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	7	3	42,9	4	57,1		
		schroniska dla osób bezdomnych	21	21	100,0	0	0,0		
		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	6	6	100,0	0	0,0		
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	23	23	100,0	0	0,0		

						0					
			inne ośrodki wsparcia		10	6	60,0	4	40,0		
mieszkania chronione	w tego mieszkania:	ogółem			197	168	85,3	29	14,7		
		treningowe	ogółem			126	99	78,6	27	21,4	
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR			103	81	78,6	22	21,4
				DPS			2	0	0,0	2	100,0
				ośrodki wsparcia			5	5	100,0	0	0,0
				ośrodki interwencji kryzysowej			1	0	0,0	1	100,0
				placówki specjalistycznego poradnictwa			0	0	x	0	x
				inne jednostki			15	13	86,7	2	13,3
		wspierane	ogółem			71	69	97,2	2	2,8	
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR			61	60	98,4	1	1,6
				DPS			1	0	0,0	1	100,0
				ośrodki wsparcia			1	1	100,0	0	0,0
				ośrodki interwencji kryzysowej			0	0	x	0	x
				placówki specjalistycznego poradnictwa			0	0	x	0	x
				inne jednostki			8	8	100,0	0	0,0
		ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			17	0	0,0	17	100,0	
			w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie			15	0	0,0	15	100,0
dla ofiar handlu ludźmi					5	0	0,0	5	100,0		
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			5	0	0,0	5	100,0			
	w tym placówki specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			3	0	0,0	3	100,0		
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej			3	0	0,0	3	100,0		
noclegownie					17	17	100,0	0	0,0		
ogrzewalnie					16	16	100,0	0	0,0		
rodzinne domy pomocy społecznej					2	2	100,0	0	0,0		

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRiPS-06 za okres I-XII 2022.

Tabela 24. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego w województwie śląskim, stan na koniec 2022 r.

Wyszczególnienie				Jednostki ogółem	W tym jednostki wg podmiotu prowadzącego							
					gmina / powiat		inny podmiot					
					n	%	n	%				
Ogółem				529	385	72,8	144	27,2				
W tym:	domy pomocy społecznej			97	55	56,7	42	43,3				
	ośrodki wsparcia	ogółem		178	100	56,2	78	43,8				
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu		42	15	35,7	27	64,3			
			ośr. wsp. dla osób z zabur. psych.	ogółem		48	23	47,9	25	52,1		
				w tym:	środ. domy samopom.	ogółem		48	23	47,9	25	52,1
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		4	3	75,0	1	25,0
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0	0	x	0	x	
					dzienne domy pomocy		63	40	63,5	23	36,5	
					domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		7	3	42,9	4	57,1	

			schroniska dla osób bezdomnych	21	6	28,6	15	71,4		
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	6	1	16,7	5	83,3		
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	23	21	91,3	2	8,7		
			inne ośrodki wsparcia	10	6	60,0	4	40,0		
mieszkania chronione	w tego mieszkania:	ogółem		197	186	94,4	11	5,6		
		treningowe	ogółem		126	123	97,6	3	2,4	
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR		103	103	100,0	0	0,0
				DPS		2	2	100,0	0	0,0
				ośrodki wsparcia		5	5	100,0	0	0,0
				ośrodki interwencji kryzysowej		1	1	100,0	0	0,0
				placówki specjalistycznego poradnictwa		0	0	x	0	x
				inne jednostki		15	12	80,0	3	20,0
		wspariane	ogółem		71	63	88,7	8	11,3	
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR		61	61	100,0	0	0,0
				DPS		1	1	100,0	0	0,0
				ośrodki wsparcia		1	1	100,0	0	0,0
				ośrodki interwencji kryzysowej		0	0	x	0	x
				placówki specjalistycznego poradnictwa		0	0	x	0	x
				inne jednostki		8	0	0,0	8	100,0
ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		17	15	88,2	2	11,8			
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		15	13	86,7	2	13,3		
		dla ofiar handlu ludźmi		5	5	100,0	0	0,0		
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		5	4	80,0	1	20,0			
	w tym plac. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem		3	2	66,7	1	33,3		
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej		3	2	66,7	1	33,3		
noclegownie			17	13	76,5	4	23,5			
ogrzewalnie			16	12	75,0	4	25,0			
rodzinne domy pomocy społecznej			2	0	0,0	2	100,0			

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022.

Tabela 25. Specjalistyczne jednostki pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2020-2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2021-2022				
				2020	2021	2022	n	%			
Ogółem				571	534	529	-5	-0,9			
domy pomocy społecznej				98	98	97	-1	-1,0			
W tym:	ośrodki wsparcia	ogółem		201	186	178	-8	-4,3			
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu		55	43	42	-1	-2,3		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		47	49	48	-1	-2,0	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		46	48	48	0	0,0
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		4	4	4	0	0,0
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		1	1	0	-1	-100,0
			dzienne domy pomocy		63	59	63	4	6,8		
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		6	7	7	0	0,0		
			schroniska dla osób bezdomnych		30	21	21	0	0,0		
		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		6	5	6	1	20,0			

			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	14	19	23	4	21,1		
			inne ośrodki wsparcia	36	26	10	-16	-61,5		
mieszkania chronione	ogółem			210	197	197	0	0,0		
	w tego mieszkania:	treningowe	ogółem			128	130	126	-4	-3,1
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR	x	110	103	-7	-6,4	
				DPS	x	3	2	-1	-33,3	
				ośrodki wsparcia	x	2	5	3	150,0	
				ośrodki interwencji kryzysowej	x	2	1	-1	-50,0	
				placówki specjalist. poradnictwa	x	0	0	0	x	
		inne jednostki	x	15	15	0	0,0			
		wspierane	ogółem			82	67	71	4	6,0
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR	x	52	61	9	17,3	
				DPS	x	3	1	-2	-66,7	
	ośrodki wsparcia			x	7	1	-6	-85,7		
	ośrodki interwencji kryzysowej			x	5	0	-5	-100,0		
	placówki specjalist. poradnictwa	x	0	0	0	x				
	inne jednostki	x	0	8	8	x				
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			21	17	17	0	0,0	
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie			19	16	15	-1	-6,3
dla ofiar handlu ludźmi			5	4	5	1	25,0			
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			11	5	5	0	0,0		
	w tym plac. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem			7	3	3	0	0,0	
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej			3	3	3	0	0,0	
noclegownie				17	16	17	1	6,3		
ogrzewalnie				12	14	16	2	14,3		
rodzinne domy pomocy społecznej				1	1	2	1	100,0		

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania MRiPS-06 z 2022 r. Z uwagi na zmiany sposobu sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2021-2022. Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-03 za 2020 r. oraz MRiPS-06 za lata 2021-2022.

Tabela 26. Miejsca w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2020-2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2021-2022			
				2020	2021	2022	n	%		
Ogółem				18 347	17 718	17 321	-397	-2,2		
W tym:	ośrodki wsparcia	domy pomocy społecznej		8 723	8 705	8 573	-132	-1,5		
		ogółem			7 944	7 287	6 981	-306	-4,2	
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			1 897	1 544	1 490	-54	-3,5	
		ośr. wsp. dla osób z zabur. psych.	ogółem			2 046	2 102	2 094	-8	-0,4
			w tym:	środkow. domy samopomocy		2 021	2 077	2 094	17	0,8
		w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		23	23	23	0	0,0		
		kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		25	25	0	-25	-100,0		
		dzienne domy pomocy			2 576	2 230	2 235	5	0,2	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			123	151	136	-15	-9,9	
		schroniska dla osób bezdomnych			1 373	1 054	1 045	-9	-0,9	
	schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			158	248	257	9	3,6		
kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)			405	550	642	92	16,7			

			inne ośrodki wsparcia	1 282	952	582	-370	-38,9	
			ogółem	702	738	724	-14	-1,9	
mieszkania chronione	w tego mieszkania:	treningowe	ogółem	494	522	517	-5	-1,0	
			z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR	x	421	407	-14	-3,3
				DPS	x	21	10	-11	-52,4
				ośrodki wsparcia	x	13	24	11	84,6
				ośrodki interwencji kryzysowej	x	3	3	0	0,0
				placówki specjalistycznego poradnictwa	x	0	0	0	x
				inne jednostki	x	75	73	-2	-2,7
		ogółem	208	216	207	-9	-4,2		
		wspierane	z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR	x	169	176	7	4,1
				DPS	x	21	4	-17	-81,0
				ośrodki wsparcia	x	10	4	-6	-60,0
				ośrodki interwencji kryzysowej	x	16	0	-16	-100,0
				placówki specjalistycznego poradnictwa	x	0	0	0	x
				inne jednostki	x	0	23	23	x
			noclegownie	730	720	755	35	4,9	
			ogrzewalnie	240	260	272	12	4,6	
			rodzinne domy pomocy społecznej	8	8	16	8	100,0	

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania *MRiPS-06* z 2022 r. Z uwagi na zmiany sposobu sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2021-2022. Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

Tabela 27. Miejsca w specjalistycznych jednostkach pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców, stan na koniec 2022 roku.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska	Różnica		
Ogółem				39,6	47,2	-7,6		
	domy pomocy społecznej			19,6	21,1	-1,5		
W tym:	ośrodki wsparcia	ogółem		16,0	23,4	-7,5		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu		3,4	2,3	1,1	
			ośr. wsp. dla osób z zabur. psych.	ogółem		4,8	8,8	-4,1
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	4,8	8,7
		kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi			0,05	0,04	0,01	
		dienne domy pomocy		5,1	5,5	-0,4		
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		0,31	0,24	0,07		
		schroniska dla osób bezdomnych		2,4	1,6	0,8		
		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		ogółem	0,59	0,20	0,38	
				w tym miejsca z usługami opiekuńczymi	0,26	0,10	0,16	

		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	1,5	4,7	-3,3
		inne ośrodki wsparcia	1,3	2,4	-1,1
		ogółem	1,65	1,25	0,41
mieszkania chronione	w tego mieszkania:	treningowe	1,18	0,63	0,55
		wspierane	0,47	0,61	-0,14
		noclegownie	1,73	0,85	0,9
		ogrzewalnie	0,62	0,42	0,20
		rodzinne domy pomocy społecznej	0,04	0,10	-0,06

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

Tabela 28. Liczba osób korzystających z usług specjalistycznych jednostek pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2020-2022.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2021-2022			
				2020	2021	2022	n	%		
Domy pomocy społecznej				9 847	9 642	9 528	-114	-1,2		
Ośrodki wsparcia	ogółem			10 058	9 327	9 231	-96	-1,0		
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			2 928	2 780	2 642	-138	-5,0	
		ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem			2 113	2 244	2 395	151	6,7
			w tym:	środkow. domy samopomocy	ogółem	2 078	2 207	2 395	188	8,5
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	23	26	27	1	3,8
				kluby samopomocy dla osób z zaburz. psychicznymi	35	37	0	-37	-100,0	
		dzielne domy pomocy	2 975	2 516	2 427	-89	-3,5			
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	211	268	267	-1	-0,4			
		schroniska dla osób bezdomnych	1 951	1 644	1 551	-93	-5,7			
		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	264	478	493	15	3,1			
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	687	855	1 019	164	19,2			
		inne ośrodki wsparcia	1 947	1 457	1 098	-359	-24,6			
Mieszkania chronione	ogółem			741	843	815	-28	-3,3		
	w tego mieszkania:	treningowe	ogółem	513	579	587	8	1,4		

	ngowe	z tego prowadzone przez:	OPS / CUS / PCPR	x	423	405	-18	-4,3
			DPS	x	20	10	-10	-50,0
			ośrodki wsparcia	x	17	22	5	29,4
			ośrodki interwencji kryzysowej	x	5	9	4	80,0
			placówki specjalistycznego poradnictwa	x	0	0	0	x
			inne jednostki	x	124	141	17	13,7
	wspierane	z tego prowadzone przez:	ogółem	228	264	228	-36	-13,6
			OPS / CUS / PCPR	x	157	198	41	26,1
			DPS	x	20	3	-17	-85,0
			ośrodki wsparcia	x	12	4	-8	-66,7
			ośrodki interwencji kryzysowej	x	75	0	-75	-100,0
			placówki specjalistycznego poradnictwa	x	0	0	0	x
Ośrodki interwencji kryzysowej	w tym:	ogółem	7 541	7 509	7 351	-158	-2,1	
		dla ofiar przemocy w rodzinie	2 203	1 288	1 161	-127	-9,9	
		dla ofiar handlu ludźmi	7	2	1	-1	-50,0	
Placówki specjalist. poradnictwa	w tym w placówkach specjalistycznego poradn. rodzinnego	ogółem	3 722	1 035	938	-97	-9,4	
		ogółem	2 041	480	454	-26	-5,4	
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej	410	35	34	-1	-2,9	
Noclegownie			1 448	1 515	1 976	461	30,4	
Ogrzewalnie			1 482	1 673	1 503	-170	-10,2	
Rodzinne domy pomocy społecznej			9	7	11	4	57,1	

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania *MRiPS-06* z 2022 r. Z uwagi na zmiany sposobu sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2021-2022. Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

Tabela 29. Pracownicy* JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2020-2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2021-2022			
			2020	2021	2022	n	%		
Ogółem			14 857	13 309	13 524	215	1,6		
W tym:	ośrodki wsparcia	powiatowe centra pomocy rodzinie	606	454	469	14	3,1		
		ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych	7 005	5 640	5 875	235	4,2		
		domy pomocy społecznej	5 768	5 733	5 705	-28	-0,5		
		placówki specjalistycznego poradnictwa	44	45	15	-30	-67,5		
		ośrodki interwencji kryzysowej	179	172	178	6	3,4		
		ogółem	1 256	1 265	1 283	18	1,4		
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	558	578	584	6	1,0
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	558	578	584	6
			kluby samopomocy dla osób z zabur. psych.	0	0	0	0	x	
			dzielne domy pomocy	296	304	341	36	11,9	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	12	32	29	-2	-7,7	
			schroniska dla osób bezdomnych	139	141	154	12	8,7	
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	67	67	72	5	6,9	
	kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi		14	32	32	0	-0,8		
inne ośrodki wsparcia	171	123	72	-51	-41,3				

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za lata 2021 - 2022.

Tabela 30. Pracownicy* JOPS szczebla gminnego i powiatowego przypadający na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim i w Polsce, stan na koniec 2022 r.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska	Różnica (n)	Stosunek (%)		
Ogółem				30,9	33,4	-2,45	92,6		
W tym:	ogółem	powiatowe centra pomocy rodzinie		1,07	1,89	-0,82	56,7		
		ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych		13,4	13,6	-0,17	98,7		
		domy pomocy społecznej		13,0	13,9	-0,83	94,0		
		placówki specjalistycznego poradnictwa		0,03	0,06	-0,02	59,2		
		ośrodki interwencji kryzysowej		0,41	0,20	0,21	202,8		
	ośrodki wsparcia	w tym:	ogółem		2,93	3,74	-0,81	78,4	
			ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem		1,33	2,32	-0,99	57,5
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	1,33	2,31	-0,98	57,7
					kluby samopom. dla osób z zab. psych.	0,00	0,01	-0,01	0,0
			dzienne domy pomocy		0,78	0,67	0,11	116,7	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		0,07	0,04	0,03	184,7	
			schroniska dla osób bezdomnych		0,35	0,20	0,15	173,6	
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		0,16	0,04	0,12	364,6	
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,07	0,15	-0,08	48,0	
			inne ośrodki wsparcia		0,16	0,32	-0,15	51,8	

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-06* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 31. Pracownicy* OPS / CUS w województwie śląskim w latach 2020-2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2021-2022			
				2020	2021	2022	n	%		
Ogółem				7 005	5 640	5 875	235	4,2		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		572	512	551	39	7,6		
		w tym:	dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy	ogółem		229	229	227	-2	-0,9
				w tym:	dyrektorzy, kierownicy	167	168	166	-2	-1,2
				z-cy dyrektorów, z-cy kierowników	62	61	61	0	0,0	
			kierownicy działów, kierownicy sekcji	343	283	324	41	14,4		
	pracownicy socjalni	ogółem		2 170	2 067	2 053	-13	-0,6		
		w tym:	świadczący pracę socjalną poza siedzibą jednostki		x	x	148	x	x	
			przeprowadz. rodzinne wywiady środow. poza siedzibą jedn.		x	x	118	x	x	
			świadczący pracę socjalną i przeprowadzający rodzinne wywiady środowiskowe poza siedzibą jednostki		x	x	1 653	x	x	
		w tym:	główni specjaliści pracy socjalnej		x	x	38	x	x	
			starsi specjaliści pracy socjalnej - koordynatorzy		70	72	79	7	9,8	
			starsi specjaliści pracy socjalnej		264	269	279	9	3,4	
			specjaliści pracy socjalnej		601	629	619	-10	-1,6	
			starsi pracownicy socjalni		672	571	537	-34	-5,9	
			pracownicy socjalni		540	496	496	0	0,0	

główni specjaliści	ogółem		81	77	48	-29	-37,9
	w tym będący pracownikami socjalnymi		23	30	7	-23	-76,7
specjaliści pracy z rodziną	ogółem		14	10	10	0	0,0
	w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną	6	3	3	0	0,0
		specjaliści pracy z rodziną	9	7	7	0	0,0
aspiranci pracy socjalnej			29	34	33	-1	-3,6
pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze			297	346	356	10	3,0
pracownicy wykonujący specjalistyczne usługi opiekuńcze	ogółem		29	25	26	1	4,2
	w tym dla osób z zaburzeniami psychicznymi		x	7	11	4	51,7
konsultanci			57	45	48	2	5,0
koordynatorzy ds. komputeryzacji			7	5	5	0	0,0
radcy prawni			28	25	27	2	7,3
pozostali pracownicy			3 745	2 548	2 751	203	8,0

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za lata 2021 - 2022.

Tabela 32. Pracownicy* powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie śląskim w latach 2021-2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2021-2022			
				2020	2021	2022	n	%		
Ogółem				606	454	469	14	3,1		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		60	51	53	3	5,4		
		w tym:	dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy	ogółem		24	22	23	1	4,5
				w tym:	dyrektorzy, kierownicy	17	17	17	0	0,0
			z-cy dyrektorów, z-cy kierowników	7	5	6	1	20,0		
		kierownicy działów, kierownicy sekcji	36	29	30	2	6,1			
	pracownicy socjalni	ogółem		90	79	88	9	10,9		
		w tym:	świadczący pracę socjalną poza siedzibą jednostki	x	x	7,00	x	x		
			przeprowadz. rodzinne wywiady środow. poza siedzibą jedn.	x	x	4,00	x	x		
			świadczący pracę socjalną i przeprowadzający rodzinne wywiady środowiskowe poza siedzibą jednostki	x	x	19,38	x	x		
		w tym:	główni specjaliści pracy socjalnej		x	x	1,00	x	x	
			starsi specjaliści pracy socjalnej - koordynatorzy		1	0	1	1	x	
			starsi specjaliści pracy socjalnej		7	8	9	1	12,5	
			specjaliści pracy socjalnej		26	22	24	2	9,2	
			starsi pracownicy socjalni		23	16	17	1	6,2	

		pracownicy socjalni	34	32	33	1	2,0
główni specjaliści	ogółem		11	16	13	-3	-18,8
	w tym będący pracownikami socjalnymi		0	1	3	2	160,0
specjaliści pracy z rodziną	ogółem		4	4	5	1	25,0
	w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną	1	1	2	1	100,0
		specjaliści pracy z rodziną	3	3	3	0	0,0
aspiranci pracy socjalnej			6	1	0	-1	-100,0
konsultanci			1	1	1	0	0,0
koordynatorzy ds. komputeryzacji			1	1	0	-1	-100,0
radcy prawni			1	2	2	0	0,0
pozostali pracownicy			432	301	310	9	2,9

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRiPS-03 za 2020 r. oraz MRiPS-06 za lata 2021 - 2022.

Tabela 33. Pracownicy socjalni* zatrudnieni w JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2020-2022, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2021-2022			
			2020	2021	2022	n	%		
Ogółem - wszyscy pracownicy JOPS szczebla gminnego i powiatowego			14 857	13 309	13 524	215	1,6		
Razem	ogółem		2 442	2 432	2 424	-7	-0,3		
	w tym:	świadczący pracę socjalną poza siedzibą jednostki	x	x	190	x	x		
		przeprowadzający rodzinne wywiady środowiskowe poza siedzibą jednostki	x	x	125	x	x		
		świadczący pracę socjalną i przeprowadzający rodzinne wywiady środowiskowe poza siedzibą jednostki	x	x	1 690	x	x		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie		90	79	88	9	10,9		
	ośrodki pomocy społecznej / centra usług społecznych		2 170	2 067	2 053	-13	-0,6		
	domy pomocy społecznej		182	196	196	0	-0,1		
	placówki specjalistycznego poradnictwa		x	2	0	-2	-100,0		
	ośrodki interwencji kryzysowej		x	28	25	-3	-10,9		
	ośrodki wsparcia	ogółem		x	60	62	2	3,9	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	x	26	26	0	1,0
				w tym środowiskowe domy samopomocy	x	26	24	-2	-7,8
			dzienne domy pomocy		x	4	4	0	0,0
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		x	3	3	0	0,0
schroniska dla osób bezdomnych			x	11	14	3	25,7		

		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	5	6	1	10,0
		kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi	x	7	8	1	7,1
		inne ośrodki wsparcia	x	6	3	-3	-47,8

* W przeliczeniu na etaty.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRiPS-03* za 2020 r. oraz *MRiPS-06* za lata 2021-2022.

Tabela 34. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2021-2022	
	2020	2021	2022	n	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną	73	734	10	-724	-98,6
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	799	749	749	0	0,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	1	2	6	4	200,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	1	1	1	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	552	588	588	0	0,0

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 35. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie	Lata	Zmiana w latach 2021-2022
------------------	------	---------------------------

	2020	2021	2022	n	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	84	842	10	-832	-98,8
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	148 112	182 162	138 940	-43 222	-23,7
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	x	x	x	x	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	x	x	x	x	x
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	9 585	9 066	9 334	268	3,0

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 36. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2021-2022	
		2020	2021	2022	n	%
Razem		9 097 453	13 318 360	10 828 942	-2 489 418	-18,7
W tym:	zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	647 309	3 679 385	52 000	-3 627 385	-98,6
	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	5 842 071	6 860 171	7 679 865	819 694	11,9
	pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	966	31 373	30 720	-653	-2,1
	pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	9 296	3 200	9 257	6 057	189,3
	przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	2 597 811	2 744 231	3 057 100	312 869	11,4

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 37. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2021-2022		Polska 2022
	2020	2021	2022	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną	1,2	1,1	1,0	-0,1	-9,1	1,2
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	185,4	243,2	185,5	-57,7	-23,7	252,3
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	x	x	x	x	x	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	x	x	x	x	x	x
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	17,4	55,2	15,5	-39,8	-72,0	14,8

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 38. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2022
	lata			zmiana w latach 2021-2022		
	2020	2021	2022	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną	8 867	5 013	5 200	187	3,7	10 609
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	7 312	9 159	10 253	1 094	11,9	11 568
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	966	15 687	5 120	-10 567	-67,4	2 356
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	9 296	3 200	9 257	6 057	189,3	3 545
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	4 706	4 667	5 061	394	8,4	5 191

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 39. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie	Śląskie	Polska 2022
------------------	---------	-------------

	lata			zmiana w latach 2021-2022		
	2020	2021	2022	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywnościową lub ekologiczną	7 706,1	4 369,8	5 200,0	830,2	19,0	8 969,6
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	39,4	37,7	55,3	17,6	46,8	45,8
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	271,0	302,7	327,5	24,8	8,2	349,8

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 40. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2022 r.

Wartości największe		Wartości najmniejsze	
gmina	wartość w zł	gmina	wartość w zł
m. Chorzów	229,71	Suszec	16,68
m. Ruda Śląska	210,81	Ornontowice	23,37
m. Zabrze	209,86	Chełm Śląski	24,68
m. Częstochowa	201,89	Gierałtówice	26,03
m. Sosnowiec	201,17	Koszarawa	27,81
m. Siemianowice Śląskie	200,86	Godów	29,29
Czeladź	200,67	Pawłowice	29,74
Cieszyn	195,26	Kamienica Polska	30,69
m. Gliwice	194,77	Wryy	32,54
m. Katowice	182,19	Woźniki	33,43
m. Bytom	178,43	Ślemień	34,54
Herby	166,05	Jaworze	35,46
Szczekociny	163,84	Krzanowice	36,18
m. Piekary Śląskie	160,49	Ogrodzieniec	37,32
m. Rybnik	150,11	Radziechowy-Wieprz	37,61

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRiPS-03* za okres I-XII 2022 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 41. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2021-2022	
			2020	2021	2022	n	%
Zasiłki stałe	ogółem		17 195	16 614	15 694	-920	-5,5
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	14 785	14 433	13 822	-611	-4,2
		pozostającej w rodzinie	2 649	2 405	2 094	-311	-12,9
Zasiłki okresowe	ogółem		25 955	24 424	22 232	-2 192	-9,0
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	14 619	14 482	12 101	-2 381	-16,4
		długotrwałej choroby	4 259	3 477	3 629	152	4,4
		niepełnosprawności	5 377	5 101	4 955	-146	-2,9
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	106	114	77	-37	-32,5
		z innego powodu	6 400	5 415	5 262	-153	-2,8
zasiłki okresowe kontyn. niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		11	12	19	7	58,3	
Schronienie	ogółem		4 142	4 114	4 192	78	1,9
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	2 679	2 551	2 526	-25	-1,0
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	283	364	426	62	17,0
		w ogrzewalni	445	237	162	-75	-31,6
		w noclegowni	1 183	1 022	1 380	358	35,0
Posiłek	ogółem		28 774	24 796	23 655	-1 141	-4,6
	w tym dla dzieci		19 776	16 278	16 630	352	2,2
Ubranie			38	28	48	20	71,4
Usługi opiekuńcze	ogółem		11 951	11 584	11 738	154	1,3
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		1 421	1 309	1 310	1	0,1
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		372	298	266	-32	-10,7
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	1	1	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			296	256	221	-35	-13,7
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			2	5	3	-2	-40,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		x	x	x	x	x
	w tym osobom bezdomnym		x	x	x	x	x
Inne zasiłki celowe i w naturze			50 197	46 325	38 636	-7 689	-16,6

ogółem	w tym zasiłki specjalne celowe	9 949	9 323	6 608	-2 715	-29,1	
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		0	0	3	3	x	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem	0	0	0	0	x	
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x
		zasiłki	0	0	0	0	x
		pożyczka	0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS		8 627	8 679	8 927	248	2,9	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 42. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2021-2022	
			2020	2021	2022	n	%
Zasiłki stałe	ogółem		174 837	166 650	158 876	-7 774	-4,7
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	152 170	146 042	141 041	-5 001	-3,4
		pozostającej w rodzinie	22 667	20 608	17 835	-2 773	-13,5
Zasiłki okresowe	ogółem		152 109	144 832	124 057	-20 775	-14,3
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	80 857	82 720	64 970	-17 750	-21,5
		długotrwałej choroby	15 696	13 014	12 612	-402	-3,1
		niepełnosprawności	30 530	28 511	26 841	-1 670	-5,9
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	259	240	157	-83	-34,6
		z innego powodu	24 767	20 362	19 480	-882	-4,3
	zasiłki okresowe kontyn. niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		x	x	x	x	x
Schronienie	ogółem		x	x	x	x	x
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	31 639	21 009	16 125	-4 884	-23,2
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	2 179	2 164	2 677	513	23,7
		w ogrzewalni	7 809	2 654	2 644	-10	-0,4
		w noclegowni	111 794	122 766	160 461	37 695	30,7
Posiłek	ogółem		3 019 542	3 072 341	3 131 753	59 412	1,9
	w tym dla dzieci		1 517 394	1 650 912	1 897 081	246 169	14,9
Ubranie		76	50	85	35	70,0	
Usługi opiekuńcze	ogółem		2 703 740	2 539 483	2 396 418	-143 065	-5,6
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		214 504	283 384	175 411	-107 973	-38,1
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		1 210	868	806	-62	-7,1
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	1	1	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego		336	272	224	-48	-17,6	
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego		2	5	3	-2	-40,0	
Sprawienie pogrzebu	ogółem		920	966	1 061	95	9,8
	w tym osobom bezdomnym		199	211	193	-18	-8,5
Zasiłki specjalne celowe		24 659	23 620	16 145	-7 475	-31,6	
Pomoc na ekonomiczne	w naturze	0	0	0	0	x	

usamodzielnienie	zasiłki	0	0	0	0	x
	pożyczka	0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS		89 061	90 047	93 425	3 378	3,8

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRIPS-03 za lata 2020-2022.

Tabela 43. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2021-2022		
			2020	2021	2022	n	%	
Ogółem	kwota świadczeń w zł		533 727 386	548 551 664	586 889 054	38 337 390	7,0	
	kwota wydatków na świadczenia na 1 mieszkańca (w zł)		119	125	134	9	6,9	
W tym:	zasiłki stałe	ogółem	89 615 469	85 237 885	90 971 677	5 733 792	6,7	
		w tym:	środki własne	39 879	45 837	54 434	8 597	18,8
			dotacja	89 575 590	85 192 048	90 917 243	5 725 195	6,7
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	82 671 990	78 816 723	84 424 038	5 607 315	7,1
			pozostającej w rodzinie	6 943 479	6 421 162	6 547 639	126 477	2,0
	zasiłki okresowe	ogółem	47 801 217	45 180 978	44 175 735	-1 005 243	-2,2	
		w tym:	środki własne	629 883	542 524	573 766	31 242	5,8
			dotacja	47 171 334	44 638 454	43 601 969	-1 036 485	-2,3
			w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	28 968 225	29 751 037	26 899 361	-2 851 676
		długotrwałej choroby		4 774 039	3 845 543	4 332 485	486 942	12,7
		niepełnosprawności		5 265 974	4 570 038	4 992 670	422 632	9,2
		możliw. utrzym. lub nab. upr. do świad. z innych syst. zab. społ.		84 351	74 084	54 504	-19 580	-26,4
		z innego powodu	8 708 598	7 001 838	7 905 944	904 106	12,9	
	zasiłki okresowe kontyn. niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b	4 513	7 684	12 115	4 431	57,7		
	schronienie	ogółem	24 086 981	26 197 274	28 681 387	2 484 113	9,5	
		w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	15 930 647	16 326 411	16 536 652	210 241	1,3
			w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiek.	3 828 282	5 096 381	6 005 704	909 323	17,8
			w ogrzewalni	251 172	86 919	110 234	23 315	26,8
			w noclegowni	3 737 134	4 120 033	5 451 783	1 331 750	32,3
	schronienie udzielone w syt. kryzysowej występującej na skalę masową (na podstawie art. 48a ust. 9)		339 746	145 830	5 783	-140 047	-96,0	
posiłek	ogółem	20 870 299	22 950 486	25 028 994	2 078 508	9,1		
	w tym dla dzieci	8 868 296	9 945 299	12 798 734	2 853 435	28,7		
ubranie		8 457	5 551	9 634	4 083	73,6		
usługi opiekuńcze	ogółem	51 489 530	48 058 220	49 771 731	1 713 511	3,6		
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	5 016 008	4 371 618	4 604 848	233 230	5,3		
zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem	175 308	129 674	129 904	230	0,2		
	w tym dla osób bezdomnych	0	0	170	170	x		
zas. celowe na pokrycie wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego		1 204 786	849 841	992 785	142 944	16,8		
zasiłki celowe w formie biletu kredytowego		130	130	75	-55	-42,3		

	sprawienie pogrzebu	ogółem	2 191 335	2 731 157	2 976 052	244 895	9,0	
		w tym osobom bezdomnym	476 956	583 366	651 867	68 501	11,7	
	inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem	54 760 534	52 315 521	44 834 752	-7 480 769	-14,3	
		w tym zasiłki specjalne celowe	6 066 224	6 179 449	4 538 402	-1 641 047	-26,6	
	zas. celowe przyzn. niezależ. od dochodu na podst. art. 39a ust. 1 i 2		0	0	390	390	x	
	pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem	0	0	0	0	x	
		w tym:	w naturze	0	0	0	0	x
			zasiłki	0	0	0	0	x
			pożyczka	0	0	0	0	x
	odpłatność gminy za pobyt w DPS		241 523 340	264 894 947	299 315 938	34 420 991	13,0	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2020-2022.

Tabela 44. Przeciętą liczbą świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2022
			lata			zmiana w latach 2021-2022		
			2020	2021	2022	n	%	
Zasiłki stałe	ogółem		10,2	10,0	10,1	0,1	0,9	10,2
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	10,3	10,1	10,2	0,1	0,8	10,3
		pozostającej w rodzinie	8,6	8,6	8,5	-0,1	-0,6	8,9
Zasiłki okresowe	ogółem		5,9	5,9	5,6	-0,3	-5,9	6,0
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	5,5	5,7	5,4	-0,3	-6,0	5,8
		długotrwałej choroby	3,7	3,7	3,5	-0,3	-7,1	4,2
		niepełnosprawności	5,7	5,6	5,4	-0,2	-3,1	5,9
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	2,4	2,1	2,0	-0,1	-3,1	3,3
		z innego powodu	3,9	3,8	3,7	-0,1	-1,5	4,0
zasiłki okresowe kontyn. niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		x	x	x	x	x	x	
Schronienie	ogółem		x	x	x	x	x	x
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	11,8	8,2	6,4	-1,9	-22,5	6,7
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	7,7	5,9	6,3	0,3	5,7	6,9
		w ogrzewalni	17,5	11,2	16,3	5,1	45,7	27,1
		w noclegowni	94,5	120,1	116,3	-3,8	-3,2	75,9
Posiłek	ogółem		104,9	123,9	132,4	8,5	6,9	121,5
	w tym dla dzieci		76,7	101,4	114,1	12,7	12,5	110,1
Ubranie			2,0	1,8	1,8	0,0	-0,8	1,6
Usługi opiekuńcze	ogółem		226,2	219,2	204,2	-15,1	-6,9	282,3
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		151,0	216,5	133,9	-82,6	-38,1	218,0
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		3,3	2,9	3,0	0,1	4,0	2,8
	w tym dla osób bezdomnych		0,0	0,0	1,0	1,0	x	1,0
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1,1	1,1	1,0	-0,1	-9,1	1,1
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			1,0	1,0	1,0	0,0	0,0	2,7
Sprawienie pogrzebu	ogółem		x	x	x	x	x	x
	w tym osobom bezdomnym		x	x	x	x	x	x
Zasiłki specjalne celowe			2,5	2,5	2,4	-0,1	-5,3	2,7

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze	0,0	0,0	0,0	0,0	x	0,0
	zasiłki	0,0	0,0	0,0	2,7	x	0,0
	pożyczka	0,0	0,0	0,0	0,0	x	0,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS		10,3	10,4	10,5	0,1	0,9	10,3

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2020-2022.

Tabela 45. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2022	
			lata			zmiana w latach 2021-2022			
			2020	2021	2022	n	%		
Ogółem			5 958	6 683	7 457	775	11,6	6 163	
W tym:	Zasiłki stałe	ogółem	5 212	5 130	5 797	666	13,0	6 098	
		w tym przyznane dla osób: samotnie gospodarującej pozostającej w rodzinie	5 592	5 461	6 108	647	11,8	6 397	
			2 621	2 670	3 127	457	17,1	3 398	
	Zasiłki okresowe w tym przyznane z powodu:	ogółem	1 842	1 850	1 987	137	7,4	2 314	
		bezrobocia	1 982	2 054	2 223	169	8,2	2 533	
		długotrwałej choroby	1 121	1 106	1 194	88	7,9	1 532	
		niepełnosprawności	979	896	1 008	112	12,5	1 159	
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	796	650	708	58	8,9	1 286	
		z innego powodu	1 361	1 293	1 502	209	16,2	1 725	
	zasiłki okreso. kontyn. niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		410	640	638	-3	-0,4	675	
	Schronienie	ogółem	5 815	6 368	6 842	474	7,4	5 988	
		w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	5 946	6 400	6 547	147	2,3	6 899
			w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	13 527	14 001	14 098	97	0,7	11 552
			w ogrzewalni	564	367	680	314	85,5	1 016
	w noclegowni		3 159	4 031	3 951	-81	-2,0	2 768	
	Posiłek	ogółem	725	926	1 058	133	14,3	963	
		w tym dla dzieci	448	611	770	159	26,0	733	
	Ubranie		223	198	201	2	1,2	187	
	Usługi opiekuńcze	ogółem	4 308	4 149	4 240	92	2,2	6 554	
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	3 530	3 340	3 515	175	5,3	5 779	
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem	471	435	488	53	12,2	477		
	w tym dla osób bezdomnych	0	0	170	170	x	191		
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego		4 070	3 320	4 492	1 173	35,3	3 629		
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego		65	26	25	-1	-3,8	44		
Sprawienie pogrzebu	ogółem	x	x	x	x	x	x		
	w tym osobom bezdomnym	2 397	2 765	3 378	613	22,2	3 307		
ogółem		1 091	1 129	1 160	31	2,8	1 362		

Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	w tym zasiłki specjalne celowe	610	663	687	24	3,6	743	
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		0	0	130	130	x	749	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem	0	0	0	0	x	0	
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x	0
		zasiłki	0	0	0	0	x	0
		pożyczka	0	0	0	0	x	0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS		27 996	30 521	33 529	3 008	9,9	34 105	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS / MRiPS-03* za lata 2020-2022.

Tabela 46. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2022	Śląskie / Polska (w %)
			lata			zmiana w latach 2021-2022			
			2020	2021	2022	n	%		
Zasiłki stałe	ogółem		512,6	511,5	572,6	61,1	11,9	596,2	-4,0%
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	543,3	539,7	598,6	58,9	10,9	619,4	-3,4%
		pozostającej w rodzinie	306,3	311,6	367,1	55,5	17,8	383,2	-4,2%
Zasiłki okresowe	ogółem		314,3	312,0	356,1	44,1	14,1	388,3	-8,3%
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	358,3	359,7	414,0	54,4	15,1	435,0	-4,8%
		długotrwałej choroby	304,2	295,5	343,5	48,0	16,3	365,5	-6,0%
		niepełnosprawności	172,5	160,3	186,0	25,7	16,0	196,8	-5,5%
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	325,7	308,7	347,2	38,5	12,5	391,2	-11,3%
		z innego powodu	351,6	343,9	405,8	62,0	18,0	427,5	-5,1%
zasiłki okresowe kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		x	x	x	x	x	x	x	
Schronienie	ogółem		x	x	x	x	x	x	x
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	503,5	777,1	1 025,5	248,4	32,0	1 033,9	-0,8%
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	1 756,9	2 355,1	2 243,4	-111,6	-4,7	1 662,7	34,9%
		w ogrzewalni	32,2	32,8	41,7	8,9	27,3	37,5	11,2%
		w noclegowni	33,4	33,6	34,0	0,4	1,2	36,5	-6,9%
Posiłek	ogółem	6,9	7,5	8,0	0,5	7,0	7,9	0,9%	
	w tym dla dzieci	5,8	6,0	6,7	0,7	12,0	6,7	1,3%	
Ubranie			111,3	111,0	113,3	2,3	2,1	115,6	-2,0%
Usługi opiekuńcze	ogółem		19,0	18,9	20,8	1,8	9,7	23,2	-10,5%
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		23,4	15,4	26,3	10,8	70,2	26,5	-1,0%
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne*	ogółem		144,9	149,4	161,2	11,8	7,9	167,9	-4,0%
	w tym dla osób bezdomnych		-	-	170,0	170,0	x	191,3	-11,1%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			3 585,7	3 124,4	4 432,1	1 307,7	41,9	3 350,3	32,3%
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			65,0	26,0	25,0	-1,0	-3,8	16,4	52,7%
Sprawienie pogrzebu	ogółem		2 381,9	2 827,3	2 805,0	-22,3	-0,8	3 137,9	-10,6%
	w tym osobom bezdomnym		2 396,8	2 764,8	3 377,5	612,8	22,2	3 306,7	2,1%
Zasiłki specjalne celowe			246,0	261,6	281,1	19,5	7,4	279,3	0,6%

Produkty żywnościowe przyznane doraźnie lub w sytuacjach kryzysowych		x	104,9	101,6	-3,3	-3,1	166,4	-38,9%
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze	0	0	0	0	x	0	x
	zasiłki	0	0	0	0	x	0	x
	pożyczka	0	0	0	0	x	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS		2 711,9	2 941,7	3 203,8	262,1	8,9	3 299,9	-2,9%

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2020-2022.

Tabela 47. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, lata 2020-2022.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2022	Śląskie / Polska (w %)		
		lata			zmiana w latach 2021-2022					
		2020	2021	2022	n	%				
Ogółem	kwota (w zł)	643 717	561 061	448 869	-112 192	-20,0	3 333 930	-86,5		
	kwota na 1 mieszkańca (w zł)	0,14	0,12	0,10	-0,02	-17,9	0,09	16,6		
W tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba świadczeń	21	31	25	-6	-19,4	182	-86,3	
		kwota świadczeń	82 861	110 017	94 176	-15 841	-14,4	708 017	-86,7	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	3 945,76	3 548,94	3 767,04	218,10	6,1	3 890,20	-3,2	
	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba świadczeń	914	682	506	-176	-25,8	3 671	-86,2	
		kwota świadczeń	483 861	357 233	285 696	-71 537	-20,0	2 013 290	-85,8	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	529,39	523,80	564,62	40,81	7,8	548,43	3,0	
	uzyskanie odpowiednich warunków mieszk.	ogółem	liczba świadczeń	12	8	24	16	200,0	73	-67,1
			kwota świadczeń	1 708	8 376	5 135	-3 241	-38,7	34 689	-85,2
			przeciętna wys. świad. (w zł)	142,33	1 047,00	213,96	-833,04	-79,6	475,19	-55,0
		w tym w mieszk. chronionym	liczba świadczeń	12	5	24	19	380,0	38	-36,8
			kwota świadczeń	1 708	1 305	5 135	3 830	293,5	6 178	-16,9
			przeciętna wys. świad. (w zł)	142,33	261,00	213,96	-47,04	-18,0	162,58	31,6
pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	liczba świadczeń	29	27	22	-5	-18,5	170	-87,1		
	kwota świadczeń	75 287	85 435	63 862	-21 573	-25,3	577 934	-88,9		
	przeciętna wys. świad. (w zł)	2 596,10	3 164,26	2 902,82	-261,44	-8,3	3 399,61	-14,6		

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS / MRiPS-03 za lata 2020-2022, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

